

Vansılar

4

CENGİZ DAĞCI

OTUKEN

YAYIN NU: 262
EDEBÎ ESERLER: 134

ISBN 975-437-111-3

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.
Klodfarer Cad. 40/7 34400 Divanyolu-İstanbul
Tel: 516 23 63 - Faks: 516 23 79

Kapak Düzeni: Nur-Olcay Okan
Kapak Baskısı: Birlik Ofset
Dizgi-Tertip: Çevik Dizgi
Baskı: Özener Matbaası
Cilt: Yedigün Mücellithanesi
İstanbul-1993

I
1991

Ocak, 1991

Gecenin ileri saati.

Yağmur yağıyor bahçeme. Bir saat önce, koluna girip, yatak odasına götürdüm Regina'yı. Odamda yalnızım. Ve Yansılar'sızım. Masam tam-takır. Ne bir gazete küpürü, ne bir dergi, ne bir mektup. Bir ay geçti Yansılar 3'ü tamamlayalı. Üzünçlüyüm. Oysa günün birinde Yansılar'ın biteceğini biliyordum. Biliyordum ya, yazarken, Yansılar'sız kalmanın üzünçlüğünü düşünmemiştim.

İçimi dinliyorum.

Yalnızca bahçeme değil, içime de yağıyor sanki yağmur. Ocak ayında yağın yağmur çok bir şey söylemiyor bana. Yağmurun sürekli şırıltısı içinden *ben*'in bana sesleneceğini umuyorum. Canım sıkıntıya girdiğinde, 'Sakın ben'den gizleme derdini', derdi bana *ben*. Ne zamandır susuyor. Konuşsun istiyorum. Konuşmuyor. Uykuda tutmuyor gözlerimi Yansılar 3'ü bitireli.

Yüce bir bilinmezlik getirdi yeni yıl bana, ve masama. Eski Kızıldaş bile bir salkım buza dönüştü belleğimde. Düşüncelerim -düşüncelerime düşünce denirse eğer- bölük pörçük; düşlerim sönük; düşünebildiğim anlarda iki-üç kelimeyi bir araya getirip, Kızıldaş'a da, kendi durumuma da bir anlam veremiyorum. Ve yorgunum. Evet, yorgunum. Biliyorum, içimdeki *ben* bu kelimeyi her duyduğunda alınırdı, küserdi bana. *Ona* belli etmemeye dikkat ederdim yorgunluğumu. Ama nasıl belli etmeyeyim, yorgunum işte. Nerdeyse altı yıldır umutla yürüyerek, özlediği yere ulaşmadan takatten kesilmiş ve aruk yürüyemeyecek bir hale gel-

miş bir yolcuyu düşünün - ben de öyle bir yolcu değil miyim? Ağlayasım geliyor. Gücümü yitirdiğimden başka, boş bir dünya içinde yalnız kalacağım diye korkuyorum da. Oysa yalnızlığımın, şimdi değil, yıllar önce başladığının farkındayım. Önceleri pek önem vermezdim buna. Romanlarınla, özellikle son altı yıl içinde Yansılar'la, yalnızlığın yarattığı zorlukları yenebildim. Yansılar bir tutanak oldu, bir dayanak oldu benim için altı yıl boyunca. Şimdiyse...

Geçen ayın ortalarında bitirdim Yansılar 3'ü. Açıp, son sayfasına yazdığım son birkaç cümlesini okuyorum:

Bu kış da kar yağmadı daha Londra'ya. Yarın yılbaşı. Yeni yıl neler getirecek bana? Yansılar'a hiç. Benim şahsi hayatımdaysa... Düşünmek istemiyorum. Bahçeme bakıyorum sadece. Ay ışığı var. Komşu evin çiti dibindeki selvinin gölgesi yaşam ve ölüm saatinin yelkovanı gibi uzanmış çimliğin yüzüne.

Evet, yukardaki cümlelerle kapattım Yansılar 3'ü.

Bir ay geçti aradan, ruhî durumum değişmedi. Yerimden kalkıp pencereye gidiyorum yine. Bahçem karanlık içinde. Karşık evlerin pencerelerinde ışıklar sönmüşler çoktan. Dışarda yalnızca gece kalmış - yıldızsız, aysız, gölgesiz, ama yağmurlu bir gece kalmış kendi kendine. Gece de benim gibi; ağlıyor için için.

Pencerenin camına düşen yağmur damlalarına bakıyorum, ve, bakarken: "Tanrım, ben ne kadar uzun bir yol yürüdüm. Amaca ulaşamadım diye yakınmaya hakkın yok," diyorum kendime.

Evet, kendimi yatıştırmaya çalışıyorum. 'Öyle değil mi yani? Amaca ulaş ulaşma, yalnızca amaca giden yolda yürümek, amaçladığın ve özlediğin şeylerle yaşamak demektir bir bakıma,' diyorum yine kendi kendime, ve bu gece de Yansılar 3'ün içinde bocalayıp durduğumu hisseder gibi oluyorum. Yoksa bitmedi mi Yansılar? Bitiremedim mi Yansılar'ı? Ben hâlâ Yansılar 3'ü mü yazıyorum?

Yansılar 3'ü yazıyorumdur belki hâlâ.

Ama Yansılar 3'müş, Yansılar 4'müş, ne farkeder! Yansılar'ın kaçınıcısı olduğu önemli değil; önemli olan kendini Yansılar'da bulmandır.

'Ben'le veya *ben'siz*, Yansılar henüz sönmedi senin içinde. Bu akşam da Yansılar'lasın. Kıracak seni, üzecek seni; zaman zaman kaçacaksın Yansılar'dan; dar çevren içinde dönüp dolaşıp gene Yansılar'da bulacaksın kendini. Yürümenin güçlüğünden mi korkuyorsun? Yolun bir yerinde düşüp, fazla yürüyemeyeceğinden mi korkuyorsun? Öyle bir duruma düştüğün anda başını çevirip o güne değin üstünden geçtiğin yola bak! Zordu o yolu geçmek. Ama düşün! Zor olduğu kadar da güzeldi o yol. Sen yürürken yılların yansılarını ısıltı ısıltı o yolda. Yer yer güllerle döşeliydi yol. Zorlukları unut! Dikensiz gül olmaz. Durmadan gülün dikeninden yakınacağın yere, dikenin gülüne bak, ve sevin!' diyorum içimden, ve hafif bir yürekle geçip masamın başına oturuyorum yine. Oysa düşüncelerim darına-dağın hâlâ; buhrandan önce dörtbir yana uçuşan kuşlar gibi düşüncelerim. Ama olsun. Günün birinde buhran geçer, yağmur diner, güneş ışırd gökyüzünde; kuşlar ötüşürler yine, ve gagalarında taşıdıkları ince dallar ve saman çöpleriyle yuvalarını örерler yine evlerin saçakları altında.

Masamın üzerinde duran Gurzuf'un resmine bakıyorum.

Yok, Yansılar'ın birinci cildinde sözünü etmiş olduğum eski Gurzuf'un resmine değil, yenisine; bugünkü Gurzuf'un renkli resmine bakıyorum.

Oldukça büyükçe bir posta kartı - geçen ayın ortalarında gönderildi adresime. Kırım'dan; daha doğrusu Gurzuf'tan gönderildi. Kartı gönderen Gurzuf'ta mı oturuyor, yoksa mahsus Gurzuf'a gidip ordan mı postaladı kartı adresime, bilmüyorum. Önemli de değil. Önemli olan, *sizin Gurzufunuzdan selâm* diye yazmış kartın arkasına.

Evet, *benim* Gurzuf'umdan! Arkadaş düşündü mü acaba? Yalnızca bana değil, benim içindeki *ben'e* de Gurzuf'un selâmını gönderiyordu. Sevindim. Regina da sevindi, ve (okurum farkına varmıştır) kartı hemen çerçeveleyip, masamın üzerine koydu.

Şimdi de gözlerim Gurzuf'a takılı.

Gurzuf'un küçük bir kesimi yansımış posta kartına: iskele, Ceneviz kalesi, Adalar, ve limanın doğu kıyısıyla kale arasındaki bayırda on, oniki ev. Evlerin çoğu iki katlı, ve verandalı. Gene bayırdaki evlerin arasında selviler, çamlar, akçalar... Kıyıdaki eski evler yok bugün; (içerisinde bir zamanlar kısa bir süre A. Çehov'un oturduğu) tek katlı ve düz damlı küçük ev kalmış yalnızca. Önemli denecek başka bir değişiklik göremiyorum Gurzuf'ta. Evlerin tümü bizim eski evlerimiz. Iskele de. Göze çarpan tek değişiklik Ceneviz kalesinde. Doğal savunma duvarlarıyla kıydan yükselip yükselip sivrilene kalenin granit betinde yeni ve çok katlı bir yapı inşa edilmiş. Kimin aklına geldiğini, üstelik niçin başka bir yerde değil de orda inşa edildiğini anlamak zor. Çünkü yapı çirkin bir yapı; yüce bir çıban gibi duruyor kalenin göğsü üstünde. Kaleye bakarken, çocukluk günlerim esiyor aklıma: yazın, Kızıltaş'taki evimizin bostanında annemin yetiştirdiği sebzeleri Gurzuf'un pazarına götürüp satardık. Tandı çıkardık yola ve, güneş Aydağ'ın doruğu üzerine çıkmadan, alışverişimizi bitirip Kızıltaş'a dönerdik. Gerçekçesi annem dönerdi, ben Gurzuf'ta kalırdım. Öğle vakti limana giren Yalta vapurunu, denizde yüzen çocukları, balıkçıları seyredirdim. Merakımı uyandıran başka şeyler de vardı Gurzuf'ta. Bunlardan birisi Ceneviz kalesiydi.

Ama.

Iskele, vapur, denizde yüzen çocuklar, ve balıkçılar, gerekse, Ceneviz kalesi gerçekte düş arası bir nesneydi, ve ben iskele üstünden kaleye bakarken, iskelenin yosunlu demir çubuklarına çarpan hafif dalgalar hafif şırıltılarla bana Ceneviz kalesinin sırrını hiçbir kimsenin bilmediğini, bilmelerinin gereksizliğini, benim de kalenin sırrını ince duygularına bürüyüp ruhumda taşımamın gerektiğini söylüyorlardı.

Ve taşıldım. Uzun yıllar ruhumda taşıldım. Şu anda da, Gurzuf'un resmine bakarken, kalenin denize, iskeleye, bayırdaki evlere, evlerin arasındaki selvilere ve çamlara durmadan bizim varlığımızı ikna ettiğini duyumsar gibi oluyorum. Oysa Ceneviz kalesiyle aramda (bediî denecek) bir ilişki yoktu o günlerde; yıllar, yüzyıllar, öncesi kopmuştu kale Gurzuf'tan, ve bana da, Gurzuf'a

da lakayt sessizliğiyle duruyordu denizin kıyısında. Yıllar sonrası (artık genç bir şair olarak) kalenin içerisinde girdiğime kalenin bu sessizliğini ve hayattan kopukluğunu daha derin bir yeisle duy-dum içimde: Gurzuf ve Kızılaş da aynı suskunluğa sürükleniyor-lardı.

Sanatsal uğraşlarım böylesine duygularla çiçeklendi içim-de; sahnelerde oynanan tragediyalara seyirci olduğum zamanlar-da içimde alevlenip bütün benliğimi sardılar.

Sık sık çocukluk yıllarıma dönüşümü garipseyenler, hatta yadırgayanlar, vardır muhakkak. Ben öyle düşünemem. Benim durumumda hayatımın ve varlığımın kaynağı oldu çocukluğum. Sevgim, hüznüm, umutlarım ve umutsuzluklarım hep o kaynak-tan fışkırdı. O kaynaksız ben ben olamazdım. Hayatımın bu son aşamasını yaşarken de benliğimi oluşturan o kaynaktır. Okuru zorlama ve yorma pahasına da olsa, döneceğim çocukluk yılları-ma.

Merakım artıyordu. Ve günün birinde kendimi tutamadım: Gurzufun anacaddesini geçtim, bayırdaki mezarlığa az kala sağa döndüm, ve sıra selviler arasından uzayan düz yolu geçerek, Ceneviz kalesinin içerisine girdim.

Niçin?

Tavanı yaldızlı, yatakları Ceneviz ipeği ve tülülle örtülü odalarda sevişen güzel kızları göreceğimi mi sanmıştım? Gümüş çitlerin üstünde ötüşen cennet kuşlarının cıvıltılarını duyacağımı mı, Azrail'in İfrit'i yenişiyle sonuçlanan dramın son sahnesini sey-redeceğimi mi sanmıştım? Sanmışsam, yanılmıştım. Yaldızlı odalar da, cennet kuşları da, Azrail'in zafer izleri de yoktu orda - yalnızca (Ceneviz kalesini oluşturan) yüce kayanın bağrında oyulmuş yarı karanlık tünel.

Hayal kırıklığına uğramadım gene de. Kaleye girerken, gö-receğimi umduğum şeyler gelip geçmiş zamanın gövdesinde kal-mış dövmelerdi sanki - gözlerimi tünelin tavanında, duvarlarında gezdirdim. Hiçbir şey göremedim. Ama tünelin öbür ucundan isli gün ışığı sızıyordu içeriye, ve ben, ışığa doğru yürürken, ayakları-mın dibinden çıkıp tünelin granit tavanına ve duvarlarına çarpan

gürültünün yankısını dinliyordum. Yankı granit sertliğinde değildi; daha fazla yumuşaktı, hoştu. Üstelik duvarların, ve tünelin ucundaki demir korkuluğun, özgürlüğümü sınırladıklarını hissetmiyordum; yalnızlık da tedirgin etmiyordu beni; burası gerçekten Gurzuf'un kalesiyse, korkmama sebep yoktu; ben tünelin ucuna giderken, bakarsın Adalar üzerinde uçuşan martılar, ya da Soğuksu danlarından havalanmış güvercinler, gelip korkuluğun üstüne konarlardı.

Tünelin ucunda durdum.

Ayaklarımın dibinde deniz, üzerimde gökyüzü, ve denizle gökyüzü arasında ben; ben zamandan kopuk, zihnim her yere ve herşeye kapalı, yokluğun ucunda duruyordum. Ve yalnızdım. Yapayalnızdım. Bilmiyorum kim -belki Azrail'in kendisi- beni annemin bağrından koparıp oraya götürmüştü, ve orda, denizle göğün arasındaki yokluğun ucuna bırakıp günüştü beni.

Yıllarca durdum orda.

Ben hem vardım, hem yoktum. Yokluğa değen ama yokluğu tutamayan ellerim vardı; uçurumun ucunda duran ama yerçekimine lakayt ayaklarım vardı; gökyüzüne bakan ama göğü göremeyen gözlerim vardı. Yıllar geçti, ben yokluğun ucunda durdum. Ben yokluğun ucunda dururken, karakuvvet kol geziyordu yurdumda. Önce akçaagacının bir dalını kestiler karakuvvetçiler. Akçanın dalı kesilince bütün ağaç kurudu, ve, kurudu diye, ağaca kıtsen karakuvvet bütün ormanı kesmelerini ve ormanın ağaçlarını dağın doruğuna taşıyıp orda kendisi için oyalı ve boyalı bir saray kurmalarını emretti karakuvvetçilerine. Kurdular. Karakuvvet tüm tanrıları kendisinin huzuruna çağırdı, ve tanrılarla birlikte, altın kadehlerden mut şarabını içtiler. Onlar şaraplarını içerlerken pınarlar kurudu yurdumda. Sonra ırmaklar, göller kurudu; daha sonra bağlar, bahçeler, ovalar kurudu, ve günün birinde karakuvvetçiler yurdumun tüm insanlarını bir araya topladılar, ve ayaklarına zincir vurup, tümünü bilinmezliğe sürdüler.

Alı benim sevimli yurdum!

Alı benim sevimli insanlarım!

Bilmiyordum, sevmek dirilmek demekmiş meger! Yurdumun dörtbir yanına karanlık çöktünce, bir ışık yandı içimde; içim aydınlandı; ve içimin aydınlığında ruhum uyandı, zihnim ve gözlerim açıldı. Görebiliyordum artık yeryüzünlü ve göğü; ayırdediyordum varlığı yokluktan.

Döndüm, yarı karanlık tüneli geçip kaleden çıktım. Heryer, herşey sönmüştü çevremde. Bayırdaki evler çökmüştü; çamların, akçaların, selvilerin kara gövdeleri kalmıştı yalnızca bayırda. Ama ben dirilmiştim, ve yanıp kül olmuş yurdumun toprakları üstünde yürüyerek, bilinmezliğe stürülmüş insanlarımızı arıyordum.

Der Ring Des Nibelungen gibi değil mi? Yalnız bir farkla:

Elli yıl geçti Ceneviz kalesinden çıkalı, benim insanlarımin tragediyası bitmedi, bir gün olsun sahneden inmedi. Her gün, günün her saatinde, tekrar ve tekrar, onların tragediyası oynanıyor hâlâ sahnede.

"Cengiz!"

Başımı kaldırıyorum. Regina duruyor merdivenin ucunda.

"Evet!"

Yavaş yavaş merdiveni inip masama yaklaşıyor Regina. Gözleri yüzüme dikili; elli yıl süren bir ayrılıktan sonra, beni ilk görüyormuş gibi bakıyor yüzüme.

Soruyorum:

"Saat kaç?"

Ses çıkınıyor Regina'dan.

Uzunca bir suskunluktan sonra, "Aynanın karşısına geçip kendi yüzüne ve gözlerine bak," diyor Regina.

Yüzüm ve gözlerim nice acaba?

Regina'nın söylemesine gerek yok -yüzüm ve gözlerim tundra gibi: uykusuz, donuk, renksiz.

"Saat kaç?"

"Senin hayatında başka akşamlar olmayacak mı gayrı?" diyor Regina, ve ilâve ediyor: "Sabahın üçü." Ve dönüyor, gene yavaş yavaş merdiveni çıkıp, yatak odasına giriyor.

Akmescit'in Malo-Fontannaya sokağındaki evde boyumbosum ve olgunluğum üzerine konuştuğumuz bir sırada, "Annesi ve babası ölmenden önce oğul büyüüp adam olmaz," demişti bana annem.

Önce babam öldü; sonra annem öldü; ama benim belleğimde saklı kalmış olaylar bugün de hafif ve basınçsız: Pilibaşı bağının asmaları üzerinde altı-üstlü kanat çarpan benekli iki kelebek ve bozkaya üstünde güneşlenen kertenkele kadar başka önemli ne olabilir? Benim kulaklarımda hâlâ çocukluğumun sesi: *bak hele! kavanozun içinde yüzen balıklar ne güzel!*

Masamın üzerinde duran deftere bakıyorum boş bir bakışla. Ne yazdım? Niçin yazdım? Okumuyorum. Düşünmüyorum da. Yalnız Regina'ya konuşmadığına pişmanım. Gücenerek, biraz da üzünçlü, ayrıldı Regina yanımdan.

Gözlerim ve yüzüm nice acaba?

Çok uzun bir ömür yaşamış, üstelik uzun yıllarını kendi dar hücresinde kapalı kalmış, ihtiyar bir adamın yüzü ve gözleri nice olsun!

'Sen,' diyor içimde *ben*, 'komik bir adamsın. Sevgil'le, Dr. Zemin'eyle, Adalar ve Ceneviz kalesiyle vedalaşmıştın. Vedalaşacağın başka hiçbir şey ve hiçbir kimse kalmamıştı Gurzuf'ta. Bu gece de Gurzuf'a dönmeni anlamıyorum. Anlaşmışık; unuttuğum Gurzuf'u ve Kızıldaş'ı; Regina'nın elini gözlerinin üstüne alıp, uyuyacağın onun yanında... Regina'nın sana gücenmesine şaşmıyorum.'

'Neden?'

'Aynanın karşısına geçip kendi yüzüne ve gözlerine bak hele!'

'Niceymiş yüzüm ve gözlerim?'

'Bir kurbağanınki gibi.'

Gülüyorum. Uzun bir suskunluktan sonra *ben*'in aniden bana konuşmasından sevinçliyim de.

'Hey *ben*! Sen hâlâ benimle misin?'

'Seninleyim tabii. Senden başka kimsem yok *benim*.'

'İyi, *ben*, iyi.'

'Neden sordun?'

'Yansılar bitince intihar edeceğim demiştin de...'

'Bitti mi Yansılar?'

Şimdi ben susuyorum.

Soruyu bu gece yanıtlamak zor. Yanıtlamaya yükümlü değilim aslında. Gene de geveleyip duruyorum ağızımda: bitti mi Yansılar?

Yazayım yazmayayım, Yansılar'la geçiyor 'akşamlarım. Nasıl bitsin, Yansılar benim aşkım, benim oynışım. Kucak kucağayım *onunla*. Saçlarını okşuyorum; alnını, dudaklarını, gözlerini öpüyorum. *Onun* kucağındayken hayatımın bütünlüğüne ve sürekliliğine inanıyorum; üstelik yıllar öncesi terkettiğim yerlere dönüyorum *onunla* ara ara. Bütün sevdiklerim ellerini uzatıyorlar bana. Ellerimizi tuttuğumuz zamanlarda Yansılar'ın eriyip etime ve canımın içine akışını hissederek gibi oluyorum. Yansılar'sız yaşamak zor. Hemen hemen imkânsız. Bazan korkuyorum da Yansılar'dan. Yansılar'ın beni terkettiğini (veya terkeceğini) düşündüğüm anlarda paniğe kapılıyorum. Hele *onun ölümü* düşüme girsin bir! Gecenin ortasında uyanıp tır-tır ütüyorum; karabasan çöküyor içime; karabasan kemiriyor canımı. Öyle bir anda güzelliğini yitiriyor Yansılar. Çirkinliğini, çirkinliğinden başka, doğaüstü bir *yaratığa* dönüştüğünü görüyorum, ve nefret duyuyorum *ona*. Geçen her günle beni karanlık ve marazî duygularla örülü bir ovuğun içerisine sürükleyen Yansılar değil mi? diyorum kendime.

Dün akşam sırtımı çevirdim Yansılar'a. Oysa masamın ba-

şındaydım yine. Yansılar da masamın üzerindeydi. Açıp bakmadım. Bakmamaya kararlıydım. Yansılar 3'ü düşündüm; daha doğrusu Sevgil'i; Gurzuf'un iskelesine inen taş basamaklar üstünde kalmış gebe Sevgil gelip durdu gözlerimin önüne. Onun öyküsü bütününüyle yansımadı Yansılar'da. Yansılar'ı unutsam, Sevgil'i, tam Sevgil'i, arayıp bulamaz mıyım acaba?

Bir an Sevgil'in elini tutmuştum sanki; ılık bir kıpırtı geçti içimden; Sevgil'in ruhu sindi içime, ve uzun bir süre onun hayaletiyle kaldım yüzyüze. Sonra yatıştum, W. H Auden'in antolojisini açıp okudum gecenin geç saatlerine dek. Ama Sevgil'in ruhu benimleydi, sönmedi içimde - geceleyin rüyama girdi.

Uzak bir ülkedeydim. Issız bir çölde yürüyordum. Nereye gittiğimin farkında değildim; bir tek yön göstergesi yoktu görünürde.

Günlerce yürüdüm, ve günün birinde bir tapınağın içerisinde buldum kendimi. Yüzlerce mum yanıyordu tapınağın içerisinde ve mumların ortasında küçük bir tanrıça heykeli duruyordu. Yavaş yavaş yürüyerek, heykele yaklaştım. Heykelin arkaya taraflı seyrek saçları, badem biçiminde gözleri, fildişi alnı ve çıplak göğüsleri üzerine çaprazlamasına kavuşuk fildişi çıplak kolları ışıltılı mumların ışığında. Karşısında durunca gözlerim faltaşı gibi açıldı. 'Sevgil,' dedim. Tıs çıkmadı. 'Sevgil,' dedim yavaşça yine. Kıpırdamadı. 'Kaabil değil, Sevgil olamaz,' diye düşündüm, ve, elimi göğüsleri üzerine kavuşuk kollarına uzatmışım ki, heykelin kolları gövdesinden kopup ayaklarının dibine döküldü. Elimini saçlarına uzattım; saçları omuzbaşlarına döküldü. Elimini göğüslerine uzattım; göğüsleri gövdesinden kopup yerlere döküldü; sonra da bütününüyle çöktü heykel, mumlar söndü, ve ben zifiri bir karanlığın içinde kaldım.

Uyandığım zaman gözlerimin terlediğini hissediyordum. Ama içim dingindi; kendimle barış içindeydim; güldüm bile.

Sevgil'i aramama sebep yoktu ortada. Günün birinde Sevgil beni arayıp bulurdu belki, ama benim Sevgil'i aramama gerek yoktu.

Sabahleyin oda güneş ışığıyla doluydu. Regina duruyordu yatağının ucunda, iki bardak demli çayla. Gözlerimi uğuşturarak, doğruldum.

"Özür dilerim," dedi Regina, "pencere örtülerini açtım. Dışarda yazdan kalma bir gün var. Wimbledon Common'a gidip gezinelim biraz, istersen."

Bardakları yatağın başı ucundaki küçük kürsünün üzerine koydu, yanbaşına oturdu. Saat sekize yaklaşmıştı. Radyoyu açmamla kapatmam bir oldu - Regina'nın yüzü tatlı bir gülümsemeyle gölgeliydi. Bedeni de gülüyordu belki, ama bedeninin varlığını unutmuştum çoktan.

"Peki, gidelim," dedim.

Çaylarımızı içtik.

Regina *bizim* kargalar için ekmek kırıntılarını doldurdu plastik torbaya, ve uzunca bir süre, yatak odasının kapısı gerisinde kayboldu. Odaya girdiği zaman yorucu ve tedirgin edici rüya hoş ve gönül açıcı bir rüyayla yer değişti: Regina güzeldi; gözlerinin çevresinde hafif makyajı, hafifçe kıızıla boyalı dudakları, ve mavi kostümüyle geceki rüyanın yerini almıştı Regina.

Bir saat sonra Wimbledon Common'daydık.

Meşe ağacının altında ekmek kırıntılarını yemlenen kargaları seyrederken, geceleyin rüyamda gördüğüm Sevgil'den söz açtım. Sevgil'in kinliğini bilmiyordu sanki!

"Sevgil kim?" diye sordu Regina.

Ses etmedim. Yanıt beklemiyordu galiba ki, soruyu tekrarlamadı Regina. Ama gözlerine yaşlar geldi. Eğilip alını, gözlerini öptüm. Kırpiğinin ucuna ilişip kalmış minnacık bir parça boya, kaşı alundan değil de, hüznü ve mutlu yıllardan kopmuş bir hatıra gibiydi.

Ayın son haftası.

Bir ay geçti Yansılar 3'ün müsveddesini Ötüken'e göndere-li. Bugüne değin bir haber gelmedi yayınevinden. "Bütün Eserleri" serisinin sekizinci kitabı olan O Topraklar Bizimdi'nin basımı da hayli gecikti. Zorluklar çıktığını düşünüyorum. Çıkamaz mı? Önce Orta Doğu'da aylarca süren siyasal bunalım, şimdi de Körfez savaşı içe işleyici soru ve sorunlarla karşı karşıya bıraktı beni:

ne olacak? Ne zaman bitecek? Nasıl bitecek? Olayların dışında kalabilecek mi Türkiye? Kalabilse bile ulusun ekonomik, sosyal ve kültürel hayatını etkilemeyecek mi savaş?

Sorulara yanıt bulabilecek durumda değilim. En iyisi sorulardan kaçıp Yansılar'a sığınmak. Oysa Yansılar'a açılan bütün kapılar kapalı - Yansılar'dan fazla garip bir deliliğin gölgesinde kıvranıyorum her akşam. 'Unut Kızıtaş'ı ve Kızıtaşlıları! Onlardan önemli şeyler oluyor dünyada,' diye bin kere tekrarlayıp durayım içimden kendi kendime, unutamıyorum gene de. Nasıl unutam? Onlar benim hayatım; onlar benim varlığım; onlar benim savışım. Onlarsız...

Dün akşam 20 Ocak günü Kırım'da düzenlenen *referandum*'un sonuçlarını öğrendim *Liberty* radyosunun haber bülteninden. *Referandum*'a katılanların yüzde doksanı Kırım Özerk Cumhuriyeti'nin kurulmasına oy vermişler.

Karşımda duran Gurzuf'un resmine bakıyorum: Gurzuf'un gerçek sahiplerinden boşaltılmış evlerde oturanlar Gurzuf'un geleceği üzerine karar veriyorlardı. Sevinmem mi gerek, üzülmem mi? Bilmiyorum. Oysa bültende sevindirici haber de var: sürgün yerlerinden dönüp tarihî vatanlarına yerleşen Kırımlıların sayılarının yüzyirmi bini aştığını öğreniyorum, ve, (gözlerini yaşama kapamadan önce) Melek hanımın Atik'e söylemiş olduğu sözleri mırıldanıyorum kendi kendime: *unutma, Çora'ya söyle, Kızıtaş'ı unutmasın. Hiçbir zaman unutmasın Kızıtaş'ı.*

Bu kış gecelerinde Kızıtaş nice acaba?

Kar yağıyordur şu anda Kızıtaş'a. Tübya kırları, Soğuksu çamları bu Ocak ayında da bizziz geçmiş kışların hüznüne bürünmüşlerdir. Yok, onların hüznüne katılamam -ışık yanıyor Kızıtaş'ın ucunda bir evde; *Hasretköy*'ün çadırlarında ateşler yanıyor bu gece, ve Soğuksu mezarlığında Savaşçı'yla Melek hanım yauyorlar yan yana. Asûde uyusunlar- Atik'ler ve Nümune'ler, Alim'ler ve Çora'lar unutmayacaklar Kızıtaş'ı. Hiçbir zaman unutmayacaklar.

Ben de unutamam Kızıtaş'ı.

Şubat, 1991

Evleri var su başında
Benleri var sol kaşında

Bazan eski yılın sonlarına doğru, bazan da yeni yılın başlarında Kızıлтаş'a yağmaya başlayan kar Şubat'ta dizi aşardı. Sonra ayaz bastırırdı. Irmaklar donardı, çeşmeler donardı; kar bile buzlaşırđı gecenin ayazında, ve sabahleyin güneş Aydağ'ın üzerine çıktığı zaman Kızıлтаş, gümüşsü bir ıslıya bürünerek, düşler ülkesine dönüşürdü.

Ama düşler ülkesi denmezdi Kızıлтаş'a.

Gurzuf'a inen bütün yollar tıkanırđı, ve Kızıлтаşlılar, hayvanlarıyla birlikte, evlerinde kapalı kalırlardı haftalarca. Hele, adına *kara kış* denen, Şubat çıkıp gelsindi bir! Yakıt tükenirdi, yağ ve turşular tükenirdi; sonra hayvanların yemi de tükenirdi, ve evlerde yiyecek yakacak kalmayınca, Kızıлтаş'ın kadını erkeğı sedirlere oturup, gün boyu Kur'an-ı Kerim'i okur, Tanrı'ya dua ederlerdi. Duaları içten, yüreklerinin en derin bir yerinden çıkmasına rağmen, Tanrı'nın âfeti (ve yardımı) her zaman, ve çabucak, gelmezdi Kızıлтаş'a. Azrail daha bir aceleliydi -öylesine karlı ve ayazlı geçen Şubatlarda (özellikle Kızıлтаş'ın hastahanesi kapatıldıktan sonra) üç veya dört, (bazı kışlarda beş veya altı) yavru mezarcığı daha eklenirdi Aşağı ve Yukarı mezarlıklarının kenarlarına.

1927 yılında kapatıldı Kızıлтаş'ın hastahanesi. Niçin mi? Ben bilmiyordum niçin. Başkalarının da bildiklerini sanmıyor-

dum, biliyorlardıysa bile, bana açıklayacak değillerdi niçinini nedenini.

O yılın kışı çok asker geçti Kızıtaş'tan. Ardı arkası kesilmek bilmiyordu. Pilibaşı bağında, hatta Aşağı mezarlığın eski kesimindeki sarıklı baştaşlar arasına açukları çadırlarda kalmışlardı günlerce. Ve günün birinde hastahänenin ordu tarafından işgâl edildiğini öğrendiler Kızıtaşlılar.

İki katlı, yirmibeş yataklı, ve geniş avlusu dörtbir yandan yüksek duvarla çevrili hastahane Kızıtaş'ın batısında, Yalta-Akmescit otoyolu üstünde duruyordu. Hastahanesiz kalmanın acısını yaşadı herkes. Yalnızca Kızıtaşlılara değil, Değirmenköylüler de, hatta Kızıtaş'la Gurzuf arasındaki tek tük evlerde oturan ailelere de iyice tanıtmıştı kendisini eksik.

Kış çıktı, asker çekip gitti; ama eksik kaldı. Hastahane görevlilerinden iki doktorla dört hemşire hastahaneye döndükleri günün sabahı geniş avlunun demir parmaklıklı kapısında kurşun mühürlü *müsadere* kilidini buldular.

Hastahane kapatıldı o yıl. Az yukarda da açıkladığım gibi, nedenini kimse bilmiyordu; Yalta *reyon* yetkililerince de bir açıklama yapılmıyor, soru-soruşturmalar buz gibi soğuk bir suskunlukla karşılanıyordu.

Daha o yılın yazı (Dr. Zemin'e'nin de kauldığı) Topkaya artelinin olağanüstü toplantısında yeni bir hastahane kurulması önerildi. Ve kuruldu. Acelece kuruldu. 1928 yılının kışına az kala hastahane hazırды hizmete. Benzeri bir talihe uğramasın diye belki, Kızıtaş'ın hayli uzağında, Değirmenköy'le Kızıtaş arasından geçen Soğukdere üstünde inşa edildi yeni hastahane.

İyi hatırlıyorum, en küçüğümüz Halit'i bu hastahaneде doğurdu annem.

Altı odalıydı. Beş odasında boz battaniyeli üçer kerevet, altıncı odanın ahşap raflarında ise yalnızca pamuk tomarları, bezler, ve tentürdiyot şişeleri... Gene de Kızıtaşlılar tarafından zorbaya (ve zorluklara) karşı gösterilen bir dirence örneği olarak kaldı benim belleğimde *yeni hastahane*. Belki daha fazla: yıllar sonrası Sevgil'le beraberce Gurzuf'a gidiyorduk; Kızıtaş'ın Posta ve Telgraf ofisi önünde indik otobüsten. Sevgil koluma girdi, başını

karşı yakadaki yüce meşenin gövdesi dibine aulı sıradan yana attı - sıraya oturmamızı istediği aşikârdı. Gidip oturduk. Ben, her zamanki gibi, Posta ve Telgraf binasına büyük fırının eşliğinde duran fırıncı Muharrem'e dalmışım; Sevgil'se, sırada bütün gövdesiyle Değirmenköy'den yana dönmüş, boşluğun içine bakıyordu. Neyi gördüğünü sordum. Gözlerini baktığı yerden ayırmaksızın:

"Hastahaneyi," dedi.

Güneş Kızıldaş'ın üzerindeydi. Hayli uzaktaki Soğukdere üstünde durmasına rağmen, ısıtılı çinko damı ve kireç badanalı beyaz duvarlarıyla, elle tutulurcasına yakındı hastahane.

"Biz çocuktuk o hastahane kurulduğu yıl," dedim.

"Evet," dedi Sevgil.

Başımı Aşağı mezarlıktan yana çevirdim.

"Mezarlığın güneşli duvarı dibinde *hastabakıcılık* oynardık."

Sevgil ses etmedi; sadece güldü, ve elimi tutup sıkı. Neler geçiyordu acaba Sevgil'in aklından?

Hastahanenin kurulduğu yıldan sonra çeşitli aşamalardan geçti Kızıldaş: N.E.P dönemi sona erdi; Kızıldaş'ta *kolhoz* sistemi kuruldu; eski hastahane *kolhoz* deposuna dönüştürüldü; Kızıldaş'ın iki camisi kapandı; yüzlerce Kızıldaşlı Kırım'dan sürüldü; varlıklısı yargılandı, aydını ve hocası hapislere atıldı. Ama Kızıldaş ölmedi. Hastaydı Kızıldaş, ama yaşıyordu, ve, Kızıldaş'ın ölmediğini tanıtlayıcı bir âbide gibi duruyordu yeni hastahane Soğukdere üstünde.

Bütün kışlarımız öyle trajik ve dertli geçmezdi tabî. Biz, çocuklar, kar topu oynardık; kömür gözlü, havuç burunlu kar adamlarını yapardık okulun *azbar*'ında; kadınlar kahve içer, fal açar, çene çalarlardı komşu evlerde; babalar, minderlere oturup, yazın yorgunluğunu devirirlerdi omuzlarından; genç kızlar ve delikanlılarsa, sedirlerde karşı karşıya oturup, mâni söyler, ya da *yüzlük oyunu* oynarlardı. Hele bayramlarda bizim evimizde geçen kış akşamları! Giysileri cicili bicili kızlarla birlikte zamanından

önce bahar gelirdi sanki Kızıltaş'a -oturma odasının setlerinde çiçeklenmiş kiraz ve badem ağaçlarını görür gibi olurdum.

Ayağa kalktık.

Sıradan üç adım uzaklaşınca Sevgil bir kez daha başını Soğukdere'den yana çevirdi.

"Ne zaman hastahaneye baksam, doktor Zemine gelir aklıma," dedi, ve nedenini sormama vakit kalmadan, ilâve etti, "O hastahane doktor Zemine'nin Kızıltaş'a en güzel hediyesi değil mi?"

"Belki," dedim.

Gurzuf'a koyulduk.

Okurun önceki Yansılar'dan bildiğini sanıyorum: ben Gurzuf'ta doğdum, sonraları Kızıltaş'lı oldum; Sevgil başka bir yerde (belki Kazan'da) doğdu, sonraları Gurzuf'lu oldu; bu yüzden de o yıllarda Gurzuf'u benden iyi biliyordu Sevgil.

Memişin Bayırını kolayca indik.

Gurzuf'a doğru uzayan düz yolda fiziksel (ve cinsel) engellerden özgürdük. Oysa kolumdaydı hâlâ Sevgil, ve ipek buluzunun alunda saklı kolunun çıplaklığı beni çıplaklığın cennetine götürmek istediğini duyumsar gibi oluyordum. Sevgil de bunun farkındamıydı, bilmiyorum; yürürken, bu duygumu okşamak (ya da bastırmak) istercesine, bir Kızıltaş türküsü tutturdurdu;

Evleri var su başında

Benleri var sol kaşında

Dönemeci geçtik.

Dönemecin az ötesinde Gurzuf'un ilk çeşmesi; ve çeşmeyle Memişin Deresi arasındaki bağın ucunda toprak damlı, tek bacalı küçük bir ev. Ev, Gurzuf'un toprak damlı biricik eviydi sanırım, ve evin yıllar öncesi, belki de yüzyıl öncesi, terkedildiğinden kuş-kullanmıyordum.

Ama.

O gün, ilk olarak, evin açık kapısında duran bir kadın ilişti gözüme çeşmenin yanından geçerken. Duraksayıp elimi evden yana kaldırdım:

"O evde biri var."

Sevgil şaşmadı.

"Kim acaba?"

Zamanın altında kalıp hemen hemen çökmüş evin eşiğinde duran kadın benim için şaşkınlık uyandırıcı bir nesneydiyse, Sevgil için doğal bir görünümdü; ve doğal bir sesle yanıtladı sorumu:

"Sadiye nine."

"Sadiye nine kim?"

Sevgil durdu, sessizce kolumdan ayrıldı, yolun kenarına gitti, bir süre toprak damlı eve baktı; sonra yanıma dönerek:

"Uzun bir hikâye," dedi.

Ben bilmek istiyordum.

"Sadiye nine üzerine çok bir şey bilmiyorum," dedi Sevgil; ve, gözleri hâlâ eve takılı, "Bildiklerim de yarım yamalak," diye ekledi.

Az önce eşikte duran kadın şimdi yoktu görünürde -evin içersine girmişti belki; evin arkasına geçmişti belki; ya da, masallar-daki gibi, bir avuç toza dumana dönüşerek, havaya sinip kaybolmuştu belki.

"O evde mi oturuyor Sadiye nine?"

"Evet," dedi Sevgil.

"Çok yaşlı bir kadın galiba."

"Evet. Altmışında sanırım."

"Acayip!" dedim.

"Ne?" diye sordu Sevgil, şaşkınlığının nedenini kestiremeyen bir tavırla.

"Bunca yıldır evde kimselerin oturduğunu bilmiyordum."

"Kimseler değil; yalnızca Sadiye nine oturuyor evde. Ve nadir çıkıyor evden. Doğrusu hiç çıkmıyor. Kış girmeden önce süremeci Aslanbek Aka eve bir araba odun bırakıp gidiyor."

"Başka hısım akrabası yok mu?"

"Var. Gurzuf'un Sepetçi ailelerinden galiba akrabaları.

Ama onların yardımlarını yadırgıyormuş Sadiye nine. Evin arkasında küçük bir bostanı var. Nasılsa bakabiliyor kendisine."

Sevgil sustu. Az sustuktan sonra, bakışlarını evden yüzüme doğrultarak konuştu: "Bakabildiğini sanıyorum. Aslında çok bir şeye ihtiyacı yok Sadiye ninenin. Eskiden iskeleyle yakın çardaklı bir evde oturuyorlardı. Otuzbeş yıl öncesi yerleşti bu eve."

"Evlenmedi mi hiç?"

"Evlendi."

Sevgil'in yüzü bir ara ciddî ve düşünceli bir tavır takındı. "Evlendi. Bir de kız çocuk doğurdu," dedi Sevgil, ve susarak, başını tekrar evden yana çevirdi.

"Ee?"

"Evliliği ve yavrusunun doğumu Sadiye ninenin tragediyası oldu bir bakıma."

"Nasıl?"

Yine sustu Sevgil.

Gözlerini yüzüme kaldırdığı zaman dudaklarının uçlarına soğuk bir gülümseme takıldı.

"Gençliğinde çok güzel bir hanımmış. Gurzuf kızlarının en güzellerindenmiş. Yalnızca Gurzuf'ta değil, Yalta'nın *Naberejni*'sinde de benzeri güzele nadir rastlanırmış."

"Kızı nerde şimdi?"

"Öldü."

"Kocas?"

"Kocas askerdi... Rus-Japon savaşına gitti. Kocasının savaştan dönmesini beklerken öldü bir yaşında kızcağızı. Kocas da dönmedi savaştan."

Başka bir soru sormamı bekliyordu sanırım; benden ses çıkmayınca: "Bütün bildiklerim bu kadar," dedi Sevgil.

Fazla konuşmadık.

Gurzuf'a doğru yürümemizi sürdürdük. Gene kol-kolaydık, ama artık sessizce. Çeşmeden az uzaklaşınca duraksayıp başını gene evden yana çevirdi; ve, kendi kendine konuşurcasına, çok yavaş bir sesle, "Hâlâ kocasını bekliyor o evde diyenler var," dedi Sevgil.

Sevgil'den Sadiye nine üzerine bildiklerim bu kadardı. Salavat Aka'nın kızları da *gizemli* nine üzerine fazla bir bilgi sahibi

değillerdi: Evet, kimsesizdi Sadiye nine; evet, uzun, çok uzun zamandan beri o toprak damlı evde oturuyordu; kimseyi tanıtmıyordu; yalnızca Gurzuf ve Gurzuf'un insanları değil, bütün dünya yabancıydı Sadiye nineye.

Ninenin öyküsünün benim için de burada bitmesi gerekirdi; ama bitmedi.

Ertesi yılın yazı Sadiye nineyle yüz yüze geldim: o yaz da Gurzuf'un yolundaydım. Bu sefer tek başıma. Yalaklıçeşme'ye yaklaşırken gördüm kadını. Yalınbaşı. Çıplak ayaklarında ağır takunyalı vardı. İki elinde iki güğüm tutuyordu. Su almaya mı gelmişti? Çeşme Gurzuf evlerinin hayli uzağındaydı, ve, (yaya ve atlı yolculardan başka) hemen hemen hiç kimse uğramazdı çeşmeye.

Yavaş yavaş yürüdüm. İyice görebiliyordum kadını: yaşlıydı; beyaz saçları alnına, şakaklarına dökülüyordu; sırunda eskice bir entari vardı. Üç adım uzağında durmama rağmen, benimle ilgilenmiyordu.

Hava çok sıcaktı o gün. Yolun, ve sol taraftaki bağın, üzerinde beyaz alev perdeleri titreşiyordu. Ben kadının çeşmeden çekilmesini bekliyordum.

Kadın güğümlerine su doldurdu, yola gitti, güğümlerini yola koydu, alnına ve şakaklarına dökülü beyaz saçlarını iki eliyle arkaya attı, güğümlerini kaldırdı, ve, karşı yakaya geçerek, bağın kıyısınca, toprak damlı eve doğru uzayan dar yola saptı.

Güçlkle yürüyordu. Taşıdığı güğümlerin ağırlığından kolları uzamış gibiydi. Arada durup güğümleri yere koyuyor, iki elini yüzüne kaldırıp, terlerini siliyordu.

Uzunca bir süre kadının arkasından baktım. Sonra yürüdüm. Ama çok gitmedim. Ayaklarıma çeki taşları bağlanmışlardı sanki.

Yoldan çıkarak, kadını takibettim.

Arkasından yürüdüğümün farkındaydı sanırım; kadın durdu, güğümlerini yere bıraktı, ama dönüp bakmadı bana.

Seslendim:

"Sadiye nine!"

Yürümesini sürdürdü. Ama artık güğümsüz. Garip bir bulantı geçti içimden- benden korktuğu aşıkardı.

"Rica ederim, Sadiye nine!.. Ben Gurzufuyum!"

Kadın yavaşlar gibi oldu.

"Annem Fatma... Tanıyorsunuzdur belki. Demirçeşme üstündeki evde oturuyordu."

Dönüp bakmadı bana. Ama benden uzaklaşmadı da. Olduğu yerde taş kesilmişti sanki.

"İzin veriniz, güğümlerinizi ben taşıyayım."

Bu kez de ses çıkmadı kadından. Güğümlerini kaldırdım. Kadın, yavaş yavaş, ama rüyada gibi hafif adımlarla, toprak damlı eve doğru yürümeye başladı.

Sandığımdan daha da çökük ve bakımsızdı ev. Çevresi yabancı bitkilerle örülüydü. Badanası döküktü; küçük penceresinin çerçevesi boyasızdı; damında da bodur çalılar fışkırmıştı topraktan; ama kapısı ardına kadar açıktı, ve evin kuytulüğünde, Sadiye nineye özgü, gizemli bir sessizlik hüküm sürüyordu.

Güğümleri kapının dibine bıraktım. Sadiye nine eve girdi. Çıkar diye bekledim. Çıkmadı. Fazla bekleyemezdim. Hem niçin? Sadiye ninenin beni evin içerisine davet edeceğini mi ummuştum? Benim yufka yürekliliğimi sezinleyip, başımı okşayacağını mı sanmışım? Ben kimdim ki, ilgisini kazanayım. Onun kendi dünyası vardı. Böyle uluorta karşısına dikilip huzurunu bozmaya ne hakkım vardı?

Gene de kendimi suçlayacak demde değildim. Hatta memnundum kendimden. Hiç değilse güğümlerini taşımıştım. Gurzuf'un içinde hiç kimseyi tanımayan, tanımak istemeyen, Sadiye nineden fazla bir ilgi bekleyemezdim.

Gurzuf'un yoluna çıkmak için dönmüştüm ki, kadının sesi geldi kulağıma:

"Oğlan!"

Başımı çevirdim. Sadiye nine duruyordu eşikte.

"Gel... İçeriye gir! Bir meşterpe süt iç," dedi Sadiye nine.

Güldüm. (Evet, anlamıştı: ben hâlâ melemeyi beceremeyen bir kuzuydum.)

Sıcaktan, soğuktan, ilgisizlikten sıyrıldığımı hisseder gibi oluyorum. Daha fazla: eşikte duran kadın, Sadiye nineden başka bir kadın! Sol kaşında beniyle, kiraz kızılı sıcacık dudaklarıyla, zengin göğüslerine dökümlü kumral saçlarıyla kırk yıl önceki Gurzuf'un bir güzeli âdeta. Ve gülüyor. Bana gülüyor. Bana bir meşterpe süt değil de dudaklarını sunuyor. 'Gel, gel, içeriye gir, benim dudaklarımı öp!' diyor sanki.

Seviyi ve muhabbeti sınırlayan duvarları yıkıcı bir sarsıntıyla bakıyorum Sadiye ninceye. Sonra, yavaş yavaş yürüyerek, tek göz eve giriyorum.

Sandığım kadar bırakılmış ve karanlık değil ev. Tersine, oda temiz ve aydın. Arka duvardaki pencereden gün ışığı sızıyor içeriye; ahşap kulübenin gölgesinde ensere bağlı beyaz keçiyi görüyorum. Kapının hemen solunda dirsekli demir soba; sobanın üzerinde biri küçük, öteki büyükçe iki tencere, bir bakır çaydanlık. Gene sobaya yakın bir yerde küçük bir masa, bir tek iskemle. Başka eşya göremiyorum odada. Yalnızca odanın toprak tabanına serili keçi derileri - bazıları kızıl, bazıları kara, ama çoğu beyaz keçi derileri, ve derilerin üzerinde çeşitli renkte basma, saten, tül ve ipek parçaları, küçük fırçalar...

Bakışlarım odanın arka duvarı dibine atılı sete kayıyor. Set'te sıra sıra bebekler. Kara saçlı, sarı saçlı, kumral saçlı onlarca bebek. Duvar diplerinde de. Bütün ev bebeklerle dolu. Her biri ayrı bir güzel. Sırtlarında dantelli entariler, nakışlı etekler, sırmalı kaftanlar; başlarında püsküllü fesler, saçlarında al yeşil mavi kurdela'lar... Kara, mavi, yeşil, kahverengi gözleriyle bakıp gülüyorlar bana. Yok, bu ev karanlık değil! Bu ev havasız değil! Gurzuf'un bin yıllık yüreği çarpıyor bu evde; bin yıllık yaşamı nefes alıyor bu evde!

Bakışlarımı bebeklerden Sadiye nineye çeviriyorum.

Demir sobanın dibinde çömelmiş, sessizce oturuyor Sadiye nine. Bir ara bakışlarımız buluşuyor, ve nine, masa üzerinde duran bardağı gösteriyor bana gözleriyle. Sütü içsem, Sadiye ninenin gözlerinde mutlu bir bebeğe dönüştüğüm; setin üstünde sıralı bebeklerden biri olacağım.

Mutluyum.

Gülüyorum.

Bir bebek gibi gülüyorum.

Sadiye nine de mutlu. Gerçekten mutlu mu? Kestirmek zor. Sütü içiyorum. Sadiye nineyi mutlandırmak için içiyorum sütü. Sonra bakışlarımı tekrar bebeklere, bebeklerden Sadiye nineye yöneliyorum.

"Sadiye nine, siz mi yaptınız bu bebekleri?"

Konuşmuyor. Beni gördüğünden emin değilim.

"Siz mi yaptınız?"

Ses çıkmıyor Sadiye nineden. Başı göğsüne eğik; dizleri üstünde tuttuğu beyaz ellerine bakıyor. Bir ara, *herşeyimi yitirdim; Tanrı bana ellerimi bıraktı yalnızca*, diye kendi kendine fısıldadığını duyar gibi oluyorum.

"Siz mi yaptınız bu bebekleri?"

Yüzü yumuşamıyor. Gülmüyor. Gene de, yüzünün derin çizgileri altında horlanmış özlemlerinin çiçeklendiğini görür gibi oluyorum. Bir heyecan dalgası geçiyor içimden.

Sadiye ninenin suskunluğunda kalamazdım.

Yavaş yavaş sete gidiyorum; bebekleri bir bir kaldırıp yanaklarını, dantelli fişanlarını, nakışlı eteklerini, gümüş ve altın pötünlerini öpiyorum. Tanrım! Yalnızca dölünden değil, ellerinden de dünyaya böylesine güzel bebekler veren kadın ne büyük, ne ulvi bir yaratık!

Onun bebekleri benim de bebeklerimdi.

Sadiye nineyi ilk ve son görüşüm oldu o gün. Yıllar geçti aradan, Sadiye nineyi unuttum. Ama bebekleri unutmadım. Uzun yıllar bebeklerle geçti günlerim, gecelerim. Sütümü içemedim, yemeğimi yiyemedim, uykumu uyuyamadım; bebeklerimle yaşadım hep. Sonunda badem dalına asım bebeklerimi.

Ya Sadiye nine?

Evinde bana bir bardak süt ikram ettiği günden beş yıl sonra, tüfek dipçikleri altında, sürgün trenlerine götürülen Sadiye nine ne yaptı? Bebeklerine ne oldu?

Bunu benden çok daha iyi bilenler var. Gün gelir, Sadiye ninenin, ve bebeklerinin, öyküsünü onlar yazarlar kuşkusuz.

Ayın son haftası.

Son iki ay içinde Yansılar'a yazılmışları gözden geçiriyorum. Yaprakları çevirirken Yansılar'ı sürdürmenin abesliği sivriyor kafamın içinde. Bir ara garip bir korkuyla titriyorum Gerçekten korkuyorum. Gene de ayrılamıyorum masamdan Niçin? Biliyorum: gönlüme yakın bir şeyler bulup Yansılar'a döksem yatacağım. Tuhaf değil mi Yansılar benim hayatımda uyuşturucu bir maddeye dönüştü âdeta. Bugünlerde Yansılar hem korkutucu, hem de kurtarıcı.

Dünün akşamı da verimsiz geçti.

Gecenin geç saatinde *Yansılar yalnızlığın ırlını* diye yazdım deftere, ve, uzun bir süre cümleye takıldı kaldı gözlerim. Önceleri gözlerimin gerisinde Yansılar'a ışık tutan herşey sönüktü. Gene de yalnızlığın karanlığından kurtulmaya çalışım.

Ama,

Gurzuf ve Kızıldaş son elli yılın suskunluğundaydı: *Yalı*, kimsesizdi; Posta ve Telgraf binası çöküp çürümüş, toza toprağa dönüşmüştü; Tahtabacaklı Hasan'ın ve Deli Hüseyin'in hayaletleri terketmişlerdi Kızıldaş'ı. Ben yalnızdım, ve yalnızlığımı gizleyecek durumda değildim.

Regina'dan önce içimde *ben* görüyor yalnızlığın yüzümde yarattığı hüznü.

'Senin yanında Regina var; senin içinde ben var'ım,' diyor *ben*.

Ben'in umulmadık bir anda bana konuşması bile dağıtıyor hüznümü. Nasıl dağıtsın! Geçen her günle meys ve içinden çıkılmaz durumlara sürüklüyor beni Yansılar - bazan ıssız bir çölde buluyorum kendimi; karanlık bir ormanda dolanıyorum; bazan

dar denizin derin suları dibine baup boğulduğumu hissediyorum. Kimse görmüyor beni, kimse gelmiyor imdadıma Ömrümün bu son yıllarını nasıl yaşayacağım tek başıma?

'Regina'sız ve *ben'siz* kalırsan bile, yalnızlığından yakınmaya hakkın yok!' diyor içimde *ben*.

Yok mu?

'Hayaatının son kırk yılını silip atamazsın belleğinden. Unutma, bu süre içinde eserlerini yazdın; eserlerin okura ulaştılar. Onları düşün! Onlar senin yakınların; onlar senin dostların'

Yatışır gibi oluyorum. Hoş bir dinginlik çöküyor içime. Biraz da eğlenceli buluyorum *ben'in* bana söylediklerini.

'Hepsi mi?'

'Hayır, hepsi değil,' diyor içimde *ben*. Ve sürdürüyor: 'Rahmetli babanın deyişiyle, *kendini gök arslanın balası* sanma. Dâhiler bile herkesçe sevilmemişlerdir. Yazarın yalnızlığı söz konusu burada. Yazar, bu soy marazı duygulara kapıldığı zamanlarda da, yalnız değildir. Sen, şu anda masanın başında ve kendi yalnızlığından yakınıp dururken, başka bir yerde biri senin eserini okuyordur. Sen yalnızca Kızıldaş'ı ve Gurzuf'u yazmadın, insanlarının gerçeklerini dile getirdin.'

Ben'in sözlerini umursamadığımı belirleyen alayımı bir gülümseme takılıyor dudaklarımın ucuna. Ama içimde *ben* ciddî.

'Onlar elli yılın ötesinde ve artık çöküp toza toprağa dönüşmüş Kızıldaş'ın insanları deme! İnsan insandır. Her yerde, her zaman insandır. Fakirdir, zengindir, güçlüdür, güçsüzdür; büyük veya küçüktür, mutlu veya mutsuzdur, gene de insandır. Teknolojinin başdöndürücü bir hızla gelişmesiyle insanoğlunun yaşamı değişti; yirmibirinci yüzyılda daha da değişecek; gene de, genelde, insan olarak kalacak. Senin yalnızlığına gelince. Yazarın eserini okuyan bir okur bir yerde kendisini bulur; bulunca da *ben de romancının romanındaki kişi gibi bir kişiyim*, der; yazarın elini tutup sıkmak ister; dostluk, yakınlık duygusu uyanır yüreği içinde. Romani okuyan genç bir kadınsa, sıcacık bir öpücükle mükâfatlandırmak ister yazarı; sulu gözlü biriye, mendilini gözlerine kaldırıp, teşekkür eder yazara. Başka ne istiyorsun yaşamdan? Bunları sana söylemenin saçmalığını biliyorum. Öyle değil

mi yani. Sen ve *ben* aynı kişiyiz diyorsun. Öyledir belki. Ama bazan *ben*'i senden, seni de *ben*'den dağların, denizlerin ayırdığını görüyorum. Öyle bir anda Tanrı herşeye kâdirdir deyip seni tasalarla başbaşa bırakasım geliyor. Ama olmuyor. Seni, masanın başında yağ tükenmiş, öyle söndü sönecek bir lambanın fiülü gibi gördüğümde *ben*'im de gölgem canlanıp sızlıyor. Kalk, benim can ortağım! Kalk, gidelim!

'Nereye? Balığa mı?'

'Balığa. Belki daha uzağa.'

'Bu akşam yorgunum.'

'Peki, balığın mevsimine zaman var daha. Bekliyelim. Ama üzülme, ve unutma; canın sıkıntıya girdiğinde *ben*'i ara. *Ben* senin içindeyim. Olanca gücünle seslen *bana*. Gelirim.'

Susuyor içimde *ben*. Başka bir şeyler daha söyler diye içimi dinliyorum. Konuşmuyor. Suskunluğunun ne zamana dek süreceğini kestirmek zor. Kış çıkana dek *ben* *ben*'siz kalacağım herhalde. Hoş, varsın konuşmasın. Arada *ben*'siz kalmanın dinginliğini de düşünmüyör değilim.

Mart, 1991

Otobüsü bekliyordum dün.

Dakikalar geçiyor, otobüs gelmiyordu. Bizim yeni durakta aracı beklemek gerçekten can sıkıcı. Bir ara gitmekten vazgeçsim geliyor. Hem nereye gidiyordum ki, kışın soğuşunda saatlerce otobüsü bekliyeyimdi sokaklarda?

Putney High Street'e gidiyordum. W. H. Smith'e uğrayıp kalem alacaktım; zarf, defter, daktilo şeridi, daktilo kağıdı alacaktım. Bütün bunlara ihtiyaç yoktu şu günlerde; ama, bilinmez, ileride gerekli olurlar belki. Üstelik üç gündür evden çıkmamıştım; Regina da, "Çık! Çık! Hiç olmazsa benim yüzümden başka bir insanın yüzünü göürsün," diye tutturmuştu öte yandan.

Çıktım; çıktım, ve gördüm. Bisikletli adamı gördüm.

Son iki yıldır tanıyorum bisikletli adamı. Hoş, kelimenin tam anlamıyla, tanımıyorum onu, ama o tanıyor beni. Ya da yalnızca benim kendisini tanıdığım denli tanıyor beni.

Adam otuz yaşlarında. Orta boylu. Kesmentik. Sağlam yapılı. Nadir görüyorum kendisini sokakta, ama her gördüğümde bisikletiyle görüyorum. Oysa bisiklete binmez adam. Hiç binmez. Yaz ve kış başı yalın, bacağına kısacık bir şort, sırunda açık yakalı beyaz bir gömlek, ve belinde, yenleri karnı üzerine bağlı, yeşil bir isveter; bir eli bisikletin kol çubuğunda, öbür eli bisikletin eğrinde, kaldırımlarda yürür. Arada durup dükkanların vitrinlerine bakar, dalgın ve düşünceli bir bakışla. Ama dükkanlara girmez; sokakta (öteki akranları gibi) kavrulmuş patates, hamburger, so-

sis yemez; gene de sağlam yapılı. Adamın ardından geniş ve güçlü omuzlarına bakarken, sağlığının vücuduna nerden geldiğini düşünürüm. Havadan, yağmurdan, kardan, rüzgârdan geliyordur belki. İmreniyorum adama. Bazan, bir bisiklet edinip, tıpkı adam gibi, sokaklarda amaçsız dolanasım geliyor. Olası mı? Neden olmasın! Bizim Tahtabacaklı Hasan da (eksik bacağı hariç) öylesine sağlam yapılıydı, ve kar demez yağmur demez Kızıлтаş'ın sokaklarında dolanırdı amaçsız. Ne ki Tahtabacaklı Hasan konuşkandı; düpedüz lafazandı; dilini çözdü mü bağlamasını bilmezdi. Sağlıklı görünümüyle Akmesçildi yantıkçı Memet pehlivanı da anımsatır biraz bisikletli adam. Ne ki Memet pehlivan suskundu; hiç konuşmazdı; bisikletli adamsa..

Evet, iki yıl öncesi tanıdım adamı. Southfields'in yabancı-sıydı o zamanda. Hiç değilse benim için.

Ekmekçiden çıkmış, evime doğru gidiyordum, karşı yakadan biri seslendi:

"Günaydın, patron!"

Dönüp baktım. Yeni açılmış *Mandy* şarap bar'ın vitrini dibinde duruyordu bisikletiyle. Bana mı seslenmişti?

Çevreme göz gezdirdim. Kimseyi göremedim. Benim görmediğim bir kimseye seslenmişti herhalde.

Hafta geçmeden adamı aynı yerde gördüm; aynı gür sesiyle seslendi:

"Günaydın, usta!"

Başımı kaldırdım. Kuşum yoktu artık, adam bana seslenmişti.

"Günaydın!" dedim, ve adam bisikletiyle kendi yolunda, ben de kendi yolumda yürümemizi sürdürdük.

Şimdi her gördüğümde: *halo patron!* ya da *günaydın usta* diye seslenir; ve her seferinde sokağın karşı kaldırımından *Halo'sunu Halo'yla, günaydın'ını günaydın'la* karşılarım. Günün birinde yüz yüze geldim adamlar sokakta. Yanımdan geçerken "Günaydın, usta" dedi yine. "Günaydın," dedim, ve ardından hemen bir *nasılsınız* ekledim *günaydın'a*. Adam durmadı, başını çevirip bakmadı bana; ben yok'um, bir yokluk'um gibi geçip gitti yanımdan. Ama iş bununla bitmedi. Ne mi oldu?

Buraya kadar önemli denecek bir şey olmadı.
O gün epey yolcu birikmişti durakta.

Adam postahaneden çıktı, (gene bisikletiyle) sola döndü, yavaş yavaş yürüyerek, az ötedeki konfeksiyon ve gazete satan dükkanın vitrini dibinde durdu; gazetelerin başlıklarına daldı bir süre. Sonra başını kaldırdı, ve sesinin olanca gücüyle haykırdı:

"Bu savaş kimin savaşı! Senin savaşın mı? Benim savaşım mı? Yok, yooook! Ne senin, ne de benim!.. Amerika'nın savaşı!"

Bakışlarını karşiki kaldırımdan ayırmaksızın konuşuyordu. Bisikletli adamın baktığı yere baktım. Kimse yoktu kaldırımda.

Adam yürüdü, üç-beş adım dükkandan uzaklaştı, tekrar durdu, az sustu, sonra aynı tonda konuşa konuşa yürümesini sürdürdü:

"Kuveytmiş, Ommanmış, Bahreynmiş, bilmem neymiş!.. Kime ne? O da Arap, bu da Arap! Dili bir, dini bir, rengi bir!.. Rusiye dünyanın yarımını yuttu da bizim *demir hanım* işbirliği yapabilirim Gorbaçov'la diyor. Neden Saddam'la yapılmasın? Yapılmaz, çünkü Amerika..."

Konuşa konuşa uzaklaştı dükkandan. Sesi işitilmez olunca durakta yanıbaşımdayı duran biri, "Savaş iki hafta öncesi bitti; zavalının haberi yok galiba," dedi.

Başka biri:

"Deli mi acaba?" diye sordu.

Kimse yanıtlamadı soruyu. Yanıtlamaya zaman kalmamıştı zaten, otobüs çıkıp geldi durağa.

Herkes kendi âlemindeydi. Otobüse doluştuk sessizce.

O Topraklar Bizimdi'nin yeni basımını getirdi bu sabah postacı. Eser, *Bütün Eserleri* serisinin sekizinci kitabı. Elime aldığımda hafif gibi geldi kitap, ve düşüncelerim romanın yazıldığı yıllara kayd: 444 sayfasında ikinci dünya savaşı, bu savaşın etki ve yankılarında Kırım'ın, özellikle Akmeşcit'in yakınlarındaki Çukurca köyünün, hayatı anlaşılan eseri yazmak hafif bir uğraşı olmamıştı. Ama, yazılınca da, eseri gün ışığına çıkarmak da kolay olmadı.

1958 yılında yayınlanmıştı Onlar da İnsandı. Bu tarihten kısa bir süre sonra O Topraklar Bizimdi'nin müsveddesini Varlık Yayınevi'ne gönderdim. Bir bakıma Onlar da İnsandı'nın devamıydı eser, ve yayınevinin eseri yayın programına almasına önemli denecek bir sakınca görmüyordum. Ama yanıliyordum. Uzun bir süre haber bekledim Varlık'tan. Müsveddeyi postaladığım günden tam üç ay sonra, Varlık Yayınevi'nin romanı basamayacağını öğrendim. Sebebi? Soruyu yayınevine sormadım ama Yaşar Nâbi Nayır bu soy bir eserin Türkiye'de yanlış anlaşılabilirliğini duyuruyordu bana, kısa mektubunda. Sebep inandırıcı değildi. Ne ki, sonraları ziyaretime gelen kimselerin konuşmalarından, durumu daha bir belirgin görmeye başlamıştım.

"Cengiz bey, Türkiye'de komünizmin sözü edilmez çok; edildiğinde de sizin O Topraklar Bizimdi'de yazdığınızdan başka bir biçimde edilir. Eserde Çilingir'in oğlu Selim gerçek ve inançlı bir komünisttir. Bu yerlerini romandan çıkarırsanız, yayıncı için sakıncalar ortadan kalkmış olur," diyorlardı.

Ama nasıl? Ama niçin?

Selim Çilingirov komünizm sistemi içinde doğmuş, komünizm sistemi içinde eğitim görmüş bir roman kahramanıydı. Durumu açıklayanları anlıyordum ama, "Denize giren ıslanmadan çıkmaz," demekten başka yapılacak bir şey kalmıyordu benim için.

Altı yıl çekmeceye kaldı O Topraklar Bizimdi.

Günün birinde romanı tekrar gözden geçirmeye karar verdim. Ve geçirdim. Bazı düzeltmelerini yaptım. Selim Çilingirov'un *komünizm* ile ilgili bölümleri eserden çıkardım. Gönül-süzce, hatta üzülererek yaptım bunu. Ama romanın hiç çıkmayacağına sakat, veya yarı sakat, çıkması daha iyiydi.

Nibayet 60 yıllarının sonlarına doğru (kısaltulmuş şekliyle) yayınlandı roman İstanbul yayınevlerinin birinde. Fakat romanın yayın macerası bununla bitmedi.

1973 yılının yazıydı sanırım, Yaşar Nâbi Nayır Londra'ya ikinci ziyaretine gelmişti. Fulham Road'taki evimde çaylarımızı içerken, söz yeniden O Topraklar Bizimdi üzerine açıldı. Bu kez kendim açtım sözü: önce romanın sanat değeri, konumu, ve ro-

manda geçen olayların tarihî açıdan değer ve önemleri üzerine düşüncelerini öğrenmek istedim. Yaşar Nâbi, romanı bütünüyle beğendiğini ve ciddi bir çalışma ürünü olduğunu açıkladı.

Yazarın, bazı kimselerce, yanlış anlaşılabilceğini düşünerek, eseri yazmaktan vazgeçmesi ne kadar saçma bir davranış olursa, yayıncının da, sırf bu yüzden, yazarın eserini basmaması saçma bir eylemdi.

Bunu açıkça söylemedim o akşam Yaşar Nâbi Nayır'a, ama aklımdan geçeni biliyordu sanırım.

O Topraklar Bizimdi (tam metni ve bütünüyle) 1974 yılında yayınlandı Varlık yayınevinde.

Şimdi elimdeki basıma bakarken sevinç duygusu kabarıyor içimde. Evet, seviniyorum. Yalnızca Ötügen Yayınevi'nin eseri büyük bir üzülikle okura sunduğundan değil, son onbeş yıl içinde Türkiye'de değişen siyasal duruma ve anlayışa da seviniyorum.

Havada baharın kokusu, yerdeyse baharın ilk mini habercileri: çalılar dibinde kardelenler, ve *camelia*'nın yeşil yaprakları arasında, genç ve güzel teyzemin kırmızı rujla boyalı dudaklarını anıtan, *camelia*'nın bir tek çiçeği. Pencereden *camelia*'ya bakarken unutuyorum ihüyarlığımı; uyanan doğayla uyanasım, çiçeklenesim, çiçeklenip güzelleşesim geliyor. Oysa ayağымda yeni ağrılar. Bu kez sol ayağымda. Doktorlar sol ayağınızda da ameliyat yapılması ihtimal, diyorlar. Rahatsızım. Bedii bir rahatsızlıktan fazla içe dönük bir rahatsızlık; can sıkıntısı. Ama teslim olamam. Karşı koymalıyım. Regina'dan gizlemeye çalışıyorum rahatsızlığımı.

Bu akşam da Yansılar'dayım.

Regina'nın, aradabir gözlerini işinden kaldırıp, yüzüme baktığını hissediyorum. Kendisiyle ilgilenmemi istiyor galiba. Ne mutlu ona! Geçen hafta *Ehrman*'dan getirdiğimiz *Meksika* halısıyla meşgul bu günlerde. Halının ana örgüsü çiçek ve yaprak.

Renkler güzel. Güzelden ziyade etkileyici, insanı yatıştırıcı ve dinlendirici. Göze çarpmayan, gözü kamaşturmayan bu soy renklere bayılırım. Regina, kendisini öylesine işe vermiş ki, Meksika renkleriyle birlikte benim beğenilerimi de beze dokuyor adeta Aynı zamanda yüzümün ve gözlerimin gerisinde kendisinden sakladığım şeyleri de görüyor galiba.

"Yeni bir ameliyaun yapılacağı belli değil daha," diyor Regina.

Evet, belli değil.

Gene de düşünüyorum. Düşüncelerim, düşünceden fazla, bedenime dıştan gelecek olan etkiye karşı bir tepki. Ruhî baskılara, hatta işkencelere, alışkınım. Ruhî baskıların her çeşidine katlandım, her çeşidine karşı koydum, boyun eğmedim. Bedîi etkenlere gelince, olduğumdan bambaşka bir insan olurum. Aman biri dayakla, yumrukla, ya da başka bir aletle incitmesin bedenimi! Bedenin incitülmesi ruhî baskıdan öte bir şey benim için. Dövüleceğim yere ölmeyi yeğlerim. Hiç mi dövülmedim hayatında?

Hatırlıyorum: 1942'nin kışı.

Uman esir kampındayız. Ahşap barakalar tıklım tıklım. Kaç kişiyyiz kampta? Kimi yirmi bin diyor, kimi otuz. Yirmi veya otuz binin kaç canlı, kaç cansız? Bunu soran yok, bilen yok. Günlerce ölünün yanında yattığımız oluyor. Suskunluğundan ölünün ölü olduğunu bilmek zor. Çünkü çoğumuz suskunuz. Yüzü morarmaya, sararıp kokmaya başlayınca anlıyoruz aramızda yatan esirin ölü olduğunu. Barakadan çıkarıyoruz. Dışarda kar dizi aşkın. Karlar içinden, ve bacaklarından çeke çeke, avlunun ucundaki helâ çukurunun ötesine götürüp bırakıyoruz cesedi. Orda yüzlerce cesed var. Haftalarca yatıyorlar gömülmemiş. Gömülemezler ki. Ne kürek, ne de kazma söker karın altında buz kesmiş toprağı.

Aslında esir dediğin -bizim soydan esir dediğin- ölümü düşünmez; yalnızca ekmeğı düşünür. Hayatla ölüm arası ekmek, kampın dışında ekmek varmış; kampın dışına çıkan ekmek yermiş; o kadar yermiş ki, karını doyurunca, ceplerinin içi de ekmek parçalarıyla dolu dönermiş kampa!

Bir sabah bir sürü asker girdi barakamıza. Dipçik ve tekmeyle kaldırdılar bizi, ve barakadan çıkarıp, bir safa dizdiler. Ara-

mızda ayakta duramayanlar da vardı. Düşenler karlar içinde kaldılar, ayakta kalanlarıysa kampın beş kilometre kadar uzağındaki açık ovidan geçen demiryolu hatına götürdüler.

Ölümü reddediyordu ruh: yol boyu hiç birimiz *bizi kurşuna dizecekler* demiyor, *bize ekmek verecekler* diyorduk.

Demiryola paralel otoyolda durduk.

Otoyolun üçyüz metre uzağında, ağaçları karla yüklü orman; ve ormanın kıyısınca istif edilmiş mermilerin oluşturduğu bir *duvar* uzuyordu. Safta yüz esir kadardık. Silahlı askerler, ormanla otoyol arasındaki, açık alana sürdüler bizi. Niçin?

Birbirimize sokulduk, ve bekledik.

Neden sonra kamyonlar belirdi yolda; ve tüfeklerinin uçlarına süngü takılı askerler bağrıarak, ormanın kıyısına götürdüler bizi, ve biz, *duvar*'dan kamyonlara mermi taşımaya koyulduk.

Kar derindi. Mermiler ağırdı. Kuzey yeli bir zalimin kurşunlu kırbağı gibi çarpıyordu yüzümüze. Düşenler oluyordu. Ağlayanlar oluyordu. Ben düşmedim. Çenemi sıkum, ağlamadım. Durulayıp dinlendiğim anlarda, arkamdan gelen asker tüfeğinin ucuna takılı süngüyü kıcıma ve butlarıma dürtüştürerek marş!.. marş!.. marş! diye haykırıyordu. Arada başımı çevirip adama bakıyordum. Genç bir adamdı. Benim yaşımdaydı Benim doğduğum yıl doğmuştu o da. Gözleri dünyaya ve yaşama benim gözlerimin açıldığı gün açılmıştı belki de. O da Tanrı'nın kuluydu. *Ben silahlıyım, ben tok'um, benim saçlarımin rengi sarı, gözlerimin rengi mavi* dese de, bu böyleydi. Ama gerçekten böyle miydi? O bana vuruyordu. Kıcıma, buduma sançıyordu süngüsünü; yürü! yürü! Tanrı cezayı çek diye mi göndermişti beni oraya? İnsanları yakından gör ve tanı diye mi göndermişti? Bilmiyordum. Bildiğim bir şey varsa, Tanrı'nın yaratmış olduğu insanlar işkence ediyorlardı bana.

Gün boyu mermi taşıdık kamyonlara.

Akşama doğru yüklü kamyonlar hareket ettiler, ve biz yolda kaldık. Sonra silahlı askerler tekrar safa dizdiler bizi. Kampa mı gidecektük? Başka bir yere mi? Düşünmüyorduk. Hepimizin aklından aynı soru geçiyordu: ekmek vermeyecekler mi bize?

Verdiler.

Bir köylü arabası çıkıp geldi biryerlerden. Arabacı arabadan

içi ekmek dolu çuvalı yola devirdi, ve askerler ekmek parçalarını dağıttılar esirlere.

Ekmeceklerimizi ayak üstü ve iki elimizle ağızlarımıza tıka basa yedik. Benim budum kanamıştı. Ekmeğimi yerken, pantolonumun paçasına geçip buz kesmiş kanım acı acı ve bıçak gibi kesiyordu etlerimi.

Dün akşam bunları yazdım Yansılar'a.

Dalmışım. Regina'nın yanımdan kalkıp gittiğinin farkında olmadım. Az sonra çay getirdi masama. Gözleri yüzümdeydi. Ama ne düşündüğü belirsizdi. Donuklaşmıştı gözleri. Oysa yüzü açıktı, sakın ve rahatı; halının renkleri değil de benim eski ıstaplarım donmuştu sanki gözlerinde. Uzanıp elimi tuttu. Uzunca bir süre, ve sessizce, birbirimize baktuk. Seven bir insanın yanında ve barış içinde yaşamak, elini tutarak ihtiyarlanmak... Bundan daha büyük bir mutluluk olamaz.

Gecenin ileri saati.

Yansılar'ı kapatıyorum. Tuhaf değil mi? *Camelia*'nın çiçeğiyle başladım, esir kampında buldum kendimi.

Geceleyin de gülümseyen mutlu bahara yer bırakmadı esir kampı.. Ama ben -Yansılar'da da olsa- yeniden esir hayatını yaşamamaya kesin kararlıyım.

Sabahleyin oturma odasına indiğimde Regina'yı işiyle buldum koltukta. Yüzü gülüyordu. Niçin? Sebep mi gerekti gülümsemesine? *Meksika* halısını bitirmişti belki de. Yansılar 3'ü bitirdiğim günün akşamı benim de yüzüm gülmüştü - yüzüm değilse de içim gülmüştü.

Ve, yüzü hâlâ sıcacık bir gülümsemeyle örtülü, koltuktan kalktı Regina, pencereye gitti, sessizce, ve uzunca bir süre, bahçeye baktı. Bakışları bahçenin bir noktasına takılıydı.

Bahçede neyi gördüğünü sordum.

"Buraya gel," dedi.

Regina'nın yanına gittim.

Bahçe güneş ışınları içindeydi. Elma ağacının dallarında serçeler cıvıldaşıyorlardı. Güneş ışığı, *camelia*, ve serçeler gerçektü; gerçektü ya, Regina hayalî bir dünyaya dalıp gitmişti âdeta. Neyi gördüğünü sordum tekrar.

"*Camelia*'nın dibine bak," dedi Regina.

Baktım, ve çiğdemleri gördüm

Birden Sadiye ninenin ebrulu bebekleri esti aklıma.

Bahçeye çıkuk.

Kuşların cıvılları kesildi. Ama uçmadılar. Regina çiğdemlerin üzerine eğildi. Çiğdemlere bakarken, önceki gülümsemesini, nerden geldiği bilinmeyen, bir esinti sildi yüzünden. Telâşlanmış gibiydi. Başını kaldırdı, yine güldü. Bu kez, sıkıntıdan kurtulmak istercesine güldü

"Güzel değiller mi?" dedi Regina.

"Güzeller," dedim.

"İnsanlar da, çiçekler gibi, barış içinde doğup, barış içinde ölemezler mi"

Ben, Sadiye ninenin beyaz, sarı, mavi ipliklerle yumaklanmış bebeklerini düşünüyordum.

Yeni Yansılar'a ısınamıyorum; yakın bir zamanda ısınacağundan da umarlı değilim. Gene de yazayım yazmayayım, masamın başındayım. Ruhsal dinginliğin tapınağı masam. Burada, yalnızca burada, okunan dualardan ve hayal ve gerçeklerle örülen yumaklardan yarının aydınlığının doğacağına inanıyorum.

Zaman zaman şu sorular soruluyor bana:

Romanlarınızda geçen ana vak'aları kendiniz yaşadınız mı? Romanlarınız sizin hayatınız mıdır?

Yanıtlamıyorum bu soy soruları. Romanlarım üzerine konuşmayı gerekli bulmuyorum. Yaşantılarım üzerine de. Ama içimden: yok, romanlarımda geçen olayları yaşamadım; yok, romanlarımda yazılanlar benim gerçek hayatım değildir, diyorum kendime. Aynı zamanda romanlarımda yazılanların bütün bu

uzun yıllar boyu hayatımla başabaş yürüdüklerini de bilmiyor değilim. Gene de (bir kere daha) bir açıklama yapmanın gerekliliğini duyuyorum burada: Korkunç Yıllar'ın esir kamplarıyla ilgili bölümleri gerçeğe dayanır. Yalnız bu gerçeği tam ve güçlü bir şekilde romanda yansıtamadığıma üzülüyorum.

Geçen gün -Yansılar'da da olsa- esir hayatı yaşamamaya kesin kararlıyım diye yazdım. Ne var ki, o günlerin bir gerçeğine -kısaca da olsa- değinmeden geçemeyeceğim

Seyit-Ümer (Gurzuflu):

Yansılar 3'ten aktarıyorum aşağıdaki cümleleri:

Günün birinde Seyit-Ümer kayboldu daireden. Hastalandı dediler. Sonra, özel bir ödevle Moskova'ya gitti dediler. Bekledik. Doğrusu ben bekledim. Yardımcı editör görünmedi ortalıkta. Yılın sonuna doğru ben de askere çağrıldım.

Evet, yukardaki cümlelerle bitirmiştim Gurzuflu Seyit-Ümer'in öyküsünü. Fakat öykü orda bitmeyecekti, ve bitmedi. Ne mi oldu sonra? Yeniden esir kamplarına dönmenin hüznünü (ve sıkıntısını) bilmeme rağmen, döneceğim. Çünkü Seyit-Ümer sıradan bir Gurzuflu değildi. Özellikle benim için.

Ayın son haftası.

Bu yıl da güneşli geçiyor Mart'ın sonu, ve bu yıl da, güneşli havadan yararlanarak, çeki düzen verdim bahçeye: saksıları yuvdum; çimenleri biçtim; saksılara ve evin arka duvarına asılı tel-sepetlere bütün hafta bahçeciden taşıdığım suni gübre ve besinli toprak doldurdum. Yarın Nisan. Hava böyle güneşli ve ılık geçerse, önümüzdeki hafta sonu çimliliğin kıyısına yıldız çiçeklerinin, tel-sepetlere *fuhsia* ve *petunia*'ların fidelerini dikeceğim. Mayıs'ta çiçekler boy atacaklar, açılacaklar, ve Haziran'da, balayında bir gelin gibi, olgunlaşıp güzelleşecek bahçe, ve çiçekler arasında dolanan Regina başını çiçeklerden her kaldırdığında, ben bir harika yaratmışım gibi bakacak bana, bense... ne mutlu bana! diyeceğim, ve, aynı zamanda içinde, içimin en derin bir yerinde *ben*: 'sevin-

me! çiçekler senin etinden, kanından, canından koparılıp çalınmış çiçeklerdir,' diyecek bana, ve ben, benden çalınıp yağma edilmiş çiçeklere bakarak, ağlayacağım için için.

Ama Regina mutlu. Yüzüme, çiçeklerce güzel gözleriyle bakıp gülüyor, ve, "Cengiz, geçen yaz çiçeklerimiz çok güzeldi; bu yaz da güzel olurlar umalım," diyor Regina.

Kıvanç kabarıyor içimde. Kabarmaz mı, umutlarla dolu bir bahar daha yaşayacak Regina; bu yılın yazı da, çimliğin kıyısını ucdan uca donatmış yıldız çiçeklerine bakıp sevinecek Regina.

Güzel olacak çiçekler. Çiçeklerin en güzeli olacak çiçekler. Nasıl olmasınlar! Bir zamanlarda benim etimden, kanımdan, canımdan koparılmış çiçeklerdir bu çiçekler.

Şimdi babamı anımsıyorum:

Kızıltaş'ın Soğukdere'si tarafındaydı tütün tarlamız. Tarlanın orta yerinde, ismine *çatrapı* denilen ve çok tatlı armudundan yalnızca *bekmez* yapılan bir armut ağacı; tarlanın üst kesiminde ise, ismine *pamuk elması* denilen başka bir elma ağacı vardı.

Bir baharda babam, "Cengiz, ben bu elma ağacına armudun dalını aşılayacağım ve bir yıl sonra elma ağacının dalında armut bitecek," demişti bana. Olası mı? Çocuktum daha, ama elma ağacında yalnızca elmanın bittiğinden kuşkulanmıyordum. Ama baba dediğin babaydı - anadan beni yaratan baba, başka bir harika da yaratabilirdi pekâlâ.

Armut ağacının dalını kesti, dalı elma ağacının dalına aşıladı, ve ertesi yılın baharında elma ağacının beyaz çiçekleri arasında armudun sarı çiçekleri açıldı; sonra da elma ağacında armut yetişti.

"Gördün mü?" dedi babam, "Gördün mü? İşte sana elma ağacında armut!"

Babam heyecanlıydı.. Ya ben?

Babam kadar heyecanlandığımı sanmıyorum. Belki de hüznüydüm. İri, yeşil, ışıltılı *pamuk* elmaları arasında sapsarı bir *çatrapı* armudu! Hiç gerek yokken, kalkıp müdahale etmişti babam elma ağacına.

Ama haksızlık ediyordum. Sevincini ve coşkusunu paylaşmalıydım.

Şimdi de içimde *ben!* Sevinmeyecekmişim. Çiçekler bir zamanlarda benim canımdan koparılıp çalınmış çiçeklermiş!.. İçimdeki *ben* acayip bir *ben*. Günü gününe benzemez *ben*'in sözü sözüne uymaz. Çelişkilerle dolu *ben*. Bir yandan *Kızıltaş*'ı yaratmayacağım diye üzülme; üzülmene sebep yok! *Yarat!* Bir kere daha yarat! *On kere daha yarat!* diyor; öte yandan da *sevinme!* *Bu toprağa diktiğin çiçekler, bir zamanlarda senin canından koparılmış çiçeklerdir, diyor ben.*

Hey *ben!* Hey *ben!*.. ne yapmamı istiyorsun? İntihar etmemi mi istiyorsun yani? Zamandan önce yaşama gözlerimi yummamı mı istiyorsun yani? Yoksa ben yaşamı ve gerçek dünyayı yıllar öncesi terkettim de farkında mı olmadım?

Susuyor içimde *ben.*

Sussun daha iyi. Ama sussun susmasın, ben övüneceğim çiçeklerimle. Başka bir toprakta yetişiyorlarsa da, başka bir göğün güneşinde çiçekleniyorlarsa da seveceğim ben benim çiçeklerimi.

Nisan, 1991

Severdi insanı. İnsana karşı kendisinin sorumlu olduğunu duyardı sanırım. Ama onun için iyilik, yakınlık, ve hayırseverlik kendi çevresinden, kendi ocağından başlardı kuşkusuz.

(Yansılar 3'ten)

Evet, Gurzuflu Seyit-Ümer'e dönüyorum yine:

Yardımcı editörün daireden kaybolup gittiği günden az sonra ben de askere çağrıldım.

Kişinev dolaylarında giydik asker giysilerimizi. Bir ay süren hummalı bir talimden sonra, Rus ordusuna özgü *geleneksel* yürüyüş başladı: elli kilometre... Yüz kilometre... Yüzelli kilometre... Manevralar, ve açık göğün altında rüyasız geçen geceler. Sonra gene yürüyüş. Nehirleri geçtik: *Pрут*, dediler; *Буг*, dediler; *Диньестер*, dediler. Kentleri, kasabaları geçtik: *Александровка*, *Балта*, *Ивановка*, *Петровка*, dediler. Sonra da savaş. Gideceği, gizleneceği yeri kalmadı askerin: gökten üzerimize ateş eden uçaklar; karşıdan üstümüze ateş eden tanklar; çevremizden üstümüze ateş eden toplar ve makineli tüfekler. Çiçek neydi, üzüm neydi, incir neydi? Unutulmuştu dünler. Beklemiyordu özlemleri vurulmuş savaşçıyı yarınlar. Donmuştu mendillerin nakışlarında sevgiler. Günler yarınsızdı.

Ağustos'un ikinci haftasında esir alındım.

Önce Kirovograd esir kamplarında, sonra da Kirovograd'dan Uman kampına nakledilen otuz bin¹ esirin arasındaydım.

Birçok ölü bıraktık Kirovograd esir kampında. Ama Kirovograd-Uman yolu gerçek bir *cehennem* yolu oldu. Çok esir düştü o yola: kimi kurşundan, kimi soğuktan, kimileri de susuzluktan ve açlıktan. Düşenler yolda kaldılar, ölümlerin en *acımasız*'ıyla öldüler; anaydı, sevgiliydi, yurttu - hiç biri yansımadı hayata kapanan gözlerinde. Güçlü, kuvvetli olduğum için miydi, yoksa Tanrı mı esirgemek istemişti beni, bilmiyorum; ben ölmedim. Ama Uman kampında umarsızlıktan kaçıp saklanılacak yer yoktu. Orda, özellikle orda, o kampın ahşap barakalarında umarsızlık da bir çeşit ölümdü; ölüm değilse de ölümü bekleyişti.

Her gece geliyordu ölüm ölümü bekleyenlere. Ölüme o denli yakın, ve o denli alışmıştık ki, ölenlerin arasında, üstümüzden bir şeyler koparmak amacıyla, kuzgunlar gibi çevremizde birikip bekleyenlere aldırıyor, hatta ölmeden önce gömleklerimizi sırtlarımızdan sıyrıp alırlarken, ses çıkarmıyorduk.

Barakalarınız, içerisinde insanın sığınabilmesi için kurulmuş barakalar değildi - yıllar öncesi terkedilmiş kerpiç fabrikasına ait *suşilka* lardı². Damları delik deşik, ahşap duvarlarında yüce delikler vardı; kış da, Almanlar gibi, zalim ve acımasız bir kıştı o yıl.

Tutsaklığımızın en korkunç günlerini yaşıyorduk. Burada *yaşıyorduk* kelimesi abstrak bir kelimedir - yaşıyanlar da *canlı* ölülerdi. Ben onlardan biri değildim henüz.

Harikalara yabancı sayılmaz bizim Kızıлтаş diyorum ara ara. Harikalara mutlaka inandığım için değil; daha fazla Kızıлтаş'a sevgimi, ve günün birinde dirileceğine inancımı vurgulamak için söylüyorum bunu. Ama Seyit-Ümer (Gurzuflu)yla Uman esir kampında karşılaşmam gerçek bir harika oldu.

Bir sabah, sabahın erken saatinde, barakanın ahşap duvarı dibinde büzülmüş yatıyordum, üç kişi dikildi başımın ucuna. Biri-

1 Bu rakam tahminendir.

2 Şuşilka - içerisinde kerpiç kurutulan barakalar.

si dizleri üstüne çöktü, bir süre yüzüme baktı; elini omuzbaşıma uzatmıştı ki, birden adamın yakasına yapıştım. Öfke ve hırçınlığımla adamı yanımdan uzaklaştıracakımı sandıysam, yanıltmıştım; eli hâlâ omuzumda, gözlerinin mavi hüznüyle bakıyordu yüzüme. Bir ara güler gibi oldu.

"Ş-ş-ş-ş," dedi; "ş-ş-ş-ş... Sakin ol.. Seni incitmeyeceğim. Ben senin kardeşimim. Anladın mı?.. Senin kardeşin, Seyit-Ümer'im."

İnanmak zordu. Sonradan öğrendim:

Kampta, benden başka, oniki Kırımlı daha varmış; barakadan barakaya geçmek tehlikeli olduğu için, ayrı barakalarda kalıyormuşlar. Son olarak beni 2 numaralı barakada bulmuşlar.

O sabah Seyit-Ümer ve iki (Rus) arkadaşı beni ayağa kaldırıp, barakadan çıkardılar.

Çok kar yağmıştı geceleyin - gümüşten, ve futuristik, bir kent gibiydi kamp sabah güneşinin ışınlarında. Bakamıyordum. Bir süre barakanın duvarı dibinde, ve gölgede, durduk. Sonra gözlerim aydınlığa alıştı, ve dördümüz 2 numaralı barakanın *mutfağına* doğru yürüdük.

Baraka mutfakları Korkunç Yıllar'da yazdığım gibiydi: her avlunun ucunda ahşap bir kulübe, ve ahşap kulübenin önünde, altlarında ateşler yanan, yüce kazanlar. Her sabah bir köylü arabası girerdi avluya, ve arabanın üstünde duran adam içi su dolu her kazana yanaştırırdı arabasını, ve her kazana arabadan birkaç kürek topraklı-çamurlu patates atıp, arabasıyla çıkıp giderdi avludan.

Burası 2 numaralı barakanın *mutfağıydı*.

Seyit-Ümer ve arkadaşları beni ahşap kulübenin gerisine götürüp bir kütüğe oturtular. Konuşmuyorlardı. İki Rus kulübeye girdiler. Seyit-Ümer yanımda kaldı. Az sonra Ruslardan biri eski bir kapolla çıktı kulübeden, ötekiyse, bir çanak *çorba*'yla. Kapotu sırtıma geçirdim. *Çorba*'yı içtim.

Seyit-Ümer (Gurzufu)yla yüz yüze oturduk; bir süre Gurzuf'un, Kızıltaş'ın, *Komsomolets* gazetesinde beraberce çalıştığımız günlerin (ve gecelerin) anısına daldık, ve ben 2 numaralı barakaya döndüm.

Ama Seyit-Ümer'in benimle ilgisi kesilmedi.

Her iki günde bir arkadaşlarıyla barakaya uğruyor, beni *mutfak* kulübesinin arka duvarı dibindeki kütüğe götürüyor, orda *çorba*, ve -bir yerlerden bulup getirdiği- ekmeği yediriyordu bana. Sağlığım iyileştikçe Akmesic'te tanıdığım Seyit-Ümer'i başka görmeye başlamıştım: bıyıklı ve çizmeliydi; nişanları eksik, kızıl ordu üniforması temizdi; yüzü az süzölmüştü, az ağarmıştı; ama gözleri içindeki bakışları, eskide gibi, sağlıklı ve güçlüydü, ve sağlıklı ve güçlü bakışları gerisinde birşeylerin gizlendiğini sezinler gibi oluyordum. Üstelik, eskiki bazan alayımı, ama her zaman duygulu gülümsemesi silinmişti Seyit-Ümer'in yüzünden. Kulübenin arka duvarı dibine atılı kütüğe oturtup beni yedirmesi bile üstlenmiş olduğu sıradan bir ödev, bir borçtu âdeta. Sonraları Seyit-Ümer'in ve iki arkadaşının bu eylemleri bir çeşit *komünist mafyası* bağlantısında olduğunu, ve kendileri için lüzumlu olan, veya ilerde lüzumlu olacağı düşünülen, kimselere yardım ettiklerini de düşünmüyor değildim. Sebep her neyse, birkaç gün içinde ben iyileşmiş, ve güçleşmişim.

Seyit-Ümer'in başıma hem koruyucu melek, hem de beni yedirip besleyici bir kurt olması, uzun sürmedi.

Bir sabah tek başına uğradı barakaya, beni kulübenin arka duvarı dibindeki kütüğe götürdü, ve orda, içinde binbir soru ve gizemlerin gizlendiği bir açıklamayla sarstı beni.

"Bu sabahki görüşme son görüşmemiz olacak," dedi Seyit-Ümer.

Neden?

"Yarın kamptan kaçacağız."

Seyit-Ümer sustu. Az sustuktan sonra, bir çeşit resmiyet havasını katarak, tamamladı açıklamasını: "Sekiz kişiyiz. Benden başka bir Kırmızı daha ve altı Rus yoldaş."

"Beni de say," dedim; "ben dokuzuncuyum."

Ses etmedi. Bir süre düşündü. Sonra başını kaldırdı, ve dosdoğru gözlerimin içine bakarak, "Zayıfsın," dedi.

Şimdi ben susuyordum. Seyit-Ümer sürdürdü:

"Biz bunu iki ay öncesi planladık. Kampın beş kilometre

uzağında bizi bekleyen *partizan* yoldaşlar var. Ama aradaki beş kilometrelik yolu geçmek çok tehlikelidir."

Israr ettim:

"Zayıfsın," dedi tekrar.

"Değilim," dedim.

Kampta kalmanın, ve açlıktan ölmenin, korkusunu yüzümde görmüştü belki.

"Korkma.. arada sırada buraya gel; *aşçılarla* konuştum... bakacaklar sana," dedi Seyit-Ümer.

Ama ben kesin kararlıydım.

"Ben dokuzuncuyum," dedim.

Yüzü düşünceli bir tavır takındı. Düşündü, düşündü. Neden sonra, "Peki," dedi, yanımdan çekip gitti.

Ertesi günün sabahı aynı yerde buluştuk. Bu kez o da kesin kararlıydı.

"Sen burada kalacaksın," dedi Seyit-Ümer.

"Neden?"

"Yol tehlikeli de ondan."

"Senin için tehlikeli değil mi?"

"Benim için de tehlikelidir. Ama sen..."

Sustu. Gölgeli gülümsemesini sarı bıyığının altına gizlemeye çalıştı. "Ben ölürsem ne bir insan, ne de bir it ağılar ardımdan. Ama sen... sen şairsin. Senin soyundan kimselere ihtiyacı var halkımızın. Sen kal!"

Şahsıma yönelik ilk iltifatı; ve iltifatların en büyüğüydü. Sahte, belki de abartılı söylenmişse de, ne demem gerektiğini bilemedim. Seyit-Ümer de bir şey söylememi beklemiyordu ki, üzerime eğildi, yanaklarımı öptü, alnımı ve kafamın tepesini öptü; iki eliyle omuzlarımı dolayıp, beni bağrına basırdı; gözlerinde yaşlar vardı sanırım - dönerek, yanımdan uzaklaşmaya başladı.

Az sonra 2 numaralı barakanın dikenli tellerle örülü geniş kapısı gerisinde gözden kayboldu.

Gidiş o gidiş. Geceleyin sürekli tüfek salvoları geldi kulağıma kampın dışından.

Sabah oldu. Barakadan çıktım, ve gelip geçmiş günlerin sabahlarında olduğu gibi, barakanın kapısı dibinde durarak, Seyit-

Ümer'in karlar üstünde bırakıp gittiği ayak izlerine baktım; bakarken, Seyit-Ümer'in biryerlerden çıkıp geleceğini umuyordum sanırım. Seyit-Ümer yoktu. İkindiye kar yağdı kampa, ve izler silinip gittiler gözlerimden. Ancak o zaman Seyit-Ümer Gurzuflu'yu görmesiyece kaybettiğime inandım.

Tanrım! Ne kadarımız göçüp gittük arkada iz bırakmaksızın yurdumuzun uzağında. Öldük, toprak olduk; ne bir çiçek bitti düşüğümüz yerde, ne bir ağaç. Haklı değil mi yani içimde *ben*? Şimdi ben burada, bu yabancı toprakta, silinip gitmiş izlerimizin üstüne, bir zamanlarda canımızdan koparılıp alınmış, çiçeklerimizin fidelerini dikiyorum.

Yeni bir doğumu bekleyen lohusa örneği bahçe: çitin dibinde çalılar ve elma ağacı iyice tomurcuklanmışlar. Düün, saksılara diktüğümüz fideleri gözden geçiriyorduk, alçak duvarın üzerine dizili saksılar arasına iki saksı daha sığdırabileceğimizi açıkladı Regina.

"Toprak saksı mı" diye sordum

"Hayır, toprak saksıyı taşımak zordur senin için. Az çok toprak saksıların renginde plastik saksı getirelim," dedi Regina.

Ve saksı almak için, evin üç kilometre kadar uzağındaki, *B* ve *Q*'ya koyulduk bu sabah.

Trenle gidiyoruz. İkimiz trenin penceresinden bakarken, tatlı (biraz da hüznü) bir gülümseme takılıyor Regina'nın dudaklarına.

Hayli yüksekteki sokağın karşı yakasında birbirlerine bitişik tek katlı evler; sokağın demiryolu hatı tarafındaki kestane ağaçları, ve *B* ve *Q*'ya dek uzayan (ve sokağı demiryolu hattından ayıran) demir parmaklık. Dallarındaki avize kandillerini ansitan salkımlarla kestane ağaçları da güzel doğumu bekliyorlar. Regina'nın bakışları ağaçlara takılı; dudaklarında hâlâ o yarı tatlı, yarı hüznü gülümseme Ne düşünüyor acaba? Kestane ağaçlarını düşünüyordur.. Ama çiçeğe bakan, çiçeği düşünen bir insanın gülümsemesi çiçeğe benzer. Regina'nınki benzemiyor.

"Daha dört yıl öncesi yaya giderdik *B* ve *Q*'ya Unutmadın değil mi? Şu kestane ağaçları dibinden geçip giderdik," diyor Regina, ve bakışlarını yüzüme doğrultarak, ekliyor: "Haurlamak güzel bir şey doğrusu."

Yaşanmışlara gerçek ölçü olamaz hatıralar; ama yaşanmışları büsbütün unutmaktan daha iyidir hatırlamak.

"Evet," diyorum, "haurlamak güzel bir şey."

Az sonra *B* ve *Q*'dayız.

Maden damı ve duvarları kırmızıya boyalı, baraka biçiminde yüce bir mağaza. Amerikan firmasıymış. On yıl öncesi inşa edildi. Çevresinde ve park alanında yüzlerce otomobil. Dallas sakinlerine yaraşır bir görünüm belki, ama, tek katlı evleri ve kestane ağaçlarıyla Wimbledon'un bu sakin ve uyuklu sokağını allak bullak etti *B* ve *Q*. Ne ki, insanların maddî ihtiyaçları için lüzumluymuş. Lüzumlu olmaz mı? Hem neye, nelere ihtiyacı yok insanoglunun *bizim* kapitalist dünyamızda! Vida, boya, menteşe, kerpeten, bıçkı yığınları yanında cilâlı kapılar, *altın* çerçeveli aynalar, *altın* musluklar, minderli tuvalet oturakları, yaldızlı lambalar, tül örtüler... Başım dönüyor. Ama Regina dingin. Regina Kızılaş'lı değil ki dingin olmasın! Arada duraksayıp *B* ve *Q*'yu tıklım tıklım doldurmuş eşyalara bakıyor merakla.

"Biz saksı almaya geldik buraya," diyorum.

"Evet," diyor Regina, "saksı alacağız."

Ve ikimiz *B* ve *Q*'nun bahçecilik kesimine geçiyoruz.

Burada da mal bolluğundan ayağınızı basacak bir yer yok: varil, kiremit, kum, basamak taşı, eşik taşı, yol ve kaldırım taşı, köpek kulübesi, kuş kafesi, arı kovanı, el arabası, kürek, kazma, çivi, meyve ağaçları, çiçekler çiçekler çiçekler, ve saksı üstüne saksı. Binlerce! Onbinlerce! Yüzbinlerce!..

İki plastik saksıyla çıkıyoruz *B* ve *Q*'dan.

İki plastik saksımızla park edilmiş arabaların arasından geçiyoruz; ve yerden on basamak kadar yüksek merdiveni yavaş yavaş çıkarak, kestane ağaçlarının dibinde duruyoruz.

İkiniz *B* ve *Q*'nun saksıları arasında dolanırken, çiçeklenivermiş iki salkım. Hem de Regina için mahsus çiçeklenmişler

sanki - şimdi çiçeklerce güzel ve gülen gözleriyle bakıyor kestane ağacına, ve, bakışları hâlâ kestanein çiçeğinde, "Cengiz, gel ya-ya dönelim eve," diyor Regina.

Biliyorum, yorulacak. Çok yorulacak. Ama ilerde sokağın iki yerinde peyke var; daha ilerde park var; oturur, dinleniriz. Üstelik Regina'nın gözleri içinde istemi öylesine güçlü ki... Yok diyemem.

Bir kolumda Regina, öbür kolumda iki saksı, yaya koyuluyoruz eve.

Yürümek zor. Yansılar'ı sürdürmek kadar zor yürümek. Ama ben ve Regina kesin kararlıyız. Belki yavaş yavaş; belki güçlükle; sık sık durup dinlenerek belki, yaya döneceğiz; ve mutlaka ulaşacağız eve.

Geçiyor günler.

Geçip giden günler birbirinden farksız. Akşamlar da. Kahvehin dibinde bir parmak viski, bir puro, bir fincan şekersiz kahve, ve elimde kalem, masanın başında buluyorum kendimi. Yazmıyorum. Gene de kalemle oturuyorum. Kalemim sihirli bir çubuk sanki; ben öyle sessizce otururken, bakarsın sihirli çubuğun ucundan önümde açılı defterin boş sayfasına periler -ya da Sadiye nine-nin bebekleri- dökülüp dans ederler belki.

Ama dün akşam kalemsiz oturdum.

Yansılar 3'ün bir yerinde de yazmışım: üzerine çalıştığım eseri defalarca okurum; eseri ezer gibi, çiğner gibi durnadan okur ve düzeltmelerini yaparım. Kitap şeklinde çıkuktan sonra eseri hemen hemen okumam; ya da kitaba şöyle bir göz atmakla yetinirim.

Dün akşam ayrık bir akşam oldu. Kahvem yudumlarken Regina'yla birlikte *B* ve *Q*'dan dönüşümüzü anımsadım. Yaya döndük. Regina hiç şikâyet etmedi yorgunluğundan. Yol boyu arada bir, ve gizlice, yüzüne bakıyor, Regina'nın kendi vücudu içinde taşıdığı gücüne ve iradesine seviniyordum.

Wimbledon park'tan geçiyorduk, gölün kıyısına atılı peyke-lerin bütüne oturmaya önerdim.

Gün güneşliydi. Göğün mavisini süsleyen beyaz bulutların yansılarını ve kazlar geziniyorlardı gölün yüzünde. Uzun bir süre oturduk. Ben dalmıştım. Regina ne düşündüğümü sordu. "Hiç," dedim, "hiç bir şey düşünmüyorum." Oysa düşünüyordum. Anne-me Mektuplar'ın Halûk Topkayacı'sını düşünüyordum. Romanın (artık ihtiyarlanmış) Saf'ı bu gölün kıyısına atılı peykede, tıpkı benim gibi otururken, tanıdığı kör kızı. Evet, benim gibi...

Dün akşam Anne-me Mektuplar'la geçip oturdum masamın başına, ve, Saf'la *kör kızın* gölün az uzağındaki kafeteryada geçirdikleri dakikaları içeren bölümü okudum yeniden. Ve sevindim. Biraz da üzuldüm. Üzüluşümün sebebini bilmiyordum; yalnız zaman zaman bana sorulan sorular ve sorulara verdiğim yanıtlar gelip takıldılar aklıma: yok, romanlarımda geçen vak'aları kendim yaşamadım; yok, romanlarımda yazılanlar benim gerçek hayatım değildir diyorum; diyorum ya, yaşım ilerledikçe ve artık yaşamın ucuna yaklaştıkça, Floubert'in *Madame Bovary C'est moi* sözlerini daha iyi anlıyorum.

Günlerdir Türkiye'nin Güney-doğu sınırındaki Irak Kürtlerinin acıklı tragediyasını izliyoruz televizyondan Acıklı, zihinlerden silinmez bir tragediya. Dağlar, yamaçlar, vadiler vıcıl vıcıl. Kâr ve yağmur içinde yüzbinlerce çırpınan insan. Kırım'ın tragediyası beni bu soy tragediyalara *muaf* mı kıldı acaba? Acı feryadlarla saçlarını yolan anaların, yüzlerine soğuk dövmeler gibi umarsızlık konmuş gençlerin, yüzlerinden gülümsemeleri belki de dönmemesine silinip gittiği kızların arasından Sevgil'in *sen bizim tragediyamızdan daha büyük bir tragediya olmadığını mu sanıyorsun?* diye seslendiğini duyar gibi oluyorum. Gerçekten bu böyle mi?

Büyük facialara tanık oldu insanoğlu yirminci yüzyıl içinde; büyük suçlar işlendi. Herkes kendi faciasının ölçüsüyle ölçer başkalarının faciasını. Yalnız bir ölçüde yanılmadığımdan kuşulanmıyorum: bir ulusun kendi toprakları üstünden koparılıp sürülmesi yüzyılımızda işlenmiş suçların en büyüğüdür.

Yok, ben ağlamıyorum.

Çukurca'nın sarp yamaçlarında yavrularını gömen gözü yaşlı Kürt babalarına bakarken, 1944 yılının baharında bizim babalarımızın *bizim* Çukurca'lı yavruların körpe cesetlerini sürgün trenlerinin katar vagonlarından demiryolların kenarına atuklarını görür gibi oluyorum.

Ama Regina ağlıyor. Sessizce. İçin için. Gözlerinde yaşlar da var Regina'nın. Nasıl ağlamasın, onun da kendi tragediyası var televizyonun ekranındaki görünümde ateş içine bırakıp çıkukları yüzbinlerce Varşova'nın toplama kamplarına yürüyüşlerini görüyordur belki.

Ekranda bir Türk askeri. Tüfeği boynuna asılı askerin. Kucağında kıvrıkcık saçlı bir Kürt yavrusu. Sarp bayırı urmanıyor asker. Dikkatlice. Arada ayağı kayıyor. Arada dizleri üstüne düşüyor. Her düştüğünde daha bir sıkı basıyor yavruyu bağrına asker. Regina bakışlarını ekrandan yüzüme çeviriyor; elimi tutuyor; sonra, öbür eliyle gözlerinde biriken yaşları siliyor, ve silerken, "Dünya Türk'ün insancıl yanını bu görünümde görmezse, başka hiçbir yerde ve hiçbir zaman görmez," diyor.

Gecenin ileri saati. Yalnızım odamda. *Liberty* radyosunun (Ukraince yayını) yorumunu dinliyorum:

Kırım Tatarları siyasal bir oyunun kurbanı mı oldular?

Harcanmış yüzbinlerce ruble ve intriglerden sonra, oyun, 20 Ocak günü, Kırım'da yeralan referandumla sonuçlandı: Rusiya federasyonunun yönetmenliği Kırım'ın Ukrayna'ya bağlı kalmasına razılık gösteriyordu; ne ki, bir prensipte kesin kararlıydı: Kırım'ın otonomisi yalnızca Kırım Tatarlarının otonomisi değil de Kırım'da ikamet eden (çoğunluğu Rus) bütün ulusal toplumların otonomisi olacaktı. Ukrayna'nın komünist yönetmenliği bu prensibi kabul etti, ve 20 Ocak günü Kırım'da referandum düzenlendi. Referandum'a katılanlar Kırım Özerk Cumhuriyeti'nin yeniden kurulmasına oy verdiler. Böylece kurt da tok, kuzu da sağ kaldı.

Yorumdaki sonra Kırım Tatarlarının Kırım'a dönüşü üzerinde duruyor spiker:

Dönüş devam ediyor. Ama Kırım Özerk Cumhuriyeti'nin Kırım'a dönen Kırımlılarla ilgilendiği yok. Canköy'de ve civarında binlerce Kırımlı derme-çatma barakalarda, yerin altında kazdıkları oyuklarda, ya da dipe-düz açık göğün altında oturuyorlar.

Liberty radyosunun yorumunu dinlerken, bizim Çukurca'mız gelip duruyor gözlerimin önüne:

Bahar gelmiştir Çukurca'ya da. Kurlar, bahçeler yeşermiştir; çiçek açmıştır Salgır'ın kıyısındaki çalılar. Canköy'den çok uzak değil *bizim* Çukurca; trenle bir-iki saatlik bir yol. Geçilmesi zor dağları da yok Çukurca'nın; yaya da gidilir Çukurca'ya. Hem de düz yoldan. Gene de zor Çukurca'ya ulaşmak. Kırkyedi yıl süren, ve akla sığmaz zorluklarla uzun mesafeleri aşuktan sonra (bugünlerde Çukurca'nın eşiğindeyken de) yine uzak *bizim* Çukurca.

Ama üzülmeğe hakkım yok. Gelen haberlere göre Çukurca-lı gençler yeni bir *Hasretköy* daha kurmak niyetindeymişler Çukurca'nın yakınlarına.

Bir ulusun varlığı yalnızca onun şanlı ve parlak geçmişine değil, döküğü gözyaşlarına, kanına, horlanışına, ayaklar dibinde kala kala binbir kere ezilişine, binbir kere ezilip, hiçbir kimseden yardım beklemeden, tekrar ayağa kalkmasına, ya da ayağa kalkmak ve ayakta kalmak istemine dayanır. Ben bunu biliyorum. Ama bunu benden daha iyi Canköy'ün civarındaki yerin altında kazdıkları oyuklarda oturanlar bilirler.

Masamdan kalkarken, karşımda duvara asılı Gurzuf'un resmine takılıyor gözlerim: bayırdaki çamlar ve sarmaşıklar aynı çam ve aynı sarmaşıklar. Yalnız çocukluğumda daha bir yoğundu sarmaşıklar. Ve serçeler cıvıldaşırlardı sarmaşıklarda gün boyu. Aman, ne çok serçe vardı sarmaşıklar arasında! Iskele dibinden bir çocuk bir taş atındı hele sarmaşıklardan yana - boz bir bulut gibi, havalanıp uçarlardı serçeler Ceneviz kalesinin sarp yamacına

Gözlerimi yumuyorum. Bir yumru sıkıyor boğazımı. Yok, ağlamayacağım. Dönüş yolunda başta yürüyenler ordalar gayrı.

'Evet, ordalar,' diyorum içimden kendi kendine, ve, (kendimi teselli etmek için belki) gözlerim hâlâ yumulu, Alim Aydamak türküsünü söylüyorum içimden:

Alim gider pazara
Uğramasın nazara
Alim öldü diyenler
Kendisi girsin mezara

Gene de gelir ölüm. Alim Aydamak'a geldiği gibi, bize de gelir ölüm, dörtbir yanımızı bağlar, bilinmezliğe götürür bizi. Ama ruhumuz kalır; dönüş yolunda yürüyenlerin gönüllerinde yaşayan Alim Aydamak'ın ruhu gibi.

Yavaş yavaş merdiveni çıkıp yatak odasına giriyorum.

Regina uyuyor. Dışarda rüzgâr. Soyunup usulca Regina'nın yanına uzanıyorum. Rüzgârın uğultusunu dinlerken, çiçeklerimizi düşünüyorum.

'Değişiyorsun,' diyor içimde *ben*

İçimde bana konuşan gerçekten *ben* mi?

'Hey *ben*! Bana konuşan *sen* misin?

'Senin içinde *ben*'den başka bir *ben* olduğunu mu sandın'

'Ama değişiyorsun dedin.'

'Evet.'

'Neden? Çiçeklerimizi düşündüm de ondan mı?'

'Hayır. Karamsardın.'

'Ne zaman?'

'Her zaman. Dün.. ve önceki günlerde. Nadir gülüyordun. Mayıslarda bahçende çiçekleri okşarken de, şairin *Esir-efendi koymuş adlarını / iki bahta ayırmış arzın evlatlarını* dizesini tekrarlıyordun soluğun altında. Şimdiyse... Şimdi ölümsüzlüğe inanır gibi konuşun.'

'Öyle bir şey söylemedim. Alim Aydamak'ın ruhundan bahsettim sadece.'

'Evet. Ama sıradan bir ruh gibi çıktı dudaklarının arasından Alim'in ruhu.'

'Niceymiş Alim'in ruhu?'

'Ruh dediğin şey değildir nice olsun. Özellikle Alim'in ruhu! Göze görünmeyen, elle tutulmayan bir varlıktır; biz'iz onun ruhu; *ben'im*, Süremeci Aslanbek Aka'dır, Deli Hüseyin'dir. *Biz'iz*. Biz'siz kırkeydi yıl boyunca *dönüş* yolunda yürütenler olmazdı bugün. Alçı yoğuran, taş kıran, duvar ören gençler de, Hasretköy'lerde çocuk doğuran kadınlar da olmazdı bugün.'

Susuyor içinde *ben*.

Ben, acayip bir *ben*!

Ben ne desem diyeyim, ne yapsam yapayım, *ben'in* takdiri-ni kazanamam. Sussun daha iyi.

Ayın son haftası.

Hava soğudu.

Kuzeydoğu rüzgârı esiyor aralıksız. Kuşlar terkettiler bahçeyi. Arada sulu sepken kar yağıyor. Saksı çiçeklerini evin içerisine taşıdım. Sabahları pencerede durup çimliğin ucundaki elma ağacının ve *Camelia'nın* üşüyen çiçeklerine bakıyorum. *Bizim* Çukurca'nın sakinlerine de yağırdı kar bazan Nisanlarda. Ayaz bastırırdı.

Tanrım, açık göğün altında oturan insanlarımızı koru; kuşlarımızı, çiçeklerimizi koru, Tanrım.

Mayıs, 1991

Kalaylı kazan içinde
Kaz balası
Kızını baştan çıkaran
Öz anası

Anneciğim;

Dün gece gene rüyamda gördüm seni. Kızıлтаş'taydın.

(Aslında seni başka bir yerde görmüyorum. Sen, Gelinka-ya'nın betinde taş kesilmiş Kızıлтаş'ın gelini gibi, yontuldun kaldın usumda.)

Evet, Kızıлтаş'taydın.

Başka Mayıslarda gibi, bu Mayıs da, tütünlerin fideleri tarlaya taşınmış, toprağa dikilmişlerdi artık, ve eklemelerindeki ağrıların dinmesine kalmadan evin önündeki bostanla uğraşmaya başlamıştın. Anımsıyorsun değil mi? Beline şal bağlardın - bir de değil, iki şal bağlardın, alnına da kızıl bir mendil bağlardın. Yok, şikâyet etmezdin, Anne; ölesiye yorulduğun günlerde de şikâyet etmezdin hiç. Ama ben biliyordum. Deniz tarafındaki balkonun merdivenini çıkarken durup dinlenirdin; akşamları bizi yuvup yatırdıktan sonra da, maluzın yanına oturarak, kibrit inceliğinde iki cigarayla yorgunluğunu gidermeye çalışırdın. Ama mutluydın, Anne. Rüyamda da mutlu gördüm seni. Mutlu olacaktın elbet, Kızıлтаş'taydın; üstelik bostanındaydın. Kabak ve hıyarların sürgünleri uzamışlardı hayli; fasulyeler iyice sarıp sarmalamışlardı çubukları; domatesler, biberler, patlıcanlar yemyeşildi bostanda, ve

sen, bostanın kıyısında durmuş, çiçeklere bakıyordun mutlucu. Ve gülüyordun. Çiçeklerce gülüyordun. *Bizim bir Mayısımız var; öylesine kara ki, tüm gülümsemeleri silip süptürür yüzlerden; tüm Mayısları karartır*, deme, Anne. Ben o Mayısımızı unutmuş değilim. Ama Mayıs Mayısır gene de. Burakla da. Yaprakların yeşili, çiçeklerin alı pembesiyle doğumların en güzelini sunan genç ve güzel bir kadın gibi Mayıs. Yaşamak ister insan Mayıslarda. Hem de her yerde: esir kamplarında, oyuklarda, ıssız dağ yamaçlarında, hapishane hücrelerinde... yaşamak ve sevmek özlemi uyanır insanın yüreği içinde.

Ben de bir çocuk gibi kıvançlıyım bu Mayıs günlerinde. Belki daha fazla: çocukluğumda özlemiş olduğum herşeye kavuştum. Yeni şapkam var, hem de şiperli *Galler* şapkası! Yeni pabuçlarım, günlüş başlı yepyeni kemerim var; istediğim kadar ceviz ve fındık doldururum ceplerimin içine; istersem ata binerim, otomobile binerim; bir bisiklet edinirim istersem; bir köpek, bir kedi sahibi olurum canım isterse; helva ve lokum da yerim doya doya.

Bunlar çocukluğumda özlemiş olduğum şeylerdi.

Ama.

Biliyorsundur, ben çocuk değilim gayrı. Saçların kır. Gözlüklüyüm. Değnekle yürüyorum sokaklarda, ve elli yıldır yabancıyım. Kimse tanımıyor beni burada. Ben de kimseyi tanımıyorum. Gene de mutluyum bu Mayıs günlerinde, Anne. Çünkü evime döndüğümde beni tanıyan, beni seven ve mutlandıran bahçem var, Kızıtaş'ın bahçesi gibi .Hoş, upaup Kızıtaş'ın bahçeleri gibi değildir belki, ama ben canıyla, usumla, kemiğim ve etimle; etim ve kemiğimde bulabildiğim gücün son dirhemine dek. bahçemi Kızıtaş'ın bahçelerine benzetmeye çalışıyorum. Benzediğini de sanıyorum bazan. Elma ağacının gölgesinde oturarak, serçelerin cıvıltılarını dinliyorum; *vigile*'in çiçeklerinde yabancı arıları, *petunia*'ların üzerinde altlı üstlü kanat çarpan kelebekleri, komşu evin duvarına bitişik ahşap çatının damı üzerinde uyuyan kediyi seyrediyorum, ve, gözlerimi her yumduğumda, Ayıdağ'ın hizasında Gurzuf'a yaklaşan vapuru görüyorum, ve görürken, unuttuğum şarkılarımızdaki *Gide gide vardım bir kara taş / Yazılanlar geldi bu garip başa* dizeyi.

Mutluyum dedim, mutluluğumun gölgesiz bir mutluluk olduğunu sana, Anne. Herşeyimizi; herşeyimizle birlikte Kızıлтаş'ımızı gördüğüm anlarda bile, ömrümde bir daha da Yukarı ve Aşağı mahallelerin camileri dibinden geçmeyeceğime üzüliyorum. Tuhaf değil mi? Biliyorsun -ya da bildiğini tahmin ediyorum- babam gibi ben de inançlı olmadım, ve değilim. Gene de Kızıлтаş'ın camilerini silip atamıyorum gözlerimden ve gönlümünden. Sen başkaydın. Kızıлтаş'ımızı yitirdikten sonra da, *karakuvvetçilerin* bütün zulüm ve işkencelerine katlandın ve inancın -Tanrı'ya inancın- hiçbir dakika sönmedi senin yüreğin içinde. Gene de beni kötü bir evlât diye düşünmeni istemiyorum, Anne. Çünkü değilim. Bana öğrettüklerini hiçbir zaman unutmadım. Temiz bir yürekle yaşadım. Çiçeği, kuşu, böceği, insanı sevdim - inançsızım dediğime bakma, duasız bir günüm geçmedi; güçsüze elimi uzatım, yoksulla ekmeğimi paylaştım, hastanın ve sakatın başını okşadım, ve karşılığında hiçbir kimseden hayır duası beklemedim.

Ama alınyazımız değişiyor, Anne. Değiştiğini sanıyorum. Gene de, daha birkaç yıl öncesi söndü sönecek sevgi ve özlenlerimizin bugünlerde yeniden alevlenip (arada bir olsa da) bağlarımızı aydınlatmasına rağmen, ben hâlâ Kızıлтаş'ın karanlığındayım. Ve yorgunum.

Daha önce de yazmışım sana: ben, benden başka, bir *ben* daha taşırım kendi içimde. Bu *ben* benden büyüktür, benden ağırdır. ve nerdeyse elli yıldır benim içimdedir. İnan bana, yorgunluğumun kökü, anadamarı bu *ben*'dir. İçimde taşıdığım *ben*'den yakındığımı sana. Nasıl yakınım, elli yıldır koyu karanlığımızın içinde dolaşarak, karanlığımızın en kuytu köşelerinde bulabildiği ışığımızdan bir parça ışık, bir demet yeşil, kuruyup dumura uğradığını sandığım pınarlarımızdan bir yudum su getirir bana ve *onun* getirdiği Kızıлтаş'ın ışığıyla, suyuyla, yeşiliyle yaşıyorum bugünlerde.

Evet, yaşıyorum ve Kızıлтаş'ımızın tam yaşama ve ışığa kavuşacağı günü bekliyorum.

İnan bana, bu bekleyiş de çok zor, Anne. Özellikle içimde taşıdığım *ben*'le. Farzet ki, sen Kızıлтаş'ın bütün fidelerini tek başına tarlaya taşıdın, fideleri tarhlara diktin, sabah saatlerine dek çapanla su başında nöbet tuttun, fideleri suladın; sonra, gene tek

başına, tütünleri kırdın, kuruttun, demetlerini yaptın, tütün balyalarını kendi sırtında depoya taşıdın; sonra Hastalar ve Pilibaşı bağlarının üzümlerini devşirdin; eklemelerindeki ağrıların dinmesine kalmadan Romankoş dağının yamaçlarından kışlık odun taşıdın, evi tamir ettin, hayvanlara baktın... ve çocuk doğurdun. Ben de öyleyim işte. Herşeyi yaptım. Gene de arada bir başını kaldırıp *yetmiyor!* diye bağıyor içimde *ben*.

Peki, yetmiyor. Yapılacak başka ne kaldı benim için? Sadece beklemek belki. Ama beklerken de rahat bırakmıyor *ben* beni.

Dün de öyle çökük, tüm özlemlerimden soyunuk, masamın başında oturuyordum, 'Kalk haydi! Balığa gidelim,' dedi *ben*. Balığa! Evet, balığa! Bilmiyorsundur belki, zaman zaman balığa giderim *ben*'le. Ama, Soğuksu tarafındaki Kayalık'ta tutup evimize getirdiğim, ve senin, burnunu buruşturarak, 'Hıııı, bunlar *köpek balığı* diye, balıkları kediye yedirdiğin; ya da Akmesci'nin üç kilometre uzağındaki gölün sığ ve saydam suları içinde yüzen kırmızı balıkları tutup kavanozun içine koyduğum.. (Hatırlıyorsun değil mi? Sen: *Geberdiler!* Ben: *Nasıl geberdiler? Balıklar kavanozun içindeydiler.* Sen: *Balığın yeri kavanozun içi değildir; seni tutup kavanozun içine koysalar sen de geberirsin.*) diyerek, çöplüğe attığın balıklar gibi balık tuttuğumu sanma, Anne.

Evet, balığa gidiyorum zaman zaman, ama balık tutmuyorum - gidip nehrin kıyısına oturuyorum; oltasız ipi nehre atıyorum, ve ben ve içimde *ben*, akşamın alaca karanlığında akıp giden nehrin sakın sularına bakarak, Kızıltaş'ımızın anılarına gömülüyörüz; gerçekçesi ben gömülüyorum, içimde *ben*'se... Benim neler düşündüğümü anlatmak zor, Anne; *ben*'inse neler düşündüğünü yalnızca ben bilirim. Bazan ben de bilmiyorum *ben*'in ne düşündüğünü; biliyorsam bile anlamıyorum, anlıyorsam bile anlatamıyorum, anlatabilirim bile beni dinleyenlerin anlayacaklarına ihtimal vermiyorum. Ama sen anlarsın.

Evet, dün de, 'Kalk! Balığa gidelim,' dedi ben.

Gittik.

Bak, neler oldu

Olanlar düş müydü, gerçek miydi, ben de bilmiyorum. Gene

de dinle, Anne; düşse bile, ruhunun sevineceğinden kuşkulanmıyorum.

Yorgunluğumu yenerek masamdan kalkum, olta çubuğumu, taburemi, balık sandığımı yükledim, siperli *Galler* şapkamı başıma geçirdim, ve, 'Eh,' dedim içimden, 'benim için balık tutmaktan başka ne kaldı bu dünyada?'

Ama içimde *ben* mutluydu. Öyledir *O*. Balığa gitmeye karar verdim mi içi içine, daha doğrusu benim içime, sığmaz *ben*.

İkindiye çıktık yola.

Havalar güzel geçiyor burada, Anne. Çalılar çiçeklendiler iyice. Bahçelerde *rodedondran*'lar, *Azelea*'lar, ve *Vigile*'ler; sokaklarda kestane ağaçları ve *Japonica* kirazları bizim Kızıltaş'ın düğünlerinde dantelli entarileriyle alı pullu genç gelinler gibi. Serçeler cıvıldaşıyorlar şen ve mutlu cıvıltılarla evlerin saçakları altında.

Güneş batmak üzereydi nehre ulaştığımız zaman (Akşamın alaca karanlığında daha bir kolay tutulur balık, diyor içimde *ben*.) Çalılar arasına girip kıyıda kuruldum. Güneş son zayıf ışınlarını sermişti nehirin yüzüne. Oltasız ipi suya atum, ve bekledim. Beklerken Gurzuf'un iskelesi dibinde, üzerleri püsküllü güneşliklerle örtülü arabalarıyla denizden balığı bekleyen balık satıcılarını anımsıyordum, yüreğimde bir ağrı duydum. Yok, yüreğim yufka değil, Anne. Gene de arada bir ağrı duyarım yüreğimin içinde. Ben'e sordum: (Gurzuf'un balıkçılarına neler olduğunu biliyorum ya, gene de sordum işte.)

'O püsküllü güneşliklerle örtülü balıkçı arabalarına ne oldu acaba?'

İçimdeki *ben*'den ses çıkmadı.

Öyledir *O*; huyu bilinmez hiç. Bir bakarsın başımın ucunda musallat olup, durmadan sorular sorar bana; bir bakarsın bir burğu gibi belleğimi deler - aramadığı bir yer komaz; kaldırıp aluna bakmadığı bir taş kalmaz; ve sonunda, 'Oturma öyle masanın başında bir ıstırap heykeli gibi, kalk, balığa gidelim,' der; ya da, beni öyle hissiz ve düşüncesiz, masamın başında bırakıp gider, günlerce, bazan aylarca, ses soluk çıkmaz *ben*'den.

Susuyordu içinde *ben*. Yine içinden çıkıp gitmişti de haberim olmamıştı belki de.

Bekledim.

Nice akşamlar geçti, nice sular akıp gitti; ben, nehrin kıyısında, *ben'i* bekledim.

Ben'in beni dönmesiyece terkettiğini düşündüğüm bir akşam konuşuverdi *ben*:

'Uyuma!'

Gözlerimi açum.

Konuşan *ben'di* sanırım.

'Sen misin *ben*?' diye sordum.

'Ben'im,' dedi *ben*; 'Senin içinde *ben'den* başka bir *ben* daha olduğunu mu sandın?'

Öyle ya, bilmiyordum sanki!

'Nerdeydin?'

'Kızılaş'ta,' dedi *ben*.

Şaşmadım.

Dağlar kayar, denizler çekilir, ırmaklar kurur, ben ölürüm; ama Kızılaş ölmez - ölmez, çünkü *ben* soyundan *benler* var; *benler* var oldukça Kızılaş ölümsüzdür, Anne.

'Ne var, ne yok Kızılaş'ta?' diye sordum.

Ses çıkmadı *ben'den*. Ama mutluydu *ben* içimde, ve, her zamanki gibi, beni de mutlandırmak istiyordu.

'Şaşacaksın,' dedi.

Öyledir *ben*. Şaşacaksın, der. Kızılaş'ın sözünü ede ede günümü gecemi Kızılaş'a dönüştürdü, gene de, Kızılaş'tan her dönüşünde, şaşacağımı sanır.

Ama bu kez şaşmamak elde değildi, Anne. Sen de şaşacaksın. Dinle, *ben* anlattı:

'Sen uyuyordun. Bir ara seni uyandırıp Kızılaş'a beraberce gitmeyi düşündüm, ama uyandırmadım. Çünkü sen gözlerini yumdun mu *Orpheus'un* kucığında bulursun kendini; günlerce, haftalarca, aylarca uyursun; üstelik güçsüzlüğünü ve seninle yol

yürümenin zorluğunu biliyorum, ve, gene üstelik, Kızıлтаş'a gitmek başka, nehirin kıyısında oturup balık tutmak başka şeylerdir, çünkü balık tutarken Kızıлтаş'ı gördüğünü, görürken sevindiğini, ama benimle gelir de bugünkü gerçek Kızıлтаş'ı gördüğün anda yüreğinin dayanamayıp orta yerinden çat diye çatlayıvereceğini düşünmüyor değildim; bu yüzden de seni nehirin kıyısında öyle gözlerin yumulu bıraktım, ve cevizi kırmadan, Kızıлтаş'a tek başıma koyuldum.

Günlerce yürüdüm.

Nehirleri, ovaları, ormanları, bozkırları geçtim. Yürürken *Yollar yollar, uzun yollar / Bitmez yollar, sonsuz yollar* türküsünü söyledim soluğum altundan kendi kendime, ama yılmadım; yılamazdım (senin dediğin gibi) ne denli uzun olursa olsunlar, bütün yolların Kızıлтаş'a gittiğinden kuşkulandırmıyordum.

Nihayet gecenin birinde Çadırdag'ın doruğu ilişti gözlerime. Şiirde gibiydi Çadırdag.

Gençleşti bu gece Çadırdag
Sardı tülünü doruğuna
Ve kulağında gümüş ay
Benzemez mi genç gelinin sırgasına

İster inan, ister inanma; (renkler hâlâ silikse de) gece gündüzden ayırdedilebiliyor bugünlerde orda.

Durdum orda bir süre, dağa bakım, aya baktım; sonra senin rüyalarından ebrulu bir rüya gibi, dağın yamacındaki yeşil çamların arasından süzuldüm.

Alušta'ya indiğim zaman güneş ıslı ıslıklı Ayırdag'ın üzerinde. *Gölgeyim* diye sakıncalı olmama sebep yoktu ortada - Alušta bile gölgesiz değildir bu günlerde.

Evet, mutluydum. Gülüyordum. Demirci tarafındaki bayırın üstünde sıra selviler de, kendi gölgelerine bakıp, gülüyorlardı benim gibi, ve, üstelik iskele başında kalpaklı, göğsü han tangası () rozetiyle süslemeli bir adam, ocağın başında kurulmuş, çigbörrek ve maksıma satıyordu yolculara.

Önce, yolcuların gölgelerine karışıp, vapura binmeyi düşündüm; ama, senin gölgenin sıradan bir gölge olmadığını hatırladım, ve vapura binmedim - Aluşta'nın içinden geçtim, eski otoyolun kıyısındaki söğütlerin ve iyice çiçeklenmiş akdikenlerin gölgeleri üzerinden süzülerek, Soğukdere'ye çıktım.

Karşıda Kızıлтаş.

Nice mi Kızıлтаş? Karanlık desen karanlık değil; aydınlık desen aydınlık da değil. Karanlıkla aydınlığın birleşip oluşturduğu kahverenginde, biraz da, olgunlaşmış narların kızılca rengindeydi Kızıлтаş. Durdum orda, eski Posta ve Telgraf ofisine baktım; Deli Hüseyin'i görürüm diye eski çeşmeye baktım. Hüseyin yoktu görünürde. Ama ihtiyar meşe ağacının dibinde, ve Kızıлтаş'ın Yukarı ve Karşı mahallelerine yükselen yolda, tek tük insanlar ilişti gözlerime. Bekirlerin, Çilingirlerin, süremeci Aslanbek Akaların hayaletlerini gördüğümü sandım, ama değillerdi: etli ve canlı kimselerdi. Biraz korkuyordum. Biliyorum, gölgeyim. Ama, unutma, senin gölgenim *ben*, senin gölgense, bugünlerde bile, orda tehlikelidir diyenler var; dolayısıyla derenin dibine indim, ve derenin dibince Kızıлтаş'a koyuldum.

Dere eski dere: ne toprak kâydı, ne de yılların karanlığı değişirdi otunu, çalısını. Billur sularda yansıyan gölgeme baka baka aktım, ve, çok geçmeden Kızıлтаş'a çıktım.

Uzaktan görüldüğü kadar aydınlık değildi Kızıлтаş; daha fazla karanlık; ve gölgesizdi. Çevremi kolladım. Bir ara, bir zamanlarda Deli Hüseyin'in, taşına oturup, gün boyu denize konuştuğu, çeşmeye daldım.

Çeşme de önceki yerindeydi; ne ki, dörtbir yanı olağanüstü boy atmış yabancı, ama ölü bir yabancı, bitkilerle örülüydü, ve bitkiler arasında ak, ama ölü bir ak, bir gövde duruyordu.

Ben, tedirgin, çeşmeye doğru yürüdüm.

Gövde çekilmedi, kaçmadı, kımıldanmadı bile. Karşısında durunca -harikalar harikası!- Tahtabacaklı Hasan'ı gördüm.

Hasan'dı. Bundan kuşkulandırmıyordum. Şaştım bir an. Ala-

bildiğine açık ama donuk gözleriyle yabancı bitkilerin diplerine uzayan gölgeme bakıyordu.

'Hasan âbi,' dedim.

Ses etmedi.

'Ben Cengiz'im,' dedim.

Gölgem daha da uzadı, bitkileri sardı, yükselip Hasan'ın yüzünü kapladı.

'Tanımadın, *ben* Cengiz'im,' dedim tekrar.

Gözleri güler gibi oldu. Bir süre sessizce *ben*'i süzdü.

'Tanıdım,' dedi Hasan. 'Tanıdım elbet. Tanımaz olur muyum? Burada seni *bizden* başka tanıyan yok zaten.'

Titredim birden; cız etti bir yerimde bir şey.

'Deli Hüseyin'i görmeye mi geldin buraya?' diye sordu Hasan.

'Evet,' dedim.

'O yok artık,' dedi Tahtabacaklı Hasan.

Az kaldı *öldü mü?* diye soracaktım, kendimi tuttum. Deli Hüseyin'e ne olduğunu Tahtabacaklı Hasan'ın kendisi açıkladı *bana*.

Fazla ılık düşüyor buraya. Sizin geçici dünyanızdan kimse-ler görünüyor yolda sıkça... Hüseyin'i rahatsız ediyorlardı. Bu yüzden çeşmeyi terketti Hüseyin. Şimdi nerededir bilmiyorum. Derelerin dibinde bir yerdedir belki; ya da Romankoş dağının çamları arasından seyrediyordur denizi, Adalar'ı, Ayıdağı.'

'Seni rahatsız etmiyorlar mı?'

'Kim?' diye sordu Hasan.

'Söz gelimi *ben*.'

Tahtabacaklı Hasan güldü.

'Yok,' dedi, 'yok! Sen rahatsız etmiyorsun beni. Hem *sen* Cengiz değilsin ki... Cengiz'in gölgesisin yalnızca.'

'Evet,' dedim.

'Gördün mü? Demek ki sen de bizdensin biraz. Bu yüzden de rahatsız edemezsin beni,' dedi Tahtabacaklı Hasan.

'Ama.. Cengiz'in gölgesi olduğuma göre, Cengiz *ben*'den çok uzakta olamaz,' dedim.

'Öyle mi?' diye sordu Hasan az şaşkın.

'Evet,' dedim, 'Evet. Kızıлтаş'ı düşünüyor her gün, her gece.

Kızıldaş'ta ışıklar yanmayacak, güneş ışımayacak diye üzülüyor; bazan gecelerin ortasında uyanıp ağlıyor, Hasan âbi; Kızıldaş'ta neler oluyor diye çok merak ediyor. Senden başka... Özür dilerim, senden başka Kızıldaş'a uğrayan *canlı* kimseler de olmuyor mu?"

Ağzından çıkan bu kelimelerle Tahtabacaklı Hasan'ı şimşek çarpmıştı sanki; birdenbire ayağa atıldı. Yüzü canlanmış, canlanıp aydınlanmış gibiydi. Gözleri içinden ışıklar saçılıyordu yola ve yabanıl bitkilere. Daha iyi görebiliyordum Hasan'ı.

Hasan değişmişti âniden.

Sırtında, yakası açık, beyaz *tereline* gömlek vardı. Yapma bacağı tahta değildi gayrı; *aluminium*'du, ya da *carbon-fibre*'ydi; ve göğsünde, *tereline* gömleğinin üzerine kara harflerle *Ağır Metal* yazılıydı, ve bileklerinde bakırdan kalın bilezikler, boynunda zincir, çıplak kollarında ise han damgası () döv-meleri; ve küskündü yüzü Hasan'ın.

'Cansız diye Kızıldaş'ın yabancısı olduğumuzu mu sandın!' diye bağırdı Hasan.' Bizsiz Kızıldaş olmadı, ve olamaz!'

Biri duyar diye kulak kabarttum, çevreme bakındım. Kimse yoktu görünürde.

'Hasan âbi, *ben* yalnızca *canlı* kimselerin Kızıldaş'a uğrayıp uğramadıklarını sordum. Bizim geçici dünyada, yalnızca Cengiz değil, başkaları da merak ediyorlar.'

Hasan yola atladı, başını Kızıldaş'ın Yukarı ve Karşı mahallelerine yükselen yola kaldırdı, ve, 'Gel!' dedi.

'Nereye?' diye sordum.

Aynı kelimeyi tekrarladı:

'Gel! Gel!'

Kızıldaş'a yükselen yol aydınlıktı.

'Bizi görecekler,' dedim.

'Görsünler,' dedi Hasan.

'Korkmuyor musun?' diye sordum.

'Yok! Sen gölgesin, bense... Neden ve kimden korkacağımışım? Onlar korksunlar. Korkuyorlar da zaten. Korkmasaydılar...'

Sözünü tamamlamadan yeni bacağı üzerine yüzseksen derece döndü, ve rekor üstüne rekor kıran Sergey Bubka'ca, köprü-nün üzerinden atlayıp Kızıldaş'a çıkan yola kondu.

Köprüyü geçerek Hasan'ın yanında durdum, bayıra yukarı

yükselen yola baktım. Yol, az önce çeşmenin yanından gördüğüm kadar aydınlık değildi. Boz'du. Toprak rengindeydi. Biliyorsun, sen elli yıl boyunca korkuyla yaşadın; *ben* de korkusuz olamazdım orda.

'Görecekler *bizi* Hasan âbi, görecekler *bizi* bu yolda,' dedim.

'Görsünler boksoylar! Görsünler işte! Ne olacakmış yani? Görsünler! Görünce siktirir giderler! Kimse yanaşmaz bize, korkma!' dedi Hasan.

Şaşılacak bir görünümdü Hasan Kızıлташ'ın yolunda: boynunda gümüş zinciri, bileklerinde bakır bilezikleri, beyaz saçları ve beyaz yüzü ıslık ıslık; yapma ayağı üstünde atlaya hoplaya gidiyordu. Yetişemiyordum Hasan'a.

'Yavaşla biraz Hasan âbi, bayır yukarı yürümek zor,' diydum arada; Hasan'sa aynı hırçın ve güçlü sesiyle, 'Yürü! Yürü! Kızıлташ'ın bayırındasın be!' diyordu, ve kahkahalar atarak, yıldırım hızıyla çıkıyordu yokuş yolu.

Bir ara durdu, *ben*'den yana döndü, ve gene geniş bir kahkahalar salıverdi.

'Cengiz! *Sen* Kızıлташlı değilsin!' dedi.

'Kızıлташlıyım, Hasan âbi,' dedim.

'Kızıлташlıysan bilmen gerek; bayır aşağı yürümek zor olur, ama bayıra yukarı yürümek kolaydır. Kızıлташ'ın tavşanını unutmadın değil mi? Avcının tüfeğinden bayır aşağı kaçtığında *sıçtım kazana! sıçtım kazana!* derdi Kızıлташ'ın tavşanı.

Ama nereye gidiyorduk?

'Özlemlerinin *düğününe* gidiyoruz,' diyordu Hasan.

Önce, çöküp taş-toprağa karışmış Karşı ve Yukarı camile-rin öbekleri üstünden geçtik; geçerken, Kızıлташ'ın bir yerlerinden köpek ürümeleri, insan sesleri, hayvanların böğürüşmeleri geldi. Ama Hasan duymadı, duyduysa da aldırmadı.

'Hasan âbi, duyuyor musun?' diye sordum.

'Ne?' diye sordu Hasan.

'Sesler... İnsan sesleri.'

'Ne olmuş? İnsan sesini mi duymadın?'

'Ama Kızıлташ'ın bir yerinden çıkıyor sesler.'

'Çıksın! Onlar Kızıtaşıllar değiller! Yalnızca Kızıtaş'a sürtünen kimselerdir. Yıllarca sürtündüler... Hâlâ da sürtünüyorlar. Aldırma, Kızıtaş'ın bokuna değmezler!'

'Öyle deme Hasan âbi, onlar da insan...'

Nasıl diyecekmişim yani? Sizin geçici dünyanızda öyle konuşmuyorlar mı bugünlerde? *Onlar da insandı*'dan olanlar değişmediler belki, ama ben değiştim. Bak!.. Üstüme başıma bak hele!.. Yalnızca giysim ve bacağım değil, *ruhum* da değişti. Siz de değiştiniz. Yok, sizi ayıplamıyorum. Kurtların arasına giren kurt olur. Olma da gör gününü! Haydi yürü! Yürü, bakayım. Gececeğimiz yol çok uzun değil gayrı... Gerçek Kızıtaşıllar yolun ucundalar.' dedi Hasan, ve şaşmama, daha doğrusu Hasan'ın beyaz ve kuru dudakları arasından çıkmış olan son sözlerine doğru-dürüst bir anlam vermeme vakit kalmadan süremeciler yoluna saptı, ve öncesinden daha hızlı bir yürüyüşle süremeciler yolunu geçerek, Gelinkaya'nın üstüne çıktık, ve çıkınca görsem ne göreyim? Harikalar harikası!..

Karşıda Ayıdağ, Adalar, Ceneviz kalesi... ve Gurzuf! Senin Gurzuf'un! Bir zamanlarda senin bakiğın gibi baktım Gurzuf'a:

Baktıkça saat uzadı gün oldu; gün uzadı ay oldu; ay uzadı yıl oldu; yıl uzadı asır oldu; sonunda zamansızlaştı zaman ve en büyük tragediyaların içinden sıyrılıp çocukluğunun Gurzuf'u çıktı ve ayaklarının dibinde Memişin Deresi: KORKMA GURZUF HER ZAMAN SENİN GURZUF'UN OLARAK KALACAK. NE DEPREM, NE DE ZAMAN DEĞİŞTİRECEK ONU, diye fısıldadı.

Yok, hayal çiçeği değildi Gurzuf. Gerçekti. Unutmuştu zamanı Gurzuf, zaman da Gurzuf'u. Ceneviz kalesi, Ceneviz kale-iyle iskele arasındaki bayırda çamlar, akçalar, selviler çocukluğunda nasılsa o gün de öyleydiler.

Gelinkaya'nın ucuna yaklaştık.

Uçurumun tam ucuna oturdu Hasan; oturunca *bana* da yer gösterdi. Gidip Hasan'ın yanına oturdum.

'Bak,' dedi Hasan, 'aşağıya bak! Ne görüyorsun Gelinka-ya'nın dibinde?'

Baktım.

Gördüklerime inanmak zordu.

Yerden iki metre kadar yüksek, kenarları Gerayların mavi bayraklarıyla donatılmış yuvarlak sahne, ve sahnenin çevresinde binlerce insan.

'Onlar kim?' diye sordum.

'Kızılaştılar,' dedi Hasan, 've... Gurzuflular. Aralarında Değirmenköylüler de var, Köreizliler de var. Bak hele, iyice bak, tanıdığın kimseleri görebiliyor musun?'

Önce çalgı takımı çıktı sahneye. Sonra dört kız çıktı, ve topuklarına dek inen dantelli entarileri içinde sedef balıklar gibi kıvrıla burula *dört kız* oyununu oynadılar. Onlar oynarlarken, başka kızlar çıktılar sahneye; aralarında altın sarısı saçları omuzlarına dökülü, ve çıplak, bir kız vardı. Çıplak kızın çevresine birikip, türkü söylemeye başladılar kızlar:

Kalaylı kazan içinde
Kaz balası
Kızını baştan çıkaran
Öz anası

Onlar türkü söylüyor, çıplak kızsız yerlere yatıyor, kendisini yerden yere vuruyor, saçlarını yoluyor, kollarını ve çıplak bacaklarını havaya atıyor, buruluyor, kıvrılıyor, sızılar içinde çırpınıyordu.

'O kız kim?' diye sordum Hasan'a.

'Saniye'nin torunu,' dedi Hasan.

'Hasta mı?' diye sordum.

'Yok,' dedi Hasan.

'Yaa?'

'Dans ediyor.'

'Ne dansı?'

'*Doğum* dansı.'

Derken müzik kesildi, kızlar sustular, ve yaşa! Yaşa! sesleri ve alkış furyası içinde, çıplak kızı aralarına alıp sahneden indiler.

Eski üzüntüsünden büsbütün sıyrılmıştı Hasan; elini yeni yapma bacağına vura vura, çalınan müziğe ve sahnede oynanan dansların ritmine dem tutarak, ve aradabir *bana* bakarak, gülüyordu.

Sahnede başka kızlar ve, göğüslerinden geçen maden düğmelerle kakmalı kemerlerinin uçlarına meşin cüzdanlar asılı, yakaları nakışlı gömleklerinin yenleri bileklerine sıvalı kalpaklı delikanlılar çıktılar. *Çoban* oyununu oynadılar; *ağır ava* ve *kaytarma* oynadılar, *Karasuyun Dörtköşesi* oyununu oynadılar; sonra da kızlar ve gençler el ele, kol kola sahnenin çevresinde yürüyerek, türküler söylediler toptan:

Yavrum (da) Salgır'ın boyu
Öz kardeşimin toyu...

Altmış baş, yetmiş baş tuvar
Al (da) git Salgır'a suvar...

Karabaş kozum tuz ister
Çoban ağam kız ister...

Gülüştüler, birbirlerine sarılıp öpüştüler; sonra, yine türkü söyleye söyleye, sahneden indiler. Sahnede üç kızla bir tek oğlan kaldılar. Kızlar birbirlerinden güzeldiler. Başlarında püsküllü ve altın pullarla süslemeli fesleri vardı; bellerinde gümüş başlı kemerleri, göğüslerinde, iki kalm örgüde toplu, saçları... Dantelli entarilerinin etekleri topuklarına iniyordu. Oğlan da çalımlydı. Kızların az uzağında duruyordu. Bir ara kızlar oğlana yaklaştılar,

nazlı nazlı bakıp güldüler; ve mendillerini oğlana doğru sallaya sallaya, sahneden indiler.

Oğlan yalnız kalınca, yavaş yavaş gidip sahnenin ortasında durdu, başını göğsüne eğdi; sonra başını kaldırdı, ve kendisinden uzaklaşan üç kıza bakarak, türkü söyledi.

Şu giden üç kıza gönül aşıladım;
Sağlıklaşıp gittiler, men kayğırdım.

Biri uzun boylu, ince bellidir.
Biri orta boylu, *çeber* ellidir.
Biri kısa boylu, tatlı dillidir.
Men de bilmem hangini yar eyleyim.

Sonra güreş müsabakaları başladı.

Önce körpe yaşlarında çocuklar çıktılar mindere. Yenienlere kristal kab, yenilenlere kitap ve renkli kalemler verildi, ve, yenienler de yenilenler de gidip yaşlı hakemlerin ellerini öptüler; sonra da güçlü-kuvvetli güreşçiler boy gösterdiler. Aralarında Bahçesaray, Karasu, Beşterek, Canköy, ve, Hasretköy gibi yeni yeni kurulmuş kasaba ve köylerin pehlivanları da vardı.

Güreşten sonra gene oyunlar ve yırlar, yırlar ve oyunlar sürüp gitti akşamın geç saatlerine dek. Ortalık karanlıklaşırken çalgı takımı *Antettim*'i çaldı, ve herkes han damgalı mavi bayrakların altında saygı duruşunda durdular. Ve böylece şenlik sona erdi.

Önde çocuklar, onların ardından kızlar ve delikanlılar, daha sonra da yaşlılar, başlarının üzerine kaldırdıkları yüce kızıl beze beyaz harflerle *biz, biz olarak, yaşamak istiyoruz yalnızca* yazılı levhayla Süremeciler yolunu inerek Kızıлтаş'a doğru yürüdüler.

İyice karanlıklaşmıştı ortalık.

'Onlara Kızıлтаş'ta yaşamalarına izin verilecek mi?' diye sordum.

Hasan'dan ses çıkmadı. Hasan kaybolup gitmişti yanımdan. Gelinkaya'nın dibine baktım; dönüp Gelinkaya'nın üstüne baktım; yoktu Hasan. Gölgeler silindi siliniyorlardı Gelinkaya'nın çevresinde. *Benim* gölgem de belli belirsizdi artık. Kızıлтаş'ta ve Gurzuf'ta ışıkları yanar diye bekledim. Ortalık karardı. Işıklar yanmadı. Gölge mi toplayıp sana döndüm.

İşte, Anneciğim; *ben*'in bana getirdiği haber bu kadar.

Görüyorsun ki bizim Kızıлтаşımız ve Kızıлтаşlılar hâlâ gerçeğe düş arası. Durumlarının gerçek tarafı şu: geçen yılın Mayıs'ında Kızıлтаş'a dönen Kızıлтаşlılara karşı yerli organlar kışkırtıcı eylemlere geçtiler - Kızıлтаşlılar dövüldü, Gelinkaya dibinde açtıkları çadırları ve tahta barakaları yıkıldı, yakıldı. Düş tarafı ise: önümüzdeki Mayıs ayında biz tekrar Kızıлтаş'a döneceğiz; bu sefer bizimle birlikte saksağanlar da dönecekler Kızıлтаş'a, ve bundan böyle yıl-yılı mutlu yazları muştulayacak saksağanlar bize, diyorlar Kızıлтаşlılar.

Bekliyelim, Anne.

Akşamın ileri saati. Kızıлтаş'ın havasındayım hâlâ. Regina'nın sesi geliyor kulağıma mutfaktan:

"Cengiz!"

"Evet, ne var?"

"Uyuyor musun?"

"Hayır. Neden?"

"Bir saattir sesin çıkmadı."

Tahtabacaklı Hasan'ın soyundan *kimselerle* konuşan bir adamdan ses mi çıkar?

"Hayır, uyumuyorum."

Çay getiriyor Regina masama, ve geçip işiyle koltuğa oturuyor. Bugünlerde küçük bir duvar kilimiyle meşgul. Bir ağaç. Ağaç, sık ve yeşil yapraklarla örülü. Yaprakların yeşili açık yeşil; gönlü okşayıcı, dinlendirici bir yeşil; ölmüş de dirilip gülen, göz-

lerinden yaşları silen, ağıtları silip süpüren bir yeşil; ve ağacın yeşil yaprakları arasında iki kuş - birisi dipteki dalda, öteki üstte. Üstteki kuş bozca; alttaki kuş al, kızıl mavi.

Üç aydır uğraşıyor Regina kilim üzerine.

Dün akşam mutfak masasına yaydı kilimi, baktı bakı, ve bakışlarını yüziime çevirerek: "Bu ağaca bakarken sen ne düşünüyorsun?" diye sordu. Kilime baktım, ve düşündüm. Aklıma hiçbir şey gelmedi. Ama Regina'ya ne düşündüğümü -ne düşündüğümü değilse de, birşeyler; belki de sıradan bir şey- söylemem gerekiyordu.

"Kızıltaş'ın meşelerini düşünüyorum," dedim.

Regina ses etmedi. Bakışları kilimdeydi hâlâ.

"Ya sen?.. Sen ne düşünüyorsun? diye sordum.

"Cenneti," dedi Regina.

Güldüm.

"Ağaçtaki şu iki kuş da biz'iz," dedim.

Regina da güldü.

"Boz'u ben, renklisi sensin," dedim.

"Yok, renklisi sensin," dedi Regina.

"Neden?" diye sordum.

" Kuşların renklisi erkek, boz'u ise dişi olur," dedi Regina.

Yaşarken arada kim düşünmez cenneti? Özellikle yaş ilerledikçe.

Gecenin ileri saati.

Regina uyuyor. Odamda yalnızım. Ve Yansılar'sızım. Bölümü tamamlayınca kapatıp çekmeceye sakladım Yansılar'ı. Yatmadan önce postacının bu sabah adresime getirdiği Emel dergisini gözden geçiriyorum. Derginin bu sayısında (Mart-Nisan, 1991) Mustafa Cemilev'e yazılan bir mektup çekiyor dikkatimi:

Selâm Mustafa kardeşim;

Bu mektubu ben size yaşları 70'lerinde olan, dört dul

Kırım Tatar kadınının adından yazıyorum..

Çok şüktür, vatanımızın, dar olsa da, yolları halkımız

için açılmaya başladı. Gidenlerin ardından dua okuyarak, ağlayarak, ve gam çekerek, kalıyoruz burada. Bizim ilerde yaşanacak günlerimiz çok az kaldıysa da vatana dönmek, son yudum suyumuzu vatanımızın suyundan içmek, ve gözlerimizi vatanımızın toprakları üstünde kapatmayı özledik. Fakat elimizde takat, cebimizde güç (para) yok. Burada herkes kendi derdinde; Tanrı'nın hayırına kaldık.

Biz şöyle bir düşünceye kapıldık: Türkiye Kızılay cemiyetine bir mektup yazarak, Kırım'da bizler için (yani yalnız başlarına kalmış ihtiyarlarımıza) bir bina kurmalarını rica edebilir miyiz diye düşünüyoruz.

Bizim bu düşüncemizi doğru buluyorsanız eğer, kime başvuracağımızı bildirmenizi rica edeceğiz. Bizler, ömrümüz boyunca dış memleketlere mektup yazmadık.

Sizin vaktinizi aldığımızdan özür dileriz.

(Dört yaşlı kadının
adları ve soyadları)

Haziran, 1991

Hayaliyse de, *ben*'in getirdiği haberler yoruyor beni.

Gerçekler de yoruyor beni.

Aslında, Yansılar uzadıkça, gerçeği hayalden, hayali gerçekten ayıran olgular yitiriyorlar anlamlarını. Her şey, ama her şey, bugüne değin yaşanmış bütün ömrüm, hayalî gibi geliyor bana. Öyle ki, bu yılın Haziran ayı içinde Kırım'da düzenlenecek Millî Kurultay'a benim de davet edileceğimi öğrenince bir an şaşım, sonra içim sızladı, ardından geçilmez dağların ve denizlerin ötesinden Sevgil'in *Sen bizim tragediyamızdan doğdun; bizim tragediyamızın dışında kalmazsın!* diye seslenişini duyar gibi oldum.

Fakat seslenen Sevgil değildi.

Hemen ertesi günün sabahı bir mektup çıkıp geldi New York'tan. Hoş, mektup mektup değildi. Bir zarf; zarfın içerisinde ikinci bir zarf; ikinci zarfın içerisinde İngilizce davetiye:

Sayın C. Dağcı,

Kırım Tatar kurultayının hazırlık komitesi Haziran 26-29 günleri arası Aknescit'te düzenlenecek olan millî kurultaya katılmanızı davet eder. Bu vesile ile 24 Haziran - 1 Temmuz süresince otellerin birinde sizin için bir oda kiralanacaktır.

(İmza)

Davetiye, her davetiye gibi: ne selâm, ne kelâm, ne de bir ni-

cesiniz? Yaşınız izin veriyor mu böyle bir yolculuğa? Kafanız dönmüyor mu? Yazı masanızdan kalkıp yatak odanıza yükselen merdiveni kolayca çıkabiliyor musunuz? Soluğunuz kesilmiyor mu? Sokaklarda yürürken duvarlara dayanıp dinlenmeniz gerekmiyor mu? Ayağınız, beliniz, mideniz, böbreğiniz ağrıyor mu?

Yok, bunları sorup anlamalarına gerek yok tabii. Beklemiyorum da. Ancak elli yıldır Sevgil'in *seslenmesini bekleyen* Cengiz Dağcı'nın -davetiye gönderilmeden önce- ölüsünü dirisini sorup anlamaları gerekirdi.

Davetiyeye bakarken Kızıtaş'ı *ziyaret eden ben* gibi, *Yollar yollar, uzun yollar / Bitmez yollar, sonsuz yollar* türküsünü söylüyorum soluğum altından. Ama ben *ben* değilim; bütün yollar Kızıtaş'a gidiyor diyemiyorum. Desem bile, diyebilsem bile, günün birinde yolların masamın başında biteceğini düşünmekten alamıyorum kendimi.

Tanrım güç ver bana.

Gecenin ileri saati.

Regina uyuyor. Yatak odasına yükselen merdiveni çıkarken durup dinleniyorum. Bir ara Regina'nın sesini duyar gibi oluyorum. Regina Sevgil sanki. Gerçekten Sevgil belki Regina. Ya da içimde taşıdığım *ben*. Beklenmedik bir anda; ama daha fazla kendimi düşkün ve çileli hissettiğim anlarda, konuşuveriyor.

Başımı kaldırıyorum.

Regina yok. Ama yukarda, yatak odasının açık kalmış kapısından ışık sızıyor sağanlığa; ve ışığın solgun aydınlığında, Regina'nın dokuyup sağanlığın duvarına astığı kırmızı güller iliyor gözüme. Çıt çıkmıyor yatak odasından. Uyuyor Regina. Regina'nın konuşmasına gerek yok. Regina'nın bezlere dokuduğu güller konuşuyor bana.

Soyunup usulca Regina'nın yanına uzanıyorum.

Uyku tutmuyor gözlerimi. Akmescit sokakları gelip geçiyor gözlerimin önünden: Kantar'ın yukarlarında çardaklı evler... Subhi'nin yukarlarında sarkık saçaklı çeşme... Gene Subhi'nin or-

talarında, çevresi yüksek duvarla çevrili, eski mezarlık... Ve Karaim sokağında onikinci *nümune mektebi*... Ve 26-29 Haziran günlerinde Kırımlıların millî kurultayı.

Kurultayın sürdüğü üç gün süresince kimler yürüyecek bu sokaklarda?

'Sakın sakın,' diyor içimde *ben*, 'Sen Morpheus'un kucağında yat, uyu. *Ben* giderim oralara. Ama sen... Sen gelir de o sokakları, o evleri, o kaldırımları görürsen yüreğin dayanmaz, çat diye çatlayıverir orta yerinden.'

Gece yarısı.

Uyku tutmuyor gözlerimi. Gözlerimde yine Akmescit sokakları. Ben, ve benim *ben* ordayız. Ama ben de, *ben* gibi, bir gölgeyim - kimse görmüyor *bizi*. Oysa sokaklar insanla dolu. Kantar, Subhi, Karaim sokakları vıcıl vıcıl. Ama onlar Akmescit'in insanları değil; *Simferopol*'ün insanları.

'Sen tanıyor musun onları?' diye soruyor içimde *ben*.

Tanımaz olur muyum? Ben gölün sığ ve saydam suları içinde kırmızı balıkları tuttuğum günlerde; erguvan ağaçlarının gölgesinde Rıdvan'a şiirler okuduğum günlerde; Çukurca'nın bayırlarını tırmandığım günlerde onlar buradaydı. Sonra ne oldu, nasıl oldu bilmiyorum; onlar burada kaldılar, bizlerse...

'Sor,' diyor içimde ben; 'şu karşıdan gelen değnekli ihtiyar adama sor.'

'Neyi?'

'Niçin onlar burada kaldılar da *bizleri*...'

Sözünü tamamlamadan susuyor içimde *ben*, ve ikimiz bir zamanlarda Tokal camiin olduğu yere gidiyoruz; sonra eski onüçüncü *nümune mektebi*'ne gidiyoruz; ordan da, Karaim sokağını geçerek, Kantar'a çıkıyoruz, ve, bizim eski kütüphanenin duvarına bir zamanlarda *Kantar Sokağı*, şimdilerdeyse *Çehov Sokağı*, çakılı levhanın dibinde durarak, ben, ve içimde *ben*, için için ağılıyoruz.

Sabahleyin uyandığım da oda güneş ışıqlıyla doluydu.

Başka sabahlarda olduğu gibi, Regina demli çay getirdi ya-tağıma. Çaylarımızı içerken, kaşları altından süzdü beni Regina. Yüzümde bir şey görmüştü galiba, iki kez baktı. Ben pencere örtü-leri arasından sokağın karşı yakasındaki evlerin damlarına dal-mışım.

"Rahatsız değilsin ya," dedi Regina.

"Yok," dedim, "rahatsız değilim. Hava güneşli bugün, Wimbledon Common'a gidip biraz gezinmeyi düşünüyorum."

"İyi. Ben de geleyim," dedi Regina.

Ama Regina gelmedi.

Önce Mayıs, şimdi de Haziran ayı, yağmurlu ve soğuk geç-mesine rağmen, meşeler, akçalar, söğütler en zengin yeşilinde. Davetiyeyi unuttum o gün Wimbledon Common'da; bir söğüt gibi yeşerdim; avuçlarımın içinde güneş ışınları, ellerim uzadı uzadı, bütün Common'u kucaklayıp bağrıma basırdı. Üstelik yalnızlı-ğında yalnız değildim; karşiki düzlüğün orta yerindeki meşe ağa-cının tepesine tünemiş *bizim* kargalar bekliyorlardı beni.

"Kubus! Kubus!"

Kanat çarptılar, başlarını bükerek baktılar bana, ve benim gerçekten ben olduğuma kanaat getirince, ağacın dipteki dalına indiler.

"Gelin haydi!.. Ağaçtan inin. Ekmek getirdim sizlere!"

Regina'nın plastik torbaya doldurduğu ekmek dilimlerini ufalayıp ağacın dibine serptim, meşenin az uzağındaki toprak yola gittim, ve orda, yolun kenarına devrilmiş ihtiyar meşe ağacının gövdesi üstüne oturarak, iki kargayı seyre daldım; ve Yansılar'ı düşündüm; daha doğrusu düşünmeye zorladım kendimi

Yansılar 3'ü bekliyorum.

Geçen iki yılın olay ve olgularını içeren cilde ne yazdım? Neler yazdım? Herşey silinip gitmiş belleğimden; düşünce ala-nım daralmış; daralıp daralıp, yalnızca iki kargayı barındıracak kadar bir yer kalmış gözlerimde.

Bir an titredim. Sonra yatıştum, ve kendimi teselli ettim: Kargalar ve Regina varken, önümüzdeki yıl da yeşerir benim alanım.

Yeşerir elbet.

Hiçbir şey değişmiyor benim alanımda. Sular basıyor, söğütler ve meşeler donuyorlar ayazda, çimler kuruyor sıcakta - gene de yeşeriyor benim alanım yıl yılı; ve yıl yılı kargalar beni bekliyorlar benim alanımda.

Ama ben değişiyorum.

Kargaların gözlerinde ne denli değiştiğimi bilmiyorum ama değişiyorum. Benden fazla Regina değişiyor. Şimdi de Regina'sız, meşe ağacının dibinde yemlenen kargalara bakarken, yüce bir boşluk hissediyorum yanıbaşında. Biraz da korkuyorum.. Oysa korkmamalıyım; önümüzdeki haftasonu evliliğimizin kırkaltıncı yıldönümü. Geçen yılki yıldönümünü anımsıyorum: Sainsbury süpermarketine gitmişim - bir okka Türk kirazı alacağım Regina'ya. Yoktu kiraz. Sonra konfeksiyon dükkanının vitrininde dekor yerine kullanılan boncuk gözlü kedi... ve, fiyatını sorduşumda, satıcı kadının yanıtı. Kirazsız, kedisiz dönmüştüm eve.

Ya bu yıl?

Bu yıl da hediyesiz geçecek yıldönümümüz. Ama kırkaltı yıl bu! Karşiki, dalı budağıyla Kızıldaş'ın meşelerini ansitan şu meşenin bu boy ve bu olgunluğa ulaşması için gereken bir süre; sevgi, üzüntü, ve beklentilerle dolu bir yaşam dilimi... Hediyesiz geçecek. Hediyesiz geçen yıldönümünden söz edersem, "Bekle, evliliğimizin ellinci yılında hediye alırsın bana," diyecek Regina.

Bekliyeceğim. Çok uzak değil ellinci yılımız. Yoksa uzak mı?

Evin yolunu tutuyorum.

Zihnim yıldönümünün işgâlinde hâlâ: ne kiraz alacağım Regina'ya, ne de kart. Yıldönümü günün sabahı yatağıma çay getirdiğinde ellerimi Regina'nın omuzları üzerine koyacak, ve Regina'nın gözlerini, alnını, saçlarını öpeceğim. Kırkaltı kere öpeceğim. Evliliğimizin her yılına bir öpücük. Bundan daha güzel bir hediye olamaz Regina için.

Bunu düşünüyordum eve girdiğimde.

Regina bahçedeydi.

Bahçeye çıkıyordum ki, sokak kapısı çalındı. Çıktım. Postacı duruyordu kapıda, bir paketle. Daha postacının elindeyken, pakete göz attım:

Ötüken Neşriyat A.Ş.
Klodfarer Cad. 40/7

Paketi açtım. Yansılar 3'ten beş nüshasını paketten çıkar-mamla masamın çekmece gözüne saklamam bir oldu - Regina boy göstermişti eşikte.

Yüzüme dikkatlice bakarak sordu:

"Ne zaman döndün?"

"Şimdi... Üç-beş dakika öncesi... Kargaların selâmı var sa-na."

Tatlı bir gülümseme kondu Regina'nın yüzüne.

"Unutmadılar mı bizi?"

"Unutmadılar."

"Ekmekçiye de uğradın mı?"

"Hayır. Bir şey mi istemiştin?"

"Aaaa, söylemeyi unutmuşum. Son ekmek dilimlerini kar-galara verdik."

Regina tekrar bahçeye çıktı, ben ekmekçi dükkânına koyul-dum.

Southfields kalabalık. Wimbledon tenis turnesine daha bir hafta kalmasına rağmen, lamba direklerine *park yasak* levhaları vidalı; köşe başlarında yol ve yön göstergeleri; dükkânların vitrin-lerinde (hatta bankaların pencerelerinde) Baker'lerin, Edberg'le-rin, Ivan Lendl'ların, McEnroe'ların adam boyu şişirilmiş fotoğ-rafları; ve tenis raketleri, tenis topları, tenis gömlekleri - Körfez savaşıydı, Pinatuba volkanıydı, Habeşistan açlığıydı, Kürt trage-diyasıydı... çileli tüm sorunlardan soyunmuş dünya; tek soru ve sorun, yağmur yağmayacak mı? Bu yıl da fırfırlı bir don geçirir mi dersin Navratilova kıçına? Ve turneyi kim kazanacak?

Bir çağrım ötedeki istasyonun önü vıcıl vıcıl. Giysileri gibi yüzleri de her renkten: Japonyalı, Amerikalı, İskandinav, Alman, İtalyan...

Yanımdan geçerken, başını tenis meraklılarından yana atıyor ihtiyar bir Southfields'li:

"Felâket!"

Gülüyorum. 'Ben bundan çok daha büyük felâketlere tanık oldum,' diyorum içimden.

Ekmekçi dükkânını geçiyordum ki, bisikletli adamın sesi geldi kulağıma:

"Günaydın patron!"

Köşedeki *Suzelle*'in vitrini dibinde durmuş, buzlu yoğurt yiyordu karton kutudan. Ve yoğurt yiye yiye bana doğru yürüdü; karşımda durunca, elini uzattı, elimi sıktı.

"Siz mutlusunuz bugün, yüzünüz gülüyor," dedi adam.

Adamın yanına gelişi, ve elimi sıkışı, beklenmedikti. Gülüyorduksam, yüzümdeki gülümseme üzerine yeni bir gülümseme filmi daha kondu.

"İyi," dedi adam; "İyi! Her zaman böyle gülünüz! Severim gülen insanı! Herkes gülmeli. Hepimiz gülmeliyiz. İnsanların güldükleri bir dünyada ne savaş olur, ne de açlık!"

Tekrar elimi sıktı, ve dönerek, *Suzelle* pasta dükkânının vitrinine dayalı bisikletine gitti.

Ekmekle eve dönerken de gülüyordum sanırım.

Gece.

Odamda yalnızım. Dışarda karanlık, ve yağmur. Komşu evlerde ışıklar sönmüşler çoktan. Bir tek lamba yanıyor masamın üstünde; ve lambanın ışığında Ötüken yayını Yansılar 3.

Kitabın sayfalarını çeviriyorum. Bir ordan bir burdan bir cümlesini, bir paragrafını okuyorum. Gözlerim gülüyor, yüzüm gülüyor, içim gülüyor; her yerim gülüyor. Kitabı okumaya engel teşkil ediyor coşkum. Hafiflemişim de aynı zamanda. Bir *Sisif* gibi yıllar yılı dağların sarp yamaçlarında taşıdığım yükü, en sonunda dağın doruğuna ulaşıp, sırtımdan devirdiğimi hisseder gibi oluyorum.

Kendi kendime soruyorum içimden: 'Niçin yazdım Yansılar'ı?' Soruya cevabım hazır içimde: Bizim çayırılarımız, bizim dağlarımız, bizim denizimiz için yazdım. Gelinkaya'nın, Ayıdağ'ın, Pilibaşı ve Hastalar bağlarının yokluğun ufuklarında gözlerimizden silinip gitmemeleri için yazdım. Biraz da Kızılaşlılar için yazdım. Ama biraz. Çünkü dağlarımız, denizimiz çaresizlerdi; Kızılaşlılarsa, en azından bin yıl yaşamışlardı Kızılaş'ta. Bu süre içinde dağlarımızın ve denizimizin çevresine savunma duvarları kurabilir, ve, kendilerini de, dağlarımızı ve denizimizi de koruyabilirlerdi. Bunu yapmadılar Kızılaşlılar. Yalnızca bağlardan üzüm devşirdiler, dua okudular, ve Tanrı'nın kendilerini koruyacağını sandılar.

'Sus,' diyor içimde *ben*.

Susuyorum.

Oysa birşeyler daha yazacaktım Yansılar'a. Ama sus! diyor-
du işte içimde *ben* Yazmadım. Yalnızca Yansılar 3'ün bir kopyasını yaldızlı ve küçücük çan çiçekleriyle süslemeli hediye kâğıdına sardım, incecik bir kurdela ile bağladım, ve üzerine *kırkaltıncı yıldönümümüzde Cengiz'den Regina'ya cümlesini yazarak, kitabı çekmece gözüne sakladım*

Haziran 21.

Yılın en uzun günü. Bahçedeyim. Güneş son zayıf ışınlarını karşıki damların üzerinden çekip, evlerin gerisine batarken, düşüncelerim elli yıl öncenin 21 Haziranına kayıyor. Kim hatırlamaz o günü! Faşist Almanya'nın Sovyetler Birliği'ne saldırısı: yıkılmış kentler, çiğnenmiş tarlalar, çökmüş köyler - insanlık tarihini en çehresinde kapkara bir leke.

Aynı günün gecesi *Liberty* radyosunda, hiciv kabilinden, birinin konuşmasını dinliyorum:

Mavi gözlü, sarışın Alman askeri tüfegiyle bir köy evine girer; ihtiyar Rus kadınına, Babuşka! Bana peynir

ver! Yumurta ver! Votka ver! diye haykırır. Yok, der zavallı kadıncağız; peynirim yok, votka'm yok; tavuklarım da daha yumurtlamadılar.

Asker evi arar, tarar. Gerçekten de ne votka bulur evde, ne peynir, ne de yumurta. Kadıncağız askerin ayaklarına sarılır, ağlar sızlar. Rica ederim evlâdım, öldürme beni, diye yalvarır. Eh, kadını öldürmenin bir faydası yok, diye düştürür Alman askeri, ve evden çıkıp gider.

Bir süre sonra savaşta yenilir asker, ve aç ve bitkin, Almanya'ya döner. Sonunda ne olur biliyor musunuz?

Elli yıl geçer aradan. Babuşka'nın tavukları hâlâ yumurtlayamıyorlar bir türlü. Bu süre içinde hayırsevere düştürür Alman ve Babuşka'ya yumurta tozu, peynir, çikolata, tereyağı, ve torunlarına gıdalı yiyecek, ilâç, ve giysiler gönderir.

Göğüs geçirerek bitiriyor adam konuşmasını: Rusya! Ah, Rusya!

Evet, Sovyetler Birliği değil, Rusya!

Cengiz Dağcı'yla ilgilenen yok duyan kim!

Ayın başlarında bir mektup daha geldi Kırım'dan:

(Kısaltılmış şekli)

Hürmetli Cengiz ağam;

Sağ-selâmetsinizdir, işleriniz yahşı gidiyordur. Ben geçen sene iki mektup yazmıştım size. Öyle sanıyorum ki bu mektuplar adresinize ulaşmamışlardır. Sizden cevap bekledim; hâlâ bugün de bekliyorum (...) Benim büyüklük bir istekle pekiştirmeyi düşündüğüm alâkalarımıza şeytan karışıyor galiba (...) Bu sözleri her gün tekrarlayıp duruyorum desem yalan söylemiş olmam (...) Ben sizin Yansılar'da taraf ettiğiniz Kantar mahallesinde bir evde oturuyorum. (Şimdilerde bu sokagın ismi Çehov sokagıdır.)

Cengiz ağa, size mektup yazmamın sebebi elbette hangi sokakta oturduğumu bildirmek değildir. Mesele şu ki, burada, yani Sovyetler Birliği'nde, zaman zaman sizin eserlerinizin (...) yayınlanması söz konusu olmaktadır. Mart ayının sonlarına veya Nisan ayının başlarında ben Taşkenti'ye gitmek ve orda Yıldız dergisini çıkaranlarla eserlerinizin anadilimize aktarılması üzerine konuşmak niyetindeyim. Ne var ki, sizden izin almadan kitaplarınız üzerine çalışmaya başlayamıyoruz. Siz, eserlerin müellifi olarak, buna izin verseniz iyi olurdu. Bu yıl İsmail Bey Gaspinski'nin 140. doğum yılı münasebetiyle Türkiye'den gelen kardeşlerimizle buluşup konuştum, eserleriniz üzerine düşündüklerimi anlattım. Ayrıca bu hususta Mustafa Cemilev ve başkalarıyla da konuştum hepsi benim fikirlerime katılıyor. Büyük ümitle mektubunuzu bekliyorum.

Y.K. (İmza)

Cevap:

Saygıdeğer kardeşim;

Geçen yılın sonlarına doğru göndermiş olduğun mektubu, dostluk gazetesini, ve şiir kitabını almıştım. Tabii çok sevinmiştim. Benim için anayurttan mektup değil, yalnızca radyo ve gazetelerden bir haber duymak başlı başına bir mutluluk sayılır. Mektubuna cevabımın bu zamana kadar gecikmesinden mahcubum.

Son mektubunda önemli denecek bir öneri üzerine duruyorsun. Bu da benim eserlerimin (Birinin veya fazlasının) Sovyetler Birliği'nde yayınlanması. Hemen şunu söylemeliyim ki, daha birkaç yıl önce böyle bir teşebbüsün yer alabilmesine olanak yoktu. Çünkü Türkiye'de yayınlanmış kitaplarımın yüzünden ordaki yakınlarımın rahatsız edildiklerini duyuyordum. Şimdi bu eserlerin yayınlanabilirliği kadar durum ve şartlar değişti mi, pek emin değilim. Gene de tekrar ediyorum: şahsım ve eserlerim yüzünden

hiç kimsenin orada rahatsız edilmesini istemezdim. Başlıca sakınca budur işte. Tabii, sen, ve senin arkadaşların bunu benden daha iyi biliyorsunuzdur. Çıkarmak niyetinde olduğunuz sanat derginizde eserlerimden parçalar basmak veya bütünüyle Kırım'da yayınlanmasına izin vermek söz konusu olamaz - sesimin anayurtta ve kardeşlerimiz arasında duyulması büyük bir mutluluk sayılır benim için.

Şahsıma ve eserime gösterdiğin ilgi ve samimiyetine teşekkür ederim.

C. Dağcı

Ayın son günü.

Haziran da soğuk, yağmurlu, ve heyecansız geçip gitti. Aslında dar alanımda beni heyecana sürükleyecek çok bir şey kalmadı gayrı - bahçemde çiçekler, ve ben, bizim Haziranların hasretini çekük bütün bir ay. Hele çiçekler! Boynu bükük öksüzler gibi duruyorlar çimliğin kıyısında Ben, (yüzümü değilse de) zaman zaman dar alanımın dışına kayıp gönlümü okşayabiliyorum bizim Haziranlarımızın güneşiyle. Ne mutlu bana! Dün akşam da üç gündür sürekli yağan yağmurun içinden çıkıp, Gurzuf'un *Haziranı* geldi bana. Mutlu anlarımda içimde gülen *ben* gibi: *Cengiz! Kalk, Gurzuf'a* gidelim; korkma, üşümezsin. Çok şey değişti orda ama ben değişmedim. *Ben senin bildiğin eski Haziran'ım*, dedi *Haziran*.

Benleşmiş Haziran'la Gurzuf'a koyuldum.

Denizleri, ovaları, ormanları, bozkırları geçtim - ne ayağım ağrıdı, ne yüreğim sıkıldı; her yerim güneş ışınları içindeydi. Ve öyle ıslıl ıslıl, gidip Memişin Deresi üstünde durdum, durunca da, *Bana* ihtiyacın yok gayrı; *burada Gurzuf'un Haziranlarıncı* güzelsin; yüzünü güneşe çevir, sulara kendi yansına bak, ve sevin; söğütlerin gölgesinde yat, ve geçmiş ve gelecek Haziranları kut-sa, dedi içimde *Haziran*.

Durdum orda, Gurzuf'un kızıl kiremitli damlarına baktım; denize, iskeleye, Adalar'a baktım; baktıkça saat uzadı gün oldu; gün uzadı ay oldu; ay uzadı yıl oldu; yıl uzadı asır oldu; sonunda zamansızlaştı zaman, ve zamansız zamanın içinden çıkıp Sevgil geldi yanıma, elimi tuttu, ve dosdoğru gözlerimin içine bakarak, 'Bu son,' dedi Sevgil, ve ikimiz el ele Memişin Bayırını indik.

Gurzuf'a doğru uzayan düz ve geniş yolda yürüyorduk. Yolun sol tarafındaki kiraz ağaçları limandan esen hafif esintide Gurzuf'un sırrını fısıldıyorlardı biribirlerine; yolun sağ tarafındaki bağın asmalarıysa, suskun ve kıpırsız, düşsel bir dünyadaydılar.

Sevgil durdu, yüzüme baktı; bir sevdalının gülümsemesiyle gülümsedi, sonra da zamanın zamansızlaşmadığına beni ikna etmek istercesine, kararlı, biraz da sertçe bir sesle, 'Bu son!' dedi yine, ve elimden tutarak, beni uykulu bağa götürdü, ve orda soyunup bağın asmaları arasına yattı.

Ah ne kadar da güzeldi Sevgil!

Beyaz memeleri üstünde, beyaz bacakları ve omuzbaşları üstünde yansıyan asma yapraklarıyla cennet ağacına dönüşmüş gibiydi. Ve gülüyordu. Güldükçe uzun bir süre goncada kalmış çiçekler açılıyordu Sevgil'in yüzünde.

'Bu son,' diyordu boyuna, ama sesinde sertlik yoktu gayrı, soğukluk yoktu; özlemlerinin en sıcakıyla, 'Utanma, beni sev! di-yordu Sevgil.

Sevilerin en güzeliyle sevdim Sevgil'i; zamansız zamanın içinde bile unutulmaz bir seviyle sevdim Sevgil'i.

O gün orda, o bağın asmaları arasında eriyip toprağa sinmemiz, ikimiz asmaların köklerinde sevgi ve bereket besini olmamız gerekirdi. Ama eriyip gitmedik.

Kalktık. Sevgil yüzüme bakarak, hüzünlü hüzünlü güldü. ve o önde, ben arkada, Gurzuf'a yürümümüzü sürdürdük.

Dönemeci geçince duraksayıp, çeşmeyle Memişin Deresi arasındaki bağın ucunda duran toprak damlı çeve baktı Sevgil. Uzunca bir süre baktı; sonra, ağır ve yorgun adımlarını sürüye sürükleme yürüdü, künkten yalağa akan sudan iki avuç su aldı, yüzü-

ne serpti - ben yoktum, bir yokluktum sanki; başını çevirip bakmadı bana.

Bayırdaki Salavat Aka'nın evini çevreleyen duvarın dibinden geçtik. Duvarda incir ağaçları donuktu. Çıt çıkmıyordu evden. Sokaklar bomboştu. Yıllar öncesi, belki de yüz yıllar öncesi, terkedilinişti Gurzuf. Gurzuf'lularla birlikte hayvanlar da, kuşlar da, böcekler de terketmişlerdi Gurzuf'u.

Anacaddeye indik.

Görünürde ne bir balıkçı arabası, ne bir çiçek satıcısı: anacadde, dükkânların pencerelerine çekilmiş pancurlarla, kör ve dilsiz bir yaratık gibi, canlı ve gürültülü günlerinin anısına gömülmüştü.

Sevgil iskeleye inen dar sokağa sapı; koşarak, karşısına geçişim, 'Gel, Kayalık'a gidelim; orda kayalar arasında bir kez daha sevişelim; sevişmeden önce ben soyunur, denizin içindeki Yaymankaya'ya dek yüzerim, sense, kıyından benim çıplak bedenime bakarak, kendi özlemlerini okşarsın,' diyesim geldi, ama Sevgil'in benimle ilgilendiği yoktu.

Ancak, iskeleye inen taş basamaklar üstünde durunca dönüp bana baktı. Ah ne kadar değişmişti Sevgil! Kumral saçları renksiz bir renge girmişti. Sırunda entarisi eskiydi. Yüzü ağarmıştı. Çilleri daha bir belirgindi ak yüzünde. Gebeydi Sevgil. Zayıf, sıksa vücudu içinde yeni bir hayat taşıyordu. Ve küskündü bana Sevgil. Ama niçin? Ama neden? Suçum neydi? Canımla, olanca gücümle seviyordum Sevgil'i. Bilmiyor muydu bunu? Başka ne yapmamı istiyordu Sevgil?

'Sevgil,' dedim, 'ben bugün mutluyum, niçin konuşmuyorsun bana?'

Taş kesilmişti sanki Sevgil taş basamaklar üstünde.

Uzunca bir süre durdu, denize baktı, başını çevirip, bayırdaki kuru çamlar ve akçalar arasındaki Gurzuf'un boş evlerine baktı; sonra, bakışlarını yüzüme doğrultarak, öfkeli bir sesle konuştu:

'Git artık! Aç bir it gibi yürüne peşimden! Görmüyor musun, çocuk doğuracağım; yeni' bir hayat taşıyorum vücudumun içinde. Git! Git! Orda yaşantılarının yansılarında otur, ve ölümü bekle. Senin için yapılacak başka bir iş kalmadı burada artık. Yan-

sılarda ölümü beklerken, *soluduğumuz hava kadar ruha da ihtiyacı var Gurzuf'un*, diyedur - Gurzuf senin ruhunla dirilemez; dirilecekse eğer, içimde taşıdığın yeni hayatla dirilecek Gurzuf. Git! Git! Yapman gereken her şeyi yapın; söylemen gereken her şeyi söyledin; senin için yer yok burada gayrı. Kendi dar alanına dön ve orda eski yaşantuların yansılarında ölümü bekle!"

Temmuz, 1991

Gurzuf'un havasındayım hâlâ. Özellikle bu Temmuz akşamlarında Gurzuf'un bir parçasına dönüşür gibi oluyorum: kıyıda bir çakıl taşı oluyorum; Ceneviz kalesinin sarp bayırındaki taşlar arasından fışkırmış bir gelincik çiçeği oluyorum; Adalar üstünden havalanmış bir martı oluyorum; olmadığımıda olasım, ve Gurzuf'un üzerinden uça uça, gidip iskelenin ucuna konasım geliyor.

Taz Murtaza'nın dükkânı bir hazine sandığıydı; *köpçekli* sepet ve resimli yelpazelerden başka, hasır şapka, mayo, şort, ve yazlık papuçlar da eksik olmazdı dükkânda.

N.E.P. döneminin bereketli, ve faydalı faaliyetlerle geçen bir yılıydı herhalde - bir Temmuz sabahı (Gurzuf pazarında sebze-lerimizi satunca) annem elimden tutup, beni Taz Murtaza'nın dükkânına götürdü, ve orda (hayretler hayreti!) bana bir çift yeni papuç, kırmızı bir mayo, ve mavi renk bir şort satın aldı. Mayoyu hemen sırtıma geçirecektim, ama annem razı olmadı. Ne ki, 'Teyzenin evine gideceğiz şimdi,' demesi teselli gibi geldi bana.

Gittik.

Hislerim aldatmadı beni: eve girince yeni giysilerimi giymemi emretti teyzem, ve karşıma geçerek, bir uzman gözüyle şortumu, mayomu, papuçlarımı inceledi. Sonra anneme kahve haşladı.

Yeni giysilerimle teyzemin evinde uzun bir süre oturamazdım. Zaten kırmızı mayoyu ve mavi şortu, teyzemin gözlerini ve

gönlünü okşasın diye almamıştı bana annem Taz Murtaza'nın dükkanından - ikisi terasta kahvelerini yudumlarken, gizlice so-kağa sızıştım.

Kıyıya indiğim zaman, Gurzuf'un *dalgıççı* çocukları taş basamakları terketmiş, ve, denize dökülmüş karpuzlar gibi, kafaları denizin yüzünde, iskeleye yaklaşan öğle vapurunu bekliyorlardı.

İçimde taşıdığım tek, ve gizli istem onlardan biri olmaktı: onlar gibi denizde yüzmek, onlar gibi yolcuların vapurdan atukları gümüş ve bakır paraları denizin dibine dalıp bulmak; denizin yüzüne çıkıp, bulabildiğim paraları ağzımın içine doldurmak; sonra da sigaracıdan bir paket sigara almak, şekerciden leblebi almak, ve Soğuksu'da Yaymankaya üstüne sırtüstü uzanıp sigaramı tellendirmek...

O gün taş basamaklar üstünde durmuş, öğle vapurunu beklemek üzere denizde yüzen Gurzuf çocuklarına bakarken, onlardan biri olduğumu hisseder gibi oldum. Sırtımda kırmızı mayomla, kışımında mavi şortum, ve ayaklarımda yeni papuçlarımla, onların becerdikleri şeyleri daha iyi becerebilecek bir yaratık değil miydim ben?

Öylesine bir duyguyla kıyıya indim.

Vapur iskeleye yanaşmak üzereydi.

Mayomu, papuçlarımı çıkardım, ve kıyıdaiki eski kayığın içerisine özenle yerleştirdim, denize atladım. Vapur iskeleye yanaşmıştı.

Vapurun bordasında birikmiş yolcular, başlarını denize eğmiş, çocukları seyrediyorlardı merakla. Çocuklar bağışmaya başladılar:

"Dyadya! Brosay monetu!.. Dyadya, brosay monetu!.."

Yolcular arasında biri beş *kapik* attı denize. Çocuklar, suya atılmış ekmek parçasına kanat çarpıp koşuşan telâşlı ördek yavruları gibi, beş *kapik*'in suya düştüğü yere yüzdüler, ve biri, suyun dibine batmasına kalmadan, beş *kapik*'i eline geçirdiği gibi ağzına attı. Vapurdaki yolcular gülüşerek başka bakır ve gümüş paraları atmaya başladılar.

Denizin içinde para toplamak sandığımdan çok daha kolay-

miş meğer! Yalpa vura vura denizin dibine batan yirmi kapık'ın ardından dalmıştım ki, biri, saçlarımdan tutarak, beni denizin yüzüne çekti.

Ben denizin yüzüne çıktım, *dalgıççı* çocuksa, denizin dibine daldı, ve yirmi *kapık*'le yüze çıkarak, yumruğunu bana doğru salladı:

"Hey!.. Mavi donlu bay balası! Hadi, çekil git buradan!"

Neden? Nereye gidecekmışim?

"Babanın denizi mi burası?" dedim.

"Babamın denizi ya!" dedi çocuk, ve eliyle iskelenin ucunu işaret etti: "Oraya git! Ya da *Yalı*'ya git! Kızılaşlıların denizi orda. Burası bizim!.."

İskelenin ucunda deniz derindi; denizin dibi karanlık; kimse yüzmüyordu orda; üstelik vapurdan para atan yolcu da yoktu orda. Gene de günem gerekiyordu - uysal bir çocuktum.

Çocuğun işaret ettiği yere doğru yüzmeye başladım.

İskelenin ucuna ulaşmamışım daha, vapurun kalkım düdüğü çaldı, iskelenin ucunda deniz köpürdü, ve, limanda yüzen Gurzuf çocuklarıyla birlikte, bütün Gurzuf iskeleden ayrılan vapurun gerisinde gözden kayboldu. Ama uzun sürmedi bu. Vapur Yalta istikametine doğrulunca yeniden meydana çıktı Gurzuf. Ne ki, *dalgıççı* çocuklar yoktular artık görünürde. İskele insansızdı. Deniz sakindi. Az önce Gurzuf'un limanını dolduran gürültüyü de kendisiyle birlikte alıp gitmişti sanki vapur. Bir ben kalmışım denizin içinde. Ama korkmuyordum. Gurzuf lu olmayı engelleyen zorlukların üstesinden gelmiş, gerçek bir Gurzuf lu olmuşum.

Kıyıya doğru yüzmeye başladım. Ancak kıyıda beni sarsıcı bir sürprizin beklediğini bilmiyordum.

Çocukluğumun unutulmayan bir günü oldu o gün: ayaklarım çakıllara değer değmez, kıyıdaki kayığa koştum. Denize girmeden önce özenle kayığın içerisine yerleştirmiş olduğum papuçlarım ve mayom yoktu.

Kayığın çevresinde dolandım; kenarlarına, dibine bakum; yoktu. Hiçbir yerde yoktu papuçlarım ve kırmızı mayom. Gurzuf lu olmanın heyecanı sönmüştü içimde. Aldanmışım. Çakıllar üs-

tüne oturdum. Kimse görmüyordu beni; kimse ilgilenmiyordu benimle. Kıyıya bırakılmış eski, delik deşik, lüzumsuz bir kayıktım ben de.

Neden sonra kalktım, taş basamakları çıktım, anacaddeyi geçtim, ve Taz Murtaza'nın dükkânı dibinde durarak, ve vitrindeki kırmızı mayolara bakarak, ezilmiş özlemlerimin en acı gözyaşlarıyla ağladım. Sonra teyzemin evine koyuldum.

Beni papuçosuz ve mayosuz görünce hayrete kapılacağını sandıysam, yanılmıştım. Hüznü de değildi teyzem; tersine, civcivli bir anındaydı.

Önce tepeden urnağa süzdü beni. Sonra güldü, ve gürültülü ama dostça bir sesle konuştu:

"Ayol! İssiz, insansız bir adadan gelen Robinson Kruzo mu-sun sen? Nerdeydin? Ne zaman oldu annen Kızıldaş'a gideli! Bak hele, ağlamışsın da... Gözlerin kıpkırmızı. Mutfakta süt var... Git, bir meşerpe süt iç!"

Mayosuzdum; yalınayak duruyordum karşısında. Görmüyor muydu bunu teyzem? Teyzemse teyzem, ya Kızıldaş'a çıkınca anneme ne söyleyecektim, nasıl anlatacaktım halimi?

"Papuçlarım," dedim boğularak.

Bakışlarını yüzümden ayaklarıma indirdi.

"Ne olmuş papuçlarına?"

"Çaldılar," dedim.

"Kim çalmış papuçlarını?"

"*Dalgıççı* çocuklar."

Tavrı değişmedi. Bakışları hâlâ sakindi; yalnız, şaka mı söylüyorsun gibilerden bir gülümseme belirmişti gözleri içinde.

"Niçin... Neden çalacakmışlar *dalgıççı* çocuklar senin papuçlarını?"

Omuz silkтім.

"Ee?"

"Bilmiyorum neden. Denizde yüzüyordum..."

"Ya onlar?"

"Onlar da. Iskelenin ucuna gidip yüzmemi emrettiler bana."

"Sen de iskelenin ucuna gidip yüzdün, öyle mi?"

Başımı salladım.

"Sana her emredileni yerine getirmen mi gerek? Herkesin emir eri misin sen? Niçin karşı koymadın?"

Yukardaki kelimeler dudakları arasından sertçe çıkmış olmasına rağmen, teyzemin yüzü sertleşmiş değildi. Derken, uzanıp elimi tuttu, başıyla mutfağın açık kapısını işaret etti, ve ben önde, teyzem arkamda, mutfağa girdik; girince de (Harikalar harikası!) mutfağın orta yerindeki sandalyenin üstünde papuçlarımı ve mayomu gördüm.

Kayığın içerisine nasıl bıraktıysam öyle duruyorlardı: özenle katlanmış; papuçlarım ılık ılık.

Şaşılı bakışlarımı teyzemin yüzüne kaldırdım. Yüzünde hoş, tatlı bir gülümseme belirdi.

"Şaşma, senin papuçların ve senin mayon."

"Ama kim... Kim getirdi?"

"*Dalgıççı* çocuklar," dedi teyzem.

Ama nasıl? Ama niçin?

"Ben ne bileyim niçin? Seni uzunca bir süre denizde göremeyince, boğulduğunu sanmışlardır."

Yine güldü, ve kaşları altından baktı bana.

"Boğulmana ihtimal vermedim. Herkesin emrini yerine getiren uysal bir çocuksun, ama kolayca boğulacak soydan değilsin. Otur şimdi, bir meşerpe süt iç."

Oturdum, sütümü içtim. Teyzem (Kızıltaş'a çıkan asfaltsız yolda papuçlarım tozlanmasın, ya da Memişin Bayırında yıpranmasınlar diye belki) Gurzuflu faytonculardan bir fayton kiraladı benim için, ve ben, *mavi donlu bay balası gibi*, pufla minderli, kadife yasuklu faytonla döndüm o gün Kızıltaş'a.

Ayın son haftası.

Yazarların kendi eserleri üzerine konuşmalarını anlamıyorum. Ama konuşuyorlar. Radyoda, televizyonlarda, cemiyet salonlarında gırlı gırlı, saatlerce konuşuyorlar. Bir kusur mu var acaba bende? Biri bana eserim üzerine bir soru sorsun, hemen sıkılıyorum, zihnim kapanıverir, ne söylemem gerektiğini bilemem.

Dün öylesine bir durum içinde buldum kendimi.

Ne zamandır *Türkiye* gazetesinin Londra muhabiri benimle buluşup konuşmak istiyordu. Nihayet yanında iki arkadaşıyla çıkıp geldiler. Oturduk, çay içtik. Üç-beş dakika kadar şöyle dere-den tepeden konuştuk. Sonra, *Türkiye* muhabiri kalemini, defterini çıkardı çantasından, ve eserlerim ve şahsî hayatımla ilgili sorular sormaya başladı. Hemen sıkıldım. Düşüncelerimi bir ara sorulara açmaya çalıştım. Ama boşunaydı. Hayatım ve romanlarımla ilgili soruları bana yazılı olarak iletmesini istedim. Razı oldu. Eserlerim üzerine soru sorulmamasının rahatlığıyla bir saat kadar tatlı tatlı konuştuk.

İki gün sonra yazılı sorular çıkıp geldi postadan.

Hemen oturdum, bir mektup şeklini vererek, altı daktilo sayfası dolduran, sorulara yanıtlar yazdım. Çıkar mı *Türkiye* gazetesinde, çıkmaz mı; çıkarsa da kırpılıp, veya yazılan yanıtlarda anlam değiştirilerek çıkmaz mı? Bilmiyorum. Ancak soruların bazıları ilgi çekiciydi; daha doğrusu, bazı soruları yanıtlamanın gerekliliğini duyuyordum. Bu yüzden birkaçını Yansılar'a aktarıyorum:

Soru:

1. Türkiye'ye gelmeyişinizin sebebini anlatır mısınız. Kırgınlığınız söz konusu mudur?

Yanıt:

Siz gençsiniz, savaş sonrası yıllarda Avrupa memleketlerinin içinde bulundukları iktisadî durumları bilmiyorsunuzdur. Hayat koşulları herkes için çok zordu o dönemde. Genç bir adamın, eşi ve altı aylık yavrusuyla dilini bilmediği, ve bilsütlün yabancı bir memlekette, gecesini gündüzüne katarak çalışmasının, ev bark kurmasının, bunun üstüne romanlarını yazmasının ne olduğunu düşünün bir. Uzun yıllar çalıştık, kılıklara, maddî ve manevî zorluklara katlandık. Ben ihtiyarlandım artık. İş-güçle geçen o uzun

süre içinde karşılaşmış olduğumuz arızalar bugün daha büyük. Hasta eşimi bir haftasına değil, bir-iki saat için bile, tek başına bırakıp evimden çıkamıyorum. Bahis konusu "kırgınlığı" kimin, nasıl, ve nerden bulup çıkardıklarının farkında değilim, ve burada üzerine durmaya değmez. Unutmayın ki, ben bütün eserlerimi Türkçe -Türkiye Türkçesinde- yazdım; Türkiye'ye bundan daha büyük bir sevgi ve bağlılık olamaz. Hem gezilere çıkmak, konferanslara katılmak, sanat ve kültür cemiyetlerinde şerefli misafir olarak yer almak, bir lükstür insanın hayatında. Fakat çok kapalı hayat yaşayan yazarlar da var. Ben onlardan biriyim herhalde.

Soru:

2. Koptuğunuz Kırım'ı özlemiyor; ziyaret etmeyi düşünmüyor musunuz?

Yanıt:

Biraz paradoksal, biraz da gerçekdışı bir anlam taşıyacak yanıtın belki. Ben Kırım'dan kopmadım; Kırım'ı kendi içimde taşıyorum, dersem, bana inanmayacaksınız bile, beni daha iyi anlayabileceğinizi umuyorum. Evet, aksi takdirde eserlerim, yazılmış oldukları biçimde yazılamazlardı.

Soru:

3. Yazarlık bir meslek olduğuna göre, eserleriniz gerçek değerini buluyor mu? Maddî olarak gereken önem veriyor mu?

Yanıt:

Yazarlığı bir meslek olarak mı seçtim, yoksa başka sebepler, zorunluklar mı sürükledi beni yazarlığa, pek emin değilim. Aslında yazarlığı meslek olarak seçenler her zaman iyi bir yazar olamıyorlar. Yazarlık mesleğinden ekmeceklerini kazananların sayısı gayet azdır. Yalnızca Türkiye'de değil, Batı'da da. (...) Son kırk yıl boyunca yaşamış ol-

dugum kapalı hayat içinde hem günlük ekmeğimi kazanmam, hem de eserlerimi yazmam gerekti. Emegiyle günlük ekmeğini kazanması yazarın yaratıcılığında önemli denecek bir arıza teşkil edemez; teşkil ettiğini sanmıyorum. Bazı durumlarda faydalıdır da.

Soru:

4. Eserlerinizde sade Türkçeniz dikkati çekiyor. Bunu neye borçlusunuz? Türkçe'yi bu kadar güzel öğrenmeniz ve devam ettirmenizin kaynağı, temeli nedir?

Yanıt:

Ben Türkçe'yi öğrenmedim. Benim Türkçem, çocukken annemin bana konuştuğu dilden:

Uçma bülbül, konma bülbül
Kiraz dālına
Sevdiğimi vermez edim
Dünya malına

gibi, güzelliğini Kızıtaş ve Gurzuf türkülerinde bulan, dilden kaynaklanır.

Yer yer söküük, yer yer yamalıysa da, burada son vermek niyetindeyim Yansılar'ın bu bölümüne. Yarın Ağustos, ve yeni bir bölüme açılış. Yeni umutsuzluklar, yeni kaygılar... Bir ay daha sö-nüp canlanacak, canlanıp sönecek özlemler, düşler.

Ağustos, 1991

Yansılar'ın okurlarına yabancı sayılmaz gayrı düşlerim - bu akşam da Ağustos günlerini yaşıyorum.

Komsomolets gazetesinin dairesindeyim.

Karşiki köyevi lokantasında akşam yemeğimi yedim. Karım tok. İki gün önce *gostorg*'da satın aldığım yeni papuçlarımı ayaklarımdan çıkardım, ayaklarımı masanın altına uzattım; bas-kiya verilmeden önce yarınki gazetenin rötuşlarını yapıyorum, ve aynı zamanda, bu Ağustos günlerinde Gurzuf'u ve Kızıtaş'ı, hatta Yalta'nın iyot, asfalt, ve deniz kokan *Naberejni*'sini düşünüyorum; düşünüyorum, ve özlüyorum.

Güzelse de *Komsomolets*'in tutsağı düşlerim.

Ama yakınmaya hakkım yok. *Komsomolets*'in sayesinde bir çift yepyeni ayakkabı sahibi olduğumdan başka, Gorki'nin Ana'sı ve Tolstoy'un (Kırım Tatarcasına çevrilmiş) Hacı Murad'ıyla zenginleştirdim geçen gün küçük kitaplığımı.

Saatlerce oturdum. Kimse uğramadı daireye. Sivastopol caddesiyle Karl Marks sokağı kavşağındaki eczanenin ışıkları söndü, kaldırımlar boşaldı, karşiki köyevi lokantasının penceresi dibinde büzülmüş yatan ihtiyar (belki sarhoş) bir adam kaldı yalnızca. *Komsomolets*'in son rötuşlarını yaptım, *Tass* ajansının yeni haberlerini bekledim; haber falan gelmeyince, gazeteyi matbaaya götürdüm, ve geri dönerek, biribirinin yanına çektiğim dört sandalyenin üzerine uzandım, ve gözlerimde deniz ve Soğuksu çamları, uyuyakaldım.

Uyandığım zaman, başımın ucunda duran yardımcı editör Seyit-Ümer (Gurzuf)lu'yu gördüm.

Sabah olmuştu. Gözlerimi uğuşturarak doğruldum. Seyit-Ümer, okunaksız bir yazıyı heceler gibi, bakıyordu yüzüme - elinde tuttuğu *Komsomolets*'in yeni nüshasıyla masasının gerisine geçip oturduğunda da bakışları yüzümdeydi.

Gazeteyi açtı, birinci sayfaya kısa bir bakış attı, ve gözlerini tekrar yüzüme doğrultarak:

"Sen mıhlar yatağı üstüne yatan Hindistanlı bir fakir misin?" diye sordu, ve benden yanıt beklemeden, ilâve etti:

"Neden gazeteyi matbaaya verince evine gitmedin?"

"Ajanstan haber beklerken uyuyakaldım," dedim.

"İyi," dedi Seyit-Ümer, "Şimdi git, uyu. Yarın Gurzuf'a gideceksin."

Şaşım; aynı zamanda sıcacık bir heyecan perdesi kapladı yüzümü.

"Gurzuf'a mı?"

"Evet, Gurzuf'a. Ama üzüm yemeye, kızlarla denizde yüzmeye, veya başka bir zamparalık yapmaya gideceğini sanma! İş çıktı."

"Nasıl bir iş?"

"Önümüzdeki pazar günü Artek *pioner* kampında düzenlenecek şenlikten röportaj yazacaksın gazeteye."

"*Pioner* kamplarında şenliksiz geçen gün olmuyor."

"Evet. Artek'in şenliği başka... Özel bir önem taşıyor."

"Neden?"

"Molotov'un çocukları Artek *pioner* kampındalar da..."

Şaşkınlık silindi yüzümden, ama heyecan kaldı. Öyle ya, *Komsomolets* için Artek'ten röportaj yazmak, Molotov'un çocuklarının başka mutlu *pionerlerle* beraberce kamp ateşinin çevresinde dans edişlerini, şiir okuyuşlarını, sosyalist şarkıları söyleyişlerini, jimnastik gösterilerini *Komsomolets*'in okurlarına duyurmak... Bundan daha büyük ve onurlu bir görev olamazdı genç bir gazete muhabiri için. Üstelik, yol ve başka masrafları karşılayacak olan, elli *ruble* para da veriyordu yardımcı editör.

Hemen o günün sabahı berbere uğradım.

Karl Marks sokağındaydı salon. Yeni açılmıştı. Geniş ve şık bir yerdi. Duvarlarda çepe çevre aynalar, köşelerde palmiyeler, minderli setler, ışıklar...

Salon tenhaydı. Yalnız salonun kuytululuğunda iki kadın berber sarı ve düz saçlı genç bir adamın kafasıyla meşguldüler. Öteki erkek berberler işsizlerdi; ikisi, pencere dibinde durmuş, sokağa bakıyor; üçüncüsü, setin ucuna ilişmiş, gazete okuyor; dördüncüsü ise karşıkı aynada kendi yansısına dalmıştı. Salona girince, benim yansıma da aynada görmüş olacaktı ki, başını benden yana çevirdi - sınıf arkadaşımın ağabeyi Çelebi Kaşka'ydı.

"Hoş geldin Cengiz; ziyaretini neye borçluyuz?" dedi berber Çelebi.

"Tıraş," dedim.

"Geç otur. Sabah tıraşı uğur getirir insana. Yolcu musun?"

"Şey... evet. Artek *pioner* kampına gidiyorum."

"*Pioner* kampına ha! Saç sakal sahibi olduğuna göre *pioner* kampı senin için..."

"Gazeteye röportaj yazacağım. Molotov'un çocukları Artek *pioner* kampındaymışlar."

Berber Çelebi sustu. Ama Molotov'un çocukları ve Artek üzerine birşeyler düşünen bir tavır takındı yüzü. Çenemi sabunlar-ken salonun kuytululuğunda genç adamın kafasıyla meşgul olan iki kadın berbere bakıyordum arada.

N.E.P. dönemine benzer günleri yaşıyorduk tam o sırada. Özellikle Ribbentrop-Molotov antlaşmasından sonra (Nedense ve nasılsa da) çok uzun süren kıtlık aniden sona ermişti: ekmeğin karası ve beyazı; votkanın her çeşidi; sucuk, peynir, tereyağı, ve çeşitli konservelerin ağırlığı altında gıcırıyordu Univermag'ın rafları. Bollukla birlikte sosyalist toplumunuz da değişiyordu, ya da değişmesine çaba harcanıyordu. Dolayısıyla Karl Marks sokağında görkemli berber salonu, ve salonun kuytululuğunda sarı ve düz saçlı genç adamın kafası üzerine deneyimler yapan iki kadın berber.

Kaçamak bakışlarla iki kadını gözetlediğimin farkındaydı sanırım berber Çelebi.

"Senin saçların da düz; ama sakın onlara andulasyon yapırayım deme," dedi yavaşıca.

"Andulasyon mu yapıyorlar?" diye sordum.

Fısıltılı bir sesle konuştu Çelebi.

"Ne andulasyonu!.. Hamsi kavuruyorlar adamın kafası üstüne." Ve ötekilerin de duymalarını istemişti galiba ki, konuyu değiştirerek, yüksek bir sesle sürdürdü: "Molotov'un çocukları ha!.. Git, güzel bir makale yaz *Komsomolets*'e Artek'ten. Daha bir güzeldir Artek bu yaz günlerinde. Bakarsın bizim ihtiyar Ayıdağ da gençleşiverir Molotov'un çocukları sayesinde."

Setin ucuna ilişmiş oturan yaşlıca berber, başını gazeteden kaldırmaksızın:

"Çelebiii... Duvarların kulağı var," dedi.

Çelebi sustu. Ben sustum.

Tıraştan sonra, Sivastopol Caddesi'nin Salgır tarafındaki şehir ortak hamamında yuvundum; Bayan sinemasının birinci seansında Charly Chaplin'in *Modern Zaman* filmini seyrettim; karışı yakada kitapçıdan defter ve kalem aldım, ve Puşkin sokağına geçerek, önümüzdeki Eylül ayının sonlarında yeni repertuarına başlayacak olan Kırım Tatar Devlet tiyatrosunun afişlerini gözden geçirdim - eve dönerken cebimde on *rublesi* eksik destenin hafiflediğini hissediyordum. Gurzuf'a gidiş-geliş yol parası da harcanınca, elimde çok bir şey kalmayacaktı. Ama bilinmezdi... Yarın Gar'ın önünde kamyon sürücüsü Remzi Biber'e raslardım belki.

Otobüsle çıkım yola ertesi günün sabahı.

Vaktin erken olmasına rağmen alabildiğine sıcak ve sıkıcıydı hava. Fakat otobüs *Pereval*'ın üstünde durunca, Tavşanpazı'ndan *Pereval*'a dek yolcuları takibeden benzin ve yanık lastik kokularının yerini deniz, çam, selvi, ve Ayıdağ'la yayla arasındaki geniş geçitten esen serin esintinin getirdiği Kızıldağ'ın kokusu aldı.

Sosyalist toplumumuzda yeralan değişiklik daha bir belirgindi Aluşta'da - burjuvavari beyaz şapkaları ve beyaz giysileri-

le sanatoryumlarda dinlenen *Univermag* yöneticileri, parti yetkilileri, sendikacılar doldurmuşlardı anacaddeyi. Ben Ayıdağ'a dalmışım.

Otobüs zigzaglı yolu turmanırken de bakışlarım Ayıdağ'a takılıydı. Oysa Aluşta'dan gördüğüm Ayıdağ çok bir şey söylemiyordu bana. Sadece bir dağdı Ayıdağ. Doğu ciheti sarp, yalın, boz; Ay'ının denize girmesini önlemek istercesine, yanlarında, ve burunun ucunda da, denizin kendi içinden dışa attığı boz kayalar. Ama dağın batı ciheti...

Bana öyle geliyor ki, bütün ömrüm boyunca, ömrümün en karanlık anlarında dahi (özellikle en karanlık anlarında) ben hiç kopmadım Gurzuf'tan ve Kızıtaş'tan. Allegorik, veya kapalı bir anlam taşıyan bir deyim mi? Değil. Bütün yaratıcılığım bu ruhî zemin üzerine kuruldu; bu zemin üzerinde çiçeklendi. Eserlerimde -parlak kelimelerle değilse de- içtenliğimle okuru buna inandıra bildiğimi umuyorum.

Kızıtaş'ta içerisinde oturduğumuz ev Aknescit-Yalta otobüsü yolu üstündeydi. Evin güneye bakan pencereleri denize, Adalar'a, Soğuksu'nun *Yalı* kesimine, ve Ayıdağ'a açılırlardı. Her sabah, gözlerimi gerçek yaşama açınca, görürdüm Ayıdağ'ı. Gurzuf'u çevreleyen bahçeler kıyıya dek inen bağlar, yollar ve patikalar gerçekti; elle tutulurcasına yakındı. Çünkü oralarda Gurzuf ve Kızıtaş insanları yürür, çalışır, uyur; mutlu günlerinde türkü söyler, dertli günlerinde ağlardı. Üstelik Gurzuf camisinin minaresinde okunan ezan oralara dek ulaşırdı. Adalar da gerçekti. Birisi büyük, öteki küçükçe ve otsuz yeşilsiz bu iki granit kayanın oluşturduğu Adalar, Gurzuf'tan kopup denizin içerlerine çekilmiş olmasına rağmen, Gurzuf'un ayrılmaz bir parçasıydı. Kasino kurdular Gurzuf'lular Adalar'da. Körpe yaşımdayken Gurzuf iskelesinden şık giysili kimselerin kayıklarla Adalar'a gittiklerini görüyordum. N.E.P. dönemi sona erince kasino kapatıldı. Sonra yıkıldı. Neden? Nedenini bilen yoktu. Soran da yoktu. Yıkılan yalnızca kasino değildi ki!

Ama kasino'suz da Gurzuf'a bağlı kaldı Adalar.

Balığa giderlerdi Gurzuf ve Kızıtaş gençleri Adalar'a. Kayalıktan Adalar'a dek yüzer, orda oltalarını derin sulara atar, ve sa-

atlerce beklerlerdi. Şaşıyordum onların sabrına. Yaymankaya üstünden tutamazlardı sanki balığı. Tutamazlarınış. "Onların *köpek* balığı tuttuklarını mı sanıyorsun? *Elek* balığı tutuyorlar," diyorlardı Adalar'ı ve denizi benden daha iyi bilen *dalgıççı* çocuklar.

Yalnız Ayıdağ'a giden yoktu. Gitmek de ne! Sözü bile nadir edilirdi. Oysa yüceydi Ayıdağ. Yaz ve kış uykulu görünmesine rağmen, Gurzuf-Değirmenköy-Kızılaş üçgenliği içinde yaşayan insanların, ve doğanın, bir çeşit bekçisi ve koruyucusu gibi duruyordu denizin kıyısında. Bazan da düşler âleminde görüyordum Ayıdağ'ı Kızılaş'ta oturduğumuz evin balkonundan ve pencerelelerinden. Alçaklardan başlayıp, sırtına doğru yükseldikçe cücelen çamlar ve çamların arasında sellerin açtığı boz yolaklarla, başı denize eğik, denizden su içerken, donakalmış *gerçek bir ayı* değil miydi Ayıdağ?

Kızılaş'ta indim otobüsten.

Ağustos güneşinin yakıcı ışınları altında içi göçmüş, otu çiçeği kurumuş, evleri sağır ve sonsuz bir suskunluğa gömülmüş gibiydi Kızılaş. Yalnızca çeşmenin taşı üstüne oturan Deli Hüseyin, Adalar'la Ayıdağ arasında, denizin ısıtılı yüzüne bakıyordu soluk soluğa.

Başını kaldırıp bakmadı bana. Ben de -kendisini kendi uzak dünyasından alıkoymanın doğru olmayacağını düşünerek belkissessizce geçip gittim Hüseyin'in yanından.. Aslında otobüsten niçin Memişin Deresi üstünde değil de Kızılaş'ta indiğimin farkında değildim.

Yürüdüm.

Koltuğu altında bir tutam ot, sırtı köprünün korkuluğuna yaslı adam da -beni görmesine rağmen- istifini bozmadı. Aşağı mezarlığın alçak duvarı dibinden geçerken, bir çağrım ötede duran evimizin bırakılmışlığı ve hüznü sessizliğiyle burkuldu yüreğim.

Kızılaş değişiyordu; Kızılaşlılar değişiyorlardı; silinip giden yollar ve patikalarla bağlar ve tütün tarlaları da değişiyorlardı. Adalar da değişiyordu sanırım. Fiziksel bir biçimde değilse de,

tıpkı yol üstünde duran evimiz gibi, bırakılmışlığı ve hüznü sessizliğiyle değişiyordu Adalar.

Ya Ayıdağ?

Mezarlığı geçince başımı kaldırıp Ayıdağ'a baktım: Kızıtaş'ın ve Gurzuf'un gerçeklerinden uzak, eskide gibi, kendi düşsel âlemindeydi Ayıdağ.

Günü Gurzuf'ta geçirdim.

Ertesi günün sabahı pazardı. Erken uyandım. Salavat Aka'nın iki kızı evin önündeki bostanı suluyorlardı verandaya çıktığım zaman. Büyüğü beni görünce işini bırakıp yanıma geldi. Gözleri gülüyordu. Ancak gözlerini Ayıdağ'a kaldırdığı anda hatırına gelmiş bir şeyle gölgeleniverdi gülümsemesi.

"Gidiyor musun?" diye sordu.

"Evet," dedim.

"Yol uzun."

Bunu biliyordum. Gene de sordum:

"Çok mu uzun?"

"Sekiz, dokuz kilometre kadar."

"Arabayla giderim," dedim.

"Gidemezsin," dedi Salavat Aka'nın kızı.

"Neden?"

Omuz silkti.

"Yalta'ya gidilir arabayla. Kızıtaş'a da gidilir. Ama Artek'e gidilmez. Sebebini sorma; bilmiyorum."

Haklıydı.

Denizin kıyısınca Artek'e uzayan yol (Gurzuf'lular ve Kızıtaşlılar için) Kayalık'ta sona eriyordu. Ordan ötesi benim için de bilinmezlikti. Gerçi arada bir kamyonun, bir otobüsün Ayıdağ yönüne gittiğini görüyordum Kayalık'tan, ama Artek, az yukarda açıkladığım gibi, kapalı ve gizemli bir yerdi. Bu yüzden ki, karışık duygularla çıktım yola.

Güneş gökyüzündeydi; sıcaklığı artıyordu; ve daha da artacaktı ki, Ceneviz kalesi ve Adalar morumsu bir sis tülbentine bürülüydü.

Kayalık'ı geçince düşünmeye başladım: Nereye gidiyordum? Ve niçin gidiyordum?

Pioneer kampı silinip gittiği belleğimden. Yalnızca karşıda Ayıdağ -kendinde bin yılların sırtını saklayan Ayıdağ- bütün görkemi ve güzelliğiyle beni beklediğini, dağa yaklaşıp da sırtını benimle paylaşacağını duyumsar gibi oluyordum.

Üstünde yürüdüğüm yol, dağın bau eteğindeki çam ağaçları arasına girip gözden kayboluyor, çakıllı *Yalı*'nın bittiği yerdense, dağın denize sarkık burnu ucuna dek uzayan, küçük büyük kayaların oluşturduğu kıyı başlıyordu. Ayıdağ elle tutulurcasına yakındı. Hiç değilse bana öyle geliyordu. Belki farkında olmadan, yoldan çıkıp kayalı kıyıya indim.

Güçlkle yürüyordum; ama yürüyordum, ve yürüdükçe coşku artıyordu: hiç kimsenin ayak basmadığı bir yerdeydim; az daha yürürsem, hiç kimsenin elinin değmediği Ayıdağ'a degecekti elim. Ama yürümek zorlaşıyordu git-gide. Bir kayadan başka bir kayaya geçerken dizlerimin bağı çözülüyor, kayalar arasındaki sular derinleşiyor; Ayıdağ'a ulaşmadan önce düşüp bayılacağımdan, belki boğulacağımdan korkuyordum. Gene de kesin kararlıydım: mutlaka ulaşacağım Ayıdağ'ın burnu ucuna.

Binbir zorlukla, ve korka korka ulaştım.

O gün önemli bir gün oldu benim hayatımda. Benden başka bir Kırımlı daha durmuş muydu o kayaların üstünde? Ben durdum. Gerçeklerden kopuk, ıssız bir yerde, ama içim gururla dolu bir günümü yaşadım. Kırım'dan ayrıldığımdan günden sonraki bütün hayatım da, bir bakıma, o güne benzemiyor mu?

Üstüm başım perişan, ve yarı ölü yarı diri döndüm Salavat Aka'nın evine. Artık *pioneer* kampına gidemezdim o akşam. Ertesi pazar gittim.

Yüksek çam ağaçlarının arasında, çoğu tek katlı, sekiz-on yapı. Gene çamlar arasında genişçe bir meydan; meydanın çevresinde park edilmiş iki lüks otobüs, Z.I.S markalı üç özel araba.

Kampın giriş yerinde yaşlıca bir adam çıktı karşıma, kimliğini ve nasıl bir amaçla Artek *pioneer* kampına geldiğini sordu.

Belgemi gösterdim; Simferopol'de *Komsomolets* gazetesi tarafından Molotov'un çocukları üzerine röportaj yazmakla görevlendirildiğimi açıkladım. Adam bekçi kulübesine girdi, ve az sonra, üniformalı biriyle döndü yanıma. Üniformalı, bir kere daha kimlik belgemi gözden geçirdi, gözlerini belgemden yüzüme kaldırdı, ve belgeyi bana uzatarak, *pioner* kampında çocuklarla konuşmaya izin veremeyeceğini, yalnızca, diğer davetli konuklarla birlikte, akşam şenliğini meydanın kenarından seyredebileceğimi açıkladı.

Uzaktan, ve çam ağaçları arasından seyrettim kamp ateşinin çevresinde dans eden, şarkı söyleyen çocukları. Hangileri Molotov'un çocuklarıydı, bilmiyorum; mavi şortları, beyaz gömlekleri, ve boyunlarında kırmızı *pioner* boyun bağlarıyla birbirlerine benziyorlardı.

Yazmış mıydım röportajı? Yazmışım galiba. Ama röportaj önemli değildi. Aslında *Komsomolets* gazetesinin yardımcı editörünün kamptan röportaj yazsın diye beni Gurzuf'a gönderdiğini sanmıyorum - babamın dar gelirli aile sahibi olduğunu biliyordu; Gurzuf'u özlediğimi de biliyordu; Ağustos ayı içinde bir kaç gününü Gurzuf'ta geçirsın diye göndermişti beni Artek *pioner* kampına.

Ayın son haftası.

Bir haftadır Moskova olaylarının yankı ve yansılarını işgâlinde radyo ve televizyon programları.

Ne olacak?

Dün akşam Londra'da oturan Türkiyeli bir arkadaş açtı telefonu. Aynı soruyu soruyordu bana.

Ne olacak?

Soruyla ilgili binbir soru sivriliyor kafamın içinde. Hiç birisine cevap bulamıyorum. Bir ay, bir yıl, hatta bir hafta sonra Sovyetler Birliği'nde neler olacağını ben değil, Sovyetler Birliği'nin (dünkü ve bugünkü) yetkilileri de bilmiyorlardır belki.

Gene de, bütün bu bilinmezlik içinde, Kırım'ı aynı görmekten alamıyorum kendimi: ortalık yatışınca Kırım'ın talihi, bir kere daha, gerçek Kırımlılara sorulmadan belirlenmeyecek mi?

Eylül, 1991

Bu akşam Richmond istasyonundayım.

Platforma inerken W.H. Smith'in raflarına serili gazete ve dergiler arasında *Newsweek* dergisi ilişiyor gözüme: kapakta Yeltsin ile Gorbacov başbaşa. Fotoğrafın üst çizgisi üzerinde iri puntolarla yazılı başlık: ŞİMDİ NE OLACAK? ŞİMDİ NE YAPACAĞIZ?

Dergiyle iniyorum platforma.

Tren تنها; geçip pencere dibinde sıraya oturuyorum. Southfields'e kadar dergiyi okur, Yeltsin ve Gorbacov'un artık ne yapacaklarını anlayıveririm.

Derginin sayfalarını çeviriyorum. Hemen hemen bütün başlıklar Sovyetler Birliği'nin Avrupa bölgesiyle ilgili: Baltık Cumhuriyetleri, Donbas, Kalçningrad, (eski Köningsber) Ukrayna, ve... Kırım; orta sayfada da Yalta plajı ve Bahçesaray'daki evinde ailesiyle bir arada çekilmiş Mustafa Cemilev'in fotoğrafları.

Resimler gözüme ilişince acelece, bazı cümle ve paragrafları atlayarak okuyorum.

Sovyetler Birliği'nin, bütün sınırları gibi, Kırım'ın sınırları da siyasal anlam taşıır. Yıl yılı Yalta'ya akın eden Rus turistleri Sovyetler Birliği'nin öyle bir gece içinde dağılacığına ihtimal vermiyorlar.

... Slav birliğinin üçyüz yıllığı kutlandığı 1954 yılında hediye edilmişti Kırım Ukrayna'ya. Bugünlerde yarımada-

nın ahalisi 2 milyonun üstündedir. Bunun 70 fayızı (yüzde yetmiş) Rus'tur. Ukrayna denizi içinde küçük bir nokta. Rusiya ile Kırım arasındaki irtibatı sağlayan bütün kara yolları Ukrayna toprakları üstünden geçmektedir; hatta yarımada, ve denizi, Ukrayna'nın Dinyepr gibi nehirlerinin getirdikleri endüstri artıklarıyla kirlenmektedir. Gene de, Amerika'nın Florida'sız kalabileceğini düşünemeyen New York'lular misali, Moskovalılar da, Kırım'ın Rusya'dan kopacağına ihtimal vermiyorlar.

... İki hafta öncesi bağımsızlığını ilân eden Ukrayna'nın ardından Kırım'ın Rus-komünist yönetmenliği de yarımadanın bağımsızlığını ilân ediyordu.

... Kırım'ın asıl yerlisi olan Kırım Tatarları ikinci dünya savaşı sonlarında Orta Asya'ya sürülmüşlerdi. Son iki yıl içinde onbinlerce Kırım Tatarı dönebildi Kırım'a. Çalışkan ve çok azimli olan Kırım Tatarlarından başka bir muhalefet gücü yok bugün Kırım'da. Onlar Ukrayna'nın bağımsızlığını destekliyorlar. Kiev'de de Kırım'ın Rusya'ya verilmeyeceğinden, verilecekse eğer, Kırım'ın gerçek sahipleri olan Kırım Tatarlarına verileceğinden bahsediyorlar politikacılar.

Dergideki diğer yazıları okumaya gönlüm varmıyor bir türlü. Dergiyi kapaup sıraya bırakıyorum, ve gözlerim yarı yumulu, Kızıldaş'ı ve annemi düşünüyorum. Özlem duyguları uyanıyor içinde: ölmüş anneyi, ve yıllar öncesi yanıp kül olmuş evi özlemek... Tuhaf değil mi?

Putney Bridge'e yakınlaşıırken tren yavaşlıyor. Sonra duruyor. Karşı sırada bir kadın oturuyor. Ben, lamba ışıklarının nehirin yüzünde ışıldayan yansılarna bakıyorum, ve Kızıldaş'ı düşünüyorum hâlâ. Öylesine dalmışım ki, karşı sırada oturan kadını görmüyorum. Kadın yok gibi. Tren bütün yolu geçecek, kadının varlığından haberim olmayacak.

"Neyi bekliyoruz?" diye soruyor kadın.

Başımı kaldırıyorum. Benden başka kimse yok sırada - soruyu bana soruyor kadın.

"İki ay öncesi beton sütunlara duba çarptı. Köprü hasara uğradı da... Trenler çok yavaş geçiyorlar köprüyü bugünlerde."

Fazla soru sormuyor kadın. Ben yine nehirin yüzünde ütüşip ışıldayan yansılara dalıyorum. Ama dikkatim dağılmış aruk; kaçamak bakışlarımı kadına yöneltiyorum arada. Kadın uzunca boylu. Şık giysili. Başında kuş kanatlı şapka. Kulaklarında salkım küpeler. Dekoltesi fırfırlı fistanının omuz tarafında gümüş bir broş. Dizleri üstünde gümüş zincirli küçük çantayı tutan ellerinin parmaklarında pırlantalı yüzükler...

Tren ağır ağır hareket ediyor.

Kaçamak bakışımı bir kez daha kadına yönelmişim ki, annemi hatırladım tekrar.

Ama annemi bana hatırlatan kadın değildi - Putney Bridge'le Southfields'in arası beş dakikalık bir yol. Tren köprü üstünden geçince küçük cüzdanımı çıkarıyorum cebimden. Cüzdanın bir gözünde (tren bileti yerine geçen) emektar kartım, diğer iki gözündeysen Regina'nın, ve annemin, fotoğrafları saklı. Bu akşam da, başka akşamlarda olduğu gibi, tren Southfields'e ulaşana dek annemin, Zeynep'le bir arada çekilmiş fotoğraflarını tutuyorum gözlerimin önünde. Fotoğraftaki annem, aşağı yukarı, karşı sırada oturan şık giysili kadının yaşlarında.

Gözlerim doluyor cılız, yorgun, entarisi eski annemin fotoğrafına bakarken.

Anneciğim, anneciğim... Sen anneden başka hiçbir şey olmadın benim için. Horlandın, ezildin, sürgün yollarında sürüklandın, zamandan önce saçların ağardı, avurtların çöktü, gözlerin karardı; takatten düşmedin gene de, ve son soluğuna dek anne olarak kaldın.

Derken tren durdu. Ben ayağa kalktum. Önceki durakta tren-den inmiş olacaktı ki, kadın yoktu sırada. Vagondan çıkıyordum, *Newsweek*'i hatırladım, ve başımı çevirip, az önce dergiyi bıraktığım yere bakum: Yeltsin ile Gorbaçov hâlâ başbaşa; *ne yapacağız?* diye soruyorlardı birbirlerine sırada.

Dönüp dergiyi kaldıracaktım; nedense, kaldırmadım. Sırada kaldı dergi. Sokakta evime dönerken de aynı soru tekrarlanıyordu kafamın içinde:

Ne olacak?

Hiçbir şey olmayacak. rusiya Rusiya olarak kalacak yüzyılın sonuna dek. Önümüzdeki yüzyıl içinde de çok bir şey değişmeyecek Rusiya'nın gerçek ve yapma sınırları içinde. Aslında Rusiya'nın bugün karşılaştığı soru ve sorun *ne olacak* sorusu değildir, gerçek soru ve sorun boyasız, süssüz, altınsız ve gümüşsüz annelerimizin ekmek dükkanlarının kapılarında saatlerce beklemeden ekmek edinebilmeleri; bir de (bizim durumumuzda) ömürlerini anavatan toprakları üstünde, ve korkusuzca, yaşayabilmeleri.

Regina'yı koltukta ve işiyle buldum eve döndüğümde. Başını işinden kaldırmaksızın baktı bana. Benden ses çıkmayınca ayağa kalktı.

"Saat dokuza yaklaşıyor. Ben çay demleyeyim; sen televizyonu aç."

"Bir şey mi var televizyonda?" diye sordum soğuk bir sesle.

"Haber bülteni... Bakalım neler oluyor Sovyetler Birliği'nde."

"Hiçbir şey olmuyor Sovyetler Birliği'nde."

Sesimin soğukluğunda gizli birşeyler sezinlemiş gibi konuştu Regina:

"Nerden biliyorsun?"

"*Newsweek* dergisinde okudum."

"Dergi nerde?"

"Getirmeyi unuttum... Trende kaldı."

Gene de televizyonsuz edemiyoruz bu akşamlarda.

Regina çay demledi, ve ikimiz geçip televizyonun karşısına oturduk.

Önce haber bülteni; ardından Sovyet uzmanlarınca düzenlenen tartışma. Konu: Sovyetler Birliği'ne ne olacak?

Beş Sovyetologun oluşturduğu panel üyelerinden biri, "Konunun başlığı Sovyetler Birliği'ne ne olacak değil, *Rusiya'ya ne olacak?* şeklinde olmalı," diye başlıyor söze. Regina bakışlarını yüzüme kaldırıyor. Bana birşeyler söylemek, veya sormak, istemi okunuyor bakışında. Benden ses çıkmayınca, "Asıl soru, Rusi-

ya'ya değil, Rus imperyasına ne olacak? sorusu olmalı," diye mırıldanıyor soluğu altından.

Stüdyoda beş Sovyetolog'un tartışmasını dinlerken, trende bıraktığım *Newsweek* dergisini yeniden okur gibi oluyorum. Yalnız bu kez dergide Kırım ve Kırımlılar eksik. Ama Kırım ve Kırımlılar kolayca tartışma forumundan indirilecek bir konu değildir.

Ayın son akşamında *Liberty* radyosundan Ukrayna cumhurbaşkanının Kanada ve Amerika gezisinden sonra, Birleşik Devletler forumundaki söylevini dinliyorum. Söylevinin bir yerinde, Ukrayna'nın bağımsız uluslar arasında yer alabilmesi için, kendilerini bekleyen ödevleri sıralıyor başkan Valentin Kravçuk. Bunlar arasında Kırım Tatarlarının tarihî vatanlarına dönüp insan ve ulusal haklarına kavuşmaları.

Ukraynalılar kendi cumhurbaşkanlarının içtenliğinden kuşulanmıyorlardır herhalde. Kimbilir, gerçekten birşeyler oluyor-
dur belki Sovyetler Birliği'nde.

Bekliyelim.

Ekim, 1991

Anneciğim;

Dün gece yine rüyamda gördüm seni.

Bu kez Kızıлтаş'ın uzağındaydın. Kızıлтаş'ın beş bin kilometre uzağındaydın ve gölgesiz bozkırın ortasında duruyordun tek başına. Güneş yakıcıydı. Ayaklarının altında toprak çatlak çatlak; dudakların da, üstünde durduğun toprak gibi, çatlak çatlak ve bir zamanlarda sevgi ve özlemlerle dolu bakışların güneşin yakıcı ışınlarında yanıp kül olmuştu. Ben sana doğru gidiyordum. Ama sen o denli uzaktın ki, elli yıl yürümeme rağmen, bir türlü ulaşamadım sana. Gene de yürüdüm, Anne. Ama gün geldi yürüyemez oldum, ve sen orda bense, ben burada sensiz öldük. Evet, öldük, Anne. Aslında biz -rüyalarımızda ve gerçeklerimizde- yıllar öncesi öldük; bir de değil, defalarca öldük: sen, seni sürgüne götüren katar trenlerinde öldün; *kolhoz* tarlalarında öldün; aşhane kapılarında ekmek payını beklerken öldün; bense.. önce tutsak kamplarında öldüm; sonraları çiçeklerle döşeli parklarda, lüks lokantalarda, görkemli salonlarda öldüysem de, benim ölümüm de, en azından seninki kadar hüznünlü bir ölüm oldu. Hüzensüz ölümle ölen olur mu? diye sorma; oluyor, Anne. Bugünlerde, elli yıldır Kırım'ın taşını toprağını özlemiş ihtiyarlarımız da gençlerin ardından Kırım'a dönüyor, ve yurdun suyundan son yudum suyu içerek, vatan toprağına kavuşmanın mutluluğıyla yumuyorlar gözlerini hayata.

Ama biz *öldük* diye üzülme, Anne. Yalnızca hayatta kalanlar değil, ölenlerin ruhları da dönüyorlar yurda, ve Cuma camiinde

ezanlar okunurken, onların ruhlarıyla çiçekler açılıyor eski mezarlıklarımızda.

Sen, Kızıлташ'ın Aşağı ve Yukarı mezarlıkları üzerine bir şeyler yazmamı istiyorsundur. Yazamıyorum. Yazamıyorum, çünkü ben *ben*'sizim bugünlerde. Önceki mektubumda da durmuştum *ben*'in kimliği üzerine. Hoş, *ben*'in kimliği kimlik değil doğrusu - can gibi bir şey *ben*; içimin karanlığında yanan ışık gibi bir şey; içimde *ben* söndü mü sönerim ben de. Kızıлташ'tan ayrıldığımız günden bu yana taşıdım *ben*'i içimde. Ağırlığına rağmen, içimde taşımanın gururunu duyuyorum. Arada içimden çıkıp Kızıлташ'ı ziyaret ediyor *ben*, ve Kızıлташ'tan getirdiği haberlerle gönlüm seviniyor. Oysa her zaman sevinçli haberlerle dönmüyor bana *ben*. Bazan üzüntülü oluyor *ben*'in getirdiği haberler. Ama, üzüntülü veya sevinçli, *ben*'in getirdiği haberlerle içimin bir yerinde dirildiyimi hisseder gibi oluyorum.

Son ziyaretinde ucdan uca dolaşmış Kızıлташ'ı; geçmediği yolu, ırmanmadığı tepesi, inmediği deresi, kalmamış. Hayaletlerle dolmuş Kızıлташ. Kimlerin hayaletleri yokmuş orda! Çilingirler, Çoban Seyid - Aliler, Enverler, Bekirler... Fazlası, Veli İbrahim ve İlyas Tarhan gibi, eskide başta olanların suçları bağışlanmış artık ve onların ruhları da hayatta kalanlarla, hatta hayatta kalanlardan önce, anavatan topraklarına dönüşüyorlar. Bu dönüş doğal bir dönüşse de, bugün bizim evlerinizde oturanlar olağanüstü bir tedirginlik içindeymişler. Öyle ki evlerin bacalarını tıkatıyorlar saman ve çullarla; geceleri kapı ve pencereleri kilidiyorlar; hiç sebep yokken ilder ürüyorlar; hayvanlar böğürüyorlar ahırlarda; derelerin dibinden ve buz kesmiş ırmaklardan garip sesler çıkıyorlar, ve yabancı bitki ve otlarla örülü Aşağı ve Yukarı mezarlıklara yaklaşmayı göze alamıyorlarmış; korkanlar veya yakın bir gelecekte korkunç olaylara tanık olacaklarını tahmin edenler Kızıлташ'ı bırakıp kendi yurtlarına dönüşüyorlar.

Yine *ben*'in getirdiği bir habere göre, Bilâl Semiz'in hayaleti de ordaymış... Görenler olmuş, Anne.

Anımsıyorsundur, Kızıлташ *kolhoz*'unun ilk sekreteriydi. Yüzelli kilo ağırlığında, gövdesi Soğuksu şarap deposundan yüce

bir varil misali Bilâl Semiz! Cahildi biraz, tatlı dilli de sayılmazdı ama cılız bir insanın içinden çıkamayacağı çapraşık, akıllara sığmaz bir işi *kolhoz* işi; dolayısıyla Bilâl Semiz'i seçmişlerdi Kızıлтаşlılar sekreterliğe oy birliğiyle.

Tütünler kırıldı, kurutuldu, demetler yapıldı, *taylar* kente taşındı; sonra üzümler devşirildi, bağlar budandı, ve başarılı geçen yazın sonunda Kızıлтаşlılar *kolhoz* Sovyet'ine çağrılarak, ilerde kendilerini bekleyen yeni ödev ve sorunlar üzerine tartışma başladı.

Köy kulübünde toplanmışlardı.

Gerçi *kolhoz*'a dudak bükenler, gizlice yumruk sıkıp *kolhozuna-molhozuna* içlerinden lânetler okuyanlar az değildi Kızıлтаş'ta; ama Kızıлтаşlılar değirmen taşı gibi dayangan ve sabırlı kimselerdi. Yalnız Bilâl Semiz... Sen bunu benden daha iyi biliyorsundur, Anne. Unutmadın değil mi?

Yukarı camiin bir çağrım uzağındaki kulüp binası kızıl bayraklarla, içeride geniş hol'ün dört duvarıysa parti liderlerinin resimleriyle donatılmıştı: Stalin, Kirov, Molotov, Jdanov, Kalinin... ve sahnede, başta Bilâl Semiz olmak üzere, köy sovyeti üyeleri, ve Yalta *reyon* parti yetkililerinden iki Rus.

Önce onurlu konuklar konuştu; Yalta *reyon* sovyetinin ve parti icra komitesinin Kızıлтаş *kolhoz*'cularından memnun olduklarını, Sovyetler Birliği'ne ve yoldaş Stalin'e yürekleri içinde besledikleri sevgiden doğacak olan güçle ilerki yıllarda daha büyük işleri başarabileceklerini açıkladılar.

Derin bir sessizlik içinde konuştu; *reyon* Sovyetinin onurlu konukları. Onların konuşmalarından sonra da mezarlık sessizliği sürüp gidiyormuş hol'de. Yalnız Bilâl Semiz...

Semiz olmasına rağmen, alıngandı Bilâl. Hem yalnızca *kolhoz* mitinglerinde değil; Posta ve Telgraf ofisi önündeki meşe ağacının gölgesinde dama oynarken de yenildi mi dama taşlarını masaya çalar, ve sıraya sığdıramadığı gövdesini zar-zor sıradan kaldırıp, Yukarı mahallenin yolunu tutardı. Uzaklaşırken de arkada kalanlara öfkesini, öfkesiyle birlikte söz furyasını, sürdürürdü.

Son söz yine Bilâl Semiz'e verilmişti o akşam, ve Bilâl Semiz'in son sözüyle toplantı kapatılacaktı. Kapatıldı da. Ama nasıl?

Ben çocuktum o yıllarda - Bilâl'in ve Bilâl'la birlikte başkalarının uğradıkları tragediyanın nedenini bilmiyordum; yıllar sonrası öğrendim.

Ne olmuş, biliyor musun, Anne?

Kürsüye Bilâl Semiz çıkıp konuşmuş:

"Haydin, korkak ördekler gibi öyle sessiz sessiz oturmayın; ayağa kalkıp Yaltalı bu iki Urus arkadaşın nutuklarını alkışlayın bir bakayım," demiş. Kızıtaşlılar da ayağa kalkıp el çıpmışlar. Bilâl Semiz'in lafı ve Kızıtaşlıların alkışlarıyla miting bitmiş olsaydı, hem Bilâl'in, hem de başka Kızıtaşlıların başlarına gelenler gelmezdi belki. Ama Bilâl... Heyecanlıymış Bilâl. Lafı az daha uzatmak istemiş. Bakışlarını salonun dört duvarına asılı parti liderlerinin resimlerine yöneltmiş, günlerce kulübün salonunda kapılıp ezberlediği parti liderlerinin isimlerini bir bir, ve her birine ayrıca baka baka, alkışlamaya koyulmuş: Yaşasın yoldaş Stalin! demiş; yaşasın yoldaş Kirov! demiş; yaşasın yoldaş Voroşilov! demiş; yaşasın yoldaş Kaganoviç! demiş. Sıra Kalenin'e gelince dili tutulmuş Bilâl Semiz'in. Yalnızca dili değil, zihni de kapandırmış. *Yaşasın!* diyormuş, ama Kalenin'in ismini aklına getiremiyormuş bir türlü. Üç kez mi, beş kez mi *Yaşasın!* demiş Bilâl; sonunda sabrı tükenmiş, ve hâlâ resime bakarak, "Şu sakallı boksoy da yaşasın!" diye haykırmış.

Hol'e öncesinden çok daha derin, derin olduğu kadar da çetinliği havada ve sigara dumanlarında sezilen bir sessizlik çıkmış. Taş kesilmiş herkes. Sessizlik sonsuzluğa sürüp gidecek gibiymiş. Bazılarının gözleri içinde korku ve acıntıyla gölgeli gülümsemeler belirmiş. Neden sonra, Bilâl'in yaratmış olduğu sessizliğe, yine Bilâl'in kendisi son vermeye karar vermiş. "Bitti!.. Toplantı bitti!" demiş Bilâl.

Ama sessizliği dağıtamamış. Kızıtaşlılar usulca ayağa kalkmışlar, ve sessizliği incitmekten sakınırcasına, yavaş yavaş kulüpten çıkmışlar.

Gerisini biliyorsun: takibeden günlerde sürüp gitti sessizlik; hem yalnızca köy kulübünde değil, bütün Kızıldaş'ta.

Hafıza çıkmadan Bilâl Semiz tutuklandı. Bilâl'la birlikte on-dört aile daha (Bilâl'in arkadaşları, Bilâl'la dama oynayanlar, son üç gün içinde evine uğrayanlar) iki G.P.O kamyonuna doldurularak, Kızıldaş'tan tahliye edildiler. Nereye? Kimse bilmiyordu.

Ancak bir yıl sonra *parti liderlerine hakaretle suçlanarak*; Bilâl Semiz'in 20 yıl hapis cezasına çarptırıldığını öğrendiler Kızıldaşlılar; ve bir daha da ne Bilâl gördü Kızıldaş'ı, ne de Kızıldaş gördü Bilâl'i. Ta ki hayaleti...

On yıl hayatta kalabilmiş Salovki ceza kampında.

On yıl içinde gövdesi incelmış, bir kızılılık çubuğu gibi ipince olmuş; saçları dökülmüş, sönük gözleri gözçukurlarına kaçmış, ve önceleri her fırsatta dilini serbestçe çezeabilen Bilâl Semiz konuşamaz olmuş, ve günün birinde ormanda ağaç keserlerken buzlu toprağa uzanmış, ve yıllardır ancak düşlerinde varolan Kızıldaş'ın ısıtılı bağlarını, bahçelerini bir yorgan gibi vücudunun üstüne çekerek gözlerini yummuş, ve ölmüş.

Bugünlerde hayaletini Kızıldaş'ta görenler kendi gözlerine inanamıyormuşlar; kabil değil, olamaz diyorlarmış. Ama, Tahtabacaklı Hasan'ın *ben'e dediğine göre*, Bilâl Semiz'miş; geceleyin Kızıldaş'ın eski mezarlıkları içinde dolaşan başka hayaletlere göre de Salovki'den dönen hayalet Bilâl Semiz'in hayaletiymiş.

"Cengiz!"

Başını kaldırıyom Yansılar'dan. Sessizlik duvarını tırma-layan ırnağın çıkardığı ses gibi geliyor Regina'nın sesi.

"Evet, ne var?"

"Uyudun mu?"

"Hayır. Neden?"

"Bir saattir sesin çıkmadı."

"Uyumadım."

"Uyumadınsa düş görüyordun."

"Ben her zaman düş görüyorum."

Dağları vardı bizim Kızıлтаş'ın; denizi, bayırları, bağları vardı; ve bizim insanlarımızla doluydu Kızıлтаş. Her şeyiyle geçip gitti. Gördüğümüz ana işiülmez rüyalar gibi bugün Kızıлтаş.

Kasım, 1991

Telefonun cırlıtısıyla uyanıyorum.

Biri numarayı yanlış çevirmiş herhalde - sabahın bu saatinde bana telefon edecek kimse yok. Ama cırlı kesilmek bilmiyor. Oturma odasına iniyorum.

Telefonun kulaklığında kızım Arzu'nun sesi:

"Baba, televizyonu aç; BBC 1'in *kahvaltı* programında Kırım Tatarları üzerine konuşulacak."

Regina ve ben, daha geceliklerimiz içinde, televizyonun karşısına geçip oturuyoruz.

İç ve dış haber bülteninden sonra ekranda Kırım Tatarlarıyla ilgili görünüm: bir köy evinin odası içerisinde kılınan namaz ve dualar; görünümün arkasında çıkan BBC muhabirinin sesi: "Kırım Tatarları hâlâ cezalandırılan bir millet," diyor muhabir, ve ekranda değişen görünümle sürdürüyor: "Bozkırda kendilerine ev kuran bu gençler Kırım yarımadasının asıl yerlileri Kırım Tatarlarının oğullarıdır. İkinci dünya savaşı yıllarında sürülmüşlerdi Kırım'dan..."

Görünüm burada tekrar değişiyor:

Ekranda gözlüklü bir kadın:

"Ben ondört yaşındaydım Kırım'dan sürüldüğümüz gün. Tekme ve tüfek dipçikleri altında sürgün trenlerine götürülmüştük. Onbinlercemiz yollarda ve toplama kamplarında öldük açlıktan ve susuzluktan... Bize Kırım'ın sözünü etmeyi bile yasaklamışlardı..."

Muhabirin sesi:

"Sayıları yarım milyon olan Kırım Tatarlarının 160 bini Kırım'a dönebildiler son iki-üç yıl içinde."

Tekrar değişiyor görünüm: ekranda kendi evinde, ve kitaplar arasında, Mustafa Cemilev.

Muhabirin sesi:

"Kırım Tatarlarının lideri Mustafa Cemilev hayatının on-dört yılını Sovyet hapisanelerinde ve ceza kamplarında geçirdi."

Muhabir soruyor:

"Kırım'a dönen Kırım Tatarlarının durumları nice?"

"Çok zor," diyor Mustafa Cemilev; "Kırım'ın komünist yönetmenliği ve yerli organlar durmadan zorluklar yaratıyorlar Kırım'a dönen Kırım Tatarlarına karşı. Bizim olan topraklar üstüne oturmaya binbir zorlukla izin alabiliyoruz. Ekranda az önce görmüş olduğunuz gençlerin kurdukları evler polis birlikleri tarafından yıkıldılar. Yerli organların Kırım'a dönüşümüzü durmadan engellemelerine rağmen, dönüş devam ediyor, ve, son insanımız anavatana kavuşana dek, devam edecektir."

Bozkırda ev kuran gençlerin yeniden ekranda belirmeleriyle sona eriyor BBC'nin *kahvaltı* programı. Hemen ardından yurtta ve Avrupa'da hava durumu: Kuzey Avrupa rüzgârlı; orta deniz bölgesi güneşli; Güney Ukrayna ve Kırım yarımadasında karla karışık yağmur.

Ben ve Regina umuyla, biraz da yurdun toprağını ve insanını göreceğiz diye sevinerek, oturmuştuk az önce televizyonun karşısına.

Televizyon söndü, ekran karardı; umut ve sevincimiz de söndü, karardı. Regina elimi tutuyor, yüzüme bakıyor. Ama konuşmuyor. Üzerine konuşulacak hiçbir şey yok sanki. Gerçekten yok belki.

"Faydalı bir film yaptı BBC," diyorum Regina'ya.

"İhı," diyor Regina, ve soluğu altından mırıldanıyor:

"Bu akşam dizi aşkın çamurlar içinde kendilerine ev kuran Kırımlı gençleri seyretmiş olan İngilizlerin uykuları kaçacak,

günlerce kahvaltılarını yapamayacak, akşamları bar'larda biralarını içemeyecekler."

Ses etmiyorum. Regina gözlerini yüzüme kaldırıyor:

"Çay mı yapayım, yoksa kahve?"

"Kahve," diyorum.

Ve kahveyle geçip masamın gerisine oturuyorum.

Oturdukça garip bir boşluk oluşuyor içimde. Boşluk büyüyor, içimden taşıp çevremi sarıyor. Ben, ve çevremde herşey, boşluğun içindeyiz. Sönüyor boşlukta ışıklar, siliniyor renkler, ölü kuşlar ve kelebekler dökülüyorlar boşluğun dibine Kasım'da dökülen yapraklar gibi.

Sarsıntıyla masamın kenarını tutup sıkıyorum. Ben nerdeyim? Hey *ben!* Hey *ben!*

Sıkıkça sıkıyorum, sıkıkça sıkıyorum - olanca gücümle sıkarsam belki ben...

"Cengiz!"

Regina'nın sesi geliyor kulağıma mutfaktan.

"Evet!"

"Bahçeye bak!.. Çimlik bembeyaz!"

"Kar mı yağdı?"

"Hayır, ayaz... Wimbledon Common'a gitmek istemez misin? *Bizim* kargalar bekliyorlardır seni ayazlı bu günlerde."

Regina ekmek ufaklarını dolduruyor plastik torbaya.

Bahçeye bakarken, 'Senin bütün ömrün boşluğun içinde geçti,' diyorum kendime içimden; 'Boşluğun içinde de sen çiçekler yetiştirdin, ışıklar yaktın, kuşları ve insanları sevdin onlarla dostluklar kurdun,' diyorum içimden, ve başıma eski mantar şapkamı geçirip Wimbledon Common'a koyuluyorum.

Yarım saat sonra Wimbledon Common'dayım.

Ekmek ufaklarını meşe ağacının dibine serpiyordum.

Kubus! Kubus!

Ormanın derinliğinde kendisini kaybetmiş değneksiz kör bir adamın sesi benim sesim.

Kapıda Regina karşılıyor beni.

"Yedirdin mi kargaları."

"Hayır. Karga falan yok Common'da."

"Aaa, ne olmuş?"

"Bilmiyorum... Bekledim. Kaç kez Kubus! Kubus! diye seslendim; ses soluk çıkmadı kargalardan."

"Yazık," diyor Regina; ama yüzü tatlı bir gülümsemeyle gölgeli. "Üşümüşsün... Çabuk, içeriye gir."

Kolumu tutuyor Regina, ve beraberce, odama giriyoruz.

Regina'nın gözleri masamın üzerindeki gazeteye yönelik. Gazetede bir şey görüyor galiba. Soruyorum:

"Ne oldu?"

"Hiç... Gazete gönderdiler sana."

"Kim?... Nerden?"

"Kırım'dan," diyor Regina.

Masamın gerisine geçip oturuyorum.

Masamın üzerinde *Dostluk*. Akmescit'te yayınlanan Kırım Tatarlarının haftalık gazetesi *Dostluk*. Hafif bir türeme geçiyor içimden. Coşku gibi: hüznü sevince dönüştüren bir türeme. Gazetenin başlıklarına bakıyorum. İç sayfada -sayfanın hemen hemen bütününi kaplayan- yazı, ve yazının iri harflerle yazılı başlığı: CENGİZ DAĞCI'NIN 'ANNEME MEKTUPLAR' VE 'YANSILAR' KİTAPLARI HAKKINDA.

Yanıbaşımdaya duran Regina, az daha bana sokularak, elini omuzumun üzerine koyuyor.

"Hatırlıyor musun? Günün birinde Cengiz Dağcı Kırım'a döner demiştin sana."

"Döndü mü?" diye soruyorum.

"Döndü," diyor Regina.

"Ben buradayım. Senin yanıdayım."

"Evet, biliyorum. Ama ruhun orda. Elli yıl boyunca yüreğinin içinde taşıdığı olduğun sevgi, özlem, ve ağrılarınla ordasın artık."

Gerçeği mi söylüyor Regina?

Regina, Regina... Elli yıl boyunca ağrılarımın yanından düşlerini de taşıdım içinde. Düşlerim beni gerçekler-

den ayırdı, sisli ve ıssız biryerlere götürüp bıraktı. Şimdi gerçeklere inanmak da zor, alışmak da zor benim için. Ben benim ıssızlığında hayaletlerimizi görmediğim gündüm gecem olmuyor. Sen tanımıyorsun onları. Ama ben tanıyorum. Seviyorum da onları. Bizim hayaletlerimiz ne güzel! Bizim hayaletlerimiz güzelliklerini Kızıltaş'ın havasından, suyundan, çiçeğinden almış hayaletlerdir. Ben ölene dek, ben ölene dek senin, (ölü veya diri) yalnızca senin yanında kalacağım; ölünce de (seninle veya sensiz) gidip Kızıltaş'ın dereleri dibinde dolaşan hayaletlerden biri olacağım.

Gazeteyi katlayıp çekmece gözüne saklıyorum.

"Okumayacak mısın?" diye soruyor Regina.

"Okuyacağım. Ama şimdi değil. Sonra... Belki bu akşam."

Aralık, 1991

Anne.

Ayaz bastırdı bahçeye. Ayaz. Ayın gümüşsü ışığında ayaz. Bizim ayazlarca. Çocukluğumda mutluydum böylesine ayazlı günlerde ve gecelerde. Mutlu olduğumu sanıyorum. Kuşkusuz mutluydum. Ağladığımı hatırlamıyorum. Güldüğüm günleri unutamıyorum. Unutmamışsındır, kuşlar konardı Aşağı mezarlığa bakan pencerenin desteğine. İsmimi yazardım pencerenin buğulu camına. Sen de mutluydun galiba. Galiba diyorum, çünkü emin değilim. Çamaşır yıkardın ayazlı günlerde. Su getirirdin çeşmeden, odun taşırdın ahırdan, malızi yakardın, sıvalı fırında ekmek pişirirdin - her zaman sessizce. Ve her zaman birkaç tel saçının terli alnına ve şakağına yapışık olduğunu görürdüm. Terli ve sessiz sessiz çamaşır yıkayan bir ana mutlu olur muydu?

Ama babam mutluydu.

Hayallerden doğan bir mutluluktan belki babamın mutluluğu; hayallerden doğmuş olmasına rağmen, duru ve sınırlı bir mutluluktan onun mutluluğu, ve benim mutluluğumla hiç, ama hiç, kıyas edilemezdi.

Benim mutluluğum durmadan içimde büyüyen bir mutluluktan. İçimden taşıp çayırlara, ırmaklara, denizlere dökülüyordu. Siperi vernikli şapka geçiriyordum başıma; Adalar'ın ötesinden geçen vapurun kaptanı oluyordum; bıyıklı oluyordum; zaman geçtikçe şair oluyordum, ve kızları öpüyordum mutluluğumda. Mutlu olmak, kışın soğukunda ılık bir evde oturmak, sıcak çorba içmek, bademli *fulu* yemek, korkusuzca yatıp uyumak (kimine göre Tanrı tarafından verilmiş) insancıl hakkımdı. Bizim denizi-

mizin ötesinde başka denizler, bizim dağlarımızın gerisinde başka dağlar vardı. Ama bunu ne sen biliyordun, ne de ben. Bilmemize gerek yoktu - bizim denizimiz ve bizim dağlarımız yetiyordu bize.

Ama.

Gün geldi şiddetli bir rüzgâr koptu, ve yurdumuzun her yeri ama her yeri: bağı ve bahçesi, dağı ve denizi allak bullak oldu; karanlık içinde kaldı; ve sen, ben, yurdun her insanı, hepimiz, bir gece içinde öldük, ve öyle ölü ölü yurdumuzdan kovulduk, ve elli yıl boyunca yurdumuzun uzağında ölü canlarımızı yorgun ve sakat bedenlerimizin içinde taşıdık. Çok geçmeden *gün gelecek canlarınız yeniden dirilecek* diye gaipen haber verenler oldu. Sen inanmadın buna. Ben inanmadım. Çünkü ne sen, ne de ben harikalara inanan kimseler değildik; babamsa, harikalara inanmasına vakit kalmadan, küçük mutluluklarını cansız canı içine gömüp dünyadan el ayak çekti. Ama inananlar (Tahtabacaklı Hasan örneğin) *kayasında incir yetişen Kızıldaş'ın insanı ölmez!* diye inançlarında direndiler.

Önce ben dirildim.

Dirildim, ve başımı kaldırıp, çevreme baktım. Karanlık çevrem. Uzun bir süre karanlığın içinde dolandım. Sonra rüzgârdan, tipi ve fırtınadan korunabileceğim bir yer buldum kendime, ve ışığı yaktım. Şimdi ben, bir çocuk gibi, yatağımın başı ucunda yanan lambanın ışığında uyuyorum odamda. Oysa çocukluğumda lambayı yakmanı istemezdim; severdim odamın karanlığını. Odamın karanlığı içinden aya bakardım; ayın, Adalar'la Aydağ arasında denizin yüzüne serdiği ışın-seccadesine bakardım, ya da rüzgârda ağaçların odanın tavanında ve yorganın yüzünde titreşen acayip yansılara bakardım- gecelerim de gündüzlerim gibi güzeldi. Günün birinde o gecelerimden yoksun edileceğimi bilmiyordum, Anne. Bilseydim... Bilseydim, özgürlüğümü, hatta canımı da, feda ederdim o gecelerimin uğruna.

Şimdi uyuyamıyorum karanlıkta. Yatağımın başı ucundaki küçük lambayı yakıyorum her gece. Oysa korkmamalıyım. Korkmama neden yok diyorum kendi kendime. Farzet ki, sen annenin döl yatağı içinde yatıyorsun; annenin döl yatağı da karanlıktı, di-

yorum kendime. Gene de korkuyorum, Anne. Ama diriylim. Ama yaşıyorum. Güçlükle, bazan   laya   laya yaşıyorum. Bizim gerçek ya amınıza benzemiyor benim bu ya amım. Yoksa benziyor mu? Benzemiyor: Denizimiz yok; penceresi A a ı mezarlığa a ı-lan ev yok; evin   n nde alaca akın en güzeliyle baharlarda    ek a an badem ağacı yok; yıl yılı güzel yazları mu tulayan saksaa an-lar da yok.

Ama ben arıyorum. Arıyorum, arıyorum, durmadan arıyo-rum; bulamayınca kendim yaratıyorum Kızıltaş'ı. Senin Kızıltaş'ın hayali diyenler var. Ho , varsın desinler! Sen daha iyi bilir-sin, Anne; ger eksiz hayal olmaz.

Bu gece de Kızıltaş'tayım; yollarını açıyorum. Ceviz, nar, kayısı, hurma, şeftali,  vez, badem ağaçlarını dikiyorum; evlerini boyuyorum, damlarını ve bacalarını tamir ediyorum; atları, inek-leri otaklara salıyorum, Topkaya  ayır larında  imen biçip ah la-ra taşıyorum; Romanko  da ında sakat ve kuru me eleri kesip odunları evlerin duvarları dibine istif ediyorum; sonra da Kızıltaş-lıları Karşı mahallenin meydanına  a ııyorum, ve, 'üçte, burası si-zin Kızıltaşınız; siz burada oturacaksınız, ve buradan hiçbir za-man, ama hiçbir zaman, ayrılmayacaksınız,' diyorum.

Kimler yok benim Kızıltaşımda! Herkes! Hepsi. Kızıltaş'ın cümle  lemi! Ama... kendilerine inanılmaz bir ey söylüyorum sanki, hepsi de suskun. Ama niçin? Korkutuyor beni onların sus-kunlu u. Onların hesabına korkuyorum, Anne. 'Onlar,' diyorum içimden, 'onlar... ne soy insan onlar? Bin yıl öyle suskun suskun ya a; bin yıl öyle suskun suskun ba ı buda, toprağı kaz, toprağa fi-de dik, tütün kır, üzüm dev ir, kışın so u unda ve ayazında da -dan süreme indir, fırtınalı denize  ık, balık tut, a rıyan y re in ve sızlayan kemiklerle suskun sus un yat uyu yatağının içinde... ve bin yıl sonra biri gelip Z.I.S kamyonlarına doldursun seni, Kızıltaş'ın be  bin kilometre uza ına götürüp ölüm   l n n ortasına bır-raksın seni.

Hey  ilingir!

Hey Enver!

Hey Bekir!

Hey Remzi!

Neden susuyorsunuz? Ben'im size konuşan! Ben!.. Elli yıl boyunca bu toprağın hasretini çekmiş ben!

Susuyorlar. Ağızları alabildiğine açık. Gözleri gözçukurlarına kaçık. Kafatasları saçsız. Yüzleri renksiz ve duyarsız.

Hey Hüseyin!

Hey Hasan!

Hey Bilâl!

Hey Çömez!

Ne oldu sizlere böyle?

'Biz ölüyüz,' diyor Deli Hüseyin yavaşça, elli yılın ötesinden konuşur gibi, 'Biz ölüyüz... Görmüyor musun halimizi?'

'Ölüyseniz de buradasınız. Bu toprakta öldünüz, bu toprağa gömüldünüz. Bu toprağa gömülenler bu toprağın üstünde yaşayanların kökü, varlığıdır.'

'Sen öyle san,' diyor Hüseyin.

'Neden? Öyle değil mi yani?'

'Değil,' diyor Hüseyin, 'Değil!.. Haberin yok mu senin? Mezarlarımızı açtılar, kemiklerimizi mezarlarımızdan çıkarıp bilinmeyen yerlere götürüp atular. Şimdi biz kimiz? Nerdeyiz? Kendimiz de bilmiyoruz.'

'Öyle deme Hüseyin! Bu toprağın ölülerine yaraşmaz.'

'Belki,' diyor Hüseyin, 'Belki yaraşmaz. Ama suç bizde değil. Sen yanlış bir yerdesin. Sen bize değil, bizi bu hale getirenlere gidip konuş.'

Ve çekip gidiyor Hüseyin. Onun ardından başkaları da. Bir ben, bir de Tahtabacaklı Hasan kalıyoruz. Karşı mahallenin meydanında.

'Hasan,' diyorum; 'Sen Hasan mısın?'

'Hasan'ım,' diyor Hasan. Ve susuyor, hayli sustuktan sonra tahta bacağına sürüye sürüye yaklaşıyor; iki adım uzağında duruyor. 'Ben Hasan'ım,' diyor Hasan, 'ama sen, sen değilsin.'

'Ben Cengiz'im,' diyorum.

'Sen gerçek Cengiz değilsin! diyor Hasan. 'Gerçek Cengiz burada yaşayan, gerçekten yaşayan, insanları arardı; ama suskunluk size yaraşmaz demez, ve içerisinde canlı insanların oturdukları

rı evlere girip oturun diye korkutmıyordu bizleri. Canlı insanları arayan Cengiz yok artık; yıllarca uğramadı buralara. Sense... Cengiz'im diyorsun; Cengiz'siz *Cengiz* olmaz. Senin kim olduğunu sen kendin de bilmiyorsundur. Ölüsün belki de. Gözlerinin içinde ışıklar sönmedi daha; saçların dökülmedi, gözlerin gözçukurlarına kaçmadı, etlerin dökülmedi daha. Ama Cengiz'siz sen de ölüsün. Bizlere katıl istersen. Bizlerden biri ol. Akıllı akılsız, suçlu suçsuz, varlıklı varlıksız, çirkin veya güzel... herkes bir bizim dünyamızda.'

Hasan'a ne demem gerektiğini bilmiyorum. O da bir şey söylememi istemiyor galiba; sağlam ayağı üstünde yüzseksen derece dönerek, tahta bacağı, Romankuş çayırında çimen biçen bir Kızıtaşlının tırpanı gibi, gövdesinden bir yana ata ata benden uzaklaşıp meydanın ucundaki kooperatifin duvarı gerisinde gözden kayboluyor.

Yalnızım karanlığında.

Lambanın ışığı aydınlatmıyor yanıma yöremi.

Ben nerdeyim?

Ben'siz ben de bir hayalet değil miyim?

Gece yarısı.

Sımsıkı sarılıyorum Regina'ya.

'Sakin ölme, sakın ölme Regina; ben yaşamak istiyorum.'

Sonra uyuyorum.

Uyurken de yaşıyorum.

Radyonun 3'üncü programında çalınan Haydn'ın müziğinde yaşamamın, büsbütün ölmeden önce, yaşamamın gerektiğini duyuyorum.

Derken müzik kesiliyor.

Müzik mi öldü?

Ben mi öldüm?

Hayır, Haydn'ı bay spiker susturdu:

'İrlandalı terörcülerin demiryolu istasyonunda çöp tenekesi içine bıraktıkları bomba patladı.'

'... Gorbaçov'un istifası bekleniyor bu gece.'

'... Tiflis'te çatışmalar devam ediyor. Can kaybı var.'

'... Leonid Kravçuk, Ukrayna'nın bütünlüğü korunacak; sınırlar değiştirilmeyecek; Kırım yarımadası Ukrayna'ya bağlı kalacak, diyor.'

Uyuyorum.

Uyurken de yaşıyorum.

Gerçekten yaşıyor muyum?

Yaşıyorum tabii. Yalanlara hiç inanmadım.

'Sen yoksun, bir yokluksun!' dediler, inanmadım.

'Seni doğuran ana öldü, baban öldü, amcaların öldüler,' dediler, inanmadım.

'Tarlanızı su bastı, bağlarınız kurudu, eviniz yandı kül oldu,' dediler, inanmadım.

'Çare yok, gözlerin köreldi; hiçbir yeri göremeyeceksin,' dediler, inanmadım.

'Ayağında kan damarın kurudu, ayağını keseceğiz,' dediler, inanmadım.

Inanmadım, ve yürüdüm.

Hâlâ yürüyorum. Güçlülükle; arada durup dinlenerek; gözlerimi güneşin keskin ışınlarından koruyarak, ağzımı açıp ciğerlerimin içine serin havayı doldurarak... Aralık ayında kar yağardı bizim orda; burada güneş yakıcı. Kimse yok görünürde. Sokağın ucundaki eczacı kapalı. Yalnızca bisikletiyle konfeksiyonun vitrini dibinde duran adam... Yanından geçerken adamın, *'Gün aydın Patron!'* diye sesleneceğini sanıyorum. Seslenmiyor. Buzlu yoğurt yiyor plastik kutudan sessizce, ve iki kapı ötede *Oxfam*'ın

eşiğine kıçüstü oturan köpek, yoğurt yiyen bisikletli adama bakıyor sessizce.

Ben nerdeyim?

Biliyorum, *bizim* kargaların yolundayım.

Meşelerin serin gölgeleri, ve kargalar, bekliyorlar beni yolun solunda.

Meşeler yeşil orda... Kargalar bizim Aşağı mezarlığın kargalarından farksız. Yalnız şu Augustus yokuşunu çıkabilsem.

Augustus yokuşu Ağustos güneşinin ışınları altında sanki; öylesine sıcak.

Derken hafif bir yel okşuyor yüzümü... güzel bir kadının nazik parmakları oynuyor sanki saçlarımla.

Ben nerdeyim?

Başımı kaldırıyorum: gözlerimin önünde Deli Hüseyin.

Ama Hüseyin başka bir Hüseyin. Çiğ topraktan yağrulmuş sanki: kaşları, kirpikleri, alnı, elleri, saçları sürülmüş bir tarla gibi. Güneş öylesine sıcak ki, bahar gelip toprağın yeşermesine vakit kalmadan yanıp kül olacak Deli Hüseyin gözlerimin önünde.

Yanıp kül olmuyor Hüseyin; tersine, gülüyor ve gülen gözleriyle bana yaklaşıp elimi tutuyor.

'Git,' diyor Hüseyin.

'Nereye?'

'Karşıda şu demir parmaklıklı kapıyı görüyor musun? Kapının gerisinde biri bekliyor seni.'

'Kim?'

'Git! Git!' diyor Hüseyin, beni kapıya doğru iteleyerek; 'Git! Soru sorma!'

Gidiyorum.

Kapıya varmadan kendiliğinden açılıyor kapı.

Gurzuf'un, kedi kafaları gibi, yuvarlak taşlarla döşeli anacaddesini ansitan yoldayım. Ama yol Gurzuf'un anacaddesi değil; yolun her iki kıyısınca sıralı selvilerin serin gölgeleri düşüyor yola. Sıra selvilerin arasında mermer peykeler, mermer büstler, arslan heykelleri, *Centaur*'lar... Yolun ucunda ise mermer havuz, ve havuzun ötesinde duvarları ve çevresi gül sergileriyle çevrili ev.

Yavaş yavaş havuza yaklaşıyorum.

Havuzun ortasında çıplak kadın heykeli. Heykelin ayakları dibinden fışkıran incecik su sicimi, havuzun yüzünden üç metre kadar hâvaya yükselerek, kadının beyaz mermer memeleri üzerine dökülüyor. Kadın öylesine güzel ki... Kendi güzelliğimden kuşkulandığım için belki, kadının güzelliği korkutuyor beni. Aynı zamanda havuza girip kadını, kadının güzel yüzünü, kadının ıslak memelerini okşayasım, öpesim geliyor.

Az daha havuza yaklaşıyorum.

Kadının üç adım uzağındayım. Bir ayağımı havuzun içine atıp elimi uzatsam, parmaklarımın uçları heykelin bacaklarına değecek. Bakışlarım tekrar kadına takılıyor. Kadın taş kesilmiş Sevgil sanki. Gözleri, alnı, kaşları, saçları... her şeyiyle Sevgil sanki; yalnızca yüzünde çilleri eksik; ve az önce bana bakarken, ağlamış olacaktı ki, sol gözünün dibinden başlayıp, dudaklarının sol köşesine inen gözyaşının bıraktığı ışıltılı çizgi.

Sevgil mi?

Sevgil değil de kim?

Sevgil de öyleydi. Gün olur çiçek olurdu, kuş olurdu, ışık olurdu Sevgil; gün olur hemşire olurdu, yavru emziren ana olurdu; bazan da, masallarda gibi, peri olurdu Sevgil.

Sevgil mi acaba?

Korkuyorum.

Başımı kaldırıp karşıki eve bakıyorum; çevreme gözgezdiyorum. Korka korka. Çevremde bir bağ, bir dere, bir tepe, bir badem ağacı veya bir incir ağacı görsem korkum dağılacak; hatta havuzun içinde duran kadının Sevgil olduğuna inanacağım.

Ses çıkmıyor kadından. Ama, yüzünde kalmış ışıltılı gözyaşı çizgisine rağmen, kadının yüzü güler gibi; canlıca güler gibi. Sevgil olsun olmasın, kadına konuşmamın gereksinimini duyuyorum.

'Sevgil! Sen bugün mutlu değilsin. Neden?'

'Mutluyum,' diyor Sevgil.

'Ama ağladın.'

'Ağlamadım.'

'Yüzünde gözyaşının izi var.'

'Gözyaşının izi değil o.'

'Ya ne?'

'Kertenkele. Sıcaktan kaçıp geldi; serinleneyim diye yüzüme kondu. İnanmasan yanıma gel, bak!'

Az daha havuza yaklaşıyorum. Elini kaldırıyor Sevgil; elini hafifçe yüzünün üzerinden geçiriyor.

'İşte! Kertenkele kaçtı... Gülüyorum,' diyor Sevgil.

Ve gülen Sevgil, (ya da Sevgil'in içinden çıkmış bir Sevgil) havuzdan çıkıyor, ve yanımda durarak, elimi tutuyor.

'Nerdeyiz?'

Şimdi Sevgil gerçek: yalnızca yüzü. ve gözleriyle değil; dolu dudakları, geniş alnı, alnında çilleriyle gülüyor.

'Nerdeyiz ne demek? Gurzuf'un yolundayız.'

'Bense hayaller dünyasında olduğumuzu sandım.'

Bu kez başımı arkaya atarak geniş bir kabıkaha salıveriyor Sevgil.

'Neden güldün?'

'Güldüm işte!.. Sen eskiden hayalperest bir gençtin. Yüz yıl mı geçti aradan?.. Görüyorum ki hâlâ hayalperest bir adamsın. Başımı kaldır, çevrene bak! Orda Memişin Bayırı; Memişin Bayırı dibinde bağ; bağın kenarında Sadıye ninenin toprak damlı evi; üstünde durduğumuz bu yolun ucunda Yalaklıçeşme... Unutmadın değil mi?'

'Unutmadım.'

'Burada işin ne?'

'Bilmiyorum. Buraya nasıl geldiğimin farkında değilim. Yalnız...'

'Yalnız ne?'

'Yaşamak istiyorum.'

'İyi. İyi bir yerdesin. Yaşamak istedin mi beni ara. Bende yaşam. Bitmeyen yaşam. Gel... Bağa girelim. Orda asmaların arasında, asmalardan fışkırmış salkımlarca yeni yaşamlar fışkıracak vücutlarımızdan.'

Yan yana yürüyerek bağa giriyoruz.

Denizden esen esintide asmaların yeşil yansılarını titreşiyor Sevgil'in ak bacakları ve memeleri üstünde. Arada duralayıp yü-

zümeye bakıyor Sevgil. Gülüyor. Gülüşünden bana konuşmak istediğini anlıyorum.

'Güzel miyim?' diye soruyor Sevgil.

'Güzelsin,' diyorum.

Ellerini omuzlarımdan üzerine koyuyor. Dikkatlice yüzüme bakıyor; yine gülüyor, ve ellerini omuzlarımdan kaldırıp, yüzümü, saçlarımı okşuyor; sonra sıcacık dudaklarıyla dudaklarımı öpüyor Sevgil - Sevgil Gurzuf'un bağından bir salkım üzüm sanki; avuçlarımdan içine alıp sıksam, ben ve Sevgil bağın asmaları arasında eriyecek, ve cennet taamı gibi, toprağa sinip gideceğiz.

Derken Kuzey rüzgârının bir yerlerden getirdiği kara bulutlar kaynaşiyor Memişin Bayırı üzerinde; birden gök gürlüyor; şimşekler çakıyor, ve bağa zifiri bir karanlık çöküyor.

Ben nerdeyim?

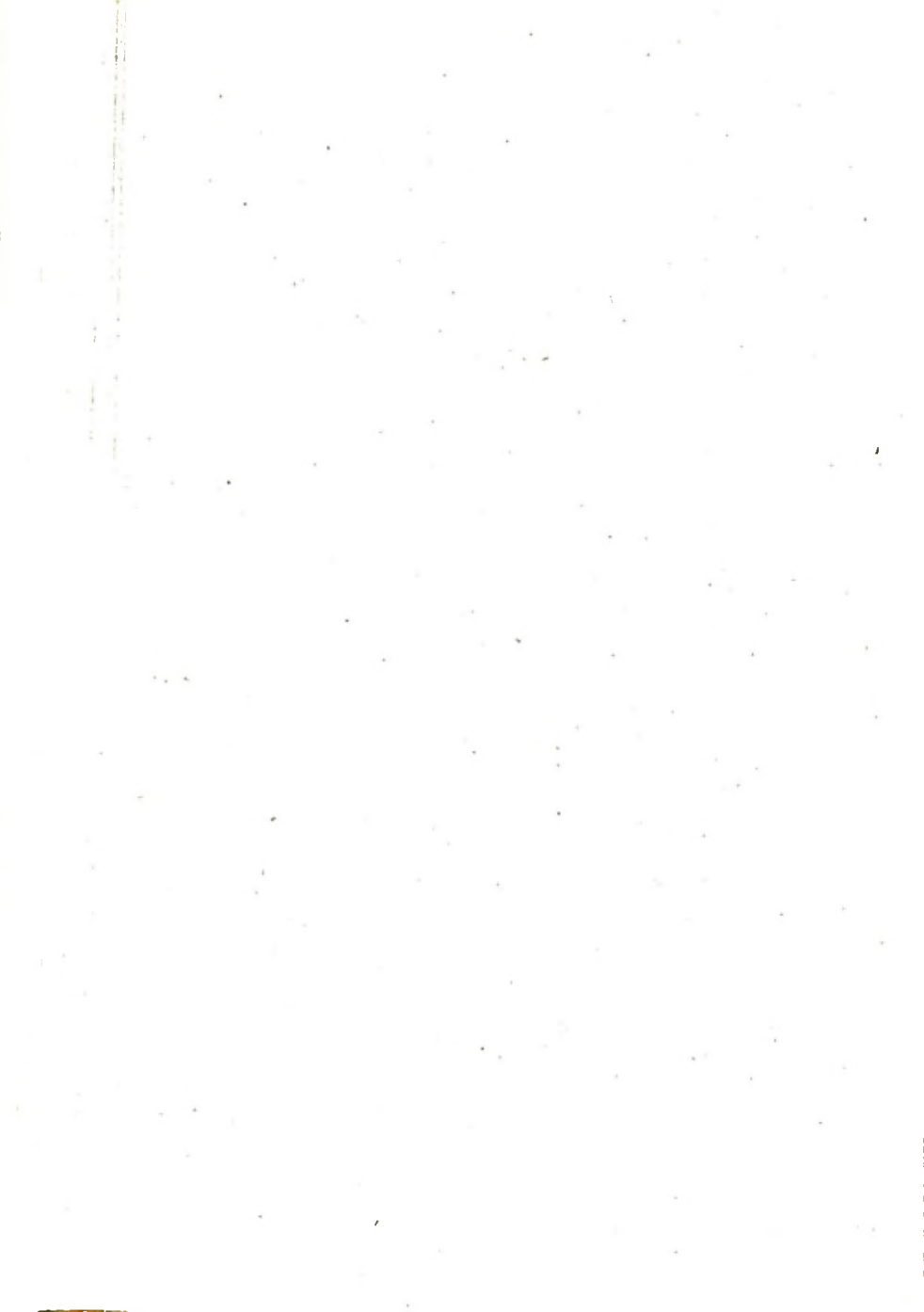
Heryer sağır. Heryer kör.

Sevgiiiiil!.. Sevgiiiiil!..

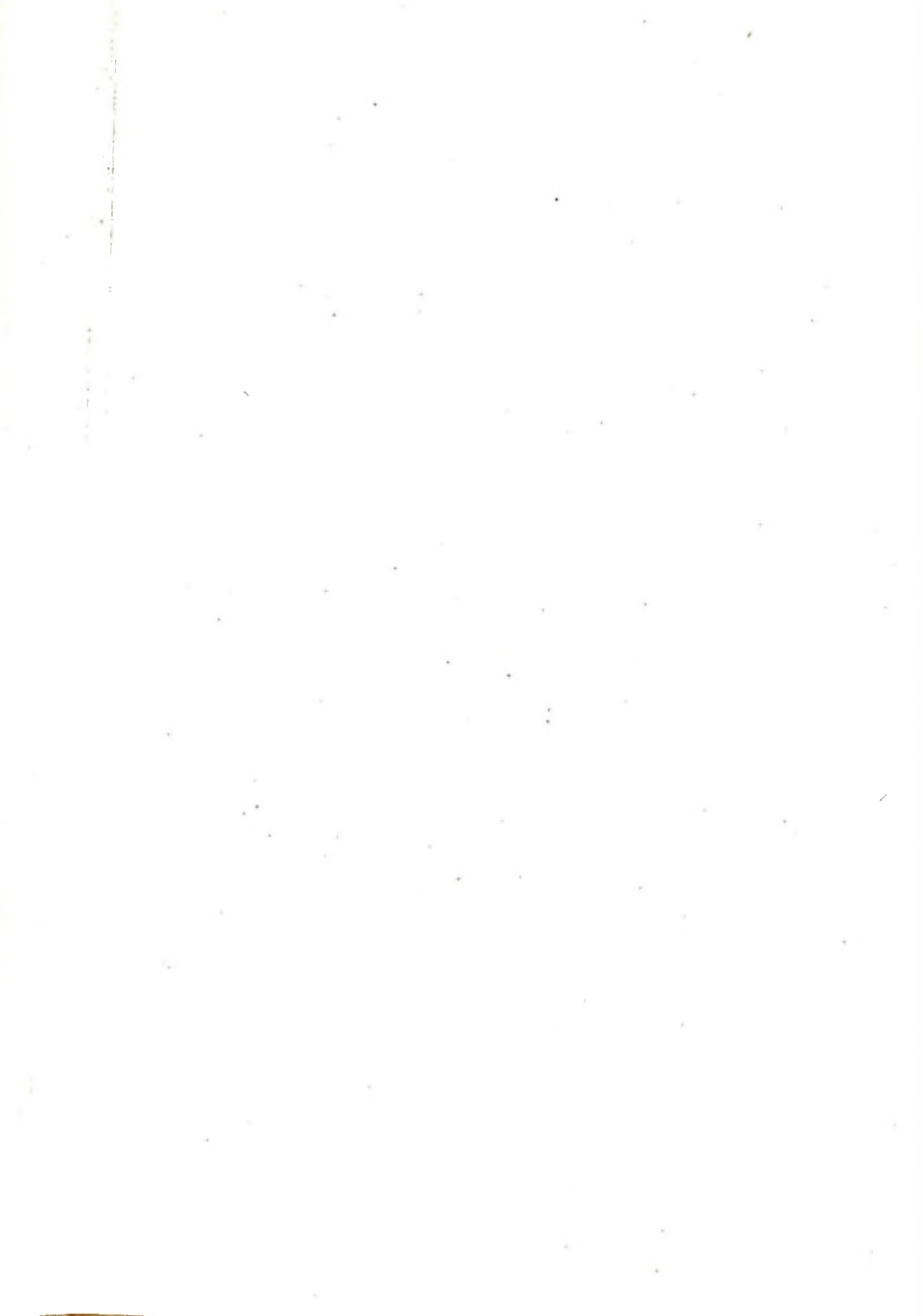
Regina'nın eli altında uyanıyorum. Saçlarımı okşuyor Regina.

"Ne var? Ne oldu?"

"Hiç, hiç," diyor Regina. "Ter içindesin. Düş görüyordun."

II
1992

Ocak, 1992

Bir yılımızı daha yaşadık.

Doğumların ve cenazelerin, savaşların ve barışların tanıdığı olduğu koça bir yıl. Benimse... Düşlerimde Yansılar'la, Yansılar'da düşlerle geçip gitmiş oldu. Şimdi de, yeni yıla başlarken, Yansılar bahçesinde buluyorum kendimi.

Bahçe boz. Yalnız çitin dibinde ayazın henüz ezip çiğnemediği bir tek kırmızı gül kalmış dalın ucunda - hüznün ve umutsuzluk içinden bakıp gülüyor bana âdeta. İçim ısınıyor. Uzun bir yolda yürürken, bütün eşyasını kaybetmiş de hayatının güzel bir anını hatırlatan küçük bir madalyasını bulmuş bir yolcunun heyecanı-yla yaklaşıyorum güle. Heyecanımı pencerede duran Regina da görüyor galiba; pencereyi açıp sesleniyor:

"Cengiz! Ne var orda?"

"Gül!"

"Ocak ayında gül ne arar?"

Gülü koparıp evin içerisine götürüyorum.

"Bak hele, ayaz ezmedi daha..."

Gül canlı bir yaratık sanki; parmağıyla gülü okşuyor Regina.

"Acayip. Geceleyin soğuk sıfırın altında dört dereceydi. Neden kopardın?"

"Soğukta donup ölmesini istemedim de... Ölecekse burada, ılık bir yerde, ve kendi doğal ölümüyle, ölsün."

Regina küçük kristal vazoya su dolduruyor; gülü vazoya, vazoyu masamın üzerine koyuyor.

Kenardan Regina'ya bakıyorum.

Regina annem gibi:

Üşümesin, soğuklanmasın diye titrer dururdu üzerimde,
Annem.

Regina Sevgil gibi:

Beni üzgün gördüğünde yüzümü, saçlarımı okşardı Sevgil.

Regina, Anneme Mektuplar'daki Halide gibi:

Ölü serçeleri, ölü böcekleri kibrit kutuları içine yatırp bağın
kenarına gömerdi.

Yılın birinci günü.

Her yılbaşı, yeni yılımızı karşılamak amacıyla, Arzu uğrar-
dı eve kocası ve kızıyla. Bu yıl uğramadı. Yalnızca telefonu açtı
bu sabah. Annabel soğuklanmış; kocası nezleliymiş; kendisi de,
kalabalık işleri arasında, başını kaşımaya vakit bulamıyormuş.

"Baba! Yeni yılın hayırlı olsun," dedi Arzu telefonda, ve se-
si çırtı diye kesiliverdi. Telefonun kulaklığı içinden çıkan kof gınlı-
tayı dinledim bir süre. Sonra geçip masamın gerisine oturdum.
Çok geçmeden Regina geldi, işiyle koltuğa oturdu. Otururken sor-
du:

"Kime konuştun telefonda?"

"Arzu'ya. Yeni yılımızı kutladı."

Fazla konuşmadık.

"Uzun bir süre sessizce oturduk. Neden sonra yeni yılımızda
yeni dileklerini anlamak istedi Regina.

"Hiç," dedim, "hiçbir dileğim yok."

"Benim var," dedi Regina.

"Ne?"

Bu sabah yataktan kalkarken Kırımlıların Kırım'a dönmele-
rini; kendi toprakları üstünde, kendi köy ve kasabalarında, kendi
mezarlıkları yanında ve barış içinde yaşamalarını, ve kendi doğal
ölümleriyle ölmelerini diledim," dedi Regina.

Açayıp bir kadın Regina.

Anneme, Sevgil'e, Halide'ye benzediğinden başka, bir bakı-
ma, bana da benziyor Regina. Benzemez mi? Yılın ortalarında ev-

liliğimizin kırkyedinci yıl dönümü - Kırkyedi yıl boyunca aynı özlendiler, aynı dilekler, ve aynı dualarla yaşadık.

Ötüken Neşriyat'ca yayınlanan Bütün Eserleri serisinin 10'uncu ve 11'inci ciltleri geçti elime bugün: Ölüm ve Korku Günleri, Badem Dalına Asılı Bebekler. Güzel kapaklar içinde, ve büyük bir titizlikle yapılmış yeni basımları yeni yılın hoş bir sürprizi oldu benim için.

Geçiyor günler.

Ayazın ezip çiğnemediği gülü zaman öldürdü, ve masamın üzerinde gülün-terkettiği yeri Badem Dalına Asılı Bebekler aldı. İki haftadır masamın üzerinde duruyor kitap. Arada açıp bakıyorum. Kaç yıl geçti aradan ilk basımı çıkmalı?

'Zaman yıpratmadı, çiğnemedi, öldürmedi *bebekleri*,' diyorum içimden kendi kendime, ve sevinç, hatta gurur duygusu uyanıyor içimde.

Yazarın (benim gibi yaşı ilerlemiş bir yazarın) yıllar öncesi yazılmış kendi eserini okurken duygulanması (gurur ve sevinçten başka) başka bir anlam taşır. Çünkü kıvançlı geçen günleri nadirdir; güvenle bakamaz geleceğe; kendine inancını yitirmiştir, ya da yitirmek üzeredir; sık sık umutsuzluğa kapılır. Her yaşlı yazar benim gibi değildir tabii. Ama ben öyleyim.

Yansılar 3'ün yayımlandığı günden sonra öylesine karamsar bir duyguya kaptırmıştım kendimi. Her şey bitmişti. Benim için yapılacak başka bir şey kalmamıştı. Çocukluğunda, babamın evimizin bir çağrım uzağındaki otlağa saldığı at gelip duruyordu gözlerimin önüne.

At.

Komşunun tarlasına girmesin diye atın iki ön ayağına (Kızıltaş'ta *tırşav* denen) kısa bir ip bağlamıştı babam. *Tırşav*lı olmasına rağmen, atın kendi durumundan memnun olduğunu sanı-

yordum. Kimse binmeyecekti ata; arabaya koşulmayacak, yazın kocaman varilleri yüklemeyeceklerdi sırtına - at mutluydu.

Ama gerçekten mutlu muydu at?

Otlaktan çıkmıyordu. Başı yere eğik, ağır ağır otlakta dola-nır dururdu. Bazan koşmak ister, koşamazdı. İki, üç adım atlar, kafasını kaldırır, boş bir bakışla eve, evin altındaki ahırın kapısına bakar, sonra kafasını tekrar yere indirir, ve öyle çevresinden ko-puk, otlakta otlanırdı gün boyu.

Yazın sonuydu.

Tütünler kırılıp kurutulmuş, üzümler devşirilip şarap depo-suna taşınmış, tarlalar sürülmüş, otlığı çevreleyen cüce söğütler ve akdikenler dalı budağı kökleriyle kışın uykusuna dalmışlardı.

Romankuş dağına kar'ın yağdığı ilk gündü, evin balkonun-dan otlığa bakıyordum. At yoktu. Hoş, yoktu denmezdi; otlığın orta yerinde sırtüstü yatıyordu at, ve atın karnı üzerine yüzlerce karga tünemmişti. Atın neden öyle sırtüstü yattığını merak ediyordum.

Babamı çağırdım.

Babam uzunca bir süre ata baktı; bakarken gözleri yaşardı - otlakta attan başka bir şey gördüğü aşikârdı.

Ama neyi?

"Öldü," dedi babam, "at öldü."

Öldü.

Tabutlar üzerinde Aşağı mezarlığa taşınan cesedler gelip durdular gözlerimin önüne bir an. Biliyordum, insanlar ölüyorlardı. Ya atlar? Atlar da ölüyorlar mıydı? Ölüyorlarsa otlakta bizim atın öldüğü gibi mi ölüyorlardı?

Fazla şes çıkmadı babamdan. Ahıra indi. Ahırdan iki kazma, iki kürek, iki sırk çıkardı. Sonra Muharrem'in fırınına gitti, ve çok geçmeden süremeci Aslanbek Aka'yla birlikte geri döndü, ve ikisi otlığa koyuldular.

Ben balkonda kaldım.

Evden uzaklaşan babama ve Aslanbek Aka'ya dalmıştım. Atın ölü olduğuna inanmak zordu. Ölmemişti belki. Öldüyse bile... Babam akıllı bir adamdı; elma ağacına armudun dalını aşılardı; Ayıdağ'ın doruğuna bakıp günün güneşli geçeceğini, ufkun

rengine bakıp denizin fırtınalı olacağını söylerdi. Şimdi de otağın ortasında, dört ayağı havaya dikili yatan ölü ata gidiyordu, ve, ata ulaşınca sıyrıklarla, kazma ve küreklerle birşeyler yapar, ve bakar-sın, at ayağa kalkıp, önceki günlerde gibi, otlakta dolanırdı. Üstelik süremeci Aslanbek Aka da babamın yanındaydı!

Harikalardan kuşkulanmaya o gün mü başlamıştım?

Babam ve Aslanbek Aka otağın orta yerinde derin bir çukur kazdılar, au çukurun dibine devirdiler, çukura toprak doldurdular, ve dolu çukurun yüzünü düzleyip, geri evimize döndüler. Annem çay demledi, babam ve Aslanbek Aka oturma odasında, minderli sete oturup, çay içtiler.

Çaydan önce ellerini ve yüzlerini sabunlu suyla yıkamışlardı. Babam temiz gömleğini giymişti; süremeci Aslanbek Aka'ysa kalpağını başından çıkarıp sete koymuştu. Ben de oturma odasındaydım. Kenardan ikisine bakıyordum. Romankoş tarafında batmak üzere akşam güneşinin odaya sızan alaca ışınlarında ikisinin yüzleri olgun narların rengine girmişti, ve, kaşlarının gölgesinde kara delikleri ansızan gözleri, bir de çaylarını sessizce içişleri, atun bir daha da otlakta otlamayacağını ikna ediyordu bana.

Geceleyin kar yağdı Kızıлтаş'a.

Ertesi gün de kar yağdı Kızıлтаş'a.

Yollar bağlandı; yamaçlar, bağlar, tarlalar karlara gömüldü, ve haftalarca hayvanlar ahırlarda kapalı kaldılar. O günden sonra babam atın sözünü etmedi. Unutmuştu atı. Ama ben unutamıyordum. Geceler içinde uyandığımda kulak kabartıp ahırdan gelen hışırtıları, çıtırtıları, başka acayip sesleri dinliyordum. Sesler arasında atın homurtusunu duyacağımı umuyordum. Kulağıma homurtu falan gelmeyince garip bir korku geçiyordu içimden. Kendi kendimden korkuyordum. Daha doğrusu, durup dururken, ata dönüşeceğimi, ayaklarıma *tırşav* takıp beni otağa salacaklarını, ve ben, bir at gibi, otlakta öleceğimi, ve beni derin bir çukurun dibine atacaklarını, üstümü nemli ve kara toprakla örteceklerini düşünüyordum, ve korkuyordum.

Kış çıktı, bahar geldi.

Yamaçlar yeşerdi; bağları ve bahçeleri çeviren taş duvarlar

böğürtlenlerle örtüldü; akdikenler çiçeklendi; bizim evin bir çağrım uzağındaki otlak da yeşerdi.

Sonra yaz geldi.

Oulağa gittim, babamın ve Aslanbek Aka'nın atı gömdükleri çukuru aradım. İz kalmamıştı çukurdan. Bütün otlak otlarla kaplıydı. Otlığın ortasında duruyor, otlak bana hayatın (ve atların) sırtını açar diye bekliyordum. Ama otlak dediğin otlaktı. Otlaktan başka bir şey değildi. Atlar da... Nasıl bir sır saklıyabilirlerdi atlar kendilerinde? Hiç. İstediyin kadar kafasını okşa, yelesini tara, sırtını sıvazla... gözleri içinde hiç değişmeyen aynı anlam: *Sen insansın, ben at. Veya: tıttın fıdeleriyle dolu sepetleri, tıttın varillerini sırtıma yükle; beni arabaya koş; sırtıma bin, beni bayırlarda, vadilerde koştur... ben gene bir at'ım, sense insan gibilerden bir bakışla bakarlardı insana.*

Dargındım babama ve Aslanbek Aka'ya. Biraz da küskündüm. Çukurun dibine devirmişlerdi atı. Üstünü kara ve nemli toprakla örtmüşlerdi. Ama otlakta çukurdan iz bulamayınca, kışın eriyip gümüş karları gibi, küskünlüğüm de eriyip gümüşti o gün.

Şimdi at nerdeydi? Hiçbir yerde! Hiçbir yerde yoktu. Yalnızca benim hafızamda kalmıştı at.

Ama günlerden yaz günüydü. Yaz. Kafamın içinden büsbütün söküp atamıyorsam da, au gerilere itiyor, ve, aun yerini başka olaylar, ve yaz görüntüleri alıyorlardı. Korkmuyordum. Hayaatım tehlikeden kurtulmuştu artık? Ölürssem bile... beni teneşire yatırıp bir güzel yuvarlardı bedenimi; kar akı kefene sararlardı, ve (omuzlar üstünde taşınan başka ölümler örneğin) beni de Aşağı mezarlığa götürüp gömerlerdi, ve mezarımın başı ucuna mermerden yontulmuş bir taş dikerlerdi, ve baş taşıma *burada küçük Cengiz yatıyor; ebedi barış içinde uysun* diye yazarlardı. Üstelik dikkatimi çeken başka şeyler de az değildi Kızıtaş'ta o yaz günlerinde: üstü, dört maden çubuğun ucuna gerili, güneşlikle örtülü balıkçı arabası, ve arabaya koşulu atın yanında yürüyen balıkçının sesi geliyordu kulağıma:

"Elek balığııı! Uskumruuuu! Taze uskumruuuu!.."

Ya da:

Otoyolun dibinde yarı batık bir dubayı andıran evin avlusunda tenekeci Kazanski'nin çinko kovaya, çinko soba dirseğine

vurduğu tokmağın bazan sağır ve boğuk, bazan da gür ve çınıltılı gürültüsü Pilibaşı bağına dek, hatta daha uzaktaki otağa dek ulaşıyordu.

Ya deniz!

Ya Adalar'ın ötesinden geçip Gurzuf limanına giren Aluşta vapuru!

Ya limanda yüzen *dalgıççı* çocuklar!

Hele Değirmenköy tarafındaki asfaltsız otoyol üstündeki kocaman ceviz ağaçları arasından havaya yükselen toz-toprak bulutu gözüme ilişti bir, hemen koşar, yolun kenarında durarak, otoyoldan geçecek olan otomobili beklerdim. Otomobil, yalnızca otomobil değildi; başka dünyalardan haber getiren, haberden fazla, başka dünyaların varlığını belirleyen bir nesneydi.

Otomobil gözden kaybolunca, Aşağı mezarlığın duvarı üstüne tırmanıp, mezarları seyredirdim. Mezarlar. Ne çok mezar vardı mezarlıkta! Kızıtaş'ta ne kadar insan varsa, en azından, o kadar da mezar vardı Aşağı mezarlıkta: baştaşları sarıklı mezarlar, demir parmaklıklarla çevrili mezarlar, başları uçlarına cüce selviler dikili mezarlar... Adlar unutuluyordu Kızıtaş'ta, ama insanlar unutulmuyorlardı. Ben de unutulmayacaktım. Unutulamazdım ki! Mavimsi mor sislere bürülü Ayıdağ'a bakarken, Ayıdağ'ın; gülmüşü ışıltılarına bürülü Adalar'a bakarken, Adalar'ın; kadife yeşili çamlarla örtülü Romankoş'un yamaçlarına bakarken, Roman-koş'un bir parçası olduğumu hissedirdim. Daha fazla: ben Kızıtaş'ın bir parçasıydım.

"Cengiz!"

"Evet."

"Uyudun mu?"

"Hayır. Neden?"

Demli çayla giriyor Regina odama.

"Uyumadınsa düş görüyordun," diyor Regina.

Ben her zaman düş görüyorum, dememe gerek yok; Regina biliyor bunu.

Evet.

Yansılar'ın üçüncü cildi yayınlandığı günden sonra öylesine garip bir durumda buldum kendimi. Durumum geçici ruhî bir durum muydu? Bilmiyorum. Bildiğim bir şey varsa, günler zaman taşları gibi takılmışlardı ayaklarıma. Gene de otlağa salamıyordum kendimi - bahçede çiçekleri suluyor, pencere camlarını temizliyor, evin önünü süpürüyor, ve akşamı bekliyordum. Oysa akşamlarım gündüzlerimden daha ağır, çok daha yorucuydu.

Sıkıntı içinde geçen bu akşamların birindeydi, yıllarca açık bakmadığım çekmecelerde saklı mektup ve dosyaları gözden geçirirken, daktiloda yazılı Yoldaşlar'ın müsveddesini buldum, ve hemen yapraklarını çevirmeye başladım. Hem çeviriyor, hem de düşüncelerimle otuz yıl gerilere kayıyordum.

1961 yılında yazıldı Yoldaşlar. O zamanki ismi *Üçlü*'ydü. Dönüş, Badem Dalına Asılı Bebekler ve Üşüyen Sokak romanlarının yazıldığı sıralarda; belki bu romanlar üzerine uğraşırken, uğraşılarıma ara verdiğim zamanlarda. Gençtim. Güçlüydüm. Mutsuzluğa kapılmaya zamanım yoktu; iki, üç eser üzerine ve hep birden çalışıyor, beğenmediğim bölümleri yırtıp atıyor, beğenilenleri, ilerde lüzumlu olur diye, çekmece gözlerine saklıyordum.

Yoldaşlar'ın bazı bölümleri (Günahkâr Duası, Arkadaş Gölge, Bozkırda Işıltı) 1961-62'lerde Varlık dergisinde çıktı. Gene o sırada Güzel Doğumu'nu yazıyordum. Romanın çeşitli bölümleri (Güzel Doğumu, Sen Halûk musun? Halûkla Yaşamak, Halûk'un Defterinden, Koş Halûk Koş, Halûk'suz ve başka başlıklar altında) 1973-1980 arası aynı dergide basıldılar. Geride kalan bölümleri muhafaza etmeyi gerekli bulmadım. Ama Yoldaşlar, nedense, kaldı. Yaprakları sararmış, harfleri silik, yer yer okunaksız.

Okuyorum. Bir ordan, bir burdan. Akasya'nın, daha çiçeği açılmadan önce, kokusunu uzaktan almış insan - okudukça yıllarca içinde uyuyan bir şeylerin kıpırdandığını, uyandığını hissedersin gibi oluyorum. Otuz yıl öncesi doğmuş olmasına rağmen, hâlâ sevimli bir çocuk olarak mı kaldı Yoldaşlar?

Eserinin en iyi eleştiricisi yazarın kendisidir. Kendi eserini eleştirme verisinden -verisinden fazla sevgisinden- yoksun olan bir yazar yaratıcılığından çok şey yitirir.

lik sayfalarını okuyunca, çiçeği açılmamış ağacın kokusunu uzaktan alan adam örneğin, öyküyü çekmecedan gün ışığına çıkarabileceğimi sezinler gibi oluyorum. Okurken de yarı yumulu gözlerimle otuz yıl, kırk yıl gerilere bakıyorum. Yumulu gözlerimle daha iyi görebiliyorum bağlarımda yetiştirdiğim *muskatları, çavuşları, hanumparmaklarını*; bahçelerimde yetiştirdiğim *kirazları, narları, incirleri*. Bunlar arasında pörsüyenler, yetişip olgunlaşmadan solup kuruyanlar vardı; ama Yoldaşlar bunlardan biri değildi, diyorum kendi kendime. Gerçekçesi bunu ben değil de öykünün baş kahramanı *Tegmen T. ve üç yoldaşlar* söylüyorlar bana öykünün sayfaları arasından.

Günlerce içimi kurcaladı durdu Yoldaşlar. Sonunda eseri yeni baştan yazmaya karar verdim.

Fakat, düzeltmeler dışında, yeniden yazmama gerek yoktu. Bir ay süren sürekli bir uğraşından sonra, otuz yıl öncesi dünyaya gelmiş *çocuğa* temiz ve özenle ütülü giysilerini giydirdim. Çocuk yola hazırды.

Öykünün dilinde de muhtevasında da önemli denecek bir değişiklik yapılmadı; yalnızca eserin sonuna "Öykünün yazarından son birkaç söz" başlıklı yazı eklendi.

İki hafta öncesi müsveddesini Ötüken Neşriyat'a postalamdım. Bütün Eserleri serisinde Yoldaşlar'ın kendi yerini alacağını umuyorum.

Şubat, 1992

Kaç haftadır Karadeniz filosunun, ve filoyla ilgili Sivas-topol'un ve Kırım'ın, sözü edilmeyen gün geçmiyor radyo ve televizyon haberlerinde.

Filo kime ait?

Sivastopol kime ait?

Ya Kırım?

Kırım bizim! diyor Kravçuk.

1954 yılında Kruşçev'in Kırım'ı Ukrayna'ya hediye etmesi yanlış, asılsızdı, o zamanki Sovyetler Birliği'nin anayasasına aykırıydı, diyor Yeltsin, Popov, Sopçak, Rutskey.

Altı ay öncesine dek -Sovyetler Birliği komünist partisi tarafından yönetilirken- Kırım'la ilgili yayınların baş konusu Kırım Tatarları oldu. Şimdiyse... *Liberty* radyosu, Moskova ve Kiev radyoları, denizin derin suları içinden başlarını kaldırmış deniz canavarlarına dönüştüler - köpüklü ağızlarından durmadan du-manlı ve ateşli kelimeler fışkırıyor:

Karadeniz!

Sivastopol!

Kırım!

Kelimeler arasında yalnızca Kırım Tatarları eksik. Ne oldu? Ne olsundu, komünist partisi iflâs etti, Sovyetler Birliği dağıldı, yerine Bağımsız Devletler Topluluğu kuruldu. Buraya kadar hizmetçi kendine düşeni yaptı; yapacağı başka bir iş kalmadı, çekilsin gitsin artık.

Yıllar boyu yağma edilmiş Kırım'ın toprakları bir kere daha

yağma mı edilecek? Yoksa iki Slav devleti arasında artırma mı çıkarılacak?

Bekliyelim; bakarsın yeni Bağımsız Devletler Topluluğu'nda gerçek demokrasi ve insan hakları kök salar da Kırım'ın asıl ve gerçek sahipleri de bu arada biraz anılır belki.

Evet, biraz.

Ama insanlar gibi (insanın kadın cinsi gibi) uluslar da *biraz* gebe olamazlar. Ya *tam* gebe olurlar, ya da hiç olmazlar.

Geleceği geçmiş yargılar derler. Bu bir gerçekse eğer, *yarınlarda* da bugünün yargısından kurtulamaz.

Kırım Tatarlarına gelince, Stalinist rejimin en korkunç terör çemberinden geçtiler: son insanına dek yurdundan sürüldü, tarihi abideleri yıkılıp yerle yeksan edildi. Bu yetmiyormuş gibi, yüzyıllarca topraklarında yatan ata-babalarının kemikleri mezarlarından çıkarılıp atıldı. Bugünlerde, anayurda dönebilmiş bir avuç gerçek Kırımlı köy köy, kasaba kasaba dolanarak, bunalmış gibi yakınlarının izlerini arıyorlar.

Kırım Ukrayna'ya mı bağlı kalacak, yoksa artırma mı çıkarılacak? Farketmez. Kırım'ın uzağında, ve sürgünde doğmuş Kırımlı gençler yakınlarının izlerini aramalarını sürdürecekler, ve ararlarken de, yıl yılı Kırım'ın bozkırında ve kıyısında, dağında ve yaylasında dizi aşkın çamurlar içinde kendi evlerini kuracaklar.

Kırım kime ait?

*Onlar için çizmeye yapışık
Bir parça çamur;
Bizler için vatan toprağı.*

Şair, şiirini Kırımlılar için yazdığını bilmiyordu belki; ama Kırımlılar biliyorlar.

Erken uyanıyorum.

Dışarda karanlık. Sokaklar, evler, ağaçlar... heryer, herşey

gecenin işgâlinde daha. Yalnız, tek katlı evlerin saçaklarına dek yükselen direklerin uçlarında sokak lambaları; sokak lambaları cenaze ertesi Kızılaş evlerinde yanan ışığı kısık lambalar gibi. Pencere örtüleri arasından sokağa bakıyorum; bakıyorum, ve kendi kendime soruyorum: 'Yatmadan önce ne yazdım Yansılar'a?'

Düşünemiyorum.

Düşüncelerim (düşünebildiğim kadarı) sokak lambalarının ışıklarınca zayıf ve donuk. Uyku tutmuyor gözlerimi.

Ne yazdım?

Nasıl yazdım?

Bir burgu gibi deliyor beynimi soru. Biliyorum, Yansılara ne yazdım önemli değil. Ama nasıl yazdım? Bu önemlidir.

Usulca yataktan kalkıyorum. Sakıncayla, Regina'yı uyan-dırmayım diye usul usul giyinip, odama iniyorum.

Odam soğuk. Regina beni soğuk odamda görse müthiş kızacak bana. Sobayı yakıyorum. Sonra kahve haşlıyorum, ve bir bardak sütsüz-şekersiz *Bolivia* kahvesiyle, masamın gerisine geçip oturuyorum.

Masamın üzerinde Yansılar.

Geceleyin Şubat bölümüne yazdığım cümleleri, yarı cümleleri, kopuk-dökük cümleleri okuyorum. Her cümlenin sonunda bir soru işareti, bir nida işareti. İşaretlerle cümlelere anlatamadığım anlamları kazandıracağımı sandımdı? Hele şu *son insanına dek yurdundan sürüldü, ezildi, öldü, öldürüldü kelimeleri!* Kaç kere tekrarlandı bu kelimeler Yansılar'da? Kaç kere daha tekrarlanacak? Susuzluktan pörsümüş çiçeklerce Yansılar'ı besleyen kelimelerde körelmiş dimağında sönüp kurumadılar mı?

Ah, *ben*, ah *ben!* Nerdesin? Konuş bana *ben*. Durmadan tekrarlayacaksın bu kelimeleri *de* bana. Çünkü sen, *ben*, onlar... hepimiz, hepimiz işkence ve ölümden doğduk. Ölümsüzlüğümüzde de işkence ve ölümlerimizi unutmayacağız, tekrarlayıp duracağız, *de* bana. Biliyor musun *ben*, *sen*'siz yaşamak zor; Yansılar'ı yazmaksa, hemen hemen imkânsız. Konuş bana *ben!* Ben ne yapayım?

İçimde *ben* suskun. *Ben*'siz ben, ve masamın üzerinde Yansılar, denizin karaya attığı delik deşik bir gemiyiz. Büyük uzaklıkları geçtik, gün günü dost kıyıları özledik. Sonunda deniz çekildi, ve gemi karaya oturdu.

'Biti,' diyorum içimden, ve masamın üzerinde duran deftere bakıyorum yine. Defterin betine -betin üst köşesine- Yansılar 4 diye yazmışım.

Kalemimi alıyorum elime: Yansılar 4'ün üzerine iki, üç, dört kalın çizgi çizeceğim, ve kırmızı çizgilerle üstünü örttüğüm Yansılar 4'ün altına iri ve semiz harflerle YANSILAR'DAN KALANLAR kelimelerini yazacağım.

Elim varmıyor bir türlü. Başımı kaldırıyorum. Dışarda karanlık. İncele incele seyreliyor karanlık. Karşiki çite tünemiş karatavuk bakıyor pencereme soluk soluğa. Sonra uçuyor karatavuk.

Çok geçmez ayaz söker, çalılar dibinde kardelenler ve çiğdemler fışkırır topraktan, karatavuk döner bahçeye, çite konar, ve bu kez, ötüşen civcivleriyle güzel baharı muştular bana.

Daha da seyreliyor karanlık; incele incele dağılıyor, ve yerini soğuk ama güneşli güne bırakıyor karanlık.

Ertesi gece.

Masamın başındayım gene. Kahvesiz, purosuz, viskisiz -viskiyi ve puroyu yazdığım, yazabildiğim akşamlarda kullanıyorum ancak.

Gece boş. Bomboş. Bomboş gecenin içinde ben. Yalnızca ben. Gözlerim duvara asılı *Gurzuf'a* takılı. Tuhaf bir yer *Gurzuf*. Eskide (boş gecelerimin içinde dahi) başka göürdüm *Gurzuf'u*. Bir umut ışığı, umut ışığından fazla hikmete giden yolun göstergesi gibi dururdu gözlerimin önünde *Gurzuf*. Bu gece herşeye lakayt. Bana da lakayt *Gurzuf*. Bayırdaki çamlar ve akçalar ölü; Ceneviz kalesiye, kendi içinde sakladığı bin yıllık sırrını bana açıp döktükten sonra, karaya oturmuş *bizim gemimizden* farksız.

Gerçekten koptu mu benden *Gurzuf*? Görmesiyece, duymasıyaca göçüp gitti mi gözlerimden ve gönlümden?

İnanmıyorum.

Göçmek, bitmek, yitmek, yitirmek... Sözlüklerde bu kelimelere nasıl anlamlar verilirse verilsin, canlı veya cansız, hiçbir şey ve hiçbir yer insanlardan kopuk olamaz. Nerde okudum bilmiyorum, bir zamanlar saksakağınların dillerini lezzetli yemeklerde kullanırmış insanlar.

'Gene de tükenmedi, susmadı saksakağınlar,' diyorum içimden, ve *Yansılar'dan Kalanları* kapatıp, yatak odasına çıkıyorum.

Yatağım içinde de *kopukluğa* inanmadığımı inandırmaya çalışıyorum kendimi. Çok geçmez buzlar erir, çiğdemler ve nergisler fışkırır topraktan, ağaclar çiçeklenir, ve saksakağınlar güzel yazı muştular insanlara.

Gözlerimi açtığım zaman güneş ışııyla doluydu oda. Regina duruyordu yatağımın başı ucunda iki bardak çayla.

Yatağımın içinde doğruldum. Sokağın karşı yakasındaki evlerin ıslıllı damlarına bakıyordum; çay bardaklarını alçak kürsünün üstüne koydu Regina, ve koyarken, kaşları altından süzdü beni. Bir an, *Cengiz, sen bugün mutlu değilsin. Neden?* gibilerden bir soru soracağını sandım. Ama sormadı. Yerine başka bir soru sordu:

"Saat kaçta yatun?"

"Bir, birbuçuk sularında," dedim.

Fazla konuşmadık. Fakat, az önceki sorusunun gerisinde başka bir soru, belki de bir açıklama veya öneri gizlendiği okunuyordu yüzünde.

"Cengiz, ben senin bugün Bournemouth'ta gitmeni istiyorum," dedi Regina.

İsteği beklenmedikti. Bir süre, uzunca bir süre, ses etmedim. Ne demem gerektiğini bilmiyordum doğrusu. Evlilik hayatımızda evin dışına tek başıma adın atmadığımı bilmiyordu sanki!

"Sensiz mi?" diye sordum şaşkın.

"Bensiz," dedi Regina. "Tren yolculuğu benim için zor. Ama sen..."

"Sensiz gidemeyeceğimi biliyorsun."

"Neden gidemeyecekmişsin?"

Omuz silktim.

Elimi tuttu; dosdoğru gözlerimin içine baktı.

"Bugün..." dedi, ve başını pencereye çevirdi." Bugün hava güzel. Bir haftalığına değil; yalnızca bir günlüğüne Bournemouth'a gitmeni, bir-iki saat denizin kıyısında gezinip akşama geri dönmeni istiyorum."

Her gece masamın başında, ve boşu boşuna, çırpınıp oturduğumun farkındaydı Regina, ve, bir gün için olsa bile, beni Yansılar'dan ayırıp uzaklaştırmanın yolunu yordamını arıyordu.

Gözlerimi yumdum. (Regina'nın acayip önerisinden fazla, Yansılar'a ve Yansılar'dan doğan gerçeğe yumdum gözlerimi) Neydi bu gerçek? Geceler içinde kapkara bir duvarın karşısında durarak, kapkara duvara bakmaktı. Regina duvarı olduğu yerde bırakmamı, ve gidip güneş ışığını, denizi, ufku görmemi istiyordu.

Sabahın erken saatinde çıkıyorum evden.

Çantamın içerisinde içi sütlü çay dolu termos; biri etli, biri peynirli ve domatesli iki sandviç; ve, çok sevdiğim İrlandalı romancı Jennifer Johnston'un *Fools Sanctuary* (Ahmaklar Sığınağı) romanı.

Kapıda gözlerimden öpüyor Regina.

"Akşama dek...." diyor, ve gülümsüyor. Ama ben onun ağı bir gerçeği tatlı bir gülümsemeyle örttüğünü, aynı zamanda *akşama dek* kelimelerini boğazı içinde kırılmaksızın dudakları arasından çıkarmaya gayret ettiğini düşünüyorum.

Southfields'ten Waterloo demiryolu istasyonuna yeralı treniyle yarım saatlik bir yol..

Waterloo'da bir yığın gazete satın alıyorum: *Sunday Times*, *Sunday Telegraph*, *Observer*, *Independent*... Her gazetenin hacmi (ticarî reklam, moda, kültür, ve haftalık radyo ve televizyon programları ekleriyle) seksen, doksan, yüz, yüzotuz sayfa. Bournemouth'a dek bütün bu gazeteleri okuyacak, bütün dedikodular-

la: prensler ve prensesler, film yıldızları ve ünlü politikacılar hangi görkemli otellerin havuzlarında ve kimlerle yüzdüler, hangi görkemli sarayların odalarında ve kimlerle seviştiler... bütün bu dedikodularla haşır neşir olacağımdan başka, yolculuğumun sonunda bilgi ve aydınlık dağarcığımı da az daha zenginleştirmiş olacağım.

Saat tam dokuzda kalkıyor Bournemouth treni.

Hafif ama kirlice sislere bürülü evler ve sokaklar pazar uyusunda daha. Wimbledon'a yaklaşırken, içerisinde Regina'yı bıraktığım evimi görürüm diye, trenin penceresinden Southfields'in damlarına bakıyorum. Southfields'in evleri birbirinden farksız. Bazan Southfields'in insanları da birbirlerinden farksız gibi geliyor bana. Kimbilir, her evde bir Regina var belki.

Gazeteleri bir bir açıp, *dış haberler* kesimlerini gözden geçiriyorum: her haber aynı başlık ve aynı anlamla yüklü:

Rusiya-Ukrayna ilişkileri.

Karadeniz filosu.

Sivastopol.

Kırım.

Üzgünüm. Gazeteleri okumaya gönlüm olmadığından üzgünüm. Sivastopol, Ukrayna ilgilendirmiyor beni. Kırım da. Ama Kırım... Kızıldaş ve Gurzuf göçüp gitmediler Kırım'dan. Ben, ve *onlar* orda açık gözlerimizi hayata, orda yaşadık, orda gömdük toprağa dedelerimizi, ninelerimizi, halalarımızı, kardeşlerimizi, ve... atalarımızı.

Tren hız alıyor.

Woking'i geçiyoruz. Hava güneşli. Demiryolun her iki tarafında uçsuz bucaksız tarlalar ve otlaklar, otlaklar ve tarlalar arasında yeşil tepeler ve ormanlar. Tanrım! yeryüzü ne kadar büyük! Büyük yeryüzü içinde benim yerim ne kadar küçük! Bir üzüm çekirdeği kadar küçük benim yerim! Gene de küçük, küçücük yerimin çevresinde dönüyor dünya: Şubat ayında *karakış* kol gezerdi bizim Kızıldaş'ta.

Yol boyu Jennifer Johnston'un *Ahmaklar Sığınağı* yoldaşlık ediyor bana.

Saat tam onbirde iniyorum trenden.

Hava güneşli ama soğuk. Soğuğu mavi soğuk. Alabildiğine yüksek göğün mavisinden kopmuş bir soğuk. Gazeteleri koltuğumun altına sıkıştırmış, bir ucu Bournemouth iskelesine çıkan, anacaddeye doğru gidiyorum; orda, caddenin karşı yakasına geçer, ve kıyıya Boscombe yoluyla inerim.

Az sonra Boscombe'dayım.

Boscombe sokakları hiç mi hiç benzemiyor *bizim* mütevazı *Gurzuf sokağına*. Oteller ve pansiyonlar (mavi kiremitli damları, fırfırlı pencere örtüleri, cilâlı ve altın menteşeli kapılarıyla) yeni-çağ zenginlerine mahsus sandukalar gibi duruyorlar çam ağaçları arasında. Görünürde kimse yok. Sokaklarda Roll Royce, Bentley, Fiat arabaları da yok. Yalnızca alçak bahçe duvarı üzerinde bir kedi; yanından geçerken duvardan kaldırılma atılıyor; önce kafasıyla, sonra da bütün vücuduyla ayağıma sürtünüyor, ve, *onlardan* biri olmadığımı sezinlemişçesine kuyruğunu kaldırdığı gibi, sokağın karşı yakasına koşarak çam ağaçları arasında gözden kayboluyor.

Kedinin gözden kaybolduğu yere bakarken, denizi görüyorum ağaçlar arasından.

Deniz!

Unutuyorum kediyi, sokağı, otelleri. *Uzaklığın olduğu kadar yakınlığın da anası deniz* diye yazdım önceki Yansılar'ın bir yerinde. Ilık bir duygu uyanıyor içimde: bu denizin dalgaları, başka denizleri geçerek, Gurzuf iskelesinin altındaki yeşil yosunlu demir çubukları da öpüyorlar hafif şırıltılarla.

Heyecanlıyım.

Denize gidiyorum!

Ateş yanıyor gözlerimin içinde.

Gurzuf'a gidiyorum!

Ateş yanıyor kafamın içinde.

Kaç kez öldüm ve dirildim; nice uzaklıkları geçtim, ve her uzaklığın ucunda Gurzuf'u buldum. Yoksa... yoksa hiç mi yürümedim? Gurzuf'tan hiç mi ayrılmadım? Ben Ceneviz kalesinin içinden geçen tünelin ucunda boşluğa asılı mı kaldım bütün bu yıllar boyunca?

Kıyı burada yüksek. Aşağıda deniz canlı sanki. Ama soğuk. Parçalı bulutlu göğün dostça olmayan, hatta başımı rengine girmiş; bir kenarı soğuk mavi, başka bir kenarı soğuk yeşil, ortasıysa boz ve soğuk küllerin renginde.

Ben nerdeyim?

Korkuyorum, yüksek kıyının demir korkuluğunu tutup sıkıyorum iki elimle, ve olanca gücümle. Sıktıkça sıkıyorum. *Ben'siz* ben bir hiç, bir yokluk muyum? Kabul değil, denizi görüyorum; göğü görüyorum; solda, bayır aşağı Bournemouth iskelesine inen düz yolu görüyorum; bayırdaki zigzaglı yolu görüyorum. Gene de korkuyorum. Yürüyecek durumda değilim. Ama koşabilirim. Koşabileceğimi hissediyorum. Korkudan silkinip kendimi bulamazsam, koşarım; koşa koşu Bournemouth iskelesinin üstüne çıkarım; iskelenin ucuna gidip, kendimi denize atarım, ve boğulurum.

"Gün aydın!" diyor biri arkamda.

Başımı çevirip Bournemouth yönüne uzaklaşan adama bakıyorum.

"Hava soğudu," diyor adam.

"Evet," diyorum.

"Daha da soğuyacak. Akşama kar yağacak," diyor adam, başımı benden yana çevirmeksizin.

Yağar elbet; yılın Şubat ayı.

Regina'yı düşünüyorum:

Garip değil mi? Regina'sız (ve *ben'siz*) her yer, her şey korkutuyor beni. Regina'sız (ve *ben'siz*) yaşayan bir ölü oluyorum. Ya da yaşamdan kaçan, belki de ölümü kollayan ama bir türlü bulamayan, bir insan oluyorum.

Iskeleye inen yolun ucunda duraksayıp benden uzaklaşan adamın arkasından bakıyorum, ve düşünüyorum: şimdi istasyona döner de saat onikide Bournemouth'tan kalkacak olan Waterloo trenine binersem, iki saat sonra Londra'dayım.

Iskeleye doğru gidiyorum.

Yatışmışım. Rahatım. Hatta Bournemouth'a geldiğimden memnunum. Yıllar öncesi yaşanmış günlerimin birini yaşıyacağım. Yıllar öncesi Regina'yla kol-kola yürüdüğümüz kumsalda

yürüyeceğim. Yeniden doğmak, yaşanmış günleri yeniden yaşamak değil de nedir?

Yaşanmış günlerin en güzelini yaşamamanın sevinci kabanyor içimde.

Buram buram Kızılağ kokan çamlar ne güzel!

Buram buram Gurzuf kokan deniz ne güzel!

Regina eteğini kaldırırdı kumsalda; ben pantolonumun paçalarını sıvardım dizlerime, ve ikimiz güneşin ışınlarında ısıtılı hafif dalgacıkların kumsalı yaladığı çizgi üzerinden Sandbank'a dek yürürdük. Dalgacıklar sarılırdı topuklarımıza ılık mı ılık, ve tabanlarımızın altından kalkan milyonlarca kum taneleri çıplak ayaklarımızı gıdıkladı. Uysaldı deniz, dosttu; şimdiyse... Şimdi soğuk deniz. Ama olsun. Varsın soğuk olsun. Şimdi ben eski denizlerin sıcakık aşkını yaşıyorum.

Kumsaldan iki metre kadar yüksek *promanade*'da kimse yok. Unutmuş yazı *promanade*. *Promanade*'in arka cihetinde, yaz aylarında emeklilerin ve yaşlı kadınların güneşten (ve yağmurdan) kaçıp saklandıkları önü açık sığınak da boş. Etraf sessiz. Yalnızca deniz... Boşluğun ve yalnızlığın türküsünü söylüyor bana ve kumsala deniz.

Yavaş yavaş, ve denizin türküsünü dinleye dinleye yürürken, bir ses geliyor kulağıma:

"Hallo *mister*!"

Oxfam'ın vitrini dibinde karton kutudan buzlu yoğurt yiyen bisikletli adam geliyor aklıma. O mu acaba?

Başımı çevirip arkama bakıyorum. Görünürde kimse yok.

Bazan gerçek, bazan da hayali insanlar seslenirler bana sessizlik içinden. Ama bu ses hayali değil.

"Gün aydın!" diyor adam bir yerde.

Kim acaba? Ve nerde?

Kuşkum yok, yarı karanlık sığınağın kuytulduğundan çıkıyor ses. Sığınağın yana dönüyorum.

Geçen yazdan bu yana kaç ay geçmiş ki, büyük bir patlamadan sonra (harabeleriyle değil, sessizliğiyle) yıllar öncesi terk edilmiş gibi sığınak. Dikkatlice bakıyorum: duvar diplerinde kırık şişeler, denizin kendi içinden karaya attığı kuru yosunlar, yapraklı

bitkiler, boş koka-kola kutuları, sigara izmaritleri, kum öbekleri... ve sığınağın kuytulduğunda ahşap peykeye oturan adam.

"Gün aydın!" diyor adam tekrar.

Üç adım adamdan yana atıyorum.

"Gün aydın!"

Gözlerim yarı karanlığa alışmış artık; iyice görebiliyorum adamı. Adam ayak üstü duruyor şimdi. Saçı sakalına karışmış; sırunda, topuklarına inen, eski, yer yer yırtık, yer yer dikişleri sökülük, ve kirli bir palto. Peykenin ucunda *Tesco* süpermarketine ait el arabası. Arabada eski giysiler, gazete yığınları, hınnap tomarları, plastik ve teneke kutular, çocuk bisikletinin paslı tekerleği... Duvar dibinden boğucu sidik kokusu vuruyor burnuma. Gerisin geri çekiliyorum. Adam ağır bir sesle, göğsünün derin bir yerinden çikan bir sesle, sesleniyor bana:

"Buraya gel!"

Niçin? Ne istiyor benden?

"*Mister!* Hey, *mister!* Ben bir canavar mıyım ki, korkuyorsun benden!"

"Korkmuyorum," diyorum adama.

"İyi!" diyor adam. "Biliyorum, adına *insan* denen yaratık, yaratıkların en korkuncu!.. Ama ben onlardan biri değilim." Paltosunun önünü açıyor iki eliyle. "Bak, tabancam yok! Kılıcım, hançerim yok! Üstümde bomba falan da yok!.. Buraya gel!"

Gülüyorum. Ve, gülerek, yavaş yavaş adama yaklaşıyorum.

Adamın üç adım uzağındayım.

Adama bakarken öykünün birinci paragrafını yazıyorum kafamın içinde:

'Hava soğudu oğlum. Daha da soğuyacak. Ayaz bastıracak geceleyin. Yarın kar yağacak. Günlerce yağacak kar. Kömürümüz tükendi. Paramız tükendi. Bütün gece öksürdü baban. Ne bal, ne de linctus giderdi babanın öksürtüğünü. Cığerleri içinden çıkıyor öksürtük... Doktor çaresiz. Tek çare ölüm...'

Yok, çaresiz değil adam. Hasta da değil. Karmakarışık saç sakalından iyice göremiyorum yüzünü. Yaşını kestirmek de zor. Ellisinde belki. Altmışında da olabilir.

Geçip peykeye oturuyor sessizce. Benimle ilgisini kesmiş gibi. Peykenin öbür ucuna ilişıyorum. Buraya kadar gelmişken, çayımı ve sandviçimi paylaşabilirim adamla.

Uzun, çok uzun, ve yoksul bir ömür yaşadım ben esendim; açlık nedir, bırakılmışlık nedir bilirim. Ben, ve benim gibi küçük insanlar, kusurumuzu itiraf etmekten çekinmiyoruz. Biz, bir zamanlarda büyüklük ve güçlü olduksa da; yaşamda ve savaşlarda kahraman olduksa da, yıkıldığımız zaman kusuru kendimizde aradık, ve ayağa kalkmaya çalıştık. Şimdi güçten-takatten kesilmişken, kimse bakmıyor bize, kimse elini uzatmıyor bize, kimse ayağa kaldırmıyor bizi. Ben herşeyimi, herşeyimi yitirdim. Ama iki bardak çayım, iki sandviçim var; ve çocukluğumda yakınımın sevgi, merhamet, ve hayır duaları öğretti annem bana...'

Gazeteleri yanibaşıma peykeye koyuyorum; termosu ve sandviçleri çıkarıyorum çantadan, ve termostan plastik kaba doldurduğum çayı adama uzatıyorum. Bakmıyor bana. Görmüyor beni. Ben yok'um sanki. Paltosunun iç cebinden tapasız şarap şişesini çıkarıyor, şişeyi iki elinin arasına alıyor, ve, başını arkaya attığı gibi, şişeden üç yudum şarap içiyor.

"Bu..." diyor adam, elinin tersiyle dudaklarını ve sakalını silip sıvazlayarak, "bu, çaydan iyi. Boğazımın içine üç yudum devirdim mi, pompa güm güm işliyor; bütün kanalları açıyor; ciğerlerime, dalağıma, böbrek ve beynime götürüyor kanı. Sen evli misin?"

Sidik kokusuna karışan ılık ve ekşice şarap kokusu vuruyor burnuma. Adamın benim özel hayatımla ilgilenmesini acayip buluyorum; biraz da hoşuma gidiyor.

"Evet."

"Çocuk falan?"

"Bir kızım var."

"Torun?"

"Bir kız torun."

"Pfu!"

Evet, *pfu* diyor adam.

Pfu'nun anlamı ne?

Düşünüyorum. Ben düşünürken, işitilir işitilmez ama yarı ezgili bir sesle konuşuyor adamsoluğu alandan:

"Yol kenarında otlar fısıldar bana;

Fısıldar bana yeşil otlar.

Kıyıda dost çakıllar konuşur bana;

Konuşur bana dost çakıllar."

Susuyor. Az sustuktan sonra, "*Pfu!*" diyor yine; ve ilâve ediyor:

"İyi değil."

"Ne?"

"Bir torun... Kadın dediğin doğurmak için gelmiştir dünyaya. Kadın dediğin bir değil, en azından dört çocuk doğurmalı. Daha iyisi sekiz çocuk doğurmalı. Zamanımızda kadınlar durmadan sevişmek isterler, ama çocuk doğurmak istemezler. Biliyor musun ne? Elli yıl, altmış yıl sonra adına *aile* denen unsur tastamam kalkacak ortadan. Elli yıl sonra senin torunun abla nedir, dayı nedir; hala, amca, bacanak nedir bilmeyecek. Hiç kimse konuşmayacak ona; yalnızca rüzgâr... ve yol kenarında fısıldayan otlar."

Yine susuyor. Ben de susuyorum.

Sessizlik büyük bir patlamadan sonra etrafa çökmüş sessizlik gibi.

Çayı ve sandviçleri yanbaşımdaki gazetelerin üzerine koyuyorum, ve karşıda denize bakıyorum. Değişmiş denizin rengi. Mavisi, yeşili, kül rengi silinip gitmiş; renksiz bir renge girmiş deniz, ve denizin renksiz yüzünde rüzgâr kovalıyor ak yeleli dalga-

ları; *promanade*'in kumunu, tozunu süpürüyor rüzgâr, sığınağa sızarak, boş koka-kola kutularını uçurtuyor, yerden savuruyor, sığınağın beton duvarlarına çarpıyor boğuk bir gürültüyle.

Gözümün ucuyla bakıyorum adama. Konuşmayacak mı? Hoş, konuşmasın. Neme lazım, garibin biri işte.

Gerçekten öyle mi?

Adamın az önce söylemiş olduğu sözleri üzerine düşünüyorum: elli yıl, altmış yıl sonra...

"Mister!"

"..."

"Hey, Mister!"

"Kim? Ben mi?"

"Sen."

"Ne var?"

"Şu gazeteleri bana verir misin?"

Waterloo istasyonunda satın aldığım ve daha okunmamış gazeteler üzerine kayıyor bakışlarım.

"Bunları mı?"

"Evet."

Gazeteleri kaldırıp adama uzatıyorum.

"Hava soğudu. Daha da soğuyacak. Akşama kar yağacak," diyor adam; ve *Observer* gazetesinin sanat ekini göğsünde gömleğinin altına sokuşturuyor.

"Bu gazeteler benim kaloriferim."

Ayağa kalkıyorum.

Adam peykeye uzanıyor boyu boyunca; gazeteleri başının altına sokuşturuyor.

"Git artık!"

Gereğim yok adama.

Bulaşıcı bir hastalığa kapılmışım sanki aniden; çabucak beni kendisinden uzaklaştırmak isteyen bir davranışla sallıyor elini:

"Git!.. Off!"

Gidiyorum.

Sığınağın ucunda duraksayıp başımı adama çeviriyorum.

"Off! Off!.. Fuck off!" diyor adam uzaktan.

Anlıyorum; sığınakta, ve adamın yanında, yer yok benim için. Başım göğsüme eğik, *promenade*'e çıkıyorum.

Buradan nereye?

Karşımda deniz, arkamda sığınak ve sarp bayır. Denizi geçemem, bayırı tumananam. Regina geliyor aklıma. Gülüyorum acı acı.

'Regina Regina... İyi niyetle, yürekte bir sevgiyle, gül de gülmü, denizi, ufku gör, dedin bana. Bilmiyorsundur belki... Yoksa biliyor musun? Benim için senden ve Yansılar'dan başka bir dünya yok.'

Dönüyorum. Boscombe yönüne yükselen yola bakıyorum. Bakıyorum, bakıyorum. Sonra ağır, yorgun adımlarımı sürüye sürüye yürümeye başlıyorum. Nereye? Masama, *duvarıma*, gecelerime, ve Yansılar'a. Yansılar da bir çeşit *ahmaklar sığınağı* belki. Ama olsun, *ahmaklar sığınağı* olsun. Gene de benim sığınağım. Bunca yıl barındırdı beni. Bana özgü bir sığınak oldu.

Hava iyice kararmış. Deniz, gökyüzü gibi; yaşamdan ve insanlardan kopuk, ve uzak. *Sakın beni bana bırakma Regina.*

Daha da kararıyor hava. Kar mı yağacak? Gece mi gelip konacak yola beklenmedik bir anda?

Ben ölene dek senin, yalnızca senin yanında kalacağım Regina. Ölünce de, burada değil; (seninle veya sensiz) gidip Gurfuz'un ve Kızıltaş'ın dereleri dibinde dolaşan hayallerden biri olacağım.

"Waterloo treni saat 4.30'da kalkacak," diyor istasyonda билетçi.

Mart, 1992

Penceredeylim.

Dışarda Mart. *Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır,*
derlerdi bizim Kızıлтаş'ta.

Bu kış da kar'ın akını görmedi bahçe. Ama tomurcuklanmış
çalılar dibinde çiğdemler ve nergisler, sünnet öncesi sabahlarda
cici giysilerini giymiş çocuklar gibi: *Camelia*'nın yeşil yaprakla-
rı arasından kırmızı iki çiçek bakıp gülüyorlar alayımı bana; ba-
na, ve benim gibi saçları *karlı* insanlara.

*Güzeldi sizin gençliğiniz
Bir bahar gibi geçip gitti...*

Ne mutlu *Camelia*'ya!

Bu bahar da çiçeklenecek *Camelia*!

Ne mutlu bana!

Bu bahar da sevindirecek beni *Camelia*!

Martin onuna tuvar (davar) çıkar yoluna derlerdi bizim Kızıлтаşlılar.

Annem erken uyandırırdı beni; Ayıdağ daha uykudayken

uyandırırdu annem beni, ve ben, ve *Martin onunu* bekleyen bizim *Kaşka*, gün ışımadan Gelinkaya'ya koyulurduk.

Mezarlığı geçerdik; mezarlığın uykulu meşeleri dibinden geçerdik; asmaları henüz yeşermemiş Mustafa Palak'ın bağı dibinden geçerdik, Ve Deli Hüseyin'in, taşına oturup, gün boyu denize konuştuğu çeşmeye az kala -*Kaşka*, *Kaşka*'nın ardından bensola dönerek, süremeciler yoluna sapardık. *Camelia* yoktu bizim orda; ama çiğdemler ve kardelenler, Kızıltaş gelinlerinin nakışlı etekleri gibi, süslerlerdi yolun yamacını, ve ben, ve *Kaşka*, daha yoldayken, güneş Ayıdağ'ın doruğu üzerine çıkardı, ve güneşin ışınları alunda mücevherlerle döşeli cennet yoluna dönuşürdü yol, ve yolun ucunda çoban, obanın çevresinde başka inekler, beklerlerdi beni ve *Kaşka*'yı; ama ben, şimdilerde olduğu gibi, o günlerde de aceleci değildim; arada duraksayıp *Kaşka*'nın kafasına sarılırdım, iki elimle boynuzlarından tutup kafasını öperdim, çenesini okşardım, *Kaşka*'ysa, bir sevdalı gibi, iri ve donuk gözleriyle bakardı bana, ve bir çağrım ötede çoban Settar, ya da Roman-koş çayırılarında Kızıltaş'ın sığırlarını güden çoban Remzi, çileden çıkmışçasına, avaz avaz bağırırdı benden yana:

"Ulan, Cingiiiiz! *Apa*'nı yat-yaban ellere mi veriyirsin!.. Öpüp oturma urada *Kaşka*'yı! Baksana, güneş Ayudağın tepesine çıktııı!"

Çobana teslim ederdim güzel *Kaşka*'yı ve çoban Kızıltaş'ın inekleriyle otağa, bense geri, Kızıltaş'a koyulurdum. Güneş gökyüzüne yükseldikçe hava ılırdı, çiğdemler ve kardelenler ılıyıp açılırlardı, süremeciler yolu da ılırdı, ve geceleyin buz kesmiş keçi izleri, kabarmış hoşaf lar gibi, ezilirlerdi ayaklarımin altında.

Mutlu hatıralar!

Hüzünlü hatıralar!

Yuvarlak masa çevresinde tartışma'yı dinliyorum Liberty radyosundan. Konu: Kırım yarımadası.

Üç bilgin tartışıyor. Üçü de, eskide Sovyetler Birliği, bugünlerde Rusiya-Ukrayna ilişkileri uzmanı. Bilginlerden biri şu düşünceyi ileri sürüyor: Kırım'ın sorunları ve geleceğı üç çeşit çözüme yaslanmaktadır. Çözümün birincisi, yarımadaanın demokra-

ük ve bağımsız Ukrayna'ya bağlı kalması; ikincisi, 1954 yılından önceki statüsü, (yani Rusiya federasyonuna bağlılığı; üçüncüsü, yarımada'nın Ukrayna'nın ve Rusiya'nın dışında ama Bağımsız Devletler Topluluğu bünyesinde bağımsızlığı. Dördüncü bir çözüm yolu daha var: bağımsız Kırım Tatar Cumhuriyeti. Fakat bu çözümün gerçekleştirebileceğine ihtimal vermiyor adam. Çünkü bugün yarımada'da ikâmet eden ahalinin yalnızca on fayızını (yüzde onunu) Kırım Tatarları oluşturuyor.

Hııııııı, diyor biri.

Evet, hııııııı, diyor. Ama yuvarlak masa çevresinde taru-
şanlardan biri değil, benim içimde hııııııı diyor *biri*.

Düşünüyorum: emperyalist manuk gerçekten sona mı erdi? Savaşçı komünizm arkada iz bırakmaksızın silinip gitti mi gerçekten? Düşünüyorum ve dinliyorum.

Tartışma devam ediyor: filo. Sivastopol. Kırım.

Evet, Kırım. Kızıлтаş'sız, Gurzuf'suz, Değirmenköy'süz Kırım. Kaç yıl geçti aradan babalarımızın bağlarımızı, bahçelerimizi budadıkları günden bu yana? Annelerimizin fırınlarımızda ekmek pişirdikleri; kızlarımızın dedelerinin mezarlarına çiçek fide-
lerini diktikleri; Kızıлтаş, Gurzuf, Değirmenköy camilerinin minarelerinde ezanların okunduğu günden bu yana kaç yıl geçti aradan?

Bugün Mart'ın onu. Mayıs'a çok kalmadı. Hey bilginim! Siz bizim *Kara Mayısımızı* hatırlamıyorsunuzdur; bilmiyorsunuzdur; ya da bilmek istemiyorsunuzdur belki. Ama demokrasi dönemindeyiz; dinlemeye isteminiz yoksa, kulaklarınızı kapaun, biz gene de hatırlatacağız size bizim *Kara Mayısımızı*: gözü dönmüş ordunuzla bir gece içinde bin yıl kendi toprakları üstünde yaşamış bir ulusu katar vagonlarına doldurup ölüme sürdünüz; evini,bağını, tarlasını, bahçesini,sığırtını, atını, koyununu elinden alıp kendi yurdunuzdan getirdiğiniz insanlarınize verdiniz; okulunu,camisini, kültür âbidelerini yıkınız; mezarlıklarını kazdınız, dedelerinin kemiklerini mezarlarından çıkarıp atınız. Şimdi siz, akla sığmaz zorluk ve fedakârlıklarla anavatan toprağına dönebilmiş gerçek Kırımlıların bugün yarımada'da ikâmet eden ahalinin ancak on

fayızını oluşturuyor diyebiliyorsunuz. Gerçi Kırım Tatarının Kırım'dan sürgünü yasa dışı bir eylem olduğunu kabul ediyorsunuz; ama, hırsızlanmış malının mülkünün hırsızlayanların elinde kalmasında bir kusur görmüyorsunuz.

Yarımadanın sorunu nasıl bir çözüm yoluyla çözümlenirse çözümlensin, bizim için Kırım gene *bizim Kırım* olarak kalacak; siz ise -ister Ukrayna'ya, ister Rusya'ya bağlı kalsın- geleceği sahte temeller üzerine kurulmuş olan bir Kırım'a, filonuz ve savaş gücünüzle de, bizimdir diyemeyeceksiniz.

Ayın son haftası.

Bournemouth gezintisi çok bir şey getirmedi Yansılar'a; masa aynı masa, *duvar* aynı *duvar*. Son iki hafta içinde deftere yazdığım cümleleri okuyorum:

Bütün gücüyle neurosis döndü, kısıvrak yakaladı beni masamın başında...

Hayalî dünyam daralıyor; daralıp daralıp gerçek dünyamı boguyor...

Ben ne yapayım? Nasıl sürdüreyim Yansılar'ı? Yansılar, eski Yansılar'dan dökülmüş, dökülüp pörsümüş Yansılar olmayacak mı?..

Ayın not'u:

Kiev radyosunun haber bülteninden:

Kırım Tatar Millî Meclisi Başkanı Mustafa Cemilev Ukrayna Cumhurbaşkanı Leonid Kravçuk'a gönderdiği nota'yla Kırım topraklarının yağma edildiğini açıkladı ve buna son verilmesi ve Kırım'da toprak sorununu çözmek amacıyla Ukrayna ve Kırım parlamenterlerinden oluşturulan karma bir komisyonun kurulmasını talep etti.

Ah bizim alınterimizle yağrulmuş topraklarımız!

Yüreğim ne zaman dara girse seni hatırlarım, Anne. Tuhaf değil mi? Sen öldün. Seninle birlikte senin dünyanın da öldü. Gene de, seni hatırlarken, senin ölü dünyanın benim *gerçeğim* oluyor. Harikalardan kuşkulunmaya başladım dedü, inanma - ölü dünyanın içinde senin varlığın, ve senin varlığında benim *gerçeğim*, harikalardan başka bir şey değildir.

Seni göğsümün üstünde taşıyorum.

Güzelisin, Anne. Yaşam kadar, bizim baharlarımız kadar, bizim baharlarımızda Kızıltaş kadar güzelisin. Daha fazla; sen, yalnızca beni değil, Kızıltaş'ı da doğurdun. Sana her baktığımda Kızıltaş çiçeklenir gözlerimde. Sen, Anne, *kadın sadece çocuk doğurmak için geldi dünyaya* denen saçma lafa aldırmadın. Sen hem çocuk doğurdun, hem de toprağın anası oldun; toprağın tuzu, suyu, besini oldun; toprağın bereketi senin ellerin içinden sızdı toprağa.

Yeni evimizi, ve yeni evimizle Aşağı mezarlığın duvarı arasındaki bostanı unutmamışsındır. Ben de unutmadım. Unutmak da ne! Kendi varlığına inancımı yitirmek tehlikesiyle yüzyüze geldiğin şu günlerde dört elle sarılıyorum sana; sana, ve senin-bostanına.

Toprak (baba tarafından) dede mirasıydı. Önce ev inşa edildi. Buhrana, çığa, depreme karşı koyacak denli derindi temel. Duvarları (Adalar'ın granitinden mi yontulmuştu acaba) morumsu yassı taşlarla örülmüştü; balkonu ve balkonun merdiveni ise Kızıltaş meşesinden. Bir kale gibi, kaleden fazla, sevgi ve sonsuz barışın onuruna dikilmiş bir tapınak gibi, duruyordu bayırda.

İyi hatırlıyorum evi ilk gördüğüm günü: faytonla gelmiştük Kızıltaş'a Gurzuf'tan. Babam bizden önce, üstü mobilya yüklü, *dilijans*'la gelmişti, ve, Aslanbek Aka'nın yardımıyla, eşyaları *dilijans*'tan boşaltmış, evin eşiğinde bekliyordu ikimizi.

Faytondan indik.

Fayton geri, Gurzuf'a, döndü; sen, ve ben, yolda kaldık. Ben babama dalmıştım; sen eve bakıyordun. Ama öyle derin... Ev, ev

değil de yaşam aynasıydı sanki; yaşamın aynasında kendini görüyordun sanki. O günkü yüzün, ve eve bakışın, bir ressamın elinden çıkmış yağlı boya portresi gibi takıldı kaldı usuma.

Düz saçların kumraldı. Gözlerinin rengi yeşildi. Koyu yeşildi. Evin gölgesinde yeşilden fazla karaya çalan bir yeşildi. Alnın biraz dardı. Burnun küçüktü ince yüzünde; bozkırlı bir Nogay'ın burnu kadar küçük değildi ama, bir *Tat* kadınının burnuna kıyasla, küçüktü. Bedenin de inceydi, ama duvarları devirecek kadar, yeni duvarlar örecektir kadar bir güç saklıydı ince bedeninin içinde.

Sen ve babam, eşyaları evin içerisine taşıdığınız gün boyu; bense, gün boyu balkonda durarak, Ayıdağ'a ve Adalar'a baktım. Bakarken ikinci kez doğuyordum. Bu kez sen değil de Ayıdağ ve Adalar doğuruyordu beni, ve, (biliyor musun, Anne?) hayatımın Ayıdağ ve Adalar'la başladığının, ve Ayıdağ ve Adalar'la biteceğinin farkında değildim o gün.

Günler geçti.

Geceler geçti.

Günlerin gülümsemesiz, gecelerin rüyasız geçti. Hoş, gülümsemesiz ve rüyasız geçti denmezdi belki; yağlılığının altından taşıp terli alınına ve şakaklarına yapışık saçlarında görüyordum gülümsemi ve rüyalarını.

"Tahtalarda toz kaldı," diyordun, sıvalı kollarının arasından bakarak. Tahtaların tozu süpürgeyle süpürülemezdi sanki! Fırçanı sabunlu suya batırıp batırıp yer tahtalarını yıkıyordun ellerin ve dizlerin üstünde. Sonra malutuzı yakut mutfakta; tencereleri, sahanları, çaydanlığı, cezveleri, tabak ve fincanları diziştirdin rafa; eleğini, kevgirini, kepçeni astın mutfağın duvarına; mezarlığa bakan pencereye gül resimli basma örtüleri astın; denize açılan pencereye sade ama saydam tül örtüleri astın - yeni evde yeni bir yaşam kuruyordun kendin için; kendin için yeni yaşamı kurarken, benim için de ilerde yaşayacağım yaşamı kuruyordun.

"Bu oda benim odam mı, Anne?"

"Senin, oğlum, senin. Pencereden her gün denizi göreceksin, Ayıdağ'ı ve Adalar'ı göreceksin," diyordun.

Ve gördüm.

Bizim Ayıdağ'ımızı gördüm.

Bizim Adalar'ımızı gördüm.

Bizim denizimizi gördüm.

Her gün gördüm.

Bugün de görüyorum, Anne.

Mart'ın sonlarına doğru Aşağı mezarlıkla evin arasındaki alanda bostanın hazırlığına başladınız.

Dört meşe ağacı vardı alanda. Babam ve Süremeci Aslanbek Aka meşeleri kökleriyle topraktan çıkardılar, meşeleri biçtiler, dalını budağını kestiler, odunları evin altındaki ahırın duvarı dibine istif ettiler. Hatırlıyorsun değil mi? Muazzam bir adamdı Aslanbek Aka; meşenin çıkarıldığı yerde topraktan fışkırmış yüz yıllık bir meşe gibi duruyordu Aslanbek Aka, ve Aslanbek Aka, yazgısına meşe ağacı yazılı olduğunu daha o günlerde biliyordu sanki; boylu boslu olmasına rağmen, yıllar sonrası masum bir kuzu gibi günıştı dalına asılacağı meşe ağacının dibine.

Ama sen Aslanbek Aka'dan da güçlüydün, Anne; kazılmış topraktan çıkarıp alanın kıyısına taşıdığın taşlarla bostanın duvarını örüyordu babam. Bazen yakından görüyordum seni; çok yakından, senin içine girip, senin içinden gözetliyordum seni. Taşları taşıırken, duraksayıp babama bakıyordun; bakarken ütreyen alt dudağını dişlerinin arasına alıp ısıırıyordun: kanatmak istercesine ısıırıyordun, ve hislerini herkesten, kucağında taşıdığın taşlardan ve üstünde durduğun topraktan da gizlemeye çalışıyordun. Ama ben görüyordum, Anne. *Bekle, gün gelir, kokulu sularla yıkarım saçlarımı. Yanaklarıma ruj sürerim, dudaklarımı kiraz kızılina boyarım, dantelli fıstanımı giyerim... Kınalı parmaklarımla saçlarını, bıyığını okşarım, ve geceleri mis kokulu bedenimi sunarım sana,* diye fısıldıyordun içinden.

"Anne! Burada patlıcan da bitecek mi?"

"Bitecek, oğlum; patlıcan da bitecek. Biber de, hıyar da, ka-

vun da bitecek. Şurada, senin durduğun yerde, karanfil çiçekleri açacak. Bekle... Her şey, her şey... bütün güzel şeyler çalışan insanın ayağına gelir günün birinde," diyordun.

Ve öyle oldu.

Taşını, otunu, çalısını çıkardınız topraktan; toprağı kazıp bir güzel düzlediniz; tarhlar açtınız; tarhlara hıyar, patlıcan, biber fidelerini diktiniz; karanfil ve yıldız çiçeklerinin fidelerini diktiniz bostanın kıyısına, ve Mayıs'ın sonlarında eni konu yeşermiş, yeşerip çiçeklenmiş bostan gülüyordu sana, bana, babama. Yalnızca bostan mı? Bütün Kızıltaş gülüyordu; Aşağı ve Yukarı camileri, Aşağı ve Yukarı mezarlıkları, Ayıdağ ve Adalar gülüyordu. Sen, Anne, doğayı güzelleştiren bir yaratıktın.

Yıllar geçti.

Güzel Mayısı başka Mayıslar takibetti.

Ama güzel Mayısların ötesinde bir yerde *Kara Mayıs* bekliyordu seni pusuda.

Geldi *Kara Mayıs*, Anne. *Kara Mayıs*la yabancılar da geldiler, seni evinden ve bostanından koparıp aldılar, ve sen öldün, Anne. Tekme ve tüfek dipçikleri altında seni öyle ölü ölü sürgün vagonlarına götürdüler, ve, tekmi ölmen için, seni evinin ve bostanının beş bin kilometre uzağına sürdüler. Yıllar sonrası sürgün yerinde dirildin diyenler oldu ama, ölü ölü veya diri, senin tragediyan bitmedi. Bitemezdi. Senin tragediyan doğayı güzelleştirdiğin yerden ayrıldığın anda başladı, arkada bıraktığın boşluktan çıktı, adım adım seni izledi. Senin tragediyan hâlâ seninle. Ama, biliyor musun, Anne, doğada boşluk olmaz, olamaz; senin doğayı güzelleştirdiğin yere başkaları geldiler, ve (şaşacakсыdır belki) onların da tragediyası senden boşaltılmış yere yerleşükleri gündən başladı.

Gözlerimi açıp *duvara* bakıyorum.

Herşeyim orda. Herşeyimi yeni baştan yaşamak özlemi uyanıyor içinde. Ama nasıl? Ceneviz kalesi, bayırdaki akçalar ve çamlar, akçalar ve çamlar arasında duvarları beyaz badanalı, dam-

ları kızıl kiremitli *bizim* evler... Hepsi,hepsi bir araya dökülmüş, hepsi birbirine bağlanmış, duvarda değil de demirden yuvarlak bir top gibi oturuyor göğsümün üstünde.

Duvarı olduğu yerinde bırakıp gerçek dünyaya çıkamaz mıyım? Çıkabilirim. Çıkıyorum da. Ama gerçek dünyada beni tanıyan yok. Uzun, çok uzun, sokakta yürüyorum; sokakta rastladığım insanlara *gün aydın* diyorum. Sessizce geçip gidiyorlar yanımdan. Gitsinler. Sessizce geçip gitsinler. Tahtabacaklı Hasan'ın deyişiyle *siktirsin gitsinler!* Onların *gün aydın*'ı ekmek getirmez benim soframa. Ben Gurzuf'un adamıyım, ekmeksiz de yaşarım. Ekmekten başka bir şeye ihtiyacım var benim.

Sokağın ucuna dek yürüyorum.

Sokağın ötesinde park. Parkın ortasında göl. Gölün kıyısına atılı peykeye oturup, ördeklere ekmek parçalarını atan kadınları ve küçük çocukları seyrediyorum. Kanat çarpıp suya düşen ekmek parçalarına uçuşuyor ördekler. Ne mutlu ördeklere! Ben de bir ördek olamaz mıyım? Olamam.

Peykeden kalkıp masama ve *duvarıma* dönüyorum.

Tuhaf değil mi? Küçük ve sınırlı hayatım rüyasız geçmesin diye kurmuşlardı sanki Gurzuf'u dedelerim bin yıl öncesi.

Regina'nın sesi geliyor kulağıma mutfaktan.

"Cengiz!"

"Ne var?"

"Uyudun mu?"

"Hayır. Neden?"

"Uyumadınsa düşünüyordun."

Gülüyorum.

'Ne yazık, Gurzuf lu değil sin, Regina. Gurzuf lu olsaydın, şimdi beraberce düşünürdük burada,' diyorum içimden, ve gidip pencerenin dibinde duruyorum.

Herşeye rağmen, mutluyum: güzel uyanıyor bahçemde.

Nisan, 1992

Severim güzeli.

Her zaman sevdim güzeli. Çocukluğumda da, gençliğimde de sevdim. Şimdi her zamankinden fazla severim. *Şairliğimde* güzelin şiirini yazacaktım. Şiirin ismi *güzel doğumu* olacak. Şiirle arayacaktım *güzeli*. Taa dipten; taa dölden; ve her yerde, her şeyde: doğumda, ölümden; sevdiğim ve sevmediğim şeylerde arayacaktım *güzeli*. Tavuskuşu güzel ama sesi kalın ve çirkindir deyip geçmiyecektim. Tavuskuşunun yakınıni, dostunu, oynasını aradığını; belki de beni imdada çağırdığını duyacağım ağırlı çığlığında.

Duygulardan doğar, düşlerde güzelleşir herşey.

Gözlerini yum da düşlerine bak: yalnızca sevinin değil, duyunun da tokumundan doğarlardı bizim yavrularımız, ve düşlerde gibi, boncuk yeşili gözleriyle, elma kızılı yanaklarıyla, bal sarısı saçlarıyla doğarlardı bizim yavrularımız.

Gözlerini yum da düşlerine bak: düşlerinle açılır karanlığın kapıları. Dağları, ormanları, çayırları görürsün; kurumuş ırmaklar akar dolu dolu; kurumuş bağlar, bahçeler yeşerir gözlerinde; zamanla toprağa gömülmüş ve batmış ölü köylerin sokaklarını görürsün; camilerini görürsün; kuzuların melemesini, ineklerin böğrüşünü, atların kişnemesini duyarsın; tarlada tarhlara fide diken kızların türküsünü duyarsın.

Duymaz mısın?

Sen duymazsın belki, ama ben duyayım.

Sen gülünç bir kişisin de bana.

Sen garibin birisin de bana.

Spinoza'ydı *ne ağla, ne de gül; yalnızca beni anlamaya çalış*, diyen. Ben düşler ülkesinde. Bağlarımız üzüme gebe: Bahçelerimiz nara, incire, şeftaliye gebe. Karanlığın sınırlarını koruyan *karakuvvetçiler* gelmezler orda yanıma; sürgün trenlerine götürmezler beni orda; hiç kimse şuraya gitme, buraya gelme demez bana. Giderim. Ata binerim. Bisiklete binerim. Vapura binerim. Kıyılarımızda gezinirim. İskelemizin üstüne çıkarım, ve, kışkımda bay balasına özgü şortum, iskele üstünden atlayıp denizimizin içinde yüzerim.

Duyuyor musun, Anne? Değişmiş hiçbir şey yok bizim ülkemizde. Düşler ülkesinde ülkemiz düş gibi. Ne sınır, ne set, ne mayın. Her yere, her yere giderim. *Saray-bahçe*'lere giderim; *Mescit-ak*'lara giderim; *Dar-bay*'lara, *Göz-kök*'lere, *Köycan*'lara giderim; *Cuma*'nın camiinde cuma namazımı kılarım. Herşeyim tam. Eksikim yok orda. Ben zengin bir insanım düşler ülkesinde. Benim zenginliğim *ben*'le başka bir zenginlik oluyor, Anne.

Ben.

Ben dedim mi sen gelirsin aklıma. Sen *ben*'den farksızsın. Tek fark sen ölüsün. Düşlerimde değilse de gerçeklerimde ölüsün, Anne. Ama *ben*...

Dün gece, yine öyle masamın başında oturmuş, duvarıma bakıyordum boş bir bakışla. İçimde *ben*'in sesini duyar gibi oldum. Önce Regina'nım bana konuştuğunu sandım. Ama Regina yoktu yanımda.

Ben, miydi bana konuşan?

'*Ben*, içimde bana konuşan *sen* misin?'

'Senin içinde *ben*'den başka bir *ben* mi var sandın?'

'Ama *ben*... Aylarca sesin çıkmadı. Aylardır içimde ölü olduğunu sandım.'

'Aptalca konuşma. Senden önce ölmeyeceğimi biliyorsun.. Sen neysen *ben* de O'yum. Yarı sakatım, yarı körüm, yarı deliyim; yarı ölüyüm belki. Ama tekmil ölü değilim.'

'Aylarca *sen*'siz yaşadım ben, *ben*. *Sen*'siz hayalî dünyam

daralıyor, daralıp gerçek dünyamı boğuyor. *Sen*'siz ben ne yapayım *ben*?

Cevaplamıyor sorumu *ben*. Sesini yine uzun bir suskunluğa kaptırdığını sandığım bir anda konuşuyor *ben*.

'Oturma öyle ıstırap heykeli gibi. Kalk, gidelim.'

'Nereye.'

'Balığa!'

'Kızılaş'a mı yani?'

'Balığa! Balığa giden her zaman umutlu olur.'

'Yorgunum.'

'Ben de.'

'Yürümek zor benim için.'

'Korkma, Tanrı görüyor seni. Yürüyemez bir hale geldiğin zaman Tanrı güç verir sana.'

Ben, eski *ben*. Ben ne desem deyim, son söz yine ben'e ait.

Ayağa kalkıyorum, ve balık sandığımı yüklenip, nehre koyuluyorum.

Batmak üzere güneşin ışınları titreşiyor nehirin yüzünde. Görünürde kimse yok. Kıyıya iniyorum, ve çalılar arasına kurulum, oltasız ipi nehirin sakın suları içine atıyorum.

Rahatım. Kimse görmüyor beni kıyıda. Düşünmüyorum *duvarımı*. Düşünmüyorum *ben*'i. Ben *ben*'siz de yaşayabilirim. Ben *ben*'siz de yaşayan bir varlıkım. Şu nehir gibi. Belki fazla. Nehir hatırlamıyordur kışın rüzgârını, karını, kasırgasını. Ben hatırlıyorum. Benim yaşamım nehirinkinden zengin ve anlamlı. Nehirin uzadığı uzaklıklardan uzun yolları geçtim. Kışın soğukunda üşüdüm. Yazın sıcaklığında terledim. Ayrılık nedir, gurbet nedir bilirim. Güldüm ve sevindim. *Toy*'lara, *derviza*'lara gittim. Esmer kızların, sarışın kızların, çilli kızların sıcacık öpüşleri hâlâ dudaklarımda. Unutuyorum savaş ne, ayrılık ne, ihtiyarlık ne. İhtiyarlığında ben bir nehirim; sakın, sessiz, ama yaşayan ve denizlere akıp giden bir nehirim.

'Ben!'

Susuyor içimde *ben*.

'Ben!'

Günler geçiyor. Ses çıkmıyor *ben*'den.

Ben'in sulara karışıp dönmemesiye gittiğini sandığım bir anda *ben* konuşuyor karanlığımın içinden:

'Uyuma!'

'Sen misin bana konuşan ben?'

'*Ben*'im.'

'Karanlığın kölesiyim ben. Uyumayım da ne yapayım?'

'Ama *beni* duyuyorsun değil mi?'

'Duyuyorum.'

'İyi.'

'Nerdeydin?'

'Kızıлтаş'ta.'

'Kızıлтаş'ta ha!'

'Evet.'

'Ne var, ne yok Kızıлтаş'ta?'

'Kiraz ağaçları çiçek açtı.'

'Başka?'

'Şaşacaksın.'

'Elli yıldır sözünü ede ede yorganıma astar yaptın Kızıлтаş'tı!'

'Yorgandan başka bir şeydi Kızıлтаş senin için.'

'Öyle mi?'

'Gemimiz denizlerde dolanırken umudumuzun tek demiri Kızıлтаş diyordun.'

'Yıllar geçti gemi karaya oturalı.'

Susuyor içimde *ben*.

Az sustuktan sonra işitilir işitilmez bir sesle konuşuyor:

'Beni dinlemek istiyor musun?'

'Evet, istiyorum. Konuş.'

Ve konuşuyor *ben*:

'Güneş batmıştı. Nehir, ve nehirin kıyısında çalılar, karanlığa bürünmüşlerdi çoktan. Sen uyuyordun. Düşlerinin bekçisi olamam her zaman sen uyurken. Göğe çıkan ayla baharın soluğu vurdu yüzüme. Uzaktan geliyordu soluk; çamların ve akça ağaçların arasından geçerek Gurzuf'un kokusunu getiriyordu. Biliyorsun, öyle bir anda gençleşiyorum *ben*; unutuyorum yorgunluğumu;

ben, asıl *ben* oluyorum öyle bir anda. Nehirin kıyısında kalamazdım. Gölgeini topladım, usulca kalktım, ve cevizi kurmadan, kokunun çıkacağı yere koyuldum.

Yürüdüm, yürüdüm, yürüdüm.

Nehirleri geçtim; ormanları, ovaları, bozkırları geçtim; yamaçları, bayırları tırmandım; ve günün birinde gün ışıırken Çadırdağ'ın doruğu üstünde durdum. Bütün yurdu, yurdu dörtbir yandan kuşatan denizi görüyordum. Her yer güneş ışınları içindeydi. Çamlar arasından süzülüp Aluşta'ya indim.

Güneş, Ayıdağ'ı geride bırakıp, gökyüzüne yükseldikçe sıcağı artıyordu. Aluşta sokakları gölgelerle doluydu. Senin gölge-nin o yerlerde huzursuzluk yarattığı günler unutuldu artık. Onlardan biriydim sanki. İskele başına az kala duvarın dibine uzandım, ve öğle vapurunu bekledim. Öğle geçti, vapur gelmedi. İkinciyyin hava bulandı. Havaya bir avuç bulantı daha katılsa sis çökecekti etrafa. Seviniyordum. Evet, seviniyordum. Şaşma, ve unutma, sen ve *ben* sislere alışkın *kimşeleriz*. Bunca yıl sislerin içinde yürüdük; sisler içinden bakuk Gurzuf'a ve Kızıltaş'a. Orda da sislerin içinde yürüyerek gidecektim Kızıltaş'a.

Bayırdaki zigzaglı yola çıktım.

Kimse yoktu görünürde. yalnızca *ben*.

İkincinin vaad ettiği sisli hava gerçekleşmedi; ama, daha akşambaşı olmasına rağmen, ortalık iyice kararmıştı; *ben* de yok gibiydim yolda. Ne ki karanlık da uzun sürmedi - Romankoş tarafında dolunay çıktı gökyüzüne, ışığını yola serdi, ve *ben*, yola düşen selvilerin gölgeleri denli uzun gölgemle, yolun kenarına çekilip, yüksek duvarın dibindeki yeşil otlar üzerine kapandım; sözde bir güzel uyuyacaktım; sonra uyanıp, Değirmenköy'le Kızıltaş arasından geçen derenin dibine süzülecektim.

Ama.

En büyük kentlerin gürültüsü içinde uyumuş olan *benim gibi birinin* sesler yüzünden uykusu kaçtığını düşün bir! Sazlıklarda viyaklaşan kurbağalar; otlar arasında cırcır böceklerinin cınlıkları; daha da uzaklarda Soğuksu'nun yosunlu kayalarına çarpan dalgaların şıptısı...

Sesler, sessizliğin sesleriydi.

Seslerin çıkacağı yere gitmeyi düşündüm. Hemen vazgeçtim. *Ben*, sendim. Sen olmak, gece ve gündüz Gurzuf'a ve Kızıлтаş'a yönelik kaleideskop'un içinde Gurzuf'un ve Kızıлтаş'ın insanlarını görmektir maksadım. Canlılarını değilse de hayaletlerini bulurum diye Kızıлтаş'a koyuldum ve az sonra eski Posta ve Telgraf Ofisi önündeki meşe ağacının dibinde durarak Kızıлтаş'ın evlerine baktım; yıllardır senin derinin altında saklı Kızıлтаş'tan farksız Kızıлтаş- yaralandı mı kanar; zamanla yara kapanır, ve genç derinin altında saklı kalır. Bugünlerde belki kanamayan ama hâlâ yaralı, sessiz, ve yarı karanlık Kızıлтаş.

Yürüdüm.

Bir zamanlarda Deli Hüseyin'in, taşına oturup, denize konuştugu çeşmenin yanından geçtim. Yoktu Hüseyin. İnsan boyu yabanıl bitkilerle kuşalıydı çeşmenin dörtbir yanı.

Düşün: bazan gecelerin ortasında uyanıp, *bizim bağlarımız ne oldu?* diye sorarsın kendi kendine: Mustafa Palak'ın bağı da yabanileşti; bağın duvarı üzerinden yola sarkan asmalar uzadı, yolu geçerek, Aşağı mezarlığı kapladı eni ve boyu.

Bir çağrım uzaktaki evin ve bostanın yanından geçerken, yüreğimin acı bir sancıyla sıkıldığını hisseder gibi oldum. Farkındayım; sen, (okyanusun dibine batan *Titanik* ve *Pompei*'in son günleri örneğin) denizlerde ve karada yer almış büyük faciaları duydun, okudun; fakat senin facianı kimse duymadı. Kusur bende, diyeceksindir. Hoş, yalnızca sende değil; kusuru hepimiz -sen, *ben*, Deli Hüseyin, Tahtabacaklı Hasan, Süremeci Aslanbek Aka, Bilâl Semiz- hepimiz, hepimiz paylaşmalıyız. Ama korkma, ve karamsarlığa kapılma - bugünlerde İsmail Bey Gasprinski'nin ve Alim Aydamak'ın ruhları kol geziyor hayaletlerimizden terkettikleri yerlerde, ve onların ruhlarıyla çatlıyor suskunluk; çatlayıp tomurcuklarda saklı kalmış çiçekler gibi açılıyor suskunluk. Tuhaf değil mi? *Ben*, o güne değin, sesleri yalnızca işittim. Seslerin şekli, rengi, canı da varmış meğer; bunu *ben* ancak o gün anladım.

Men bir ev yaptırdım,
Tepesi daldan.
Kimimiz candan ayrıldı,
Kimimiz maldan.

Memişin Bayırı dibinden çıkıyordu türkü.

Türküyü dinleye dinleye bayırı indim.

Gurzuf'a uzayan düz yoldaydım, başımı bir kez daha türkünün çıktığı yere kaldırdığım zaman Yalaklıçeşme'yle dere arasındaki bağın ucunda duran Sadiye ninenin evini gördüm.

Ama ev başka bir evdi: damı kırmızı kiremitli; pencere desteklerinde saksı çiçekleri; duvar diplerinde güller; evin önünde ise fıskıyeli havuz. Gördüklerime inanabilmem için biraz zaman gerekli - gölgemi topladım, Yalaklıçeşme'nin gölgesine çekilip, taşakondum. Eve iyice bakınca, şaşılacak bir şey olmadığını gördüm.

Ev, yabancı bir beğeniyle kurulmuş bir ev değildi; tersine, biri Gurzuf'un Demirçeşmesi tarafındaki evlerinden birini ellerinin arasına alıp kaldırmış da bağın kenarına götürüp, eskiden Sadiye ninenin evi olduğu yere, koymuştu sanki- taze badanası ve taze boyasıyla, New-York'lu bir banka müdürünün ısıtılı gucci çantası gibi duruyordu bağın ucunda. Evin damı üzerinden çiçek açmış kiraz ağaçlarının tepelerini görüyordum.

Sen, ve *ben*, bunca yıldır zamanın Gurzuf'ta donduğunu sandık. Yalnızca çiçek açmış kiraz ağaçları değil; yeni ev, ve avlusundaki fıskıyeli havuzun alçak duvarı üstüne oturan ihtiyar kadın da doğruluyordu zamanın Gurzuf'ta donmadığını.

Toprak yola saptım.

Ben daha yoldayken, kadın ayağa kalktı, iki adım *ben*'den yana atı, durdu, uzunca bir süre gölgeme baktı; sonra dönerek, tekrar duvara oturdu. Biraz tedirgindim. Kadın, Gurzuf'un kadını mıydı? Gurzuf'un kadınıysa bile... Elli yıl geçmişti aradan; elli yıl içinde gölgeler değil, canlı insanların renkleri de silinip giderlerdi.

Kadın görüyordu *ben*'i; bundan kuşkulandırıyordum. Yaklaşıp karşısında durduğum zaman da bakışları üzerime yönelikti.

Uzunca bir süre, ve sessizce, biribirimize baktuk. Saçları apaktı kadının. Avurtları çöküktü. Gözlerinin yeşili silikti. Bir zamanlarda beyaz yüzü zamanla hastamsı bal mumu rengine girmiş-

ti. Bana bakarken güldü, ve, el işaretiyle *ben'i* kendisinin yanına çağırdı.

Gidip kadının yanibaşında duvara oturdum.

'Ben Sevgil'im,' dedi kadın, ve elini havaya kaldırdı, eliyle havada bir şey arayan bir tavır takındı; sonra elini gözlerinin önüne götürdü, aynaya bakar gibi avucunun içine baktı, hüzünlü hüzünlü güldü, ve, hâlâ avucuna bakarak, ekledi: 'Ben seni hiç unutmadım.'

Ah ne kadar değişmişti Sevgil! Saçlarının aklığ ve gözlerinin donukluğundan başka gün günü ihtiyarlıktan dayak yiyordu sanki; alnında ve şakaklarında mor ve kara lekeler vardı; kulaklarında ve dudaklarının uçlarında koturlar vardı; gözleri de kördü belki; *ben'i* görmüyor gibi bakıyordu *bana*, ve arada elini kaldırıyordu, elini havada gezdirirken, boşluğun içinde uzak bir noktaya bakıyordu boş bir bakışla.

Gerçekten kör müydü Sevgil?

Bir ara yavaş, fısıltılı ama tatlı bir sesle, 'Cengiz' dedi, ve sustu. Başka bir şey söyler diye bekledim. Konuşmadı. Elini üzerime uzattı.

'Sevgil, *ben* Cengiz değilim,' dedim.

'Biliyorum,' dedi Sevgil.

'*Ben* Cengiz'in gölgesiyim,' dedim.

'Biliyorum,' dedi tekrar Sevgil.

'Elinle Cengiz'in gölgesini okşadığının farkında mısın?'

'Cengiz'in gölgesini okşamıyorum,' dedi Sevgil.

'Ya kimi... Neyi okşuyorsun?'

'Cengiz'in sesini okşuyorum,' dedi Sevgil.

Sen, *talihe inanan istikbale de inanır*, demiştin *bana*. Bu yüzdendi belki, fısıkyeli havuz, ve pencere destekleri saksı çiçekleriyle bezeli ev şaşırtmadı *beni*. Sevgil de. Ne ki, Soğuksu kıyısındaki Kayalık'ta geçirmiş olduğunuz yaz günlerinizi kendisine hatırlatmak niyetinde değildim - o günlerinizden çok daha önemli şeyler oluyordu Gurzuf'ta.

'Sevgil! Bu ev kimin evi?'

'Binver'in?'

'Binver kim?'

'Saniye'nin oğlu.'

'Saniye kim?'

'Cengiz bilir... Ayvasıllı Emine teyzenin durmadan çocuk doğuran kızı Saniye.'

'Yani Saniye mi doğurdu Binver'i?'

'Evet. Doğurduğu binbirinci çocuğu muydu ne, adını *Binver* koydular.'

'Ya ev? Sen ve Cengiz Memişin Bayırı dibinde sıcacık öpülerinizle Gurzuf'un baharını kulladığınız günlerde, içerisinde Sadiye ninenin bebekleriyle birlikte oturduğu ev vardı burada.'

'Evet.'

'Ne oldu?'

'Çöktü. Toza toprağa karıştı.'

'Ya Sadiye nine?'

'*Karakuvvetçiler* geldiler; önce bebeklerini yırtıp attılar, sonra da Sadiye nineyi, başka Gurzuf'lularla birlikte, yaka-paça kamyonlara alıp sürgün trenine götürdüler. Yaşlıydı, dayanamadı... öldü.'

'Eee?'

'Yıllar sonrası öğrendi Binver: Sadiye ninenin akrabalarından bir kız varmış bir yerlerde, adı Gülşen. Dünyanın yarımını arayıp taradılar, ve Gülşen'i bulup Binver'e verdiler. Canköy'de kılındı nikâhları. Evleri yoktu. Kentin ucunda açukları çadırdaki oturuyorlardı. Bir yıl sonra Gülşen bir kız çocuk doğurdu, adı Gü-lal.'

'Onlar bu evde mi oturuyorlar şimdi?'

'Evet.'

'Ama nasıl? Ne zaman...'

'İki yıl oldu. Ev kurulmadan önce Binver Gurzuf'a geldi. Yalıklıçeşme'yle Memişin Deresi arasındaki bağın ninelerine ait olduğunu açıkladı Gurzuf belediyesinde, ve U.K.H yetkililerine bağın ucunda yeni bir ev inşa edebilmesi için dilekçe verdi. Dilekçesi reddedildi -yasalar değişti, bu bağ sizin bağınız değil artık, dediler. Kasaba Sovyet'ine başvurdu; aynı red cevabını aldı. Yalta

reyon Sovyet'ine başvurdu; yok, dediler. Günlerce gidip-gelip, bağ bizimdir diye tekrarladı- taştan kayadan yontulmuşlardı sanki, kendisini duyan, dinleyen olmadı. Sonunda sabrı tükendi Binver'in; karısının altınını gümüşünü sattı, yıllar boyu biriktirdikleri parayla yurdun dörtbir yanını dolanıp kum, çimento, kiremit, tuğla, kapı ve pencere gibi inşaat ve yapı malzemesini satın aldı, arabaya yükleyip buraya getirdi, kollarını sıvayıp evi kurdu. Badanası kurumadan Gurzuf polisleri gelip evi yıktılar. Binver tekrar kurdu evi. Kendisini artık rahat bırakacaklarını sandığı bir günde üç polisle kasaba Sovyet'inin sekreteri boy gösterdi bağda. Gurzuf'ta oturmaya hak sahibi olmadığını açıkladı sekreter, ve, çocuğunu ve karısını alıp, Canköy'e dönmesini emretti Binver'e. Çaresizdi Binver. Canköy'e, Bahçesaray'a, Akmescit'e haber saldı, başına geleni anlattı. Umudu kestim derken Memişin Bayırında yüze yakın insan gördü. Yalaklıçeşme'ye az kala bağa girdiler bayırdakiler. Tümü eve doğru yürüyor, yürürlerken de el ve kol işareleriyle birşeyler söylüyorlardı Binver'e.

İnanılacak gibi değildi.. Akrabalarıydı. Tümü bir ananun doğmuş, bir ananın sütünü emmiş kardeşlerdi.

Gülşen'i ve Gülal'cığı evin içerisine götürdüler, Binver'e de "Ya burada oturacaksın, ya da burada öleceksin," dediler. Binver razı oldu. Ölmeye, çocuğu ve karısıyla nine toprağı üstünde ölmeye, hazırды.

Olay Gurzuf'ta duyulur duyulmaz, başta sekreter olmak üzere, polis birlikleri kuşattı bağı. Binver ve kardeşleri, içi petrol dolu şişelerle, bekliyorlardı.

Kasaba sekreterinin karşısına geçti Binver:

"Bu toprak bizim!.. Bizim başka bir yerimiz, yurdumuz yok! Burada oturmaya izin vermediğiniz takdirde evimizi, evimizle birlikte kendimizi de yakacağız!" diye haykırdı.

İkinci günün sabahı Memişin Bayırı dibinde yerli ve yabancı gazete muhabirleri, televizyon ekipleri birikmeye başladılar. Hafta çıkmadan polis birlikleri terkettiler bağı; az sonra da Binver'e Gurzuf'ta ikamet izni verildi.

İşte... iki yıldır bu evde oturuyor Binver.

Sustu Sevgil.

Bir zamanlarda beraberce Memişin Bayırını indiğimiz gün-
lerimizi anımsıyordu belki - gözleri Memişin Bayırına takılıydı.

Sordum:

'Sen de bu evde mi oturuyorsun?'

Bakışlarını baktığı yerden ayırmaksızın konuştu Sevgil:

'Ben misafirim bu evde. Yarın sürgün yerine döneceğim.'

'Sürgün yerine mi?'

'Evet. Ama umutsuz değilim. Gurzuf kasaba Sovyet'ine,
Yalta reyon Sovyet'ine, Kırım Muhtar Cumhuriyeti iç işleri ba-
kanlığına dilekçe verdim. Ölmeden önce bana da Gurzuf'ta ikâmet
izni verileceğini umuyorum.'

Derken genç bir kadın boy gösterdi evin eşliğinde. Epey dur-
du, Sevgil'e baktı; bakarken, olduğu yerden seslendi:

'Sevgil nine! Kime konuşuyorsun orda?'

Sevgil güldü. Gülüşüyle gençleşip güzelleşir gibi oldu.

'Hiç!.. Hiç kimseye konuşmuyorum!'

'Ama elin havada...'

'Güneş sıcak da... Elimi siper ettim gözlerime.'

'Eve gir! Gülbacığı alıp bahçeye çık! Orda kiraz ağacının
gölgesinde oturursunuz!'

Sevgil kalktı; elini bir kez daha gölgeme uzattı; sonra dön-
dü, ve eve doğru yürümeye başladı. Yaşına rağmen, hafif bir yürü-
yüşle gidiyordu; kendisi de gölgeydi sanki.

Eşikte durunca başını çevirip bana bakacağını sandım. Bak-
madı. Kapı kapandı, ve *ben*, bağın asmaları arasından süzülerek,
Yalaklıçeşme'ye çıktım.

Değişiyor orda herşey. Gurzuf da değişiyor. Ama sensiz se-
nin gölgen neye yarar orda?

Sana döndüm. Seni senin karanlığının içinde buldum.

Uyuyordun.

Regina'nın sesi geliyor kulağıma:

"Cengiz!"

"Evet, ne var?"

"Uyuyor musun?"

"Hayır. Neden?"

"Bir saattir, sesin çıkmadı da. Uyuyorsun sandım."

Regina giriyor odama. Pencere dibinde durarak bahçeye bakıyor. Sonra geçip işiyle koltuğa oturuyor.

Ama işinden uzak bir yerde Regina.

"Duydun mu, Benny Hill de öldü."

"Benny Hill mi?"

"Evet, şu komediyen Benny Hill."

"Duydum."

"Tuhaf değil mi?"

"Ne?"

"Hayat... Hayat da komedi gibi. Daha dün parkta yarı çıplak kızları kovalıyordu Benny Hill. Bugün ölü..."

Gerçekten, Benny Hill'in hayatı gibi, basit ve gülünç mü hayat?

Ayın not'u:

Kiev radyosunun haber bülteninden:

Ukrayna Cumhurbaşkanı Leonid Kravçuk parlamento üyelerine verdiği demecinde Kırım'ın sorunlarının ve geleceğinin Kırım Tatarlarının dışında çözümlenemeyeceğini açıkladı.

22 Nisan, 1992.

Liberty radyosunun (Ukraince) haber bülteninden:

Kırım'da, Sakı kasabasının Rus ahalisi ile Kırım Tatarları arasında çıkan kavga sonucu, bir Rus can kaybına uğradı. Rus basını, olayı gereğinden fazla şişirterek, Kırım Tatarlarına karşı kışkırtıcı bir propaganda kampanyasına geçti.

Mayıs, 1992

Havanın ve toprağın rutubetini eme eme bütün görkemiyle çiçeklendi *Azelea* ahşap çitin dibinde. Yalnızca sevmiyorum güzeli, güzeli yaşıyorum da - eğilip hafif bir öpücükle selâmlıyorum *Azelea*'nın çiçeğini. 'Güzelsin,' diyorum içimden, ve içim gülüyor, çiçek dalda değil de benim içimde açılmış gibi.

Regina da bahçede. Hem saksıya *petunia*'ların fidelerini dikeyiyor, hem de aradabir kolları arasından bana bakıp gülüyor.

Regina'nın ne düşündüğünü düşünüyorum: içimde açılmış *Azelea*'nın yansısını mı görüyor yüzümde. Kendisinin yüzünde baharın ilk öpüsünü hissederken, yarınlara mezarlıklarında bizi bekleyen baharları mı düşünüyor?

Hayır, ölümü düşünmüyor Regina. Ben düşünüyorum ölümü. Ama Regina... Ellerimizi tutmadığımız bir günümüz geçmedi kırkyedi yıl boyunca. Gene de benden başka bir yaratık Regina. Yaşamaya, ve hayatta (doğduğu günden başlayarak ölümü düşünen) benim gibi bir insanın yaşayabilmesine yardımcı olmak için geldi sanki dünyaya.

Hatırlıyorum, parkta görmüştüm Regina'yı ilk kez - Tolstoy'un *Anna Karenina*'sını okuyordu. Kitabın sayfaları arasından çıkmış bir Anna Karenina gibi oturuyordu çiçekler arasına atılı peykede. Az uzağında durarak bakmıştım Regina'ya. Benim bakışım da okuduğu kitabın bir cümlesinde yansımıştı sanki; başını kitaptan kaldırıp, o da bana bakmıştı, ve bakışlarımız buluşup kenetlendiği anda içim Mayıs güneşinin ısıltısıyla aydınlanmıştı..

O gün Regina'nın bende ne gördüğünü bilmiyorum, ama ben, yokluğumun içinde dolanırken kendi varlığımı bulmuştum.

Yıllar geçti, Regina değişmedi; gözlerimde değilse de gön-
lümde aynı Regina kaldı. Hâlâ zengin bir hayat yaşıyor Regina.
Her günü yaşamla yüklü: Joyce'u okuyor, kilim dokuyor,
Mozart'ı, Bartok'u, Sibelius'u dinliyor; çiçeklere, kuşlara bakıyor;
gazetelerin arka sayfalarında çözümlenmesi zor bulmacaları çö-
zümlüyor, ve kırkyedi yıldır beni seviyor Regina. Parkta karşılaştığımız o gün Regina'nın benden önce içimde saklı *ben'i* gördüğünü, ve, benden fazla *ben'e* âşık olduğunu düşünüyorum bazan. Oysa *ben'in* sözünü etmiyor Regina. Hiç etmiyor. Beni *ben'siz* aklından geçirmedigi için belki; içimde taşıdığım *ben'le* bütün kasırğa ve fırtınaların içinden geçip sakın sulara çıkacağımdan kuşkulandırmıyor Regina.

Ama.

Dün akşam, masamın başında Yansılar'la otururken, ilk kez ölüm kelimesi çıktı dudakları arasından.

"Cengiz, ben ölürsem, sen ne yapacaksın?"

Soru beklenmedikti. Beklenmedik olduğundan başka, sarıydı da. Uzunca bir süre felce uğramış gibi oturdum. Kendi ölümümü düşündüğüm oluyordu, ama günün birinde Regina'nın öleceğini... Ölümsüz değil miydi Regina?

Gözlerimi yumdum, ve odamı Regina'sız görmeye çalıştım: karşı duvarda *Gurzuf*, sedirde işlemeli yastıklar, şömine üzerinde gümüş çerçeveli fotoğraflar, *Meksika* halısı, rafta porselen tabaklar ve fincanlar, nakışlı örtüler, pencere dibine aulı kürsü üzerinde telefon... yitirmişlerdi önceki anlamlarını.

"Cengiz!"

Gözlerimi açtım.

"Bir soru sordum, duydun mu?"

"Ben ölürsem ne yapacaksın?"

Susuyordum. Tekrar gözlerimi yumdum. Bir süre öyle gözlerim yumulu oturdum. Düşünemiyordum. Yok gibiydim. Regina ölmeden önce ben ölmek istiyordum belki de.

Gözlerimi açtığım zaman Regina'nın yüzü tatlı bir gülümseme içindeydi. Benim için üzerine gülünecek bir şey yoktu. Yoksa var mıydı? İnsanoğlu, çok uzun yaşadığı, hayatı ağrı ve acılarla tecrid etmesi mi gerekiyordu?

Kalktım, çay demledim. Sedire yan yana oturduk. Çaylarımızı sessizce içtik. Regina'nın yüzü hâlâ hoş bir gülümsemeyle gölgeliydi. Benim hüznüm de terketmişti beni.

"Sorumu cevaplamadın," dedi Regina.

'Ne yapacağımı bilmiyorum,' demek geçti içimden. Ama biliyordum.

"Karşılaştığımız ilk günümüzü hatırlıyor musun?" diye sordum.

"Hatırlıyorum," dedi Regina.

"Seni parkta, çiçekler arasında bulmuştum."

"Evet."

"Uzun bir hayat yaşadık. Yaşamak her zaman kolay olmadı bizim için; zorluklara, kıtlıklara katlandık... Fakat bütün bu uzun yıllar boyu, o gün senin çiçekler arasına atılı peykede oturuşun hiç silinmedi hafızamdan. Sen ölünce ne mi yapacağım? Çiçekler içinde götüreceğim seni mezarlığa. çiçeklerle gömeceğim seni, ve baharlarda mezarlığa gidip *petunia* fidelerini dikeceğin mezarına, ve her gün, mezarının kenarına oturarak, seni hatırlayacağım."

Gözleri alabildiğine açtı Regina'nın; bana bakıyordu. Ama beni gördüğünden emin değildim. Nereye, ne zaman, nasıl gideceğini düşünüyordu belki. Oysa nadir çıkıyor evden Regina; çıktığında da bensiz çıkmıyor. Her zaman yanıbaşında, her zaman benim kolumda. 'Ben sensiz gümek istemiyorum,' diye düşünüyor belki. Ama susuyor. Neden sonra uzanıp kolumu tutuyor, bakışlarını yüzüme kaldırıyor, ve gülüyor. Evet, gülüyor; ve gülerek, sağlam bir sesle konuşuyor:

"Sen fevkalâde bir adamsın."

Ben de gülüyorum. Ama ben içimde yeniden uyanmış hüznün yüzümde yansımamı önlemek için gülüyorum.

Hüzünlü geçen günler mi?

Hayır. Tam tersine, coşkulu yarınları düşünüyor Regina.

"Cengiz, senin futbol biletiyi yenileyeceğiz yarın."

Gülünç bir yaratık Regina.

"Futbol maçları geçen hafta bitti. Yeni sezonun başlamasına üç ay var daha."

"Sezon biletlerini Mayıs ayı içinde yenileyenlere on fayız indirim yapıyor fiyatlarda."

Düşünüyorum:

Bir yıl daha Stamford Bridge'in yüksek ve sarp merdivenini çıkmak; salçalı ve soğanlı *burger* yiyen, solukları sirke ve bira kokan, karşı takımın kalesine atılan topla göğüslerden kopan gol! çılgınlıklarıyla stadyumu titreten onbinlerce seyircinin arasında olmak... Hayat bu. Yaşayan, hayatta varolmak isteyen bir insan yalnızca Joyce ve Sibelius'larla sınırlayamaz kendi varlığını. Regina biliyor bunu. Ben biliyorum bunu. Yok, demiyorum; stadium'un yüksek ve sarp merdivenini çıkmak zor benim için demiyorum. Gideceğim. Bu yıl da Chelsea'nın maçlarını seyredeceğim. Üstelik maç sırasında oturduğum yerden başımı kaldırıp, kırk yıl öncesi içerisinde Korkunç Yıllar'ı ve Yurdunu Kaybeden Adam'ı yazdığım eski evimin damına bakacağım, ve bakarken, hayatımın orda biçimlendiğini düşüneceğim, ve:

'Oraya dek yaşamış hayatımın bir yanı eksikti; hâlâ eksik: aslında gurbet ellerde yaşayan bir insan yarım hayat yaşar, çeyrek hayat yaşar; hatta saçma bir hayat yaşar; uyur, uyanır, sokaklarda dolanır, ağlar, arada güler de belki, gene de yaşadığı hayat tam bir hayat olmaz; ama ben hayatımı bütünlüştiremedimse de hayatıma anlam verebildim o damın altında, ve hayatta gitzel olanı daha bir belirgin görebilme, gerçeği sahteden ayırdetme pahasına, gözlerim kör oldu o damın altında, ve soğuk ve karanlık gecelerin ortasında içimin aydınlığından sayfalara döktüğüm sözcüklerle gözlerim yaşardı, ve yaşaran gözlerinde her sözcük bir avuç toprağa dönüşün istedim, sayfaları dolduran sözcükler yerine bahçem bağım bostanım olsun istedim, bahçemde incir ve şeftali ağaçları, bağında muskallar ve hanımparmakları, bostanının kıyısında karanfil ve yıldız çiçekleri yetişsin istedim o damın altında, diyeceğim kendime.

"Cengiz!"

"Evet."

"Ne düşünüyorsun?"

"Hiç."

Gözlerim Regina'ya takılı.

Az önceki tebessümü siliniyor yüzünden. Silinen tebessümüyle gözlerinin köşelerindeki buruşukluk da siliniyor ve yüzünde kendisine özgü güzelliği kalıyor.

Regina'yı olduğu gibi mi görüyorum, yoksa görmeyi arzuladığım gibi mi görüyorum? Annem gelip duruyor gözlerimin önüne. Annem kadar güzel Regina.

"Yüzümde benim yüzümden başka birşeyi görüyorsun galiba."

"Evet."

"Neyi?"

"Annemi."

"Güzel miydi annen?"

"Güzeldi. Senin kadar güzeldi... Hoş, senden başka bir güzeldi belki?"

"Nasıl?"

"Cılızdı."

"Ya ben?"

"Annem gibisin."

Ses etmiyor; (Hislerini mi incittim acaba?) ilgisiz bir tavır takınıyor yüzü.

"Annem üzerine başka bir şey söylememi istiyor musun?"

"İstiyorum."

"Cılız olmasına rağmen, güçlüydü annem. En zor işleri yapardı."

İyice koltuğa yerleşiyor Regina, başını koltuğun arkalığına yaslıyor; uzunca bir süre, ve sessizce, odanın tavanına bakıyor; sonra, doğrularak, bakışlarını yüzüme doğrultuyor.

"Ve seni doğurdu Annem."

Evet yerine başımı sallıyorum.

Az önceki gülümsemesi dönüyor Regina'nın yüzüne.

"Senin sezon biletini yenileyecek miyiz?"

"Yenileyeceğiz," diyorum.

Fulham çok değişmedi.

Hiç değişmedi Fulham son kırk yıl içinde. Özel evlerin önündeki küçük bahçe duvarlarını örten güller aynı güller; çiçeklerle yüklü kestane ağaçları kırk yıl öncesinden farksız; sokağın ucunda malını kaldırıma sergilemiş meyveci de, eskide gibi, genç. Yalnız ben ihtiyarlandım.

Dükkanın önünden geçerken, Güney Afrika elmalarıyla dolu meyve sandıkları arasında kiraz sandığı ilişiyor gözüme. Genç satıcıya kirazın nerenin kirazı olduğunu soruyorum. Baştan savma bir edayla yanıtlıyor sorumu:

"Bilmiyorum *mister!!* Nerenin kirazı olursa olsun, kiraz kirazdır."

Öyle. Adam haklı.

Yarım kilo kiraz satın alıyorum meyveciden. Stamford Bridge'e yaklaşırken, kestane ağacının gölgesinde duraksayıp, bir kiraz atıyorum ağzıma. Ağzımda Aşağı mezarlığın duvarı üstünde yediğim *alyanak* kirazının tadı.

Ben de ihtiyarlanmadım.

Ayın not'u:

20 Mayıs, 1992.

Ruh (parti) lideri ve Ukrayna parlamento üyesi Bay Stepan Hmara'nın *Liberty* radyosunun muhabirine verdiği mülâkattan:

Radyo muhabiri:

'Bay Stepan Hmara, son zamanlarda Kırım sorunu bir hastalık haline geldi. Sorun üzerine düşüncelerinizi açıklar mısınız?'

Bay Stepan Hmara:

'Hastalığın -ameliyat da dahil- her çeşit çareye başvurularak, tedavi edilmesi gerek. Zamanında tedavi edilmeyen bir hastalık hasta için tehlikeli olabilir. Kırım'ın bugünkü sorunu, Ukrayna Cumhurbaşkanı Leonid Kravçuk'un -Kırım Tatarlarının katılmadıkları- yalnızca Rus

yönetmenliğinde bulunan Kırım'a muhtariyet tanınmasıyla başladı. Sizin hastalık diye nitelendirdiğiniz sorunu yalnız Kravçuk'un kendisi çözümlerabilir.'

*Radio muhabiri:
'Nasıl?'*

Bay Stepan Hmara:

'Kırım yarımadası ne Ukrayna, ne de Rusya toprağıdır. Zamanımızda yürürlükte olan uluslararası yasalarca da, tarihî açıdan bakılınca da Kırım'ın gerçek sahipleri Kırım Tatarlarıdır. Kırım Tatarlarının sorunları çözümlenmedikçe Kırım'ın sorunları çözümlenemez.

Ayın son haftası.

Bu yıl Londra'nın Mayısı Mayısların en güzeli. Gökyüzü yüksek, mavi, bulutsuz. Kucakını alabildiğine çiçeklere açmış bahçe gün günü güneş ışınları içinde. Güneşin keyfini sürüyor kuşlar, çiçekler. Ben de: Bahçenin kuytulüğünde hasır koltuğa oturuyorum, ve, gözlerim yarı yumulu, kuşların şen cıvıltılarını dinliyorum. Yarın St. George hastahanesinde randevum var.

Düşünmüyorum yarını. Yarınlar benden uzak. Tuhaf ama. Bütün bir kış beynimi kurcaladı durdu Yansılar. Bitiremeyeceğim diye üzüldüm. Düşünmüyorum artık. Bitsin bitmesin, farketmez. Zaten nasıl, nerde, ne zaman biteceğini bilmiyorum. Yoksa biliyor muyum? Bu akşam kırmızı kalemle üstünü örttüğüm Yansılar 4'ün altına YANSILAR'DAN KALANLAR diye bir başlık yazarım, ve sekiz yıldır bir türlü bitiremediğim Yansılar'ı bir hamlede bitiriveririm.

Haziran, 1992

Yıldı bir tazelenir, güzelleşir Southfields.

Bu yıl da öyle. Wimbledon tenis turnuvasının başlamasına iki hafta kaldı, daha şimdiden uzak ülkelerin spor severleri akın ediyorlar Southfields'e - Southfields kendisini çirkin yüzüyle gösteremez elbet yabancılara.

Açık platformun her iki tarafındaki yamaçlarda kıştan kalma koka-kola kutularını, plastik kapları doğa örttü çoktan yeşil bitkilerle; yıl boyu grafiti *sanatçıların* kullandıkları duvarlar boyandı, lamba direklerine çiçek sepetleri asıldı, sokaklar süpürüldü; vitrinlerin renkli ışık ve yeni dekorlarıyla alı pullu giysilerini giymiş süslü hanımlar gibi Southfields. Temiz sokaklarda yürümek ne güzel! Gözleri seviniyor insanın; içi seviniyor, gençleşmiş gibi oluyor insan.

Bugün evliliğimizin 47'nci yıl dönümü. Regina'ya hatırlatmak niyetinde değildim; Regina'nın kendisi hatırlatı bana - oda ma indiğin zaman masamın üzerinde buldum tebrik kartını: Bornemouth plajı ve *Old Harry and His Wife*; ve kartın arkasında da Regina'nın eliyle yazılı 47 yıl.

Elimde kart, Regina'nın karşısında durdum. Regina güldü; ben güldüm; ve eğilip Regina'nın alnını öptüm.

"Nice mutlu yıllar daha," dedi Regina.

Evden çıkarken ceketimin eteğini tutup eşikte durdurdu beni Regina:

"Cengiz! Sakın bana hediye alayım demel!"

Bunca yıldır hediye almadım, şimdi mi alacağım! Aslında hediyeye harcanacak param da yok. Ama defter, kalem, daktilo şeridi için param var.

"Hayır, hediye almayacağın. W. H. Smith'e uğrayacağın sadece."

"İyi," dedi Regina, ve arkamdan ilâve etti, "Bana da bir nakış dergisi getir."

Wimbledon'dayım.

Trafik yoğun. Uzun süreler evimde kapalı kaldığımdan belki, kafam dönüyor kalabalık içinde. Trafiğin akış yönü de değişmiş; daha bir ay evvelsi iki ters yöne hareket ediyordu, şimdi tek yöne. Sokağın karşı yakasına nereden ve nasıl geçeceğini bilmiyen kentün yabancıları gibi duruyorum kaldırımın kenarında. Yanıbaşımdaya duran adam, halimi görüyor galiba, az uzaktaki trafik ışıklarını gösteriyor eliyle: "*Zebra* geçiş yeri orda."

Adamın işaret ettiği yere gidiyorum.

Işıklardan bir çağrım uzakta *Elys* mağazası; mağazanın az ötesinde konfeksiyon. İki yıl öncesi konfeksiyonun vitrininde gördüğüm boncuk gözlü kedi, ve satıcı kadın, esiyor aklıma. Evliliğimizin kıryedinci yıldönümünde Regina'ya küçük bir hediye alamayacak kadar fakir değilim; alırım. Ama her yıldönümünde, "Bekle, ellinci yılımızda alırsın bana hediyyeyi," diyor Regina.

Ben de bekliyorum. Gelsin bir! Boncuk gözlü porselen kedi alırım; inci gözlü porselen güvercin alırım; yakut broşlar, altın bilezikler, telli fistanlar alırım Regina'ya ellinci yılımızda.

W. H. Smith'in vitrini dibinde duruyorum.

Karşı yakada inşası tamamlanmak üzere *Centre Court* mağazası. Modern, muazzam bir yapı. Dam üstüne dam, sütun üstüne sütun, cam üstüne cam, bezek üstüne bezek - Yahudi ananın çok sevdiği çocuğu için hazırladığı pasta misali; cevizi, fıındığı, bademi yetmiyormuş gibi şeftali de, erik de, muz da katmış pastaya. Ama eski belediye binası bütünüyle kalmış; *Saxon* stilinde eski kilisenin *facade*'ı da yerli yerinde- kenar taraftan süper mağazaya

giriş yeri olacak herhalde. Dalgın, kilisenin sivri füzeleri ansitan dört kulesine bakarken, bizim minareli camilerimiz geliyor aklıma, ve aynı anda, (zamanın süzgecinden geçmiş) camiler ve kiliseler birleşip birbirlerine bağlanıyorlar gözlerimde. Tuhaf ama. Komünist sisteminde camilerimiz hayvanlar için ahır, *ataist* müze yerine kullanıldı; kapitalist sistemindeyse, içerisinde giysi, lüks eşya, lezzetli yemeklerin satıldığı mağaza. İki sistem birbirinden farklı. Gene de bir yerde bir çeşit benzerlik belirdiğini düşünmüyorum değilim.

Bir yerlerden gelip yanımda duran orta yaşlarında bir kadının bakışlarını hissediyorum yüzümde.

"Güzel değil mi?" diyor kadın.

"Ne?"

"Kilise."

"Sizin gördüğünüz kilise, kilise değil," diyorum kadına.

"Evet, biliyorum, mağazadır. Ama eski kilisenin cephe duvarı, ve dört kulesi..."

"Sizin anneniz dua ve ibadet için girerdi oraya. Siz lüks eşya ve şık giysi almak için gireceksiniz..."

"Evet."

"Bugünkü dünyamızda hangisi daha önemli, ben de bilmiyorum."

Kadın susuyor. Bakışları hâlâ eski kilisenin *facade*'ına takılı. Bakışlarını baktığı yerden ayırmaksızın, "Haklısınız," diyor kadın.

Haklısınız diyor ya, yanımdan uzaklaşırken kadının, 'Yabancıysın, sen ne bilirsin,' gibilerden birşeyler düşündüğünü düşünmekten alamıyorum kendimi.

Daktilo şeridiyle dönüyorum eve.

Gecenin ileri saati.

Odamda yalnızım. Masamın üzerinde daktilo, ve el yazımla yazılı *Yansılar* defteri. Bir süre daktiloya bakıyorum boş bir bakışla. Sonra bir tabaka kâğıt geçiriyorum makineye, ve defterin yapraklarını çeviriyorum.

Aylar geçmiş: Ocaklar, Şubatlar, Martlar, Mayıslar... Yeni yıl başlamış; ayları takibeden aylar, ve aylarda Kızılaş ve Gurzuf, Ceneviz kalesi ve Adalar... Deli Hüseyinler, Tahtabacaklı Hasanlar, Aslanbek Akalar... Hayalî dünyamı güzelleştiren, hatta hayalî dünyama (hiç değilse benim için) anlam veren hayaletler!

Şimdi onlar yok. Terkettiler Yansılar *yurdunu*. Her yer boş. Her yer sessiz. Ne bir kuş uçuyor, ne bir yaprak tırtıyor. Kurudu bağları, bahçeleri *Yansılar*'ın. Kurudu *Yansılar*'ı besleyen kaynaklar.

Burada mı bitecek?

Elim varmıyor YANSILAR'DAN KALANLAR diye yazmaya daktiloda. Garip bir üzüntü çöküyor içime. Aynı zamanda kendimi yatıştırmaya çalışıyorum: 'Cengiz, sen uzun, çok uzun mesafeleri geçtin Yansılar'la. Yolun sonuna ulaştın. Üzülmene sebep yok. Tersine sevinmelisin,' diyorum içimden kendime. Hüznüm dağılmıyor gene de. Tahtabacaklı Hasanlar, Aslanbek Akalar, Deli Hüseyinler bakıyorlar bana sayfalardan. Canlanmışlar sanki. İri, alabildiğine açık gözleriyle, ve (suçlumuymuşum gibi) suçlayıcı bakışlarla bakıyorlar bana. Ve beklenmedik bir anda içimde *ben*.

'Niçin şimdi.'

İçimi dinliyorum.

'Niçin şimdi?' diyor içimde *ben*.

'Bana konuşan *sen* misin *ben*?'

'Niçin şimdi. Niçin şimdi? Çayırlarımızın yeşerdiği şu günlerde; vadilerimizde güllerin açıldığı şu günlerde... Niçin şimdi? Tahtabacaklı Hasanlardan mı bezdin usandın? Sevgil mi unutturdu sana gerçek sevgiyi? Düşün. İyice düşün. Onlar hayaletler değillerdi. Yabancı kentlerin sokaklarında dolanırken 'senin hayatına anlam ve değer kazandırdı onlar. Hiçbir zaman ölü olmadılar. Cılızdılar, halsizdiler, yorgundular, ama ölü değildi onlar. Ya *ben*? Bunca yıl 'senin içinde çırpındım. Senden hiç ayrılmadım. Şimdi, yalnızca onları değil, *beni* de terketmek niyetindesin. *Bensiz* yaşayabileceğini mi sandın? Yaşarsın belki. Ama *bensiz* hiçbir zaman 'sen sen olamazsın. Bekle! Akasyalar yeni yeni çiçeklendi Gurzuf'ta, plajlar yeni yeni açıldı. Üzümlerin olgunlaşmasına zaman var daha. Unutma, 'senin düşlerin gerçeklerden

farksızdı - Wimbledon Common'un meşeleri diplerinde mantarların çıkmasına zaman var daha; bahçene ayazın basurmasına zaman var daha. Bekle! Kar da yağar belki bahçene bu yılın Aralık ayında!

Susuyor *ben*.

İçimde ve dışımda sessizlik.

Sessizlik, kar'ın yağdığı akşamlarda Kızılağaç'ın sessizliği gibi.

Sessizlik, Gurzuf'un iskelesinden ayrılıp, Yalta yönüne uzaklaşan vapurun arkada bıraktığı sessizlik gibi.

Sessizlik, üzümü devşirilmiş bağların sessizliği gibi.

Ve sessizlik içinde bir yerde bekle! diyor *ben*.

Bekle.

Beklemeyle geçiyor günlerim.

Beklerken -

Yıllarca Taşkent'te yayınlanmış, bugünlerde yayını Kırım'da sürdüren, sanat ve edebiyat dergisi Yıldız geçiyor elime.

Derginin editörü, Yıldız yayınının ileriki çalışma planları üzerine duruyor: "Yayınlamayı düşündüğümüz iki eser var: birisi Ahmet Özenbaşı'nın *Kırım Faciası*, öteki de Cengiz Dağcı'nın *Yurdunu Kaybeden Adam* romanı..."

Derginin diğer bir sayfasında, gene bu yılın başlarında yayın hayatına başlamış olan Salgır dergisinde Dağcı'yla ilgili başka bir yazı: Cengiz Dağcı'nın *Gurzuf* başlığı altında bir yazısı çıktı Salgır'ın birinci sayısında. Yansılar romanından aktarılmış bu yazı yazarın anayurdu Kırım'da çıkan ilk yazısıdır. Gurzuf bir kalp monoloğu; okuyanın yüreği titriyor. Tarif ettiği Gurzuf'un küçük bir manzarası ile bütün bir yurdun hasretini döküyor sayfaya yazar.

Yansılar'ın yurdunda Yansılar'dan kopmuş küçük bir ısıltı. Gene de yüreğim seviniyor. Nasıl sevinmesin, oranın havası, suyu, güneşiyle beslendi Yansılar.

Temmuz, 1992

Sabahın erken saati.

Güneş ışınlarıyla dolu odam. Masamın başına geçip oturuyorum - evvelsi gün Yansılar'a yazılmışları okuyacaktım, Regina'nın sesi geliyor kulağıma yukardan:

"Cengiz! Richmond'a gideceğiz! Ben giyiniyorum. Oturma, sen de giyin!"

Giyinip salona indiği zaman da ben yerimden kalkmadım.

"Ben hazırım," dedi Regina.

Başımı Yansılar'dan kaldırdım, Regina'ya baktım. Yüzü bir an güldü; ardından hemen hüzünlü bir tavır takındı. Sebebinin bilmiyordum. Düşünmüyordum da. Merdiveni çıkmaya başlamıştın ki, arkamdan seslendi:

"Richmond'a gitmeden önce gözlükçüye uğrayacağız!"

Şaşıtım.

"Neden?"

"Yeni bir gözlük alacağız sana."

"Gözlüğüm var," dedim.

"Evet, biliyorum, gözlüğün var. Ama eskidi. Değiştirilmesi gerek. Beni görmüyorsun."

"Görüyorum," dedim.

Tavır değişmedi. Ama hüzünlü tavrıyla da, Garbova'ri Kangol şapkasıyla, Yansılar'da benden uzak Sevgil bana ne kadar yakınsa, Regina da o kadar yakındı bana.

Gözlükçüdeyiz.

Regina'nın seçtiği gözlüklerimizi deniyoruz. Benimkinin

çerçevesi (Esmer yüzü, kır saçlı olduğum için) altın renginde; Regina'nın (Beyaz yüzü, beyaz saçlı olduğu için) platin renginde.

"Nasıl?" diye soruyor Regina.

"Nasıl ne?"

"Gözlüğün. İyice görebiliyor musun?"

Başımı çevirip gözlükçü dükkanının geniş vitrin penceresinden sokağa bakıyorum: kaldırımlar, evler, insanlar, sokaktan geçen otuzdokuz numaralı otobüsün numarası belirgin; belirgin-den belirgin; öylesine belirgin ki, kafam dönüyor.

"Evlerin numaraları öncesinden daha bir belirgin," diyorum.

"Beni de iyi görebiliyor musun?" diye soruyor Regina.

Önceleri iyi görmüyordum sanki kendisini!

Gözlükçü sokuluyor aramıza.

Nezaketli bir adam. Gözlüklerimizden memnun olup olmadığını soruyor.

"Memnunuz," diyor Regina.

"Gözlükleriniz garantili; uygulanmaları gerekirse, veya başka bir arıza çıkarsa, çekinmeyin... her zaman bize uğrayabilirsiniz." Ve ilâve ediyor: "Hesabı çekle mi ödeyeceksiniz, yoksa Access kartla mı?"

"Çekle," diyor Regina.

"285 *sterling* rica ederim."

Bir çift gözlüğe 285 *sterling*! Nezaketli olacak elbet adam!

Regina'nın kulağına eğilerek soruyorum:

"Emekliler için indirim falan yapılıyor mu?"

"Yapılmıyor," diyor Regina. "Eskiden yapıldı, ama artık yapılmıyor. Margaret Thatcher'in *sosyal adalet* kanunu yürürlükte hâlâ; az gelirli emekliler için de, milyonerler için de aynı fiyat."

Ve gözlükçünün cam tezgahına eğilerek, çeki yazıyor.

Adam çeki ve *Giro* kartını incelerken, bakışlarını yüzüme kaldırıyor Regina.

"Neden çekleri sen yazmıyorsun?"

Neden ben yazacakmışım?

"Zor bir iş mi çeki yazmak?"

"Yok," diyor Regina, "yok, zor değil," ve kulağına eğilerek, fısıldıyor: "Ne zaman çek yazsam, dükkandakilerin senin *toy-boy*'um olduğunu düşündüklerini düşünüyorum da..."

Gülüyorum.

Bir rüya gibi gelip geçmiş kırkyedi yılımızda *toy-boy*'luğunu rüyasında bile görmemiştir belki Regina; gene de öyle düşünmesi hem gülünç, hem de gönül okşayıcı.

Sokağa çıkıyoruz.

Gerçekten yeni gözlüklerimle çevremde her şeyi olduğundan berrak görüyorum.

"Gözlüklerin yeni de ondan," diyor Regina, ve ilâve ediyor: "Alışsın."

Evet, alışırım. Yeni gözlüklerime alışırken, çoğu zaman sisler içinden gördüğüm Kızıлтаş'ı bakarsın güneşli ve bütün güzelliğiyle görüveririm bu yaz günlerinin birinde.

Ağustos, 1992

Şimdi ben yeni gözlüklerimle Yansılar'a bakarken, güneş bizim orda Romankoş dağının gerisine batmak üzere.

Kızıлтаş'ın uzaklığını, ıssızlığını, ve sessizliğini hiç kimse hatırlatmasın bana, hatırlatanlara inanacak değilim. *Ben*'in dediğine göre, saksakağınların dilinde Kızıлтаş hâlâ güneşli ve güzel bir yer.

Yansılar, dedim; sen senin gölgesiz dünyanda Yansılar'dan haberin yok belki. Benim dünyamda Yansılar benim için, ve içim-
de ben için, düşler ülkesi.

Ben'in sözünü euniştım daha önce: *ben*, benim içimde ikâmet eden bir *ben*. Belki fazla: *ben*'e kalırsa *ben* asıl *ben*'im. Sen neysen *ben* de O'yum diyor bana *ben*. Bazan inanasım geliyor. Hatta *ben*'in benim içimde ikinci bir *can* olduğuna inanır gibi oluyorum. Öyle ki, canım dara düştüğü anlarda *ben*'i arıyorum. Ama *ben*'in tıpatıp *ben* olduğuna ihtimal vermiyorum. Olamaz. Ben gazete okuyorum, müzik dinliyorum, kitap okuyorum, bahçemde çiçekleri suluyorum, içerisinde oturduğum evin pencerelelerini temizliyorum, odalarını silip süpürüyorum, Sainsbury süpermarketinde alışverişimizi yapıyorum, ve gerçek dünyamızın haliyle ilgileniyorum, Anne. Kuruyan nehirlere ve ormanlara acıyorum; denizlerde zehirlenen balıklara, kuşlara acıyorum; Afrika-larda açlıktan ölen çocuklara acıyorum; sokaklarda yürürken, solduğum havayı kirleten otomobillere, bir *Don Kişot* afakanıyla tekmeler sallayasım geliyor, ve, zenginliğin sınırını tanımayan kapitalistlere kızıyorum. *Ben*'se... *Ben*'in, Kızıлтаş'ın dışında, hiçbir şeyle ilgilendiği yok. Biliyorsun, (ya da bildiğini tahmin

ediyorum) zaman zaman içimden çıkıp Kızıлтаş'a gidiyor *ben*, ve, her sefer geri döndüğünde, Kızıлтаş'ın havasından bir soluk hava, güneşinden küçük bir ışıltı, suyundan bir yudum su getiriyor bana. Ama her zaman böyle olmuyor bu. Yılın başlarında haftalarca *ben'siz* yaşadım. *Ben*'in beni terkettiğini, ömrümün son yıllarını artık *ben'siz* yaşayacağımı sandım. Sevinmem mi gerekiyordu, üzülmem mi, bilmiyordum; çünkü, senden ayrılalı, *ben'siz* kaldığım bir güncüğüm olmadı, Anne.

İşte, *ben*'in beni terkettiğini sandığım bir akşam, yeniden *ben*'in sesini duydum içimde.

'*Ben!* Bana konuşan *sen* misin?'

'*Ben'im,*' dedi *ben*.

'Nerdeydin?'

'Kızıлтаş'ta.'

'Kızıлтаş'ta mı?'

'Evet.'

'Ne var, ne yok Kızıлтаş'ta?'

Sen ister inan, ister inanma, Anne; ben inanıyorum *ben'e*. Bak, dinle-ne dedi bana *ben*.

'Tübya Bayırı üstünden Adalar'a bakarken, Soğuksu'yla *Yalı* arasındaki Kayalık'ta gördüm onu.'

'Kimi?'

'Uzaktan ona benziyordu.'

'Kim kime benziyordu?'

'Kayalık'a indim, ve *A kız*, *sen Yalıboy'un neresindensin*, diye sordum. Yalıboyu'n Gurzuf'undanım, dedi *bana*.'

'Kim?'

'Sevgil.'

'Kız mı ki Sevgil? Hayattaysa, yetmişlerinde bir kadın...'

'Evet, evet! Benim de çözemediğim düğüm bu işte.'

Yalta-Akmescit otoyolu dibinde yarı batık bir dubayı anıtan evin sahibi tenekeci Kazanski'yi ve kızını unutmamışsındır.

Aşağı mezarlığın duvarı dibinde *hastabakıcı* oynardık Sevgil'le. Sen *halaç* getirirdin, reçelli pide getirirdin bize. Unutmadın değil mi? İnce ama uzunca boylu, iri kemikli, ve çilli bir kızdı Sevgil. Çilli olduğu içindi belki, ikimize pide getirdiğin günlerde Sevgil'in başını okşardın anacıl sevgiyle. Çok geçmeden tenekeci öldü, cesedi Aşağı mezarlıkta toprağa verildi, ve Sevgil kaybolup gitti Kızıtaş'tan, ve bir daha da Sevgil'i görmek nasib olmadı sana. Ama ben gördüm, Anne.

Çocukluğunu Gurzuf'un varlıklı ve hayırsever bir ailesi yanında yaşamış. Sonra Gözleve'nin teknik okulunda okumuş. Ben daha Akmesicit pedagoji enstitüsünde öğrenciydim - bir yaz günü Gurzuf'a giderken, Kızıtaş'ın Posta ve Telgraf ofisi önündeki sırada buldum Sevgil'i. Tanıyamadım. Bana film yıldızı Veronica Lake gibi geldi. Ama Sevgil tanıdı beni, ve ikimiz kol-kola Gurzuf'a indik.

Yalaklıçeşmenin az uzağında ayrıldık birbirimizden.

Ayrılmadan önce Sevgil'in elini öptüm. Ertesi yıl Memişin Bayırı üstünde karşılaştım Sevgil'le. Bayırı yine beraberce indik, ve, Yalaklıçeşmenin yanında Sevgil'in boynunu öptüm. Takibeden yazlarda Sevgil'in dudaklarını öptüm; sonra, Memişin dere-siyle Yalaklıçeşme arasındaki bağın asmaları arasında Sevgil'in dudaklarını öptüm; omuzbaşlarını öptüm; memelerini öptüm; bacaklarını öptüm. Öpülerimin altında değişti Sevgil. Olduğundan güzel oldu: çilleri silindi, yüzü Kızıtaş çiçeklerince açıldı, bedeni Gurzuf incirlerince olgunlaştı, ve, kendisini her öptüğümde *ben hayatım; hayattan ne bekliyorsan, bende ara*, diye fısıldadı kulağıma Sevgil.

Gerisini biliyorsun, Anne; Gurzuf'un limanında ayrıldık: Sevgil'in gemisi Sevgil'i başka denizlere, benim gemim beni (ve içimde *ben'i*) başka denizlere götürdü.

Yıllarca dolandık durduk denizlerde. Sevgil'e, ve gemisine, ne oldu bilmiyorum ama ben, ve içimde *ben*, günün birinde yabancısı bir kıyıya çıktık, ve gemimiz karaya oturdu. Met vaktini beklerken şiddetli bir rüzgâr koptu. Yelkenler yırtıldı, direkler kırıldı, ve *biz*, elli yıldır yabancı kıyıda oturarak, uzak ufuklara baktık, bizi bizim kıyıımıza götürecek olan dost bir gemiyi bekledik.

Dost gemi görünmedi ufukta. Ben ihtiyarlandım. Kendi kıyımızın hasretini çeke çeke öldüm.. Evet, öldüm, Anne. Hem de defalarca öldüm. Senin öldüğünce tekml ölmemi ancak içimde *ben* önledi. Şimdi de, zaman zaman, içimden çıkıp, bizim kıyımızı ziyaret ediyor *ben*. Kıyımızın görmediği bir köşesi yok. Tahtabacaklı Hasanlarla, Aslanbek Akalarla, Deli Hüseyinlerle sohbet edip geri bana dönüyor *ben*. Senden ve benden iyi tanıyor *onları*, ve, senin hayaun *onlar*'la bütünleşip, tam ve gerçek bir hayat oldu, diyor bana *ben*.

Hayatımın *onlar*'la bütünleşip, tam ve gerçek bir hayat olduğundan emin değilim ama. Gene de, kıyımızı bana unutturmadığından minnettarım *ona*. Üstelik uykusuz geçen gecelerimin içinde güneşli yarınları muştular bana *ben*. Bazan *ben*, yavru yerine, umutlar doğuran güzel bir kadın gibi geliyor bana. Yalnızca umutlar mı? En güzel gözleri ve en güzel dudaklarıyla, en güzel çilleri ve en güzel memeleriyle Sevgil'i de içimde *ben*'in doğurduğunu hisseder gibi oluyorum.

Bir ziyaretinde Memişin deresiyle Yalaklıçeşme arasındaki bağın ucunda duran evde görmüş Sevgil'i. Anlatığına göre, Sevgil ihtiyarlanmış. Görme yeteneği de zayıfmış.

Ama Sevgil'le son görüşmesini anlatırken, önce heyecandan, sonra da keyiften dört köşe oldu içimde *ben*. Ne mi dedi?

Dinle, Anne.

'Tübya bayırını indim. Yıllar yılı özlediğim dost gemi kıyımızın az uzağından geçerken, biri denize sepetler dolusu mücevher dökmüştü sanki; öylesine ışıltılıydı Ayıdağ'la Adalar arasında denizin yüzü. Ve kıyımız elli yıl öncesinden farksızdı: otlar arasında cırcır böceklerinin cırıltıları, bodur çahırlar içinde serçe cıvıltıları, Kayalık'ta kayalara çarpan dalgaların şıpırtısı, Gurzuf limanından açık denize çıkan motorun yeknesak pat-patları... Sesler suskunluğun sesleri değildi artık; kıyımızda varolan hayat sesleriydi.

Sevgil'in beş adım uzağında durdum.

Denizden çıkmış bir *suanasını* gördüğümü sandım bir an.

Ama değildi. Bir zamanlarda yaşama yaşam veren Sevgil'in taa kendisiydi. Denize bakıyordu.

'Sevgil,' dedim yavaşça.

Başını kaldırmadı; özenle arkaya taranıp, mavi bir kurdelâya bağlı saçlarında bir tel saç kırıdamadı. Az daha yaklaştım.

'Sevgil,' dedim.

Ses etmedi.

Ama beni gördüğünden kuşkulanmıyordum.

'Sevgil, *ben* Cengiz'in gölgesiyim,' dedim.

Bu kez dudaklarının uçlarına hafif bir tebessüm takıldı. Tebessümüyle daha da güzelleşti Sevgil. O denli güzelleşti ki... Hemen orda ışığa dönüşüm, gün ışığından kopmuş bir ışıltı gibi, çakılların üzerinden kayıp Sevgil'in bikinili bacakları arasına giresim geldi.

Ama gölge dediğin gölgedir. Senin gölgensem bile, güneş ışınları içinde yıkanan kıyıda gölgeden başka bir şey olamazdım.

'Ben Cengiz'in gölgesiyim,' dedim tekrar.

'Biliyorum,' dedi Sevgil, ve elini kaldırdı, *ben*'i kendisinin yanına çağırdı.

Gidip Sevgil'in yanına uzandım.

Yüzü, gözleri gülüyordu hâlâ. Gülen gözlerini gölgemin üzerine getirdi; uzunca bir süre baktı; bakarken, (seni mi görmüştü acaba?) tebessümü silindi, ve yüzü ciddi bir tavır takındı. Ama gözleri içindeki sağlam bakışı değişmedi - ihtiyar Sevgil'in içinden çıkmış genç, dinç, ve güzel bir Sevgil'in yanındaydım. Ama nasıl?

Sordum:

'Sevgil, ne oldu sana?'

Yüzü tekrar değişti; bu kez ilginç bir duyarlılıkla aydınlandı yüzü.

'Görüyorsun beni ha!' dedi.

'Görüyorum?' dedim.

'Niceyim?' diye sordu Sevgil.

'Gençleştin... ve güzelleştin,' dedim.

'Çok mu gençleştim?' diye sordu Sevgil.

'Çok,' dedim.

'Cengiz'in memelerimi öptüğü günlerdeki gibi genç miyim?' diye sordu Sevgil.

'Evet,' dedim.

'Kendi içimden yaşama yaşam verecek kadar genç miyim?' diye sordu Sevgil.

'Evet,' dedim.

'Yeni bir sürgüne, yeni bir açlığa, yeni bir ölümsü zulme karşı koyacak denli genç miyim?' diye sordu Sevgil.

'Evet,' dedim.

Sustu.

Başka bir soru sorar diye bekledim. Sormadı Üzerime eğildi, eliyle gölgemi okşadı; sonra arkaya eğildi, cilveli öpülerle kıyının çakıllarını öpen denizin hafif dalgalarına uzattı bacaklarını, gövdesini arkada kolları üzerine yasladı, Adalar'a, ve Adalar'ın ötesinden geçen yelkenli gemiye daldı.

Bir ara senin gözlerinle bakım kıyımıza: çapraşık veya olağanüstü hiçbir şey göremedim. Yalnız Sevgil'in kendisi büyük bir muammaydı benim için; daha iki ay evvelsi Binver'in evi önündeki fısıkiyeli havuzun alçak duvarı üstüne oturan beyaz saçlı, şakakları koturlu, avurtları çökük, gözleri sönük ve yarı kör Sevgil nasıl olur da güzelleşirdi? Nasıl olur da yeni bir sürgüne, yeni bir açlığa, yeni tragediyalara karşı koyacak kadar gençleşirdi?

Kuşkumu gölgemin aluna saklayamazdım gayrı.

Sordum:

'Sevgil, sen gerçekten Sevgil misin?'

'Sevgil'im tabii,' dedi Sevgil.

'Ama nasıl?'

'Nasıl ne?'

'Gençleştin... ve güzelleştin.'

'Sebebini anlamadın mı daha?'

'Anlamadım,' dedim.

Sevgil güldü.

'Bugün Gurzuf'ta ikâmet etmeme izin verildi de... Genç mememin ve güzelleşmememin sebebi bu işte. Burada oturmaya hak sahibi değilsin diyemez artık hiç kimse bana. "A kız, sen Yalıboyu'n neresindensin?" diye soranlara da gururla, sevinçle, "Yalıboyu'n Gurzuf'undanım," diyebileceğim!..'

Yukarda Artek yönüne uzayan yolda mayolu ve şortlu kızlar ve delikanlılar peyda olmuşlardı. *Yalı*'dan sesler, bağrıışmalar geliyordu. Birkaç çocuk, ellerinde balık çubuklarıyla, bayırdan Kayalık'a iniyorlardı. Öğle vapuru belirmişti Ayıdağ'ın hizasında. Kayaların gölgeleri git-gide uzuyorlardı. Kayalık'ta kalamazdım aruk.

'Gidiyorum,' dedim Sevgil'e.

Gölgeme bakan gözleri içinde *ben*'siz kalmanın hüznü yansıdı. Ama gitme demedi. Tersine, 'Git,' dedi yavaşça.

'Burada ne gördüysem, hepsini söyleyeceğim Cengiz'e,' dedim.

'Beni de mi?' diye sordu Sevgil.

'Özellikle seni,' dedim.

'Söyleme,' dedi Sevgil.

'Neden?'

'Söylersen beni görmek umudu uyanacak Cengiz'in kalbinde.'

'Evet.'

Umutlar yordu onu... Yol yürüyecek durumda değil. Bırak umut ve hayalleriyle baş başa kalsın. Üstelik benim güzelleşmem geçici. Ne kadar gençleşip güzelleşirse güzelleşsin, hayat yolunun ucunda ölüm bekler insanı. *Sen* sadece "*Sevgil*'in cenazesi Gurzuf'tan kaldırılacak, ve dörtbir yanı Gurzuf selvileriyle kuşalı Soğuksu mezarlığında toprağa verilecek," de. Kendisine ulaşacağı bu haber şad olmasına, ve, kendi gözlerini de hayata ve dünyaya huzur içinde kapatmasına yeter ona,' dedi Sevgil.

İşte, Anne, *ben*'in bana getirdiği haber bu kadar.

Ben'e göre (ister *Yalıboyu*'n Kızıлтаş'ından, ister Gurzuf'undan olsun) kıyımızda oturma iznini alan her insanımız güzelleşirmiş; kıyımıza yerleşenlerle birlikte doğa da değişiyormuş, Anne. Böğürtlenler yeniden yeşerip eski bağlarımızı ve bahçelerimizi çeviren duvarları örtüyormuşlar; kurlangıçlar evlerin saçakları altında yuva örüyormuşlar; ırmakların suları billurlaşıp dolu dolu akıyormuş; akşamları ardıçlar ötüyormuşlar selvilerin tepelerinde.

Sen, Anne, Aşağı mezarlığa gömülmenin mutluluğuna eriş-

medim diye üzülmeyin; sen oraya gömülenlerin, ve ilerde gömüleceklerin ruhlarında yaşıyorsun. Yalnızca ruhlarında mı? Sen, Gelinkaya'nın betinde taş kesilmiş gelinden daha bir ulvisin benim gözlerimde. Sen, Anne, boğazları kesilerek soyulmuş çocuklarının ardından ağlaya ağlaya taş kesilmiş bir *Niobe*'sin. Ben görüyorum seni. Benimle birlikte bütün Kızıltaş görüyor seni.

"Cengiz!"

Regina'nın sesi geliyor kulağıma mutfaktan.

"Evet. Ne var?"

"Nerdesin?"

"Burada."

Odama giriyor Regina demli çayla. Çay bardağını masamın üzerine koyarken, kaşları altından süzüyor beni

"Burada olduğundan emin misin?"

"Başka nerde olayım? Buradayım tabii,"

Regina'nın bana inandığına ihtimal vermiyorum. 'Senin nerde olduğunu ben biliyorum,' diye düşünüyordur belki. Belki fazla: çayımı içerken, kaçamak bakışlarla yüzüme bakışından, Regina'nın bana acıdığını hisseder gibi oluyorum.

Ayın son haftası.

Dün akşam son üç ay içinde Yansılar'a yazılmış bölümleri gözden geçirdim. Tekrarlamalar çarpıyor göze. Tekrarlamalar dışında bazı paragraflar silik; yer yer yapay; cümleler birbirine geçmiş; üç kez, dört kez silip yazdığım cümleler var. Yansılar 3'ün bir yerinde aceleci değilim dedimdi, şimdiyse.. Yansılar'ı çabucak yazıp bitirmeyi ne kadar isterdim!

Uyku tutmuyor gözlerimi. Ben'in getirdiği haberler bile beni heyecana sürükleyecek güçte değil. Her yer boş. Her yer sessiz. Her yer donuk. Düşünmüyorum. Görmüyorum. Duymuyorum. Gözlerim, uzak denizlerin sisleri içinde kaybolmuş iki gemi sanki

- odamda gezdirirken tutsaklığımın ölçüsünü, ve çaresizliğimi, daha iyi anlıyorum. Beni kuşatan duvarlar o kadar kalın ki... Ne kadar ağlarsam ağlayayım, ne kadar bağırsam bağırayım, sesim işitilmeyecek Gurzuf'un limanında. Duvar dibine atılı, ve zaman zaman duvarları kaldırıp bana tutsaklığımı unutturan tül örtülü, ipek çarşafılı yatağım bile rutubetli, soğuk, ve özlemlerime lakayt. Niçin ben böyleyim? Sana değil, kendi kendime soruyorum bu soruyu, Anne. Evet, niçin ben böyleyim? Elli yıldır yabancı kıyıda gerçeklerimizi aradım; hâlâ da arıyorum. Kendim için değil, beni benim kıyımdan koparıp buraya atmış kimseler için arıyorum. Tanrım! Sen bizim gerçeğimizi söyle onlara. Gerçeğimizi anlasınlar. Gerçeğimizi anladıkları gün gözlerimi göz çukurlarımdan oyup çıkarmaya ve kendimi kaybettiğim denizin sonsuz karanlığı içine atmaya razıyım.

Eylül, 1992

Geçiyor günler.

Bu akşam da Gurzuf'un havasındayım. Ve *ben'sizim*. *Ben'siz* her yeri, her şeyi gerçek renkleriyle görüyorum.

Kızıltaş'ın Posta ve Telgraf ofisi önünde iniyorum Remzi Biber'in açık kamyonundan. Benden önce Remzi Biber atlıyor yola şoför mahallinden.

"Kusura bakma Cengiz âbi!.. (Öyledir Remzi Biber; benden bilmem kaç yaş büyük, gene de *Cengiz âbi* diye seslenir bana). Burada yol sona erdi. Buradan Gurzuf'a yaya gideceksin."

Abiliğime rağmen, Aknescit'ten Kızıltaş'a dek armut sandıkları arasında geçti yolculuğum - armudu Aknescit pazarında satılmış boş sandıkların arasına oturmam gerektiğinin sebebini (beni kamyonuna almadan önce) *soyuztrans*'ın önünde, kulağıma eğilerek, fısıltılı bir sesle açıkladı Remzi Biber:

"Sarışın bir kadın var. Otobüsü kaçırmış... Halsiz kocası bekliyormuş kendisini Aluşta sanatoryumlarının birinde. Bal gibi tatlı bir şey.. Kamyonun üstüne çık otur demeye gönlüm razı olmadı. Kadın benim yanımda otursun, sen de armut sandıkları arasına otur, Cengiz âbi." Ve başını kaldırdı, gökyüzüne baktı: Çadırdağ tarafında kenarları alaca boz bulutlar birikmeye başlamıştı. "Yağmur yağarsa... Yukarda boş çuvallar var," diye ekledi Remzi Biber; ve ben, kamyonu tırmanıp boş armut sandıkları arasına oturdum.

Şikâyet edecek durumda değildim doğrusu. Şikâyet de ne!

Yolculuk süresince Remzi Biber'in ağlamaklı sesiyle *Zeyneb*'im türküsünü dinlemeye yükümlü olmayacağımdan başka, bilet için harcanacak beş *ruble* de eksilmeyecekti kesemdeki para destesi üstünden. Üstelik, kamyon Tavşanpazarı'nı arkada bırakıp, *Perenal* yokuşunu tırmanmaya başlayınca, yağmur vaad eden boz bulutlar dağılmış, güneşin gümüşsü ışınlarıyla örülü külâhını takmıştı Çadırdag doruğuna.

O yılın yazı benim son yazımdı bizim kıyımızda, Anne. Bu nu yalnızca sen, ben, ve içimde (daha ana rahminde) *ben* değil, Kızıltaş'ın ve Gurzuf'un *bildiklerini* de hisseder gibi oluyordum. Remzi Biber de 'Yol burada sona erdi,' derken, *bundan böyle sen tek başınasın; geçilecek yeri sen kendin bulacaksın ve bulduğun yolu, bizsiz, tek başına geçeceksin*, demek istemişti galiba bana.

Kızıltaş'ın ve Gurzuf'un o yazını sen görmedin, Anne; gör-düysen yalnızca rüyada gördün, bense canlı canlı gördüm ve gör-düklerimi (yıllar sonrası körelmek pahasına) gözlerimin içine tuka basa ayrıldım ordan.

Biliyor musun, Anne, Kızıltaş'm üzüümü narı inciri gibi, insanı da güzeldi o yaz; ve, benim için mahsus güzelleşmişlerdi san-ki. Güzelleşmelerinden başka (gene ilerde taşıyacağım hayat yü-kümü hafifletmeleri içindi belki) daha ayaktaiken sevgi ve rah-met dualarıyla zengin fatihalar yazıyorlardı baştaşlarına o gün.

Remzi Biber, kamyonuna atlayıp, *kolhoz* deposuna yönel-medenden önce, boynuma sarıldı, alnımı ve gözlerimi öptü, ve "Hadi, Cengiz âbi, yolcu yoluna yaraşır," dedi; fırının eşliğinde duran fi-rıncı Muharrem yaşlı gözleriyle bakıyordu ikimize.

Remzi Biber gidince yol ortasında yalnız kaldım. Ne ki, yal-nızlığım uzun sürmedi: önce süremeci Aslanbek Aka çıktı fırın-dan, bir dilim ekmele. Öne uzalı iki elinin avuçları içinde tutu-yordu ekmeği. İri iriydi Aslanbek Aka'nın avuçları; ekmele dilimi de Aslanbek Aka'nın avuçları denli iriydi ve dilime sürülmüş bek-mez, dilimin kenarlarından taşarak, Aslanbek Aka'nın bileklerine sızıyordu, ve, Kızıltaş ekmeğiyle bana doğru yürürken, *Cengiz*,

sen hayatta yalnız kalmayacaksın; bizim denizimizin ötesindeki yabancı kıyılara çıkarsan da korkma.. yalnızlığında da Kızıлтаş'ın Aslanbek Aka'sını bulacaksın yanbaşında her zaman gibilerden bir bakışla bakıyordu bana.

Bekmezli ekmek dilimini (dört yıl sonra Aslanbek Aka'yı dalına asukları) meşe ağacının gövdesine pekiştirilmiş sıraya oturarak yedim. Ben ekmeği yerken, Aslanbek Aka dönüp fırına girdi. Sırada yalnız kaldım. Yalnızlığım bu kez de uzun sürmedi, üstü başı un içinde Muharrem çıktı fırından.

Hicret veya sürgün sonrası Kızıлтаş'ın boş kalmış evlerinde görünen hayaletler örneğin, apaktı Muharrem. Adalar'a, ve Adalar'ın ötesinden geçen vapura, baka baka geldi yanıma. Karşımda durunca (harikalar harikası!) dudakları kıpırdadı. Bir an benimle konuşacağını sandım. Ama konuşmadı; yalnızca başımı okşadı, ve sessizce, yine renksiz bir hayalet gibi, dönüp, fırına girdi.

Yaşamış olduğum Kızıлтаş'ın o bir gününü, ilerde yaşanacak ömrümün kırk yılına değiştiremem, Anne; değiştiremem, çünkü benim hayatıma anlam ve yön verdi Kızıлтаş o gün.

Başka ne mi oldu?

Çok bir şey olmadı. Aslında olanlar önemli değildi; olanların olmasıydı önemli olan.

Kalktum, meşe ağacının bir çağrım uzağındaki çeşmeye doğru yürüdüm.

Deli Hüseyin oturuyordu çeşme taşına, önceki günlerde gibi; ve önceki günlerde gibi, denize bakıyordu.

İki adım uzağında durdum.

"Merhaba, Hüseyin âbi!"

Gözleri denizin suyundandı sanki: açık mavi, sulu, ve anlamsız.

Merhabam *merhabasız* kaldı ikimiz arasında.

Künkten yalağa akan suyla yuvdum bekmezli ellerimi ve dudaklarımı. Hüseyin istifini bozmadı. Ancak, çeşmeden ayrılacağı anda, başını kaldırdı, sulu-mavi gözleriyle baktı bana, ve, (harikalar harikası!) yavaş, işitilir işitilmez, bir sesle:

"Sen denize mi gidiyorsun?" diye sordu..

"Sen denize mi gidiyorsun?" diye sordu.

Sorusunun bana yönelik olduğundan emin değildim; çevreme göz gezdirdim. Çevremde kimseyi göremeyince içimde hop etti bir şey: ömründe ilk kez, denizden başka, benim gibi canlı bir yaratığa konuşuyordu Deli Hüseyin; üstelik nereye gittiğimi merak ediyordu.

"Evet, Hüseyin âbi, denize gidiyorum," dedim.

Soğuksu'yla Adalar arasında denizin sakin yüzüne takılıydı gözleri hâlâ. Başka bir şey söyler diye bekledim; ses soluk çıkmadı Hüseyin'den. Yanından ayrılacağım anda, gözlerini baktığı yerden ayırmaksızın, "Uzağa gitme," dedi, ve sustu; az sustuktan sonra, yine yavaş, duyulur duyulmaz bir sesle, ilâve etti: "Denizin çok uzağına giden geriye ya çok zor döner, ya da hiç dönmez."

Güldüm. Sonra düşündüm: (Kızıлтаş'ın içinde ve haricinde) çok bir şeyden haberi yoktu Hüseyin'in: Süremeciler yokuşunu tırmanmamıştı; Gelinkaya'ya çıkmamıştı; ne üzüm devşirmişti. Hastalar bağında, ne de kızcık toplamıştı Topkaya bayırlarında. Ama denizi görmediği bir günü olmuyordu Hüseyin'in. Özellikle o gün belki her günden daha iyi görüyordu; üstelik, (Teyzesinin Hüseyin'i traş ettiği gündü o gün.) sağlıklı bir bakışla bakıyordu denize.

"Senin bu sözünü unutmam, Hüseyin âbi.. Sağlıcakla kal," dedim; ve Hüseyin çeşme taşında, ve denize bakarak kaldı, bense, çeşmenin on adım kadar uzağındaki taş köprüyü geçerek, dere boyunca Yukarı mahalleye yöneldim.

Derenin yamacındaki bodur çalılar dibinde toprağı eşeleyip güneşlenen serçelerin şen cıvıltıları geliyordu kulağıma; ama asıl dere suskundu, ve suskunluğunda derenin Ekim yağmurlarını beklediği seziliyordu.

Mustafa Palak'ın bağı üstünde durunca sola döndüm - buradan dar toprak yol, önce Veli Aka'nın bahçeli evi önünden, sonra da Camcı Şevket'in çardaklı evinin arka duvarı dibinden geçerek, Yukarı mahalleye çıkıyordu. Güneş alabildiğine sıcaktı ve toprak yolun kıyısındaki otlar arasından olağanüstü boy atmış gelincikler, başları azıcık eğik, Kızıлтаş'ın utangaç gelinleri gibi, bana ba-

kıp gülümserlerken, Kızıлташ'ın bir yerlerinden çıkan seyyar satıcının incecik sesini dinliyorlardı:

"Sakınız!.. Sakınız!.. İplik ve iğneee!.. Entarine sedef düğmeeee!"

Veli Aka'nın evini, ve bahçesini çeviren çitün dibinde durak sayıp, bahçeye baktım. Veli Aka çimliğe dizili arı kovanları arasındaydı, ve benimle ilgilenecek durumda değildi. Aslında, arıdan başka, hiçbir kimseyi görmüyor, hiçbir şeyle ilgilenmiyordu Veli Aka -hakkında yürütülen söylentilere göre- arılar gün boyu Veli Aka'nın kirpikleri üzerinde vızıldar, gün baunca da Veli Aka'nın kulakları içine girip uyurlardı.

Ama terasda, bakır leğenini bacakları arasına almış, çamaşır yıkayan eşi görüyordu beni. Ben, Veli Aka'ya bakarken, (Kızıлташ'ta *Balkurt Apa* adıyla da tanınan) eşi ayağa kalktı, ıslak eteğini iki eliyle aşağıya doğru düzledi ve terasın yerden dört basamak yüksek merdiveni üstünde durarak, benden yana seslendi:

"Cingiz!.. Yolum bu yaz da Kızıлташ'tan geçeceğini kimsemiz bilmeyirdi!"

Öyle ya, nerden bilsinlerdi! Yaz yazı Kızıлташ'tan geçecek değildim ya! Ama niçin? Niçin geçmiyecektim her yaz?

"Neden teyze?"

"Nazlı Fatma seni *German* askerlerinin Kızıлташ'ın içinden geçtikleri yıl doğurdu. Senin yaşında olanlar askere giderler de."

"Öyle, teyze!"

"Gidersen geri dönmene çok zaman gerekecek. Bekle burada, bir *meşterpe* süt vereyim sana!

Balkurt Apa bir meşterpe süt getirdi bana.

Sütü içtim.

Veli Aka'nın bahçesi yoldan oldukça yüksekteydi ve ahşap çitin gerisinde duran *Balkurt Apa*'nın boyu benim boyumdan epey uzun görünüyordu - boş meşterpeyi elimden alacakken, eliyle arkadan ensemini avuçlayıp, başımı dolu göğüsleri üstüne çekti, alnımdan öptü, ve, çimlikte arı kovanları arasında duran kocasından yana dönerek, Gurzuflular gibi, gürültülü bir sesle konuştu:

"Veliii!.. Bizim Cingiz uzağa gidiyor! Yolun açık olsun de una!"

Veli Aka, başını arı sandıklarından kaldırmaksızın, elini kaldırdı, ve, sadece el etti.

Yukarı mahallenin meydanına çıkıyorum.

Meydan boş. Hoş, boş değil doğrusu. Meydanın orta yerinde, karnı üzerine uzalı, köpek yatıyor. Köpek, kafasını iki ön ayağı arasına almış, meydanın ucundaki pencereleri pancurlu kooperatifin duvarı dibine atılı peykede oturan Kör Veli'ye ve Tahtabacıklı Hasan'a bakıyor soluk soluğa.

İkisine doğru yürüyorum.

Önce köpek görüyor beni meydanda. Ayağa kalkıyor; dört ayağı üstüne geriniyor; sonra, yavaş yavaş yürüyerek, üç adım uzağımda duruyor, ve kafasını kaldırarak, beklentili bir bakışla, yüzüme bakıyor. Yüzümden kendi yararına bir şey göremeyince, önceki yerine dönüyor köpek.

Duraksıyorum. Gözlerim Kör Veli'ye ve Tahtabacıklı Hasan'a takılı. İkisi dargınlar galiba; sırtları birbirine yan dönük oturuyorlar peykede.

Garip değil mi, Anne?

Kör Veli'siz ve Tahtabacıklı Hasan'sız bir Kızıltaş'ın ilerde bizi bekleyen facianın simgesi olacağını ben o gün bilmiyordum daha.

Başka yazlarda gibi, o yaz günü de, uzaktan tanıdım beni Kör Veli. Nasıl mı? Benim yürüyüşüm ayrık bir yürüyüşmüş; yürürken ayaklarımın altından *tıp-tap*lardan anlarımış.

Daha meydanın orta yerindeyken, benden yana sesleniyor Kör Veli:

"Cingiiii! Bu yaz da mükâfatlandırdın bizi!.. Hoş geldin Kızıltaş'a!"

"Hoş bulduk, Veli amca!"

Ama Tahtabacıklı Hasan sessiz; sessiz ve kıpırtısız.

Ayağa kalkıyor Kör Veli; yanını yönünü kaybetmiş bir adamın kararsızlığıyla sağa dönüyor, sola dönüyor, elini uzuyor, ha-

vada elimi bulup sıkıyor, ve, benim ben olduğuma kanaat getirince, tekrar peykeye oturuyor.

İkisinin karşısında duruyorum.

Kör Veli konuşkan sayılmaz; kısacık bir selâm ve kelâmdan sonra susar. Uzun süreli susar; ta ki, Tahtabacıklı Hasan saçma lafıyla kendisini çileden çıkarsın!.. Sessizce peykeden kalkıp gider, günlerce görünmez Yukarı mahallenin meydanında.

Şu anda ikisi de peykede. Peyke, Tahtabacağıyla, hemen hemen Hasan'ın işgâlinde- bacağına kaldırır da yere indirirse benim için de yer açılacak peykede. Ama kaldırmıyor. Aslında bacağına kaldırmak kolay değil Hasan'a; yürürken, her attığı adımında, içi patates dolu bir çuvalı kaldırıncasına, kaldırır bacağına yerden Hasan.

Merhabalaşıyoruz.

Kör Veli elini uzatıp, nedense, yine elimi arıyor havada. Hasan hâlâ sessizce bakıyor bana. Ama Hasan'ın sessizliği uzun sürmez; bundan kuşkulı olmuyorum. Bakışlarını yüzümden ayaklarıma indiriyor, ve soruyor:

"Sen askere mi gidiyorsun?"

"Evet, Hasan âbi."

"*Matros* mu olacaksın?"

"Neden?"

"Bacağında bol paçalı pantolon var da."

"Şey... Belli değil. *Matros* ol derseler, *matros* olurum."

"Olma."

"Neden?"

"Denize giden boğulur bazan. Hem sen Kızıлтаşlısın. Kızıлтаş'ın adamı sırtında üzüm varilini taşır, tütün sepetini taşır, dağdan süreme indirir, ama denize gitmez. Askere giden de ya onbaşı olur, ya da makineli tüfekçi olur."

Kör Veli karışıyor lâfa:

Cingiz Gurzuf'ludur; Gurzuf'lular denizin içinde hem üzüm yer, hem de tütün içerler."

"Dağcılar Kızıлтаşlılar. Evvel ezelden beri..."

"Fatma hanım Gurzuf'ludur; Cingiz'i Gurzuf'un Demirçeşmesi üstündeki evde doğurdu."

"Doğurduysa doğurdu. Gurzuf'ta doğurdu diye Gurzuf'lu mu olacak?"

"Ulan, dangalak gibi laf etme! Gurzuf dünyanın ucunda mı ki..."

"Sen Gurzuf'a sevdalısın. Sebebini bilmediğimi zannetme! Ayşe var Gurzuf'ta, Ayşeee!"

Hasan, bu kez de, Veli'nin bamteline basmış olacak ki, kıp-kırmızı kesiliyor Veli'nin yüzü, ve kopuk kopuk, kelimeleri yuta yuta konuşuyor Kör Veli::

"Sen!.. Sen!.. Makineli tüfekçiliğinle hopayıp *kamaroslan-maktan* başka bir şey bilmeyirsin! Ömründe Gurzuf'a enmedin. Bilir misin neden? Denize düşüp boğulurum deye korkarsın da ondan. Korkağın birisin sen, pısırtığın birisin!"

"İnsanlar boğulur denizde..."

"Ulan, sen tahtabacağınla nasıl boğulursun! Denize düşersen de batmazsın, bok gibi denizin yüzünde kalırsın!"

Susuyor Hasan. Lâfı uzatmanın, hem kendisi için hem de Kör Veli için, faydası yok; uzatacak olursa, peykeyi terkeder Kör Veli, ve Hasan bütün bu yaz günü tek başına kalır meydanda. Ne ki söylenecek lâfı dilinin altına tutmak da zor; hemen hemen imkânsız Tahtabacaklı Hasan'a; soluğu altundan mırıldanıyor:

"Sen orduda onbaşı ol, ya da makineli tüfekçi..."

Araya sessizlik çöküyor tekrar. Bu kez sessizlik uzun; uzun, ve sıkıcı; Hasan için ağırlı da galiba, eliyle tahta bacağına sıvazlıyor. Sessizlik az daha uzarsa sabrı tükenecek, ve birinci dünya savaşı maceralarını anlatmaya başlayacak Hasan. Anlatmıyor. Anlatamaz ki! Anlatırsa da kim dinleyecek kendisini? Cengiz'in Kızılaştılığı yarım saat, çok çok bir saat sürer; sonunda çekip gider Kızılaştıktan. Kör Veli de giderse...

"*Matros* olma. Gemi *mina*'ya çarptı mı taş gibi batar denizin dibine. Duaydı, muskaydı... hiç birinin faydası olmaz. Gemiyle birlikte sen de batarsın," diyor, ve (dudaklarının arasından çıkmış bu kelimelerin, benden fazla, Kör Veli'yi etkileyeceğini düşünererek belki) bakışlarını Veli'nin yüzüne kaldırıyor.

"Ne dersin Veli?"

Veli ne savaşı, ne denizi, ne de gemiyi düşünüyor, gözleri-

nin gerisindeki kendi karanlığına çekilmiş, susuyor. Uyuyor belki. Ya da düş görüyor.

"Geçen hafta çok fırtınalı oldu deniz. Balıkçı arabası da çıkmadı bizim Kızıldaş'a.. Öyle mi Veli?"

Ben, ikisinin yanında değil de, denizlerin ötesinde bir yerdeyim sanki; boşluğun içine *bakarak* konuşuyor Kör Veli:

"Gidiyor musun, Cingiz?"

"Gidiyorum, Veli amca."

"Bizi unutma. Kızıldaş'ı unutma."

"Unutmam."

"*Mektep* rahlelerinde dirseklerin aşındı; okumuş bir adam oldun. Nereye gidersen git, ne olursan ol, bir dua, bir fatiha yazmayı unutma bizim adımıza defterin bir köşesine."

Konuşan yine Tahtabacaklı Hasan:

"Okumuş insanlar inançlı olmazlar. Adam *mektebe* gidip oturdu mu, inancını kesiverir. Sen, men, inançlıyız. Aslanbek de inançlıdır. Ama Cingiz... Okumuş adama inanç yaraşmaz."

Ses etmiyor Kör Veli. Ama suskunluğunda Tahtabacaklı Hasan'ın söylemiş olduğu sözleri üzerine düşündüğü yüzünden belli.

Neden sonra, meydanda benden ve Hasan'dan başka kimselelere hitabeder gibi, yavaşça ama açık-seçik sürdürüyor konuşmasını Kör Veli:

"İnsanoğlu Tanrı'ya inancını kesti mi şeytana inanmaya başlar. Hem okumuş, hem de inançlı olmalı insan dediğin. İki birleşince toprakta çalışmak da, denize çıkmak da, yaşamak ve ölmek de kolay olur insan için. Bunu unutma, Cingiz."

"Unutmam, Veli amca."

"Yolun açık olsun."

Açık ve geniş toprak yol, meydanın ucundan başlayarak, az bayıra yukarı ama dos-doğru Hastalar'a dek uzar, ve Hastalar'a az kala, iki kola ayrılır: biri, keskin bir buruluşla Topkaya'ya yükselir, ötekiyse, iki duvar arasından Memiş'in Bayırı'na iner.

Meydanın ucunda duraksayıp kooperatifin duvarı dibine atılı peykeye bakıyorum: Tahtabacaklı Hasan ve Kör Veli peykeye vidalanmışlar sanki - dört yıl sonra *karakuvvetçiler*'in ikisini o

peykeden söküp, tüfek dipçikleri altında, sürgün trenlerine götürececeklerini kimimiz düşünmüştü, Anne.

Yolu geçtim.

Hastalar, ve daha aşağıda, Tübya kırlarına sarkan Kızıltaş bağları, güneş ışınları içindeydi. Biliyorsun, bağlar bizim bağlarımız değildi artık; adına *kolhoz* denilen *karakuvvetin* saltanatına ait bağlar olmuştu. Ama bağları budayanlar, bağları yabancı bitkilerden temizleyenler, asmaları kükürtleyenler, bağların üzümlerini yetiştiren ve devşirenler bizim insanlarımızdı.

O gün de kızlar, kadınlar üzüm devşiriyorlardı bağlarda, erkekler ise -kimi arabalarda, kimi sırtlarında- içi üzüm dolu varilleri Soğuksu şarap deposuna taşıyorlardı.

Bizim dünyamızda herşey değişti, Anne; değişmeyen *karakuvvet* kaldı. Ve, nerde olursa olsun, *karakuvvet* aynı *karakuvvet*. Bugünlerde Bosna-Hersek'de *karakuvvetçiler*'in eylemleri *etnik arındırma* diye isimlendirilir. Deyimin eski bir deyim olduğunu, elli yıl evvelsi bizim topraklarımız ve bizim insanlarımız üzerine denendiğini kimse bilmiyor; ya da bilmemezlikten geliyorlar.

Gurzuf'a indiğim zaman vapur iskeleye yanaşmak üzereydi.

Kıyının taş basamakları üstünde duruyordu Sevgil. Sevgil gebeydi. Denize bakıyordu. Beni görmüyordu. Karnı yüceydi Sevgil'in. İkizler değil de binlerce yavru doğuracağa benziyordu Sevgil.

Basamaklar üstünde duraksayıp Sevgil'e baktım. Karnının yüceliğine rağmen, yüzü güzeldi. Fakir bir gülümsemeyle güldü beni görünce. (Sevgil'den bana kalacak yadigâr yalnızca o soğuk gülümseme mi olacaktı?) Yüreğim acı bir sızıyla burkuldu.

Gidip Sevgil'in karşısında durdum.

"Gel," dedim Sevgil'e, "benimle gel."

"Nereye?" diye sordu Sevgil.

"Bilinmezliğe," dedim.

Aynı soğuk tebessümüyle karşıladı önerimi.

"Sen git," dedi, ve, vücudunun bütün ağırlığıyla denizden yana dönerek, Adalar'a, Adalar'ın uzağına baktı; uzun uzun baktı, ve bakarken, "Ben başka bir vapuru bekliyorum," diye ekledi Sevgil.

Ve işte, Anne, benim Kızıлтаş'ta son günüm orda bitti
Gerçekten bitmiş miydi?

Vapur limandan uzaklaştıkça Kızıлтаş'ın kıyımızdan kopup vapurun ardından beni takibettiğini hissederek gibi oluyordum. Ama hislerim aldatıyordu beni; Kızıлтаş kıyımızda kaldı.

Gerisini biliyorsun, çok geçmeden *Kara Mayıs* çıkıp geldi Kızıлтаş'a, ve her şey bitti. Biz tekmil öldük.

İşte, bizim *gerçeğimiz* bu, Anne.

Yıllar geçti. *Gerçeğimizi* kestane ağaçlarıyla, erguvan ve akasya çiçekleriyle örtmek istediler. Gene de unutulmadı bizim *gerçeğimiz*. Duyulmasın diye parklarda marşlar çalındı, şenlikler düzenlendi, sahnelerde opera ve baleler oynandı; gene de hafızalardan silinmedi *gerçeğimiz*. Sonunda ikinci bir gerçek var, dediler. İkinci gerçekle de unutturamadılar *gerçeğimizi*. Bugünlerde üçüncü gerçeği arayanlar var. Sen inanma, ölüm tam gerçektir; ölümün başka bir gerçeği yoktur. Biz katledildik - bizim *gerçeğimiz* biricik bir *gerçek* olarak kalacak, Anne.

"Cengiz."

Başımı kaldırıyorum Yansılar'dan.

Sahanlıkta Regina.

"Evet! Ne var?"

"Yansılar'ın yarını yok mu artık?"

"Saat kaç?"

"Gecenin ikisi. Az daha otursan gün doğacak. Ama senin için gecenin de, gündüzün de..."

Sözünü tamamlamadan dönüp yatak odasına giriyor Regina.

Gece.

Gece soğuk.

Soyunup Regina'nın yanına uzanıyorum.

'Yaşamak istiyorum Regina. Gecelerimde de gündüzlerimde de yaşamak istiyorum. Elimi tut, Regina... Işığı yak... Ocakta yanan ateşe birkaç parça çıra daha at. Sönmesin ateş. Üşümeyelim. Elini şakağımın üstüne koy. Yüzümü okşa. Ne mi oldu şakağıma? Hiç hiç... Memişin Bayırını tırmanıyordum, akdikenin dalı tırmaladı şakağı. Yok, bu gece gitmeyeceğim oraya. Bilmiyorum. Düşünmüyorum yarınları. Herşey olabilir yarın. Yağmur yağar. Kar yağar. Güneş ışıır. Çiçekler açılır. Kadınlar yavru doğurur. Düğünler olur. Farketmez... Geçmiş gibi yarınlar da gerçeksiz benim için. Biliyor musun Regina, ben bugüne dek gerçek dünyada yaşadığımı sanıyordum. Mevsimlerimizin beni kar'sız ve yağmursuz, meyvesiz ve çiçeksiz bırakacaklarını düşünmedim hiç. Kar dindi, yağmur dindi, güneş çıktı toprağın suyunu emdi. Şimdi tüm ırmaklar ve göller kuru, kıyılar boz, bağlar yeşilsiz, vadiler tamtakır. Doğuran ve besleyen bir anaydı orası benim için; canım ne zaman tehlikeye düşse oraya koşardım. Şimdiyse...

"Uyu," diyor Regina.

Uyuyorum.

Uyurken de yaşıyorum.

'Sen,' diyor içimde ben, 'sen yaşayan bir ölüsün.'

'Ben, ben... öyle deme bana. Öyle konuşma bana.'

'Kızıлтаş'ın hayaletlerinden farksız bir hayaletsin.'

'Lâf! Geçen gün maça gittim. Chelsea Q.P.R.'ı bir sıfır yendi. Karşı takımın kalesine atılan top'la ben de gol! diye haykırdım. Otuz bin seyircinin arasındaydım; hiç kimse *hayaletsin* demedi bana. Yalnızca sen...'

'Demezler. Çünkü seni *ben*'den başka kimse görmez, kimse tanımaz. Ölüsün! Yaşayan bir ölüsün!'

'Neden?'

'Sevgil'e Gurzuf'ta ikâmet izni verildi dedim, sesin çıkmadı.'

'Bir tek Sevgil'le Gurzuf Gurzuf olmaz.'

'Başka şeyler de oluyor orda.'

'Başka ne?'

'Yirmi Kızıлтаşıya Kızıлтаş'ın yakınlarında ev kurmalarına izin verildi.'

'Bunu bilmiyordum. Başka?'

'Değirmenköy yakınlarında yirmi Değirmenköylüye toprak verildi.'

'Ah *ben!*.. Ah, *ben!*.. İnan bana, ben ölü değilim. Ben yaşıyorum *ben!*'

'Uyu,' diyor *ben*.

Uyuyorum.

Uyurken de yaşıyorum.

Ekim, 1992

Ben yalnız değilim benim boşluğumda. Benim boşluğumun içinde ışıklar sönmeyi, çiçekler solmadılar; üstelik beni ben bekliyor boşluğumun içinde bir yerde. Donuk bahçem bile geçip gitmiş yazların güzelliğiyle güllüyor bana boşluğumun içinde.

Günü bahçede geçirdim:

Çalıları budadım, çimliğe çeki düzen verdim, toprak saksı-ları yuvdum - şimdi bahçe, ve ben, kışı bekliyoruz. Doğrusu bahçe bekliyor, bense Yoldaşlar'ı bekliyorum.

On ay geçti Yoldaşlar'ı yayınevine göndereli; eseri yakında basabileceklerini bildiriyordu Ötüken yılın başlarında. Bekledim. Yoldaşlar hâlâ yolda. Ama umutsuz değilim.

"Cengiz!"

"Evet!"

"Ne yapıyorsun?"

"('Bir saattir boş bir bakışla Yansılar'a bakıyorum') Hiçbir şey yapmıyorum. Neden?"

"Gün güneşli. Wimbledon Common'a gidelim. Ya da sen bensiz git. Mantar bulursun belki. Ben de gelirsem..."

Yürümek zor Regina için. Sık sık soluğu kesiliyor; sık sık durup dinlenmesi gerekiyor. Geçen hafta yanımızdaki parka götürdüm. Yorgun ve bitkin döndü eve.

Ama ben.

Yapma yeni bacağıyla Kızıltaş'ın bayırlarında hoplayıp koşan Hasan geliyor aklıma, ve gülüyorum. Ayağıma aşılarmış yepyeni kan damarımla ben bir Hasan değil miyim? Hoplayıp koşmıyorsam da hızlı hızlı yürüyorum. Hele meşe ağaçlarının diplerinde *beyaz* mantarların çıkukları şu günlerde!

İki yumurta haşladı Regina: peynirli domatesli iki sandviç yapı; termosu sütlü çay doldurdu.

"Bunlar senin için; ekmek parçaları da bizim kargalar için. Common'da dikkatlice yürü. Yeni kan damarım var diye sakın koşayım deme! Düşer, ayağını kırarsın. Ayağın kırılırsa bu yaşta hiç kimse yeni bir ayak aşılayamaz senin bacağına."

Regina konuşuyor; ben pencereden bahçeye bakıyorum Soğuk geçen bir yazdan sonra, Kızıltaş'ın sonbaharı gelip kondu sanki bahçeye: daha erken olmasına rağmen, hava güneşli ve ılık. Solup henüz dökülmemiş *dahlia*'lar güneşin keyfini sürüyorlar çimliğin ucunda, ve çite tünemiş karatavuk, *camelia*'nın dalıyla *vigile*'in dalı arasına gerili güneşte gümüşsü örümcek ağına bakıyor soluk soluğa.

Dışardaki sonbahar gelip geçmiş sonbaharlardan farksız. Belki farklı.

Bu sonbahar benim de (benim değilse de, Yansılar'ın da) sonbaharı değil mi?

"Gidecek misin?" diye soruyor Regina.

Gideceğim.

Gideceğim, ve, meşe ağacının dibinde yemlenen *bizim* kargaları seyrederken, Yansılar'ın *sonbaharını* kutsayacağım.

Erken çıkıyorum evden.

Southfields تنها bugünlerde. Kapı ve pencerelerine tahta ve teneke parçaları çakılı dükkanlar çarpıyor göze. *Recession*'un

ve işsizliğin yarattığı ekonomik hüznü Wimbledon tenis turnesi bile silip atamadı bu yıl Southfields'in çehresinden. *Mandy Bar*'ın sandalyeleri boş; *Suzelle* yitirmiş önceki görkemini; ne zamandır bisikletli adam da yok görünürde.

Yarım saat sonra Wimbledon Common'dayım.

Güzün renkleri ne güzel, derdi Regina geçmiş güzlerde Common'da beraberce gezinirken. Bu güz de güzel. Önceki güzlerden daha bir güzel belki; çünkü şimdi ben çifte bakışla -kendi Kızıtaşı gözlerim, ve Regina'nın gözleriyle- bakıyorum Wimbledon Common'a. İnce bir sis tülbentine bürülü dörtbir yanı: meşeler ve söğütler sislerin rutubetini eme eme uyuyakalmışlar Common'un kucağında; asıl Common'sa, rengarenk fıstaniyla, doğurgan ama sağır ve dilsiz bir ana gibi gözlerimde.

"Kubus! Kubus!"

Çıt çıkmıyor. Yalnızca benim sesim - bağırın ama, sessiz rüyalarda gibi, işitilmeyen bir insanın sesi benim sesim.

Açık alanın ortasındaki şu meşe *bizim* kargaların meşesiydi gider de meşenin dibinde duruşam, bir yerlerden uçup kargalar gelirler belki.

Meşe ağacına gidiyorum.

Kargalar yok. Bekliyorum. Kargalar gelmiyorlar. Ne zamana dek bekliyeceğim?

Sıkıntı çöküyor içime.

Bekle, bekle, bekle... Sen beklerken dakikalar uzar, saat olur; saatler uzar, gün olur; günler uzar, ay olur; aylar uzar yıl olur - istersen yüz yıl yaşa, hayatta gene de bekliyen bir insansın sen.

Ama neyi? Neyi bekliyorsun? Bütün umut ve özlemle-rinden soyunur da çırl çıplak şu meşe ağacının dibinde yüz yıl kalırsan bile, ölümü bekliyorum diyemiyorsun kendine.

Gidip, toprak yolun az uzağındaki rüzgârda yere devrilmiş

eski meşe ağacının gövdesi üstüne oturuyorum. Regina'sız aniden derin bir boşluk hissediyorum yanıbaşında. Ama Wimbledon Common'un sonbaharı güzel. Çevremde meşeler ve akçaağaçları en güzel renklerinde. Güzelle vedalaşmak hem güzel, hem de üzünçlü: bu sonbahar, benim değilse de, Yansılar'ın da sonbaharı.

Regina'nın yanında olmayı, bütün vücudumla Regina'ya sokulmayı arzuluyorum.

'Biliyor musun Regina, ben senin yanında yatarken, yıl yılı öldüğüm ölümleri bir sıraya dizerim uykusuz geçen gecelerimde. Sıra uzar, Kızıltaş'ın Aşağı mezarlığına dek ulaşır. Ölümlerim güzeldi dedim sana, inanma. Çirkindi benim ölümlerim. Çirkinliğinden başka korkunçtu da. Ölümle ne zaman yüz yüze gelsem korkardım; korkuyla titrerdim; soğuk terler içinde kalırdım. Neden mi? Bilmiyorum neden. Korkağın biriyim de ondan belki. Ama zaman geçtikçe, ve ben öle öle zamanın içinden geçtikçe, ölümler güçleştirdi beni; hatta ölüme aldırılmaz oldum. Bugün de burada, meşe ağacının dibinde bizim kargaları beklerken, ben ölümü bekliyorum diyemiyorum kendi kendime. Sensiz, ve Yansılar'sız, ben bir hayalet miyim Regina?'

Düşlerim güzel -karamsarlığa kapıldım mı, dörtbir yanıma bağlayıp huzur içinde uyuyanların âlemine götürür beni. Ama bazan da korkutuyor beni düşlerim- silkinip gerçek dünyayı (hiç değilse kendi gerçeklerimi) bulmaya çalışıyorum. Buluyorum da, 'Sekiz yıldır içimde taşımış olduğum Yansılar doğal bir sönüşle sönecek içimde,' diyorum kendi kendime. Bunu orda, yere devrilmiş meşe ağacının gövdesi üstüne oturarak, söylediğimden sevinçliyim de. Sekiz yıl öncesi, aynı meşe ağacının dibinde otururken, ışımamış mıydı Yansılar benim içimde?

Unutuyorum mantarı.

Unutuyorum kargaları.

Ama memnunum. Kendimden, yazgımdan, ve Yansılar'ın

doğal bir sönüşle içimde söneceğinden memnunum. Güzeldir çiçek, dal, yaprak; doğum, yaşam, hatta ölüm... Doğal olan herşey güzeldir. Ah, farkındayım; sen, senin Yansılar'ında kendi duygularının kölesi oldun bunca yıl; gerçeğin dışında kaldın, diyenler olacak. Hoş, desinler. Neydi yüzyılımızın gerçekleri? İki dünya savaşı; sayısız devrimler; Faşizm ve Komünizm, Hitlerizm ve Stalinizm; ve derya derya dökülen kanlar. Yüzyılımızın bu gerçekleri unutturdu insanımıza insanı insan kılan duygusallığı. Yüzyılımızın bu *gerçekçiliği*, yirmibirinci yüzyılın eşliğine yaklaşırken, sanatta ve edebiyatta kendi yerini duygusallığa bırakırsa eğer, bundan daha büyük bir kazanç olamaz insan için.

Yola çıkıyorum.

Çayımı evde içerim; sandviçimi Regina'yla paylaşıyorum. Duraksayıp, bir kere daha, meşe ağacına bakıyorum - kargalar yok görünürde. Sessizlik, ve çevremde ağaçların uykulu güzelliği, işliyor içime. Başım göğsüme eğik, evimin yolunu tutuyorum. Dalgınım. Gerçekçesi hayalle gerçek arası bir yerdeyim hâlâ.

Derken bir ses geliyor kulağıma:

"Gün aydın *mister!*"

Başımı kaldırıyorum; üç adım uzağımda, sakatlara özgü elektrik motorlu arabacığ^ı içinde yaşlıca bir adam. Benim için ılık hava, adam için soğuk galiba- dizlerinden arabanın iki ön tekerliğine sarkık boz bir battaniye; omuzları üzerine atılı başka bir battaniye; başı kalpaklı; boynunda yün şal.

"Gün aydın!"

"Mantar mı arıyorsunuz?"

"Şey... evet."

"Buldunuz mu?"

"Hayır."

Elini karşığı meşe ağaçlarına kaldırıyor adam.

"Oraya da baktınız mı?"

"Yok, oraya gitmedim."

"Gitmeyin daha iyi."

"Neden?"

"İnsanı korkutan bir yer - iki ay öncesi genç bir kadın katledildi. Hem de iki yaşında çocuğunun gözleri önünde. Orda, şu me-

şe ağaçlarının arasında... Duymuşsunuzdur, televizyonun ve gazetelerin baş konusu oldu olay."

"Duydum."

"Tuhaf değil mi?"

"Ne?"

"Cinayet."

"Evet."

Susuyor adam, ve, hâlâ karşıki meşe ağaçlarına bakarak, bütün Wimbledon Common'u kucaklamak istercesine, iki kolunu açıyor alabildiğine.

"Tanrı'nın insana hediye ettiği böylesine güzel bir yerde insanın insanı katletmesini anlamıyorum. Siz?"

"Ben de anlamıyorum."

Yanımızda ve çevremizde olanları gören ama anlamayan iki sakauz. Uzunca bir süre, ve sessizce, birbirimize bakıyoruz. Sonra, adam arabasında, bense yaya, ağır ağır birbirimizden uzaklaşıyoruz.

Akşamın ileri saati.

Gerçekten söndü mü Yansılar içimde?

İpnotize edilmiş gibi oturuyorum masamın başında. Oturdukça bir yumru sokuluyor boğazımın içine. Boğazım saydam sanki; yanibaşımda oturan Regina görmesin diye, ciddi ve düşünceli bir tavır takınıyorum. Ama Regina görüyor. Hüznümü değil, başka bir şey görüyor Regina yüzümde, ve soruyor:

"Nereye bakıyorsun?"

"Duvara."

"Duvar da ne var?"

"Hiç... Görmek istediğim bir şey yok."

"Duvarın gerisine geçip bak, belki orda görürsün," diyor Regina.

Gülesim geliyor, gülemiyorum.

"Geçmem, kapı yok duvarda."

"Kapısız duvar olmaz."

"Benim duvarım kapısız."

Aynı sözleri tekrarlıyor Regina:

"Kapisiz duvar olmaz. Duvarın bir yerinde mutlaka bir kapı, bir açık olmalı."

"Benim duvarımda açık da yok."

"Kendin kendi ellerinle aç," diyor Regina.

Ama nasıl?

Eskiden açabiliyordum; yalnızca duvarın gerisine geçebileceğim açığı değil, bütün duvarı devirebiliyordum ellerimle. Şimdiyse... Güçsüzüm. Hem güçsüz, hem de isteksizim. Üstelik beni gerçeklerden ayıran duvarın gerisinde Yansılar'ı canlandıracak, canlandırıp güzelleştirecek bir şeyi bulabileceğimden umutlu da değilim. Aslında ben Yansılar'da güzeli ve gerçeği aramıyorum aruk; çoktandır aramıyorum. Sadece katkısız bir sevgiyi, şartsız huzuru ve güvenceyi arıyorum. Bu yüzden de çocukluğuma dönüyorum sık sık. Kaşka'yı çobana götürmek; Aşağı mezarlığın duvarı üstüne tırmanıp, baştaşları sarıklı mezarlara bakmak; Pilibaşı duvarı dibine oturup, Ayıdağ'ın hizasıyla Adalar arasında Gurluz'un iskelesine yaklaşan vapuru seyretmek. Budur benim yaşamım. Başka bir yaşam yok benim için. Yaşam ilerledikçe gerçek hislerimi gizliyorum herkesten. Gerçek hislerimi (ve kişiliğimi) yalnızca Yansılar'a açıyorum.

Anneciğim, kollarını aç, beni bağrına bastır; başımı okşa, gözlerimi öp. Yaşantılarında sensiz neyi sevdiysem; bilinçli ve bilinçsiz, neleri özlediysem, hepsi sahteydi; ben yalnızca seni özliyorum, Anneciğim.

"Geç oldu," diyor Regina, çayımı önümde masamın üzerine koyarak, ve soruyor: "Oturacak mısın daha?"

Elimle arkadan Regina'nın belini dolayıp, başımı karnının sıcak etleri üzerine yaslıyorum.

Tanrım! Çocuk oldum, genç oldum, delikanlı oldum; dünyanın bir ucundan öbür ucuna koştum; her yeri, her şe-

yi gördüm; sonunda ihtiyarlandım. Şimdi ben yalnızca gecelerimde değil, gündüzlerimde de gözlerim kapalı oturuyorum.'

"Cengiz, oturacak mısın daha?"

Karanlığımda iki sevdalı konuşuyor: biri genç oğlan, ve kör; öteki genç bir kız, ve sağır.

'Beni sevmeni istiyorum,' diyor sağır kız, ve elini kör oğlanın boğazı üzerine koyuyor.

Ses çıkmıyor kör oğlandan. Kör oğlanın yüzü, başka kör kimselerin yüzleri gibi, herşeye lakayt.

'Sen gülüyorsun,' diyor sağır kız.

"Güldüğümü nereden biliyor," diye düşünüyor kör oğlan.

'İçinden gülüyorsun. Elimin altında hissediyorum; içinden boğazına dek yükselip, orda boğazının içinde kalıyor gülüşün,' diyor sağır kız, ve ilâve ediyor: 'Güzelsin.'

"Güzel ne?" diye düşünüyor kör oğlan.

'Saçların kara, gözlerinin rengi yeşil. Kara ve yeşil nedir biliyor musun?'

'Duydum, çeşitli renkler varmış. Ama rengin karası da yeşili de bir benim için.'

'Renkler farksız senin için herhalde,' diyor sağır kız.

'Hayır, renkler farksız değil, renkler renksiz benim için.'

'Geç oldu, ben gitmeliyim,' diyor sağır kız.

'Gitme,' diyor kör oğlan; 'ne olursun, gitme. Seni severken, yalnızca gırtlığımda değil, yüzümden de göreceksin gülüşümü. Seni severken, tüm renkleri gerçek renkleriyle göreceğim,' diyor kör oğlan.

"Cengiz! Geç oldu, oturacak mısın daha?"

Başımı kaldırıp Regina'ya bakıyorum.

Bana başka bir soru sormak istediği yüzüme bakışından belli. Ve soruyor:

"Ağladın mı?"

"Kim? Ben mi?"

"Sen."

Ağladıysam içimden ağladım; Regina bilemez bunu. Yoksa biliyor mu?

"Yok, ağlamadım."

Regina kuşkulu bir bakışla bakıyor bana. Ağlayışımı daha önce görmedi sanki! Ben ağladığımda sarsıla sarsıla ağlarım; gözyaşlarımı akıta akıta ağlarım; hüngür hüngür ağladığım da olmuştur. Ama bu akşam içimden ağladım. Sesim çıkmadı hiç. Ne de gözyaşı döktüm.

Hafif bir gülümseme takılıyor Regina'nın dudakları ucuna. Gülümsemesi hüznle gölgeli.

Ayağa kalkıyorum.

Başka akşamlarda ben girerdim Regina'nın koluna, ve, yatak odasına yükselen ondört basamak merdiveni çıkmasına yardımcı olurdum. Bu akşam, masamdan ayrılırken, Regina giriyor benim koluma.

'Yok, kör değilim Regina'nın kolunda; masamın başında otururken herşeyi gördüm - bu akşam değilse de önceki akşamlarda, önceki günlerde, haftalarda, aylarda herşeyi gerçek renkleriyle gördüm, ve bütün gördüklerimi devşirip demetler yaptım, demetleri üst üste yığdım, sonra da çemberli bir kutunun içerisine doldurdum. Kutumun içerisine doldurmuş olduğum yalnızca renkler değildi: yuvarlak mermer taşlar, gülmüş çerçeveli eski fotoğraflar, kibrit kutuları, kurşun askerler, gülmüş kütpler, ve... kimbilir, altın kütpeleler de belki. Kutumun içerisinde o kadar çok renkli eşya var ki! Onları nerde, ne zaman, ve nasıl buldum, farkında değilim. Benim kutum, bir zamanlarda bizim kıyılarımızı bırakıp karşı yakaya ve Balkanlara giden ninele-

rimizin bavulları gibi- onlar, bir gün gelecek bavullarımızla biz geri, kendi kıyımıza, döneceğiz dediler, ve yıllar yılı bavulları üstüne oturdular, açıp bakmadılar bavullarının içerisine. Ben, benim kutumla, günün birinde kendi kıyımiza döneceğim, demiyorum; gene de kutumu açıp bakmıyorum içerisindekilere. Yalnızca uyurken, başımın ucunda; otururken, elimin altında; içimden ağladığım anlarda göğsümün üstünde; içimden güldüğüm anlarda boğazımın üstünde tutuyorum kutumu, ve, bir zamanlarda zorba ve zulme katlanamayıp kıyımızı terketmiş ninelerimiz örneğin, umutsuz değilim: gün gelir açılır benim kutum. Ben ölürlüm. Kimse bilmez ölümü dirimi. Yıllar geçer. Günün birinde bizim kıyımızdan biri gelir, beni evimde ararken, kutumu bulur, ve kutumu açıp içerisindekilere bakınca, işte, ben, bize özgü pandera kutusunu buldum, der.

Yansılar'ın son cümlesinin noktalanacağı günü bekliyorum. Uzak değil, gelecek o gün. Sekiz yıl!.. Savaşçı Tatar'ın yağız atı gibi geçip gitti zaman.

Atını yitirmiş de eğrine yanan savaşçı gibiyim: son cümlesini noktalayıp çekmece gözüne saklayınca hiçbir şey kalmayacak bana Yansılar'dan; sadece Kızılaş'sız kalmanın hüznü.

Yolu çok çabuk geçti at.

Atsız, hem de eğersiz, kalmış ihtiyar Tatar'ın türküsünü mırıldanıyorum soluğum altından:

Aum ölse hiç yanmam
Ah eğerim, ah.
Ah değende görünür
Ak ciğerim, ah.

Ayın not'u:

Liberty radyosunun (Ukraince) haber bülteninden:

Aluşta yakınlarında toprak sorunu yüzünden çıkan çatışmada elliye yakın Kırım Tatarı, bir o kadar da Rus polisi yaralandı. Çarpışma sırasında Kırım Tatarlarının kamp-kasabası yıkıldı ve kırka yakın kişi tutuklandı. Bugün, iki bin Kırım Tatarı Yüksek Sovyet binası önünde olayı protesto ederken, Simferopol'tün dışında başka soydaşlarının kurdukları barikatlarla kentler arasında nakliyat ve taşıt araçları durduruldu. Ötümüzdeki hafta içinde çağırılacağı açıklanan Kırım Tatar Meclisi'nin olağanüstü oturumunda polis organlarının bu barbarca eylemlerinin tartışma konusu olacağı bekleniyor.

Ertesi gün.

Liberty radyosunun (Rusça) haber bülteninden:

Tutuklanan soydaşlarını protesto eden Kırım Tatarları Yukarı Sovyet binasına saldırdılar. Binayı çeviren polis kordonu hakiki kurşun ve zehirli gaz bombaları kullandı. Yirmiden fazla yaralı var. Bütün devlet müesseseleri kapatıldı

Aynı günün akşamı.

Aynı radyonun haber bülteninden:

Aluşta yakınlarında yeralan çarpışma sırasında polis birlikleri tarafından tutuklanan 37 Kırım Tatarı serbest bırakıldı.

Kasım, 1992

Kütüphanedeyim.

Bir saattir kitaplarla yüklü rafların arasında dolanıyorum. Açıp bakmadığım kitap kalmadı. Banâ kalırsa feminist bir yazarın eseriymi, polis romanıydı, klasikti farketmez. Hepsi hayattan, hepsi hayatın içinden geçip geride bıraktıkları izler. Ama Regina başka. Gerçekten çok okudu Regina. Bu yüzden belki, bugünlerde kendi hislerine ve düşüncelerine yakın kitapları okumak ister yalnızca.

Geçenlerde iki kitap getirdim kütüphaneden: Danielle Steel'in, Jilly Cooper'in, ve başka iki Amerikalı yazarın romanları. Her birini açıp baktı; her birinden iki, üç cümlesini okuyup, kitapları bir kenara bıraktı - kitapları beğenmediği aşikârı.

"Okumayacak mısın?" diye sordum.

"Okumayacağım," dedi.

"Neden?"

Omuz silkti, ve uzunca bir süre sessizce oturdu koltukta. Bakışları boşluğun içinde bir yerdeydi. Kitapları kaldırdım. Yanından ayrılıyordum ki, bakışlarını baktığı yerden ayırmaksızın yanıladı sorumu:

"Herşey... müzik, filmler, giysiler, edebiyat... herşey çirkin zamanımızda. İnsanlar da git-gide çirkinleşiyorlar gibi geliyor bana."

Ses etmedim.

Kitaplar gereksizdi Regina'ya. Kitaplar üzerine konuşma da gerek yoktu. Günümüzün edebiyatı üzerine aşırı yorumu bir yana, insanlar hakkında düşüncesinde yanıldığının kendisi de farkındaydı sanırım.

Kitapları Regina'nın gözlerinden uzakça bir yere götürüp bıraktım; yanına döndüğümde de yüzü ve bakışları değişmedi. Boşluğun içine takıldı kaldı gözlerinin köşelerine. Hüznünü değil, mutlu mutsuz, bütün bir hayat serüvenini gözlerinin köşelerindeki iki damla gözyaşına bağlamıştı sanki.

Uzanıp elini tuttum.

"Ben hayattan koptum.. Gerçek hayatın dışındayım, Cengiz" dedi Regina yavaşça.

Sesi, dudaklarının arasından değil de, elini tuttuğum elinden çıkıp, içime içime sızıyordu. İçimden ağlıyordum belki.

Elini dudaklarıma kaldırdım; dudaklarımdan göğsümün üzerine götürdüm. Regina'ya ne demem gerektiğini bilmiyordum Yoksa biliyor muydum.

"Sen hayattan kopmadın," dedim.

Başını salladı. Başını sallayışı da, yüzü kadar, üzünçlüydü. Elini sımsıkı tutuyordum göğsümün üzerinde. Regina'ya konuşan ben miydim, yoksa içimde *ben* miydi, farkında değildim.

"Sen hayattan kopmadın. Hayatı hayat kadar sevdin. Üstelik, bütün bu yıllar boyunca, bana da hayaun içinde kalmama yardımcı oldun," dedim.

Fazla konuşmadık.

Ben, Yansılar'la geçip masanın başına oturdum, Regina bahçeye çıktı - otururken arada bir, ve gözümün ucuyla, bahçeye bakıyordum. Regina çiün dibindeydi; solmuş, solup toprağa eğilmiş yıldız çiçeklerine bakıyordu; künbilir çiçeklere konuşuyordu belki de.

Aynı günün akşamı -akşamın ileri saatlerinde- Albinoni'nin *Adagio*'sunu dinledi Regina radyonun *FM Classic* programından. Ben de.

Ben, daha önceleri defalarca dinlemiştim *Adagio*'yu. Her dinlediğimde Albinoni bir şeyler söylüyordu bana. Ama ne? Bilmiyordum. O akşam, ilk olarak, *Adagio*'sunda Albinoni'nin hayatla vedalaştığını hisseder gibi oldum.

Bütün bir yaz geçti - yağmurlu, rüzgârlı, ve soğuk. Ayın son günlerinde daha da soğudu hava. Üşüyor Regina. Evin bütün odalarında gaz sobalarını yakıyorum. Dün akşam hamam odası için elektrikli bir soba aldım. Geceleri sım-sıkı sarılıyorum yatağımız içinde Regina'ya Gene de üşüyormuş. 'Üşüyorum' dediği anlarda benim de yüreğim üşüyor göğsümün içinde. Regina'yı ısındırmak için ne yapayım? Ne yapabilirim?

Aralık, 1992*

Nihayet kar yağdı Londra'ya..

Geceleyin yağdı kar. Yataktaydım daha, pencere örtülerini açınca, "Cengiz! Dışarıya bak, dünya apak!" dedi Regina.

Dünya değilse de, bizim sokak apaktı: damlar, kaldırımlar, duvarlar, ağaçlar ve çalılar karla yüklüydü.

Çaylarımızı içerken bizim kışlarımızı anımsadık. Ben, gerçeğin dışına kayarak, Kızıлтаş'ın görüntülerine ayna tuttum yine. Ama dışardaki kış (artuk hayalileşmiş) Kızıлтаş'ın kışından başkaydı.

Gidip pencerenin dibinde durdum. Çalısı çitiyle karlara bürülüydü bahçe.

Masama döndüm.

Kızıлтаş'm kışındaydım hâlâ. Ne ki, Yansılar'a ne yazacağı-mı bilmiyordum. Uzun bir süre masamın başında oturdum düşünmeksin. Sonra koltuğu pencerenin dibine çektim, ve bahçeye yağan kara daldım tekrar.

İkindiye kar dindi ve bahçe derin bir sessizliğe gömüldü. Ama uzun sürmedi sessizlik. Bir karga kondu karşığı evin bacasına; bir matu kondu *camelia*'nın dalına; bir yerlerden uçup gelmiş serçeler kondular elma ağacının dallarına. Serçeler cıvıldaşular, karga havalandı Wimbledon Common yönüne uçtu; matu da o yöne uçtu; ama serçeler kaldılar.

* Aralık ayı ayazlı geçti, ama kar yağmadı Londra'ya. Yukardaki karla ilgili yazı Yansılar'ın Şubat, 1991 bölümünden aktarıldı bu bölüme.

Regina kuş sevdalısı - yalnızca *bizim* kargalara değil, bahçeye gelen başka kuşlara da yem verir.

Ekmek ufaklarını doldurdu tabağa Regina. Paltomu giydim, kalpağımı geçirdim başıma, ve karlar içinden geçerek, ekmek ufaklarını çalıların dibine serptim.

Az sonra başka serçeler geldiler bahçeye; ardıçlar, karata-vuklar geldiler. Uzun bir süre ayrılmadım pencereden. Ekmek ufaklarını yemlenen kuşları seyrediyordum, bir ardıç kondu elma ağacının dalına. Bir süre dalda kaldı, kımıldanmaksızın. Neden sonra ağacın en dipteki dalına indi; inerken dallardan kar tozu dö-küldü üzerine. Ardıç silkindi, toparlandı, kabardı. Daldan inip ek-mek kırıntılarını yemlenir diye bekledim. İnmedi. Daha da kabardı, başını kanadının altına gömdü, ve, yuvarlak bir köfte gibi, otur-du dalda.

Başımı odaya çevirdim.

Regina işiyle meşguldü. Odada hüküm süren sessizlik bah-çeye yağın karın sessizliğinden farksızdı.

"Bugün ayın kaçı?"

"Onbeşi," dedi Regina.

Sessizlik dağılmadı.

"Üç ay sonra senin doğum günün," dedi Regina.

Ses etmedim. Ardıç aynı dalda ve aynı durumdaydı hâlâ.

Sessizlik fazla sürüp gidemezdi.

"İnsanın ömrü kaç yıl sürer."

"Batı Avrupa'da ortalama yetmiş yıl galiba," dedi Regina.

Soru, ve Regina'nın yanıtı, başka bir konuya ip ucu verecek nitelikte değildi.

Ayağa kalktım, paltomu sırtıma geçirdim. Regina başını işinden kaldırmaksızın, kaşları altından baktı bana.

"Bahçeye çıkıyorum," dedim, ve tabaktan avuç dolusu ek-mek ufağı aldım, bahçeye çıktım, yavaş yavaş yürüyerek, çimli-ğin ucundaki elma ağacının dibinde durdum.

Ardıç uçmadı. Kıpırdamadı bile. Ekmek ufaklarını ağacın dibine bırakum. "Gel," dedim yavaşça, "gel haydi, daldan in... ek-mek getirdim sana."

Yarı yumulu gözleriyle bakıyordu bana. Daldaki duruşu, ve

bakışı, acıklıydı. Bir ara ardıcı tutup evin içerisine götürsüm geldi. Elimi kaldırmışım ki, silkindi, kanat çarptı; ama uçmadı. Guldüm, ve dönerek eve girdim.

Etrafa esmer gölgeler çökmüştü. Kuşlar terkettiler bahçeyi. Ardıc kaldı.

Geceleyin kar yağdı gene. Kuşun nerde gecelediğini bilmiyorum; sabahleyin uyanınca ardıcı aradım. Yoktu. Ertesi gün de uğramadı bahçeye. Serçeler, karatavuklar, matular, güvercinler geldiler bahçeye. Yalnız ardıc yoktu görünürde. Bahçeye gelir diye bekledim. Gelmedi. Öğleden sonra güneş çıktı, hava ılıdı, ve karlar erimeye başladı. Az sonra karalı aklı bir sığırın derisi gibiydi çimlik. Akşama doğru ak lekeler de silinip gittiler, ve ardıcı elma ağacının dibinde buldum.

Sırtüstü yatıyordu. İncecik ayakları havaya dikiliydi. Ama gözcükleri, canlıymış gibi, yarı açıktı hâlâ. Kaldırdım, usulca avuçlarımin içine alıp, evin içerisine götürdüm. Regina parmağıyla ardıcın başını okşadı, sırtını sıvazladı. Okşarken, "Öldü," dedi.

"Evet, öldü," dedim.

Regina'nın gözlerine yaşlar geldi. Bilmiyordu sanki!

"Kuşlar ölümsüz değiller," dedim.

"Evet, kuşlar da ölüyorlar," dedi Regina.

Ve ikimiz, upkı Anneme Mektuplar'ın Halidesi ve Halûk'u gibi, bir cenaze töreni düzenledik ardıça: Regina pamuğa sarıp, küçük bir şeker kutusunun içerisine yattırdı, ve ben bahçeye çıkarp, elma ağacının dibinde açtuğum küçük mezara gömdüm ardıcı.

EK:

Öykü Yerine

1

Her yıl geldiği gibi, o yıl da bahar geldi Sürgünyeri'ne. Ağaçlar yeşerdi, yolların kenarlarında yeşil otlar fışkırdı topraktan, bayırdaki mezarlığın akdikenleri çiçeklendiler, serçeler şen cıvıltılarıyla güneşi selâmladılar; ama Sürgünyeri'nde asıl hayat, upkı mezarlıkta gibi, sönüktü; büsbütün sönük değilse de hastaydı, ve Sürgünyeri varlığının son günlerini yaşıyordu.

İçerisinde insanların oturdukları sağlam ve bakımlı evlerden fazla pencere camları kırık, kapıları boyasız, eşik ve basamak tahtaları sökülmiş boş evler çarpıyordu göze. Evlerde oturanlar da eskide Sürgünyeri'nde oturan insanlardan başka insanlardı artık. Bir zamanlarda İhtiyar Savaşçı'nın, gölgesinde oturup, karşığı sıra dağlara baktığı akasya ağacı kurumuştur, ahşap oturak kaybolup gitmişti meydana, İhtiyar Savaşçı'nın kendisi de unutulmuştu çoktan.

Hoş, unutuldu denmezdi belki; Savaşçı'yı ve Melek hanımı hatırlayan bir Gülnara hanım kalmıştı Sürgünyeri'nde.

2

Gözlerini açtığı zaman güneş ışığıyla doluydu oda - yalnızca oda değil; bir an yaşam çiçeklerinin gönlünde açıldıklarını his-

seder gibi oldu Gülnara hanım. Ama uzun sürmedi bu; hemen nerde bulunduğunu anımsadı, ve, hafızasının kendisini aldatmadığına emin olmak istercesine, gözlerini yumdu.

Uzunca bir süre gözleri öyle yumulu yattı; sonra açtı, gözlerini odada gezdirdi; duvarlara baktı, tavana baktı; köşedeki sac sobaya, çamaşır leğenine, ve, kapısı yarı açık kalmış, dolaba baktı. (Bugünlerde penceresi Melek hanımın boş evine bakan oda hem mutfak, hem de yatak odası yerine geçiyordu.)

"Gülnara, sen hâlâ Sürgünyeri'ndesin," dedi yavaşça kendi kendine, ve ağır ve yorgun vücudu içinde bulabildiği bütün gücünü toplayıp, yataktan kalktı.

Gün güneşli olmasına rağmen, başka günlerden farksız, sıradan bir gün olacak Gülnara hanım için. O sabah da sobayı yakacak, meydanın kenarındaki musluktan su getirecek, çay demleyecek, sobanın demiri üzerinde bir dilim ekmek kızartacak, ve çayını içip ekmeğini yiyince, pencere dibine çektiği sandalyeye oturarak, iki yıldır boş kalmış Melek hanımın evine bakacak gün boyu, ve bakarken, Gurzuf'un Soğuksu mezarlığını anımsayacaktı Gülnara hanım.

Gözlerine yaşlar geldi.

'Ah Melekçğim! Benim cesedimin de Soğuksu mezarlığına gömülmesini bilsen ne kadar isterdim,' dedi içinden.

Ama nasıl?

Zaman değişmişti; git-gide değişiyordu da; özellikle Kırım-lıların maddî durumları berbatı. Daha iki yıl evvelsi burada evlerini satıp gidenler anayurtta küçük bir kat alabiliyor, şöyle-böyle bir çatının altına sığınabiliyorlardı. Ama şimdi... Şimdi piyasaya çıkarılan evlerin fiyatlarında yetmiş, seksen fayız düşüklük kaydediliyordu. Fazlası: elli yıldır Sürgünyeri'nde oturanların akıllarını Kırım çeldi; bekleyin, evlerini iyi fiyata satmaları şöyle dursun, günün birinde bir sepet elmaya da bırakıp giderler, diyorlardı yerliler. Ve öyle de oluyordu. Elmasız da bırakıp gidiyorlardı genç aileler; Kırım'ın bozkırında dizi aşkın çamurlar içinde, yerin altında kazdıkları oyuklarda, veya çadırlarda oturuyorlardı.

Gülnara hanım da öyle mi yapındı?

Yaşı yetmişbeşin üstündeydi. Elli yıl süren sürgünün her yılı demir küreler ve zincirler gibi bağlanmışlardı ellerine ve ayakla-

rına. Zorluğa, kıtlığa, horlanmaya katlanırsa bile; Kırım'ın bozkırında ve çamurlar içinde yaşamaya razıysa bile, kocacığı yatıyordu Sürgünyeri'nin mezarlığında. Nasıl bırakıp giderdi onu; kim bakacak unun mezarına burada?

Karşıkı Savaşçı'nın evine bakarken, göğüs geçirdi. 'Zor oldu hayat senin için. Önce başkalarının selâmeti için cephelerde savaşın, kan döktün; sonra da yaşamak için savaşın. Ama sonunda, Kızılaş meşesinin gölgesinde mutlu bir ölümle öldün,' dedi içinden Gülnara hanım, ve güğümünü alıp, evden çıktı.

3

Çeşmeden dönerken, Melek hanımın penceresi dibinde park edilmiş arabayı gördü; görünce de garip bir heyecan dalgası geçti içinden - Alimcan'ın Çayka'sı esmişti aklına.

Ama olası mı?

Eve doğru yürümüştü ki, biri boy gösterdi eşikte.

Adam yabancıydı.

Gülnara hanım yatıştı. Sıkça uğruyorlardı yabancılar son zamanlarda Sürgünyeri'nin evlerine. Hem de izinsiz, senetsiz evlere girip çıkıyor, evin sahipsiz olduğunun farkına varanlar, duvar ve raflardan söküp aldıkları tahta ve teneke parçalarını, maden boru ve sac sobaları arabalarına yükleyip bir yerlere taşıyorlardı. Geçen yılın ortalarında da Melek hanımın evi soyulup soğana çevrilmişti.

Eşikte duran adamın Sürgünyeri'nin yabancıları olduğunu anlayınca, 'Talan edilecek bir şey kalmadı artık, ev tam-takır,' dedi içinden Gülnara hanım, ve kendi evine doğru yürümesini sürdürdü.

4

Elinde çaydanlık, sobaya doğrulmuştu ki, açık kalmış dolabın kapı-aynasında kendi yansısını gördü, ve duraksayıp, bütün vücuduyla aynadan yana döndü.

Ah, ne kadar da ihtiyarlanmıştı Gülnara hanım!

O gün, belki olduğundan, daha yaşlı ve bırakılmış görüyor-

du kendisini aynada. Taranmamış beyaz saçları karga yuvası gibiydi; gözçukurları içine kaçık gözlerinin çevreleri kırmızılaşmıştı; yüzü renksiz bir renge girmişti; yanlarına sarkık kollarına çeki taşları bağlanmıştı sanki; ayakları da iki beton sütunuydu âdeta - öylesine ağır ve hareketsizdi Gülnara hanım.

Bakışlarını ayaklarının uçlarına indirdi. Yün çoraplarının birisi topuğu üzerine düşüktü. Aynada kendi yansısına bakarken gözleri doldu. Ama ağlamadı. 'Ağlamayacağım,' dedi içinden; 'ben ağlarsam onlar gülerler halime,' dedi, ve yumruğunu sıkı; sıkı yumruğunu alnına dökülü saçlarına kaldırdı; eliyle değil, yumruğunun tersiyle saçlarını alnından arkaya atmaya çalıştı. "Benim hayatımı bana zehir edenlere bin lânet!" dedi soluğu alından. Tekrar aynada kendi yansısına baktı. Perişan saçlarının ve sarkık göğüslerinin gerilerinde bir yerde saklı gençliğini aradı. Uzun, yorucu, ve çileli yılların altına kalmıştı gençliği. Ezikti.

Gurzuf esti aklına.

Gurzuf'un verandalı, damları kızıl kiremitli evleri; çeşmeli sokakları; iskelesi, iskele dibinde balıkçı arabaları; Adalar, ve bayırdaki ince minaresi göğe yükselen Beyaz camii.

Gurzuf'la birlikte gençliği de canlanır gibi oldu gözlerinde. Güzeldi Gülnara hanım Gurzuf'ta. Biliyordu bunu; iliklerinde hissediyordu; onun hayatı Gurzuf'ta geçmiş olsaydı, hiç ihtiyarlanmazdı Gülnara hanım. Çökmezdi hiç. Gurbet nedir, yoksulluk nedir, bırakılmışlık nedir bilmezdi; mutluca yaşar, mutluca ölürdü - Gurzuf'un yüksek bayırı üstündeki Beyaz camiin gölgesinde ömrünü tüketen bir insanın hayatı başka türlü olamazdı da.

Kocası geldi aklına; yalnızca aklına değil, göğsünü delip yüreğinin taa içine girdi kocacığı, ve bütün vücudu boş bir ılıntıyla örtüldü.

5

Seyit-Veli'ydi adı kocasının; Çolak Seyit-Veli.

Fırınalı denizde geçirdiği bir kaza sonucu yitirmişti sağ kolunu. Tek koluyla da sağlık örneğiydi Seyit-Veli. Bıyıklıydı. Beti benzi Adalar'ın kayasından yontulmuştu sanki; Adalar'dan doğmuştu sanki; kendisini deniz besleyip deniz büyültmüştü sanki -

öylesine sağlandı; öylesine coşkuluydu; ve deniz kokardı buram buram Seyit-Veli. Kolunu Gülnara hanımın beline dolayıp dudaklarını öptüğünde herşeyi unuturdu Gülnara hanım; yerden-gökten kopardı, ve ikisi bir deniz olurlardı.

Genç evlendiler. Yirmisekiz yaşındaydı Gülnara hanım; Seyit-Veli'nin yaşıysa, otuza yaklaşmıştı. "Otuzun tadı başkadır; ne tuz ister, ne biber," derdi; ve denizden çıkıp geldi mi sevmenin-sevişmenin sonu gelmezdi hiç; bakışları, bir dakika olsun, ayrılmazdı Gülnara hanımın üstünden. Yalnızca bakışları mı? Eli omuzbaşında, eli ince belinde, eli saçlarında, eli Gülnara hanımın her yerinde! Sofrada yemeğini yerken bile, Gülnara hanımın entarisi altında saklı göğüslerine bakıp gülümserdi Seyit-Veli. Gene de mutluluğu tam değildi Gülnara hanımın; doğurmaya can atar, her aybaşını sım-sıcak dualarla beklerdi.

Yıl geçmişti; iki yıl geçmişti; anacıl ve doğurgan içi Seyit-Veli'nin aşkıyla mı düğümlenmişti ne? Doğumdan iz görünmüyordu - ne üstünde, ne de içinde. Kısır kalacağım diye korkuyordu Gülnara hanım. Derdini Seyit-Veli'ye açtığı zaman, 'Tanrı herşeye kadir; bekle, sabret; sabrın altı sarı alun,' deyip geçiyordu Seyit-Veli, ve öncesinden daha büyük bir güç ve sıcaklıkla seviyordu Gülnara hanımı.

Sonra savaş çıktı.

Yurdun dörtbir yanını bağladı savaş. Ama askere çağrılmadı Seyit-Veli. Gönüllü olarak gitmek istedi. Yok, sen sakatsın, ve balıkçısın, denize çık, balık tut; tuttuğun balıkları Yalta'nın ordu deposun ataşı, dediler. Gecisini gündüzüne katıp çalıştı, tuttuğu balıkların tümünü devlete teslim etti. Savaşın bitmesini dörtgözle bekliyorlardı. Ama, daha savaş bitmeden, *Kara Mayıs* çıkıp geldi, ve herşey, ama herşey, bitiverdi Gülnara hanımla Seyit-Veli için bir gece içinde.

İnanılacak gibi değildi.

Gurzuf'a asker geldi. Silahlı asker geldi. Kapıları tekme ve tüfek dipçikleriyle açıp evlere girdiler, Gurzufuları yaka paça evlerinden çıkarıp, yolda bekleyen kamyonlara götürdüler.

Ama niçin? Ama neden?

Kimse bilmiyordu. Karanlık gece. Göz gözü görmüyordu. Gurzufularla tıklım tıklım kamyonlar hareket ettiler. Nereye gittiklerini bilmiyorlardı. Düşünemiyorlardı. Akıllarına doğru dürüst bir şey de gelmiyordu. Kimiler siper kazmaya, kimiler de yol kurmaya götürüyorlar Gurzufuları diyorlardı.

Ama olası mı?

Aralarında sekseninde ihtiyarlar, kundakta yavrular, sakatlar ve hastalar da vardı.

Saatler geçti. Gece miydi gündüz müydü, kimse bilmiyordu - kamyonlar sıkı sıkı kapalıydı dörtbir yandan; anayı babadan, akrabayı dosttan ayırdelemiyorlardı.

Seyit-Veli hiç konuşmadı kamyonunda. Ama Gülnara hanımın elini tutuyordu, ve Gülnara hanımın elini her sıkıştığında Seyit-Veli'nin, *Bak neler geldi başımıza*, dediğini duyumsar gibi oluyordu Gülnara hanım.

7

Nihayet geniş bir bozkırda döküldüler kamyonlardan.

Bozkırın kenarından geçen demiryolu hatunda katar treni bekliyordu Gurzufuları. Hayvanlara özgü taşıt vagonlarına doluşurlarken, Gülnara hanım Seyit-Veli'nin gözleri içine baktı; bakınca da Seyit-Veli'nin ömrünün çok uzun sürmeyeceğini anladı.

Öyle de oldu.

Günlerce sürdü yolculuk. Günlerce gözleri açık kaldı Seyit-Veli'nin. Ağzı da, çoğu zaman, açık olmasına rağmen, tek sözcük çıkmadı dudakları arasından - karaya atılmış bir balık gibiydi Seyit - Veli

8

Önce bozkırda bir yıl, sonra da Sürgünyeri'nde iki yıl yaşadı Seyit-Veli. Yaşadı ama nasıl yaşadı? Başı Gülnara hanımın dizinde, bakışları Gülnara hanımın yüzünde geçti günleri. Ve günün birinde, "Gurzuf, Gurzuf... Suçum Gurzufu olma; Gurzuf'un de-

nizinde balık tutmaktı," dedi, ve bir daha da hayata açmayasica yumdu gözlerini Seyit-Veli.

9

Seyit-Veli'nin anısıyla daha da ağırlaştı Gülnara hanım. Gene de kendisini toparladı, güçlkle eğildi, yün çorabını dizine çekti, bir kere daha aynada kendi yansısına baktı, alnına ve şakaklarına dökülü saçlarını düzeltti. Sobadan yana dönmüştü ki, odanın ardına kadar açık kapısında duran adamı gördü; görünce de donakaldı.

Kapıda duran adam gerçekten o'muydu?

Gözlerinin kendisini aldatmadığına kanaat getirince bütün yorgun vücudundan garip bir titreme geçti, ve, kollarını adama doğru uzatmasıyla dizleri üstüne düşmesi bir oldu.

Elleri ve dizleri üstünde adama doğru sürüklenmeye başlamıştı ki, adam birden kapıdan atıldı, iki eliyle Gülnara hanımın belini doladı. Heyecanını kontrol edecek durumda değildi Gülnara hanım; boğuk hıçkırıkları bütün Sürgünyeri'ni doldurmuştu.

"Atik'im!. Canım, cancığım! Gözümün nuru! Atik'im benim!."

10

Hayat boyu çektiği acıları ve sevinci hıçkırıklarına bağlanıp fırunalı bir denizin dalgaları gibi taşıyordu göğsünün ortasından.

Atik'in kolları arasında dörtbüklüm oldu, boğula boğula ağıladı. Sonra yatıştı, ve, hâlâ Atik'in kolları arasında, ayağa kalktı.

Atik'in yüreği de buruktu - Gülnara hanımı bu baliyle göreceğini aklından geçirmemişti Sürgünyeri'ne gelirken. Daha iki yıl öncesi canlı, dipdiri, şakacı ve konuşkan Gülnara hanım nasıl olur da çöküverirdi böyle? Nasıl olur da bırakıverirdi kendisini; nasıl olur da sönüverirdi böyle? Sürgünyeri hemen hemen boşalmıştı son bir yıl içinde; Sürgünyeri'nde kalmış ailelere kıyasla, kötü sayılmazdı Gülnara hanımın maddî durumu. Gene de dönmüyordu Kırım'a. Neyi bekliyordu burada? Farkındaydı Atik, kocası Seyit-Veli'yi Sürgünyeri'nde vermişti toprağa. Kocasının mezarına ba-

kıyordu; mezarlığa gitmediği bir güncüğü olmuyordu; her bahar, her yaz çiçeklerle donatıyordu Seyit-Veli'nin kabrini. Ama...

'Aması da ne? Aması amaydı işte. Bir insanın özel hayatına karışmaya hak sahibi değilim; Gülnara hanım burada kalmak, ömrünü Sürgünyeri'nde tüketmek istiyorsa, bu onun bileceği bir iş'ti. Burada kalacak, ömrünü burada tüketecekti işte,' diye düşündü.

Ama gerçekten kalmak istiyor muydu?

Gülnara hanımın elleri Atik'in omuzlarındaydı; şiş, çevreleri kırmızılaşmış gözleriyle bakıyordu Atik'in yüzüne şimdi. Ve bakarken gülmeye çalıştı. Az başardı da.

"Özür dilerim," dedi Gülnara hanım; "hayatı mezarlığın kapısına gelip dayanmış benim gibi bir insanın heyecanlanmasına şaşmışındır."

Atik de gülümsedi.

"Yok," dedi Atik, "şaşmadım. Hem benim hayatım da senin kinin çok uzağında değil, Gülnara Hanım."

Doğruydı.

Mezarlığın kapısına yanaşmamışsa da, yaşlanmıştı Atik. Ağırlaşmıştı. Boyu bosuna bir de ağırbaşlılığı katılmıştı. Bembe-yaz saçları, dolu ve kızılca yuvarlak yüzü, ve yüzünde ciddi tavırlarla, görkemli eski bir Roma senatörüne benziyordu Atik.

Ciddi bir ilgiyle bakıyordu Gülnara hanıma

Uzunca bir süre baktı. Neden sonra, aynı ciddiyet, ama içtenlikle, elini kaldırdı, Gülnara hanımın şakakları üzerine dökülü saçlarını kulaklarının gerisine götürdü - kanadı kırılmış, artık uçamayacak bir kuşu okşarcasına, Gülnara hanımın başını okşadı, yine gülümsedi. Gülümsemesi de içtendi. Bu haliyle bırakıp gidemezdi Gülnara hanımı Sürgünyeri'nde.

Çay demledi Gülnara hanım.

İkisi, pencere dibine çektikleri, iki sandalyeye ve karşı karşıya oturdular. Çaylarını içerlerken, Kırım'dan söz açtı Atik. Geçen yılın yaz ayları içinde Kuzey Kafkasya'dan ve Orta Asya Cumhuriyetlerinden Kırım'a dönenlerin durumları üzerinde durdu. Çoğunluğu Cankoy ve Karasupazarı sakinlerine yerleşiyor-

lardı; bir kısmı da Akmescit ve Bahçesaray bölgelerine. Aluşta yakınlarında da çadır-kentleri vardı, ama orda iyi değildi durumları; sık sık polis birlikleri gelip çadırlarını yakıp yıkıyorlardı.

Gülnara hanım karşığı Savaşçı'nın evine bakıyordu sessizce. Dalmıştı. O denli dalmıştı ki, kendisini dinlediğinden emin değildi Atık.

Bir ara, bakışlarını Savaşçı'nın evinden ayırmaksızın, "Gurzuf'ta da oturanlar var mı?" diye sordu Gülnara hanım.

Atık ses etmedi. Fakat Gülnara hanımın sorusunun Atık'in içinde, ve zihninde, yarattığı derin ve ağırlı izler okunuyordu yüzünde. Uzunca bir süre sustu Atık. Şimdi onun da bakışları karşığı eve yönelikti.

"Savaşçı'nın ve *annemiz* Melek'in mezarları Gurzuf'ta," dedi, işitilir işitilmez bir sesle. Ama Gülnara hanım işitmişti. İyice işitmişti. Hem işitmiş, hem de Atık'in yüreğindeki ağrıyı kendisinin yüreği içinde duymuştu.

"Umutsuz değiliz," dedi Atık; "bir gün gelir..."

Sözünü tamamlamadı; tamamlayamadı, çünkü Gülnara hanımın gözlerine yaşlar birikiyordu; Gurzuf üzerine sözü az daha uzatsa, ağlamaya başlayacaktı Gülnara hanım.

Gene de, gözyaşlı veya gözyaşsız, bütün bu uzun yıllar boyu Sürgünyeri'nde Gurzuf'un sözü kesilmediği gibi, o gün de kesilemezdi.

Bakışlarını Atık'in yüzüne kaldırdı Gülnara hanım - konuşmadan önce, söyleyeceği sözlerinin Atık'in üzerine bırakacağı etkiyi görmek istercesine baktı.

"Benim cesedimin de Gurzuf'un toprağına gömülmesini isterdim Atık," dedi.

Memnundu Atık.

Aynı konu üzerine konuşmanın yaratacağı çile ve çelişkisinden kurtulmuştu.

"Kırım'a dön öyleyse. Beşterek'e... Biliyorsun, Numune bekliyor seni," dedi kısaca.

Gülnara hanım düşündü.

Düşündü denmezdi doğrusu; Atık'in kısa soru- önerisini kısaca yanıtlayabileceği kelimeyi aradı usunda.

"Nasıl?"

"Nasıl ne?"

"Kırım'a... Nasıl döneyim?"

"Başkaları nasıl dönüyorlar?"

12

Evet, başkaları nasıl dönüyorlardı?

Kırım'a dönüş, Atık'in sandığı kadar basit bir eylem değildi. Bilmiyor muydu bunu Atık? İlerlemiş yaşı bir yana, kocasının mezarı Sürgüneri'ndeydi. Burada çok acı, çok çileli bir ömür yaşadılarsa da, bu toprağa vermişti kocasını Gülnara hanım.

"Kocamın kemikleri yatıyor bu toprakta," dedi Gülnara hanım, ve sustu. Az sustuktan sonra, "Nerdeyse elli yıldır Kırım'ın hasretini çekmiş benim gibi birinin bu sözleri gülünç geliyordu sana," diye ekledi.

Ne diyeceğini, ne demesi gerektiğini bilmiyordu Atık; yalnızca aklına değil, canının gözü üstüne de kapkara bir perde çekmişti Gülnara hanım.

Atık'in rahatsızlığını sezinlemişti Gülnara hanım

"Özür dilerim, aptalca konuştum," dedi Gülnara hanım.

Atık'in dudakları uçlarına fakir, daha fazla hüznü, bir te-bessüm takıldı.

"Yok, aptalca konuşmadın. Tersine, güzel konuştun."

"Yurdun uzağında yaşamının güzelliği olmaz," dedi Gülnara hanım.

"Güzel, senin gözlerinin ve kalbinin kabul ettiği kadar güzeldir. Başkaları için acıklı, hatta çirkin olan bir nesne senin için güzel olabilir. Sen rahmetlinin kabri yanında yaşamak ve ölmek istiyorsun.. Bunu ben anlıyorum."

Sustular.

Araya uzun bir sessizlik çöktü. Sessizlik uzadıkça yorucu oluyordu. Konu üzerine konuşulacak başka bir şey kalmamıştı.

Karşıkı eve bakarken, gözlerinin gerisinde biriken gözyaşlarını tutamadı Gülnara hanım.

Ağlıyordu. İçin için. Ve sessizce

Neden sonra yatıştı. Gözlerinden yaşları sildi iki elinin ter-

siyle, Atik'e baktı, ve güldü. Gençleşmiş, gençleşip güzelleşmiş, gibiydi şimdi. Gülümseyerek konuştu:

"Çok bir şey kalmadı bana bu dünyada. Kırım'a dönersem bile.. Kime ne fayda? Yalnızca sizlere cenaze ağırlığı, benim için de mezar."

Atik'in de yüzü (ve Gülnara hanıma bakışı) değişmişti. Sürgünleri, hatta Gülnara hanımın kendisi, silinip gitmişti belleğinden.

Uzunca bir suskunluktan sonra, o da karşığı Savaşçı'nın evine bakarak, konuştu:

"Kırım'ın, yalnızca bizlere değil, bizim mezarlarımıza da ihtiyacı var bugünlerde"

13

İki gün kalacaktı Atik Taşkent'te. Bir ay öncesi çıkarmıştı Savaşçı'nın evini piyasaya. Evin satılmasıyla görevli avukatlarla buluşup konuştuktan sonra, Kırım'a dönecekti.

Ertesi günün akşamı tekrar Gülnara hanıma uğrayacağı vadiyle Taşkent'e koyuldu Atik.

Gülnara hanım olduğu yerde kaldı.

Otururken Atik'in dudakları arasından çıkmış son kelimeler tekrarlanıp duruyordu kulakları içinde: *Kırım'ın yalnızca bizlere değil, bizim mezarlarımıza da ihtiyacı var bugünlerde.*

Sonra kalktı, yatağını yaptı, odayı silip süpürdü, ve, daha Melek hanım Sürgünleri'ndeyken, Taşkent'te satın aldığı yep-yeni basma entarisini giydi, özenle saçlarını taradı, kulaklarına gümüş küpelerini taktı.

Gene de rahat değildi Gülnara hanım. Odada yer bulamıyordu kendine; nişanlısını bekleyen bir kızın sabırsızlığıyla sık sık kapıyı açıp meydanın ucundan geçen otoyola bakıyordu.

İkinci gün dua ve ibadetlerle kendisini yatıştırılmaya çalıştı. Ortalık karanlıklaşırken yatağının başı ucunda duvara asılı çantayı aldı, maramasını omuzları üstüne attı, yatağı içine kuruldu ve akşamın geç saatlerine dek kadife çantadan çıkardığı Kur'an-ı Kerim'i okudu Gülnara hanım.

O gün günlerin en güzeliydi Sürgünleri'nde. Gökyüzü alabildiğine yüksekti, ve göğün porselen mavisini süt beyazı ince ve kıvrıkcık bulutlar süslemişlerdi.

Atik'i akşam saatlerinde bekliyordu Gülnara hanım evinde. Yemek hazırlığına başlamadan önce Seyit-Veli'nin kabrini ziyaret etmeye karar verdi. Bu kez ziyareti, önceki ziyaretlerinden, başka bir ziyaret olacaktı; ayrı bir önem taşıyordu Gülnara hanım için.

Bu yüzdendi ki, yine gül resimleriyle süslemeli basma entarisini giydi, özenle saçlarını yaptı, tülünü omuzlarına aldı, ve güneş Sürgünleri üzerine gelip durduğu sırada, elinde küçük fiskeyle, evinden çıktı.

Erken olmasına rağmen hava sıcaktı ve güneşin gözkamaştırıcı ışınlarında, mutluluğunu kendisiyle paylaşmak istercesine, hafif ve serince kuzey yeli oynuyordu aşıkane Gülnara hanımın saçlarında.

Meydanın ucundaki musluktan su doldurdu fiskeye, ağır ağır yürüdü - bayırdaki mezarlığa yükselen yoldaydı. Bir ara durdu, dönüp Sürgünleri'nin evlerine baktı. Hava güneşli ve sıcaktı ya, bütün vücudu üzerine soğuk, üşütücü bir gölgenin düştüğünü hissederek gibi oldu. Hâlâ Sürgünleri'ne bakarken, 'Kırksekiz yıl,' dedi içinden; 'kırksekiz yıl Kırım'ın sevgisi ve acıları nefes aldı o evlerde,' dedi içinden, ve gözlerine gelen yaşları gözlerinin gerisine iterek, mezarlığa doğru yürümesini sürdürdü.

Bezeksiz, süslemesiz bir mezardı Seyit-Veli'nin mezarı. Sadece yassı bir baştaşı, ve baştaşının üzerine, *Gurzuflu Çolak Seyit-Veli* yazısı.

Hayattayken çalımlı, boylu boslu olmasına, ve mezarının dörtbir yanı alçak taş duvarla çevrili olmasına rağmen, gelip geçen her yılla kısılp küçülüyordu Gülnara hanımın gözlerinde Seyit-Veli'nin mezarı. Ama çiçekler güzeldi. Bu yılın baharında daha bir güzeldi çiçekler Seyit-Veli'nin mezarı üzerinde.

Dizlerine çöktü, çiçekler arasından fıskırmış yabani otları çekip çıkardı topraktan, eliyle toprağı düzledi; toprağı değil de Seyit-Veli'nin yüzünü okşuyordu âdeta eliyle.

"Seyit-Veli'm," dedi yavaşça ve, (Kendisini dinleyen kim-seler vardı sanki mezarlıkta!) başını kaldırdı, çevresine gözgez-dirdi; gözlerini hayata kırkbeş yıl öncesi kapattıysa da, mezarlıkta Melek hanıma en yakın elinin altında yatan Seyit-Veli'den başka kimse bulunmadığına kanaat getirince, aynı yavaş sesiyle sürdür-dü: "Seyit-Veli'm, beni anlamanı isterim. Ben seni hiçbir zaman unutmayacağım. Ruhunun sevindiğini iliklerimde hissediyorum Seyit-Veli'm. Sen, yalnız Gurzuf'ta yaşarken, sevdin hayatı. Çün-kü hayat senin için Gurzuf'tu; Gurzuf'tan başka bir hayat yoktu se-nin için. Gurzuf söndü. Gurzuf sönünce sen de söndün. Ama, din-le. Şimdi yeniden ışıklar ışıldıyor Gurzuf'ta. Güneş doğdu, Ayı-dağ'ın üzerine çıkıp Gurzuf'un denizini aydınlattı. Ben görüyo-rum bugün Gurzuf'u. İnan bana, ben son soluğuma dek senin göz-lerinle bakacağım Gurzuf'a, ve.. korkma sakın, döneceğim sana. Avuçlarımın içine Tübya kırlarından, Memişin Bayırı'ndan, So-ğuksu kıyılarından aldığım toprakla döneceğim sana, ve Gur-zuf'un toprağını mezarının üzerine serpeceğim; mezarının üzeri-ne serptiğim Gurzuf'un kutsal toprağı altında senin ruhun sevine-cek Seyit-Veli."

Ayağa kalktı.

Başı göğsüne düşük, uzunca bir süre Seyit-Veli'nin mezarı-na baktı. Acı bir yumru sıkıyordu boğazını; ama ağlamayacaktı; ağlamamaya kararlıydı.

Eğilip bir kez daha eliyle mezarı okşadı; sonra doğruldu, ve yaşına göre sağlamca adımlarla Sürgünyeri'ne doğru yürümeye başladı.

Atık bekliyordu Sürgünyeri'nde Gülnara hanımı.

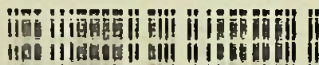
Daha uzaktayken Gülnara hanımın tavrında yeralmış deği-şikliği görmüştü Atık. Yürüyüşü başkaydı Gülnara hanımın. Bir ara meydanın orta yerinde duraksadı, Sürgünyeri'nin evlerine baktı. Bakışı da başkaydı. Çünkü yorgunluğundan silkinmişti.

Gene de kendisine yardım etmenin gerekliliğini duydu Atik. Gidip Gülnara hanımın koluna girdi, ve ikisi kol kola, eve doğru yürüdüler.

Gülnara hanım konuşmadı. Ama konuşmasına gerek yoktu; Atik biliyordu.

O günün akşam yemeği, Gülnara hanımın Sürgünyeri'nde son akşam yemeği oldu.

AKÇAĞ KİTAPÇI

9 799754 371116

